

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ДОСЛІДНИКІВ ОСВІТИ» (УКРАЇНА)
УНІВЕРСИТЕТ ХАСАНУ ІІ (МАРОККО)
ПОЛІСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)
АСОЦІАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (БОЛГАРІЯ)
ANTALYA AKEV ÜNİVERSİTESİ (ТУРЕЧЧИНА)
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES (ISMA) (ЛАТВІЯ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН:
ОСВІТА, ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА,
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної конференції

8 червня 2021 року

Сєверодонецьк 2021

УДК 001.981:[32+33+37+(008:007)]

Рекомендовано Вченою радою Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 9 від 27.05.2021 р.)

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я :

Целіщев О. Б., проф., д.т.н.
Козьменко О. І., доц., к.пед.н.
Бузько І. Р., проф., д.е.н.
Д'яченко Ю. Ю., проф., д.е.н.
Петрова М. М., проф., д.е.н.
Модестова Т. В., доц., д.пед.н.
Djakona V., as. prof., dr. sc. admin.
Dehtjare Je., as. prof., dr. oec.
Humbatova K., as. prof.
Павлова Л. І., доц., к.політ.н.
Рудницька Н. М., доц., к.філол.н.
Стрельцова В. Ю., доц., к.пед.н.

**Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті
глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна
комунікація** : Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф.,
м. Сєверодонецьк, 8 червня 2021 р. / заг. ред. О. Б. Целіщев. –
Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 204 с.

У збірнику матеріалів конференції містяться доповіді та повідомлення науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів України та іноземних держав V Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася 8 червня 2021 р.

До збірника увійшли тези доповідей, присвячені проблемам іноземної філології, перекладу, міжкультурної комунікації, літературознавства, методики викладання іноземних мов. Подано матеріали з проблем та перспектив розвитку світового політичного процесу. Також розглянуто актуальні питання діяльності підприємств, розвитку туризму і сфери послуг в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Друкується в авторській редакції

УДК 001.981:[32+33+37+(008:007)]

© Східноукраїнський національний
університет імені В. Даля, 2021.

Секція 1

МОВНА ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ XXI ст.

SOME TIPS ON INCORPORATING SPOKEN GRAMMAR ACTIVITIES INTO TEACHING

Antonova G. A.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Nowadays, when fast-developing technology is encouraging spontaneous global communication, conversational skills have become an inestimable asset. Preparing students for communication via another language is a major concern of English as a foreign language (EFL) teachers. These students are somewhat restricted and made to keep to standards of written English when speaking. As a result, whenever it comes to informal conversations, they often speak “like a textbook”.

A fundamental element of successful communication in a second language is the knowledge of grammar, which can be developed through both explicit learning and communicative tasks. Brown and Yule [1] distinguish between written and spoken grammar and emphasize that spoken grammar instruction can have significant effects on language production. Mumford [4, p.137] echoes a similar concern and claims that knowledge of spoken grammar features and the ability to use them decrease learners’ communicative problems. This implies that familiarity with features of spoken grammar may be as important as written grammar.

The concept of spoken grammar has been around at least since the mid-1990s, when the paper by McCarthy and Carter was published [3]. They argue that natural conversation calls for the use of certain interactive, interpersonal aspects which only spoken grammar (the grammar of conversation) can offer. However, they point out, almost all accounts of English grammar have been based on the written standard version of the language.

A simple definition of the term spoken grammar might be “grammatical items restricted to or particularly common in spoken English and some types of writing that mimic the spoken style”.

There are six common features of spoken grammar.

1. Ellipsis, namely structural ellipsis, occurs when elements that are necessary are omitted in a structure. The omission of subjects or subjects and verbs possible when listeners quite understand what the speaker means, e.g. Wanna go to the party on Sunday? instead of Do you wanna go to the party on Sunday?

2. Heads, also known as left-dislocation or fronted items, are a way to introduce and orient listeners to a topic before giving information on it. For example: “The hockey game last night, it was really exciting”. (With head) “The hockey game last night was really exciting”. (No head).

3. Tails, also known as right-dislocation, are comments that are added to the end of a phrase. For example: “My colleague is really nice, the one from Germany.” (With tail) “My colleague from Germany is really nice”. (No tail).

4. Fillers are words and utterances like “er,” “well,” “hmm,” and “um” that do not have a specific meaning but rather fill time and allow speakers to gather their thoughts.

5. Backchannels are words and utterances like “uh-huh,” “oh,” “yeah,” and “I see” that are used to acknowledge what speaker are saying and encourage them to continue.

6. Phrasal chunks. Chunks are fixed words or phrases that act as ready-made lexical units of language and can combine with other elements. They are used (1) to create vagueness (e.g., “sort of,” “kind of,” and “stuff like that”), (2) to modify and show politeness (e.g., “a bit” and “a little bit”), and (3) to mark discourse structures (e.g., “you know” and “I mean”).

What are the benefits to the students who learn how to use the items listed above? I think there are some reasons to consider including them in some teaching situations:

- when they are used together, these items contribute to a personable kind of English that is the norm in many informal and formal situations these days;

- spoken grammar is often an economical grammar. It's quicker to say “Any messages?” than “Are there any messages?”;

- spoken grammar is often an easy grammar. It's simpler (and more dramatically satisfying) to say “I said, look are you sure?” than “I asked her if she was really sure”;

- it is sometimes a polite grammar (without being a formal one) because it offers opportunities to be less direct in personal conversations. It

might be better to say to somebody “What kind of job do you do, then?”, for example, than “What job do you do?”;

- finally, it gives those learners who are ready and wish it, a greater number of native-like linguistic choices.

Even among researchers who advocate teaching specific characteristics of spoken English to EFL students, there is no consensus on the approach teachers should adopt or the extent to which they should teach features of spoken grammar. One of the problems is the artificiality of textbook dialogues which cannot serve as a reliable model for the teaching of conversation. To expose learners to spoken dialogues the teachers should deal with authentic video, radio and other materials.

Let’s consider some activities that can help students raise awareness of spoken grammar and practice spoken grammar features.

A number of activities and games can be utilized to introduce and practice situational ellipsis. First, the teacher selects a short, authentic video where two or more people are talking. The teacher gives students a script that includes all the omitted subjects and verbs and asks them to cross out words that they do not hear in the video clip. (video and transcript can be found at Luke’s English Podcast) [2]. By using the activity with long and short versions of conversations teachers can either start with a short conversation that includes ellipsis and ask students to write a long version of the conversation by filling in the missing words, or vice versa. Both activities will lead to a discussion about which words can be omitted and why.

A number of activities can be used to introduce the concept of heads and tails and discuss their roles in spoken English. After explaining the use of this phenomenon in spoken English, the teacher asks students to indicate or create heads or tails in each of the given questions and sentences. In another possible activity the class can be divided into pairs and create their own heads and tails together. If the first student starts with a head, the second student finishes with the rest of the question or sentence and vice versa, for example:

Student A (head): Our teacher ... Student B: she’s really kind.

Student A (statement): Our teacher is really kind. Student B (tail): she is.

To raise students’ awareness of fillers and backchannels, the teacher first asks students to write a short dialogue or conversation with a partner. Next, the teacher introduces the concept of fillers and backchannels, explains their function. After that the teacher asks students to revise their original written conversation by adding in appropriate fillers and backchannels. Teachers can select an artificial dialogue from the textbook

and ask students to add fillers and backchannels. This activity will prompt discussion on the most appropriate places to use fillers and backchannels, their functions in conversation.

Conclusion

A major goal of communicative language teaching is to develop students' abilities to communicate in meaningful contexts. With English increasingly being used to communicate in international contexts, it is more important than ever that students be taught conventions and features of spoken English that will allow them to become effective communicators. By incorporating a few of the suggested activities into English classes, teachers can both help students interact in English and prevent them from sounding like an inauthentic English textbook.

References

1. Brown, G., & Yule, G. Teaching the spoken language. Cambridge: University Press, 1983.
2. Luke's English Podcast. Access mode: [http:// teacherluke.co.uk/2010/03/26/116](http://teacherluke.co.uk/2010/03/26/116)
3. McCarthy, M., and R. Carter. Spoken grammar: What is it and how can we teach it? *ELT Journal* 49 (3): 1995.- 207–218p.
4. Mumford, S. (2008). An analysis of spoken grammar: The case for production. *ELT Journal* 63(2),2008.- 137-144p.

ІНШОМОВНА КУЛЬТУРНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Барвіна Н. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Наслідком світових процесів глобалізації є міжнародна інтеграція, яка потребує наявності високоякісних фахівців в усіх сферах діяльності: науки, бізнесу, торгівлі, дипломатії, туризму, міжнародних відносин, технологій, мас-медіа тощо, спроможних спілкуватися іноземними мовами. Отже, університет має орієнтуватись на забезпечення мобільності у межах глобального освітнього і наукового простору. У цьому контексті, велике значення має іншомовна культурно-мовленнєва підготовка студентів, яка стає невід'ємною складовою професійної компетентності, ключем, що відкриває шлях до міжкультурної комунікації. Отже, виховання іншомовної комунікативної компетентності, як «здатності

встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування» стає одним із пріоритетних завдань університету [2].

У реаліях сучасної освіти поряд із традиційними методами навчання іноземним мовам, основними з яких є граматично-перекладний, текстуально-перекладний, аудіо-лінгвальний, аудіо-візуальний, метод читання і найвідоміший на сьогодні комунікативний метод набирають популярності нетрадиційні, інноваційні методи, такі як драматико-педагогічний, метод мовчання (Silent way), імерсійний тощо, що створюють зовнішні передумови спонтанної творчої дії та надають студентам більше можливостей для реалізації мовленнєвої активності.

Навчання іноземним мовам поєднує формування комунікативної компетентності з не менш важливою професійною компетентністю – загальнокультурною. І. Пашаєва поділяє загальнокультурні компетенції на загальнопрофесійні (наприклад, здатність спілкуватися іноземною мовою або спроможність використовувати інформаційно-комунікаційні технології) і культурні, пов'язані з особливостями поведінки, ціннісними установками (наприклад, націленість на досягнення високої мети), тобто визначає іншомовну комунікативну компетентність як складову загальнокультурної [4, с. 434]. Сутність сучасної культуроорієнтованої парадигми навчання іноземній мові полягає в тому, що роль культурологічної складової в процесі оволодіння іноземною мовою характеризується синтезом лінгвістичних знань та знань про країну, мова якої вивчається [3, с. 226].

Різноманіття методів навчання іноземним мовам в університеті сприяє виникненню необхідності раціонального поєднання оптимальних засобів викладання та форм проведення занять. Сучасна практика формування іншомовних компетенцій на нефілологічних факультетах вишів є недостатньо ефективною, оскільки, по-перше, спостерігається відсутність стабільного мовного середовища, а по-друге, кількість академічного часу, що передбачений для засвоєння іноземної мови є недостатньою. Отже, позааудиторні заняття з іноземної мови стають важливим інструментом пролонгованого крос-культурного виховання студентської молоді, середовищем для формування художньо-естетичних потреб засобами іншомовної культури. Позааудиторна робота з іноземної мови є невід'ємною частиною всього навчально-виховного процесу, оскільки вона, з

одного боку, є органічним продовженням аудиторної роботи, а з іншого, має необмежений тематичний та часовий потенціал, що надає більше можливостей для розвитку інтелектуальних, країнознавчих, культурних здібностей студентів, підтримки пізнавального та творчого інтересу до вивчення іноземної мови. О. Гаврилук визначає наступні завдання позааудиторної роботи з іноземної мови: формування особистості майбутнього кваліфікованого фахівця; формування духовного потенціалу особистості, потреби постійного морального вдосконалення; формування комунікативної культури особистості; досягнення високої культури міжнаціональних відносин; формування морально-естетичних цінностей, опанування норм поведінки; виховання основ естетичної культури, опанування досягнень національної та світової культури [1].

Оскільки зміст позааудиторної роботи охоплює обсяг просвітницько-емоціонального виховного матеріалу, обмеженого межами конкретної виховної акції, а одним із виховних завдань позааудиторної роботи є формування вищих, а саме художньо-естетичних потреб у студентів, то шляхом для досягнення даного результату стає знайомство з іншомовною культурою, яка, з одного боку, є скарбницею і головним джерелом художньо-естетичного матеріалу, а з іншого, базується на аутентичному мовленнєвому матеріалі. В контексті нашого дослідження серед багатьох функцій мови, а саме: комунікативної, номінативної, мислетворчої, гносеологічної, експресивної, волюнтативної, естетичної, культуроносною, ідентифікаційною, магічно-містичною, регулятивною, ми також розглядаємо естетичну, яка успішно реалізується через художньо-драматичну творчість студентів. Естетична функція мови фіксує в собі естетичні смаки й уподобання своїх носіїв, при чому естетика мови виражається в контексті словесного мистецтва [5]. В процесі формування художньо-естетичних потреб у студентів під час позааудиторного вивчення іноземної мови поряд з використанням загально дидактичних методів для досягнення навчальних цілей (інформаційно-рецептивного, репродуктивного, дослідницького, евристичного) необхідно орієнтуватися на критерії та показники, що формують художньо-естетично виховану особистість. Ця орієнтація має наповнювати традиційні методи новим змістом та доповнювати інноваційними формами роботи.

Отже, позааудиторна діяльність з іноземної мови в університеті переслідує дві головні взаємодоповнюючі мети, а саме: вдосконалення комунікативної компетентності (лінгвістичної і соціокультурної) і формування культурної. Імплементация цих основних компетенцій в

середовищі іншомовних креативних клубів, літературних та дискусійних лабораторій, театральних студій тощо розвиває творче мислення; сприяє готовності до інновацій, формує навички проведення презентацій, ведення дискусій, аргументування відповідей; удосконалює вміння читати іноземною мовою та обробляти, осмислювати отриману інформацію; вчить приймати самостійні рішення та працювати в команді. Комфортна психологічна атмосфера, добровільність участі, не чітка регламентованість у часі, врахування індивідуальних здібностей та смаків особистості сприяють посиленню мовленнєвої та інтелектуальної активності студентів, підвищують їхнє почуття впевненості в собі та власному креативному досвіді і створюють культурно-змістовний контекст комунікації.

Л і т е р а т у р а

1. Гаврилюк О.О. Організація позааудиторної виховної роботи з формування комунікативної культури майбутніх вчителів (на матеріалі курсу «Іноземна мова. Професійно спрямована»). *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_6 (Дата звернення: 17.05.2021).
2. Комунікативна компетентність, її складові. Навчальні матеріали онлайн. URL: http://pidruchniki.com/90380/sotsiologiya/komunikativna_kompetentnist_skladovi (дата звернення: 17.05.2021).
3. Леонтьев А. Психолінгвістика в оволадненні язиком. *Основи психолінгвістики*. Москва, 1999. 228с.
4. Пашаева И. В., Юркова Е. Н. Формирование общекультурных компетенций у студентов технического вуза в рамках внеаудиторной работы по иностранным языкам. *Гуманитарные науки* : Вестник ИрГТУ. 2015. №5 (100).
5. Поняття “мова”. Функції мови https://pidru4niki.com/89957/ritorika/ponyattya_mova_funktsiyi_movi(дата звернення: 18.05.2021).

TEACHER`S PERSONALITY AS A KEY TO MOTIVATING FOREIGN LANGUAGE LEARNERS IN THE XXI CENTURY

Bielovetska L.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Nowadays, when managing the quality of education at universities, the most relevant is the control of the formally established professional criteria of the conformity of teachers: specialized training, admissible

teaching experience, academic degree, professional development, publication activity (Web of Science, Scopus), scientific research, textbooks, monographs, etc.

Undoubtedly, the above indicators are important benchmarks when recruiting the teaching staff both for universities, and for the teachers themselves from the standpoint of certain results of professionalism. But for the integrated management of the quality of education and its successful improvement, for obtaining a high-quality educational result, for upbringing and for the comprehensive development of the student's personality, these criteria are clearly not enough.

Along with other factors, the leading role in the formation of general cultural and professional competencies of a future competitive specialist is acquired by the personal and professional qualities of a teacher. In addition to professional competence, the teacher should have oratory skills, humor and artistry. Personal qualities form charisma, charm of the teacher. And thanks to charisma, the teacher is able to motivate students to study their subject, and this motivation sometimes turns out to be stronger than the motivation from the pragmatic value of the subject being studied.

The role of the teacher has changed a lot in the conditions of a personality-oriented approach to the organization of the learning process, with the use of modern educational technologies: teacher acts as a consultant and assistant, providing psychosocial help, technical support, giving guidelines for working with educational materials. The teacher's task is not so much to transmit ready-made knowledge to the student, but to organize their independent educational activities, to form their internal motivation to study the subject, to contribute to the improvement of the personal and professional qualities of future specialists.

Particularly important are partnerships in foreign language classes, since the main purpose of teaching foreign languages is the formation and development of students' communicative competence, teaching practical mastering of a foreign language; and the main form of introducing students to communication in a foreign language is a productive dialogue with the teacher, acting as a kind of mediator between cultures. You can learn to speak a foreign language only by communicating, so the primary task of a foreign language teacher (and at the same time perhaps the most difficult one) is to create an atmosphere of communication in the classroom. All attempts of the teacher to do this will be unsuccessful if the student is not interested in the teacher as a person, as a speech partner. The successful implementation of target settings for teaching a foreign language largely depends on the level of professional skill of the teacher. Possessing comprehensive linguistic knowledge, good methodological training, a

foreign language teacher acts as a speech partner who can convey his love for the language he teaches to the culture that this language represents. A foreign language teacher, who possesses comprehensive linguistic knowledge, good methodological training, acts as a speech partner who can convey his love for the language he teaches to the culture that this language represents. The teacher should be able to create such an atmosphere of trust and comfort that would contribute to the liberation of students, overcoming the language barrier, feelings of insecurity, the emergence of a desire to communicate, share their thoughts. The pedagogical skill of the teacher is manifested in his ability to organize the educational process in such a way so that under all conditions, even the most unfavorable conditions, to achieve the required level of formation of the necessary competencies of the student, it is important to orientate students not for assessment. Teachers should strive for non-evaluative technologies, (for example, Individual assessment cards, rubrics, etc. with the help of which the student himself will determine the level of his advancement), but for the learning outcome - skills, personality traits and qualities that must be formed in the learning process. Traditional strategies are more teacher-centered than student-centered, and focus on the elements and structure of the language instruction, e.g. dictation, grammar, listening, and reading exercises, translation, addressing questions to the whole class. This approach uses the IRE teaching exchange model: initiation (a teacher's (closed) question) – response (a student's (recall) answer) – evaluation (a teacher's feedback: correct/incorrect) [1].

The innovative strategies reflect dialogic teaching, which uses 5 principles: collectivity, reciprocity, support, cumulation, and purposefulness. This type of instruction, in which teachers and students cooperate, communicate in an authentic way, and students talk to learn and learn to talk, serves to promote students' oracy skills, which contribute to developing literacy, reasoning, communication, learning, self-advocacy, active citizenship, social functioning, and intercultural competence skills, which would have a positive impact on intrinsic motivation through integrative orientation. The promotion of language teaching methods that support the independence of thought, evaluation, and action has been advocated by the CEFR [1].

Thanks to teaching skills, as well as love for the subject, the teacher is able to encourage students to learn a foreign language, to make this process attractive and interesting. He must reasonably substantiate the importance of his subject, show its practical necessity in future educational and professional activities. In other words, to stimulate the development of students' motivation. Teachers must try to steer clear of external pressures

by encouraging learner autonomy. Teachers have to put the language learning responsibility into the students' hands so that the students can attribute their successes and failures to their own efforts rather than blaming external factors. To encourage learner autonomy teachers must show students strategies, study habits and create activities that develop analytical abilities.

In other words, to stimulate the development of students' motivation to learn a foreign language, and the correct motivation leads to a correctly organized students' activity. Motivation arises in the learning process, each time being a direct result of the interaction of a teacher and a student. Therefore, an important way of developing motivation in the context of the educational process is to have an example in front of you.

According to Z. Doryei and K. Csizer there are 10 factors in which the teacher influences the motivation of students:

Teacher – to be as tolerant and sensitive as possible; try to behave naturally; set a good example; to be committed and motivated;

Classroom atmosphere - bring humor, smile to the classroom and laughter;

- creating a pleasant, calm and safe atmosphere in the classroom;

Tasks - giving clear instructions;

- stating the purpose and benefits of each task;

Attitude - treat each student as an individual;

Self-confidence - give positive feedback and praise;

- make sure that students feel successful;

- accept mistakes

- they are natural during learning;

Interest - choose interesting tasks and topics;

- offer a choice of materials and activities during learning;

- to encourage learning to use the interests of students, not tests and assessments;

- to challenge challenges in order to engage students;

Autonomy - to encourage questions and other student participation;

- to encourage creativity

- to share as much as possible the responsibility for the organization of the educational process with students;

Reality - to try to make tasks interesting for everyone/s, as well as related to real life; **Goal/Purpose** - to set several defined learning goals for students;

- to encourage students to set goals and work to achieve them;

- to analyze students' goals and needs;

Culture - to acquaint students with the culture of the language they are learning;

- to invite native speakers;
- to find students for correspondence (pen friends or, rather, texting-friends in modern conditions) [2].

The personality of the teacher, his passion for the subject play a very important role, especially with first-year students. The enthusiasm of the teacher is able to arouse a true cognitive interest in the student - a significant condition for an effective educational process. This will be evidence that it is properly organized. It depends on this whether in the future the knowledge gained in the process of learning a foreign language will be a dead weight or an active asset. Unfortunately, teachers sometimes prefer traditional over innovative strategies for English instruction.

References

1. Alexander, R. Speaking but not listening? Accountable talk in an unaccountable context. Literacy. [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.1111/j.1741-4369.2010.00562.x>
2. Dornyei, Z. and Csizer, K. Ten commandments for motivating language learners: results of an empirical study. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.semanticscholar.org/paper/Ten-commandments-for-motivating-language-learners%3A-Dörnyei-Csizer/0b81d72a0b18c4ecfb3ea4ef7e2dd09a279cc244>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»

Бортник С. Б.

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Сучасна іншомовна освіта характеризується комунікативною направленістю, що знаходить відображення в таких лінгводидактичних принципах: *автентичність, сучасність, інформативність, новизна, функціональність*, і студенти зацікавлені не тільки і не стільки в набутті лінгвістичних знань, а, найголовніше, у засвоєнні комунікативних навичок. Навчальний процес спрямований на формування і розвиток умінь та навичок володіння фаховою

іноземною мовою, опанування термінологією спеціальності та професійною мовою.

Суть професійно орієнтованого навчання іноземної мови полягає в його інтеграції зі спеціальними дисциплінами, повинна бути професійна спрямованість не тільки навчального матеріалу, але й діяльності, що сприяє формуванню професійних навичок. Принцип *комунікативної спрямованості* та принцип *професійної спрямованості* навчання передбачають створення ситуацій професійного спілкування на заняттях з іноземної мови [4; 6; 7].

Лексична компетентність студентів формується завдяки такій послідовності етапів: *семантизація* (ознайомлення з новим лексичним матеріалом), *автоматизація* (формування і первинне закріплення навичок використання лексичних одиниць), *репродукція або автоматизація дій* з новими лексичними одиницями (удосконалення навичок та розвиток умінь використання засвоєних лексичних одиниць).

Набуття іншомовних компетенцій є складним та багаторівневим процесом, але завдяки іншомовній комунікативній компетенції (ІКК) студенти оволодіють вміннями обговорювати професійні проблеми, пояснювати власну позицію, розвивати критичне мислення. Сама іншомовна комунікативна компетенція визначається як здатність досягти взаєморозуміння та взаємодії з носіями іноземної мови, у відповідності до норм і культурних традицій країни носіїв мови. ІКК складається з таких видів компетенцій: *мовленнєва, соціолінгвістична та соціокультурна*, які зараз дуже часто об'єднуються під загальною назвою *«лінгвосоціокультурна»*, суто лінгвістична та навчально-стратегічна.

Основна особливість туризму як навчального предмету полягає в тому, що він є міждисциплінарним та соціокультурним явищем, що знаходиться на перетині різних галузей, предметів, наук: історії, географії, екології, урбаністики, культурології, менеджменту, маркетингу, психології та ін., залишаючись в той же час самостійним фахом, з якого готують спеціалістів. І саме це є одним з факторів, чому просто лінійні завдання типу читання – переклад – оцінка, або письмова вправа – оцінка не відповідають вимогам часу і є застарілими, виконання завдань має готувати до професійно орієнтованого іншомовного спілкування, а саме навчання повинно відповідати сучасним стандартам.

Всесвітня Туристична Організація (ВТО) розробила методологію «Якість Туристської Освіти» (Tourism Education Quality – TEDEQUAL), що вказує на спроби певної стандартизації щодо

результатів підготовки спеціалістів в умовах глобалізації [1,9]. Вища освіта в туризмі отримала офіційне визнання у багатьох країнах по всьому світу - це вже дійсно фундаментальна *освіта* (“education”), а не просто *підготовка* (“training”) в якійсь професійній школі (vocational school), як було раніше.

Доцільним є впровадження у підготовку фахівців сфери туризму курсу з країнознавства (загального) та лінгвокраїнознавства (разом з вивченням іноземної мови). Спецкурс з країнознавства має стати структурним компонентом професійного циклу, що входить до туристознавчої компетентності. Крім того, саме країнознавство сприятиме формуванню цілісного світогляду студентів в умовах глобалізації та інтеграції, розвитку соціально відповідальної та активної особистості. Лінгвокраїнознавство передбачає засвоєння особою, що виросла в одній національній культурі, істотних фактів, норм і цінностей іншої національної культури.

Міжкультурна комунікація охоплює як вербальні, так і невербальні засоби спілкування, що обов'язково треба враховувати при роботі з різноманітним країнознавчим матеріалом.

Згідно досліджень, формування міжкультурної компетенції складається з таких елементів: емпатія, вміння дистанціюватися від своєї позиції, визнання культурного різноманіття, толерантність; культурна та етнічна ідентичність. Пропонується формування міжкультурної компетенції в три етапи: *сенсифікація студентів, усвідомлення процесів сприйняття, культурно-мовленнєве застосування*.

Принцип *комунікативної спрямованості та принцип професійної спрямованості навчання* передбачають створення ситуацій професійного спілкування на заняттях з іноземної мови, формування готовності до здійснення комунікації, що можна успішно реалізувати при роботі з туристичними путівниками.

Принцип *соціокультурної спрямованості* пов'язаний з країнознавством та є одним з основоположних принципів вивчення іноземної мови фахівцями з туристознавства.

Л і т е р а т у р а

1. Кнодель Л. В. Діяльність Всесвітньої Туристської Організації у сфері туристської освіти//Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки:Зб.наук.праць. Київ-Запоріжжя. 2004. Вип.33. С.380-384.
2. Козловський Є. Шляхи формування еліти в туристичній галузі (вітчизняний та іноземний досвід)// Формування й оновлення політико-

управлінської еліти в сучасній Україні:3б.наук.пр./За заг.ред.М.І.Пірен. К.:Вид-во НАДУ. 2005. С.169-188.

3. Машика Н. В. Теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки кадрів в галузі туризму / Н.В. Машика. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://tourlib.net/statii_ukr/mashyka.htm
4. Слезко Ю. В. Методика формування стратегій оволодіння професійним дискурсом сфери туризму (англійський мов, немовною вуз):дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02/ Ю.В. Слезко. Іркутск. 2014. 236 с.
5. Active learning. Режим доступу:// <http://www.crlt.umich.edu/tstrategies/tsal>
6. Augsburg T. Becoming Interdisciplinary: An Introduction to Interdisciplinary Studies. 2nd edition. New York: Kendall/Hunt Publishing, 2006. 254 с.
7. Hutchinson T. & Waters A. English for Specific Purposes. A Learner-Centered Approach - Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 188 с.
8. Student-centered teaching and learning// <http://www4.ncsu.edu/unity/lockers/users/f/felder/public/Student-Centered.html>
9. World Tourism Organisation (WTO). Educating the Educators in Tourism//Instituto de Turismo, Empresa y Sociedad y Universidad Politecnica de Valencia,Madrid,2005. С.45-48.

TRANSLATOR'S PROFESSIONAL COMPETENCE

Yermolenko L. V.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Translation is a complex intellectual activity that requires certain knowledge, the ability to consciously perform certain actions and skills in semi-automatic and automatic modes.

A serious misconception is the opinion that knowledge of a foreign language is enough to be a translator. Many people with a good command of two languages cannot act as professional translators, even in a familiar subject area.

Obviously, in addition to knowing the language, a professional translator must have a whole range of knowledge, skills and abilities, as well as certain personal qualities. In other words, we are talking about the need to form a special professional competence of the translator, created either by professional training or by long-term practical activity.

The professional competence of a translator includes four interrelated aspects:

1. fluency in two or more languages;
2. translation technique;

3. knowledge of the subject area or subject of speech;

4. personal characteristics.

Let's consider some of these aspects of professional competence.

1. Fluency in two or more languages implies:

- o comprehensive linguistic competence, both receptive and productive (requires a deep and complete understanding of the original text);

- o active possession and continuous improvement of native language knowledge;

- o idiomatic speech;

- o the ability to understand and create texts of different types in accordance with the rules and stereotypes accepted in a given language community;

- o the ability to form correct conclusions based on speech statements;

- o knowledge of two cultures.

2. Translation techniques include:

- o acquaintance with the main statements of the translation theory;

- o the ability to perform parallel actions in two languages, that is, switch from one language to another;

- o the ability of equivalent rendering of the text, “without moving away” - the use of the closest synonyms;

- o the ability to see the problems of translation in order to overcome difficulties associated with the lexical, grammatical and stylistic features of a foreign language;

3. Knowledge of the subject area assumes:

- o acquaintance with the topic of communication or translated text;

- o knowledge of the terminology used in a specific subject area and differences in the terminological systems of the two countries;

- o erudition.

4. Personal characteristics required for an interpreter:

- o motivation for this type of activity;

- o good memory;

- o attention;

- o communication skills;

- o stress resistance and endurance;

- o compliance with the norms of professional ethics (non-disclosure of information, correctness, politeness, the ability to keep in the shadow of the client).

The issues related to the logic and prediction in oral translation, the advantages and difficulties of simultaneous translation, consecutive interpretation and translation cursive will be considered later.

References

1. Булгакова Л. Н., Гарбовский Н. К., Нечаева В. М. Пособие по переводу (русский язык – французский язык). Москва : Русский язык, 1988. 332 с.
2. Зубанова И.В. Скоропись в последовательном переводе. Москва : Р. Валент, 2016. 216 с.
3. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства : підручник. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ США У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ XXI СТ.

Кресек О. Є.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

У США проблема підготовки компетентного вчителя, готового до роботи в умовах широкого расового й етнічного різноманіття в студетському складі навчальних закладів, набула актуальності ще в 70-х роках ХХ століття. Для характеристики такого вчителя вчені С. Ніето, Гуї-Мін Чоу, К. Гібсон, Дж. Кінг, П. Кларк, Р. Хілл та інші використовують термін «ефективний полікультурний вчитель».

У 80-ті рр. ХХ ст. в американській педагогіці посилюються ідеї полікультурності як усвідомлення важливості етнічної різноманітності як умови стабільності та культурного багатства суспільства. Відповідно, метафору «Америка – плавильний котел» змінила інша – «Америка – салатна миска». Прихильник такого культурного плюралізму П. Янг пише, що це – ідеал, який не тільки стверджує і підтримує саме культурне розмаїття, а й закладає підстави для з'єднання багатокультурного етнічного досвіду в американському суспільстві [1]. Диверситивна природа американської нації створила тенденцію організації міжкультурної підготовки вчителів та пріоритетний рекрутинг і збереження вчителів – представників меншин.

Професійна педагогічна освіта в умовах етнічної різноманітності США повинна забезпечити фахову, спеціальну й гуманітарну підготовку, яка зумовлює високий рівень її соціальної зрілості, освіченості, культури. Фундаторами полікультурної освіти прийнято вважати таких американських вчених, як: Дж. Бенкс, Г. Бейкер, Ж. Гай, П. Горські, К. Кембел, М. Садкер. Зазначений феномен вони тлумачили як освіту, спрямовану на збереження і розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують у певному суспільстві, і на передачу цієї спадщини молодому поколінню. Полікультурна освіта як наукова проблема розглядається в зарубіжних концепціях мультикультурної освіти (Д. Бенкс та ін.), міжкультурної освіти (П. Бателаан, Г. Ауернхаймер, В. Нике та ін.), глобальної освіти (Р. Хенві), міжкультурної комунікації (Н. Іконніков, Р. Льюїс, К. Сторті, С. Тер-Мінасова та ін.), освоєння чужої культури (М. Беннет), взаємодії культур (Н. Крилова, В. Тішков та ін.), соціалізації (Д. Дьюї), міграційної педагогіки (О. Гукаленко, Г. Солдатова та ін.), етнічної і крос-культурної психології (Н. Лебедева, Т. Стефаненко та ін.).

Нову роль у реалізації полікультурної освіти відведено викладачам. У загальноосвітніх закладах США висунуто обов'язкову умову – наявність багатонаціонального корпусу педагогів. Для професорсько-викладацького складу вищої школи діалог, міжкультурна взаємодія розглядаються як визначальні умови спілкування зі студентами. З теоретичним обґрунтуванням сучасних підходів до професійного становлення і розвитку молодого вчителя, виступили відомі в американських освітніх колах науковці Ф. Фуллер, Л. Гулінг-Остін (Техаський університет), Д. Дьюк (Університет штату Вірджінія), Дж. Ланіер, Дж. Литтл, Ш. Фейман-Немсер (Університет штату Мічиган), Л. Шульман (Стенфордський університет), Л. Дарлінг Гаммонд (Колумбійський університет), Дж. Гудлед (Університет штату Вашингтон), І. Голд (Університет штату Каліфорнія) та інші.

Національні організації, що мають стосунок до акредитації програм підготовки вчителів, ліцензування і видавання свідоцтв про підвищення кваліфікації, мають чіткі вимоги до компетенції вчителя для роботи з багатоетнічним і багатокультурним складом учнів (National Commission on Teaching and America's Future, 1997). Майже скрізь у США й Канаді програми підготовки вчителів у коледжах і університетах, курикулум і політика навчальних закладів уже на початку 1990-х років були переглянуті на предмет уваги до різноманіття етнічного складу студентів і викладачів, і відображали основні вимоги цілей та завдань полікультурної освіти (Бахов).

Проблемами полікультурного виховання в США займаються також інститути спеціальної педагогічної підготовки: Національна Рада Акредитації педагогічної освіти (The National Council for the Accreditation of Teacher Education), Інститут Монтессорі (Montessori Educational Institute of the Pacific Northwest), Американська Асоціація коледжів педагогічної освіти (The American Association of Colleges for Teacher Education) тощо. Національна Рада Акредитації педагогічної освіти наполягає на диференційованому підході до навчання представників різних національностей, етнічних груп. У стандартах NCATE є розділ, у якому сформульовані такі умови навчання:

- 1) урахування расової, етнічної різноманітності студентів і викладачів, наявності різних мовних, релігійних груп;
- 2) відображення культурного різноманіття в навчальних планах, при контролі виконання навчальних планів, у діях професорсько-викладацького складу, результатах навчання;
- 3) створення в навчальних закладах атмосфери взаєморозуміння, підтримки всіх етнічних груп, представлених у студентському та професорсько-викладацькому складі [2].

Для сучасної науки характерною є поява нових підходів в дослідженні полікультурних складників професійної підготовки педагогів в США: культурологічний, аксіологічний, діатропічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, інтердисциплінарний.

У доповіді Національної комісії з навчання й майбутнього Америки (National Commission on Teaching and America's Future) зазначається, що лише вчитель із високим рівнем професійної підготовки та особистісного розвитку здатний допомогти молоді досягти високого рівня інтелектуальної й соціальної компетентності в умовах плюралістичного, високотехнологічного суспільства.

Майбутні вчителі в США, які бажають працювати в диверсивних класах, крім професійно-педагогічних курсів, що включені в загальноосвітні програми вчителів із полікультурним нахилом, вивчають ще низку додаткових психолого-педагогічних курсів. До них належать:

- «Навчання молоді корінних Американців»;
- «Навчання Афроамериканців та вивчення їхньої культури»;
- «Мультиетнічне навчання: методи, зміст, матеріали»;
- «Мультиетнічні навчальні програми»;
- «Навчальні стратегії для навчання учнів із меншин»;
- «Навчання молоді з етнічних меншин»;
- «Шкільні реформи й полікультурна освіта»;

➤ «Спеціальні теми для організації аналізу: раса, етнічність і освітня політика».

Полікультурна компетентність вчителя включає три головні компоненти: усвідомлення, знання й майстерність [3]. Зміни в дусі полікультуралізму відбуваються в навчальних закладах США, у яких здійснюється підготовка вчителів. В освітніх стандартах Національної ради з акредитації вчителів (National Council for the Accreditation of Teacher Education – NCATE) закладені вимоги, що відображають полікультурну спрямованість професійної підготовки. Програми педагогічної освіти передбачають обов'язкове проходження майбутніми вчителями практики в багатонаціональному класі.

Л і т е р а т у р а

1. Rotherham A. Hopes and hazards: No Child Left Behind & low performing public schools [Text] // The State Education Standard. National Association of State Boards of Education. – 2003 – P. 30-35.
2. What Matters Most: Teaching for America's Future. Report of the National Commission on Teaching & America's Future, September 1996 – 178p. Режим доступу: <http://www.nctaf.org/documents/WhatMattersMost.pdf>
3. Wahab Z. Liberation. Multiculturalism, and Professional Education / Z. Wahab/ Ethical and Social Issues in Professional Education / Ed. By C.M. Brody, J.Wallace. – State University of New York Press, 1994 – P.133.

THE ROLE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE DEVELOPMENT OF A PROFESSIONAL MOBILITY OF STUDENTS

Solopova T.G.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

In an era of rapid changes taking place all over the world, society makes a requirement for future specialists to have the skills and abilities necessary for independent acquisition of knowledge and the ability to apply it in practice to effectively solve various problems. To achieve success, they need to be sociable, work together in various situations, look for a way out of conflict situations; think critically and creatively, finding ways to solve

emerging problems using modern information technologies; work independently to improve their own cultural level.

The key to its further successful functioning in society is the possession of certain personal qualities and behavioral skills, one of which is mobility.

Yu.I. Kalinovsky characterized mobility as a quality characteristic of a person who is able to quickly change his status in a social, cultural or professional environment under the influence of situations that happen in nature, culture or society. This definition reflects the requirements that modern civilization makes to the individual (speed, pace, efficiency, intensity, responsiveness) [3, p.12]. The category of social and professional mobility includes active and passive characteristics. If the passive part implies the adaptation of the personality to changes in the surrounding world, then the active part includes not only the variability of the motivational-value sphere of the individual, but also different goal setting, situation analysis, problem solving, and the creation of an absolutely new one that did not take place before that moment. Yu.I. Kalinovsky argues that there is a direct link between education and mobility, that the level of education of a person directly affects the coefficient of his mobility [3, p.15]. In other words, a mobile person is a person who takes an active position in a situation, capable of self-improvement, conscious self-development and reflection.

Thus, student mobility is an integrative personal quality, expressed in internal personal potential, which can be characterized by certain parameters: openness to new things; flexibility (clear prompt reaction to the situation, the ability to build the course of their actions improvising); adaptability; readiness for professional reflection, which is associated with a person's ability to self-esteem and introspection; motivation for success; ability to interpret; the ability to internally free choice in the situation of making responsible decisions; involvement in the continuous process of education and self-education; positive attitude.

Considering the possibilities of a foreign language as a humanitarian discipline in the development of the mobility of a future specialist as a personal quality, we can conclude the following. Foreign language

- forms the value orientations of the future specialist, determines the professional and personal characteristics.
- plays a huge role in the motivation of a specialist.
- contributes to the development of personality.
- as a humanitarian discipline, it serves as the basis for the formation of a conscious attitude of the individual to self-education and self-improvement.

It should also be noted that the student forms his picture of the world through a foreign language, passing through the selection of adequate topics, the search for information. The need to find a problem in a foreign language text, to find a suitable argument for its substantiation, assessment, to promptly respond to the opinion of others - all this creates an atmosphere of moral activity, forms linguistic, socio-cultural competence, contributes to the development of student mobility. The role of a foreign language in the development of student mobility is undoubtedly great. To prove this, it suffices to recall two recent approaches to learning a foreign language, such as "task-based learning", that is, learning a foreign language based on communicatively meaningful tasks, and "project-based learning", that is, learning based on projects that are precisely aimed at developing student mobility, that is, its components, since the basis of task-based learning and project-based learning are the following skills: independent application of knowledge in practice; orientation in the information space; continuous self-education; the presence of critical and creative thinking; the ability to see, formulate and solve a problem. Communicatively meaningful tasks and projects help to form a creative personality, stimulate search activity. The motivating element is the main advantage of language learning through projects and communicatively meaningful tasks that recreate real life in the lesson, that is, they include elements of real life in communicative situations. This, in contrast to the standard study of words and rules, favors the development of a higher level of student thinking, which is also one of the components of mobility.

Proficiency in a foreign language makes the professional portrait of a modern specialist harmonious and completed, bringing into it such personal and professional qualities as communication skills, curiosity, erudition, the ability to think creatively, promptly and adequately respond to changes, work in a team, make independent non-standard decisions, generate new original ideas, to solve creative problems.

In modern conditions, teaching a foreign language should, along with basic linguistic knowledge, ensure entry into a foreign culture and informatized practice of activity, be aimed at the development of adaptation, socialization and professional mobility of the future specialist.

Thus, it becomes urgent to search for ways to form such a quality of a specialist as professional mobility by means of a foreign language. This implies a change in the purpose, content, process and form of organization of the educational process in a foreign language, the development of special methodological support aimed at the implementation of in-depth language training in a specific specialty. A foreign language is becoming an instrument of academic and professional activity, a means of further self-

education and self-improvement, development of a new leading quality - professional mobility.

References

1. Василенко Н. Формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників у процесі навчання у ВНЗ. / Н. Василенко. Науковий вісник, 2012. – Вип. 18. - С. 14-18.
2. Голубева Н. Б. Развитие критического мышления как важный элемент формирования профессионально-ориентированной иноязычной компетенции / Н.Б.Голубева. Вестник университета, 2015. – № 3. – С. 257–261.
3. Калиновский Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Ю.И. Калиновский; Омск, 2001. – 21 с.
4. Окань Г. И. Активные методы обучения в вузе: содержание и особенности внедрения / Г.А.Окань. Научный диалог, 2012.- № 1.- С. 265–270.
5. Рябцева Н.К. Новые коммуникативные тенденции в современной культуре и инновации в области преподавания иностранного языка / Лингвистика и методика преподавания иностранных языков: периодический сборник статей. Выпуск 8. Электронное научное издание. – М.: Институт языкознания РАН, 2016. – 557 с.

СУЧАСНІ ДИСКУРСИВНІ ПРАКТИКИ У ВІРТУАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ЯК РЕСУРС «ЖИВОЇ» МОВИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Чурсіна Л.В.

ХГУ «Народна українська академія»

Останнім часом у мовознавчій літературі набуває широкого вжитку термінологічне словосполучення «дискурсивні практики», воно по-різному трактується лінгвістами й спостерігаються певні розбіжності на поняттєвому рівні. Це стосується насамперед сутності дискурсивних практик різних типів інституціональної й неінституціональної сфер спілкування. Дискурсивні практики входять до складу соціальних практик і саме цей факт визначає їхні типові риси і відмінності. Вони є «комунікативними системами всередині соціуму», що визначає мовленнєву поведінку, світосприйняття і тип мислення комунікантів [1, с. 73]. Дискурсивні практики перебувають на перехресті дослідницьких інтересів багатьох наукових галузей

(філософія, антропологія, історія, соціологія, політична теорія), зокрема лінгвістичних (теорія мови, літературна теорія, методика викладання рідної/ іноземної мови) тощо. Окрім того, суттєвий вплив на характер досліджень цієї проблематики мають дослідницькі традиції, що склалися до цього в науковому колі, або ж особистий авторський підхід [1, с.20]. Віртуальний простір розширює межі такого спілкування, яке стає трансконтинентальним; тут панує здебільшого письмовий формат розмовної мови, що також вносить різнобарв'я на вербальному і невербальному рівнях [4, с.96]. Інституціональні дискурсивні практики представлені у цифровому середовищі спектром різновидів у розрізі різних мовних культур: дискурсивні практики корпоративного, мережевого і/ або рекламного, політичного дискурсів, а також академічного дискурсу, що поширюється останнім часом у зв'язку з появою дистанційної освіти. Неінституціональні дискурсивні практики включають парадигму комунікативних практик соціальних мереж (чати, форуми, блоги, Твітер, Фейсбук тощо). Інтенсивні процеси технологізації й глобалізації уможливили такі різновиди мовленнєвої діяльності і характеризують комунікативну взаємодію між географічно дистантними, але ментально близькими комунікантами, оскільки дистанційне спілкування відбувається на добровільній основі, поза віковими обмеженнями, національними преференціями, з довільним колом тем для обговорення і дискусій у віртуальному просторі. Соціальні, мовні бар'єри нівелюються, «стискається» й часова дистантність. Так, давню тему дискусії на будь-якій комунікаційній електронній платформі можна порушити в новій площині і з вагомішою силою аргументації. Інституціональні і неінституціональні дискурсивні практики у цифровому середовищі орієнтовані на віртуальну мовну особистість (термін О. Лутовинової), якою може бути потенційний партнер, клієнт, виборець, пересічний громадянин, віртуальний співрозмовник, викладач, студент. Відповідно розробляються комунікативні стратегії прагматичного впливу (ілюкції), що включають вербальні і невербальні ресурси. Текстові дописи всього загалу інституціональних дискурсивних практик характеризуються певними технологіями побудови, вираженою рамковою стилістикою мовних кліше, стислістю мовних формулювань, у разі обопільного контакту – наявністю початкових і кінцевих формул привітання-прощання, динамікою історії комунікації тощо. Попри демократичний характер дописів, вони виявляються, як правило, відповідним чином структурованими й унормованими. Команди консультантів і менеджерів працюють у цьому секторі над

удосконаленням і напрацюванням потрібних рекомендацій з лінгвістики мікро-текстів, розробки рекламних, політичних слоганів, логотипів – текстових символів, корпоративної етики спілкування і т. ін. Неінституціональні дискурсивні практики, як не дивно, але також відзначаються власними параметрами структурування, незважаючи на довільний і індивідуальний стиль дописів. Між ними чітко простежується різниця. Так, чати є синхронними формами спілкування, з явно вираженим діалогічним характером і розмовним стилем віртуального спілкування, тоді як форуми належать до асинхронних форм спілкування, їм притаманні більш розгорнуті репліки діалогічного мовлення і навіть монологічні висловлювання, іноді за формою нагадують формат короткого есе в рамках теми активного обговорення на форумі. Успішні форумісти – це ті, хто задає тональність у виборі дискусійної лінії на форумі. Блогера, який уміє яскраво висвітлювати події, складно про це говорячи або пишучи, можна прирівняти до успішного журналіста і навіть письменника. Його успішність вимірюється кількістю підписаних інтернет-користувачів, які беруть жваву участь в обговоренні висвітлених тем.

Усі ці дискурсивні практики інституціональної і неінституціональної сфер спілкування стають невичерпним джерелом «живої» мови, прикладами різних реєстрів мовлення, фразеології, виразної стилістики, розмовних кліше побутового мовлення, які можуть бути ефективно використані у навчанні іноземної мови. Окрім того, вони надають різнобічну інформацію лінгвокраїнознавчого характеру для тих. Інформація отримується з офіційних і неофіційних іншомовних першоджерел і сприяє розвитку навичок пошукового й інформативного читання іноземною мовою у студентів. За бажанням, кожен із студентів, що вивчає мову, може особисто долучитися до інтерактивного формату спілкування іноземною мовою і на практиці опановувати усно-письмовий формат діалогічного і монологічного мовлення в рамках дискурсивних практик неінституціональної сфери спілкування. Цей тип безпосереднього спілкування «живою» іноземною мовою має суттєві переваги: висловлювання зафіксовані у письмовому форматі, їх можна читати і перерахувати, на них можна реагувати власним дописом у зручний час, отримати відповідь і продовжити спілкування. Діалог у певних форматах і комунікативних ситуаціях може змінюватися полілогом і кількість комунікантів при цьому збільшуватися. Теми спілкування є актуальними, що додає вагомості такій формі вивчення іноземної мови. Тему можна обирати з огляду на власні преференції. Студент поринає таким чином в іншомовне середовище дискурсивної практики і має можливість

спостерігати за зародженням і формуванням висловлювання на обґрунтування конкретної думки, протиставлення цій думці іншого/інших, згоди/ незгоди, вираження певних емоцій вербальними і невербальними засобами (смайлики, пунктуаційні знаки, піктограми тощо). В електронних повідомленнях використовуються для більшої аргументації висловленої думки гіперпосилання на додаткові іншомовні ресурси, копіювання текстових фрагментів іншого учасника інтернет-комунікації для подальшого коментування, фото і відеоматеріали та ін. Природність спілкування носіїв мови складає додатковий аргумент на використання цих ресурсів у викладанні та вивченні іноземної мови [3; 4]. Дистантність, опосередкованість спілкування та необов'язковість реєстрування під власним іменем, оскільки можна зайти на електронний ресурс як гість або під ніком, усуває психологічні і мовні бар'єри, створює належну комфортну атмосферу. До переваг можна віднести налаштованість на тривалий перебіг спілкування / у протилежному випадку – можливість у будь-який час припинити спілкування, «віртуальне знайомство» і налагодження стосунків з іншим/ іншими комунікантами, приналежність до групи за інтересами, навчання іноземної мови через спілкування.

Л і т е р а т у р а

1. Иссерс О. С. Люди говорят...: дискурсивные практики нашего времени / О.С. Иссерс. – Омск: Изд-во Омского гос. ун-та, 2012. – 275 с.
2. Лутовинова О.В. Языковая личность в виртуальном дискурсе. Автореф. дисс... д. филол. наук. 10.02.19. / О.В. Лутовинова; Волгогр. гос. соц.-пед. университет. – В., 2013. – 42 с.
3. Mandana Hadi-Denoueix. Étude des caractéristiques discursives et sociales de l'écrit numérique : de la communication écrite médiée à la co-construction interactive de l'écrit socio-numérique [Електронний ресурс] / H.-D. Mandana. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00955599>
4. Pierozac Isabella. Approche sociolinguistique des pratiques discursives sur Internet: GE FÉ DAIS FOTES SI JE VOEUX [Електронний ресурс] / Isabella Pierozac. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cairn.info/revue-francaise-de-linguistique-appliquee-2000-2-page-89.htm>

Секція 2

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТУРИЗМ І СФЕРА ПОСЛУГ, КОГНІТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МЕНЕДЖМЕНТ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ В ЗАКЛАДАХ ТИМЧАСОВОГО ПРОЖИВАННЯ НА ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Буденчук О. О., Денищенко Л. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

В наші часи світова економіка продовжує шлях до глобалізації, а держави світу – спеціалізуватися на виробництві певних товарів та послуг. Одна з галузей, що об'єднують світ та є присутніми у всіх країнах – це галузь гостинності (або туристична), що поєднує в собі всі послуги, що супроводжують туристів впродовж всього часу, що він перебуває не за місцем свого проживання [5]. До них можна віднести послуги засобів тимчасового проживання, харчування, сфери розваг, трансферту тощо. Найбільшу частину часу туристи та інші подорожуючі проводять в готелях або готельно-ресторанних комплексах, які забезпечують їм можливість ночівлі, відпочинку, харчування та низки додаткових послуг. Якість таких послуг мають комплексний характер, серед яких чи не найважливішою є забезпечення безпеки гостей та персоналу. Здавалось би, що організація безпечного перебування повинна бути на першому місці серед показників рівня готелю та управління ним, але низка пожеж в засобах тимчасового проживання (готелі та дитячі табори) в Україні змусила визнати, що стан протипожежної безпеки та відношення до його організації є незадовільними. Близьке розташування готелів Луганської області до лінії розмежування та військових дій додає особливих вимог до безпеки гостей, а саме аварій від військових дій.

Питання організації безпеки в готельних підприємствах розглядали Роглев Х., Іванов І. В., Панюков Д.В, Погасій С., Галицька

3. та інші науковці. Але визначена проблема ще має багато напрямків дослідження та питань організації безпечного перебування гостей та персоналу готельних комплексів [4]. Національні стандарти пожежної безпеки, серед яких ДБН В.1.1-7, ДБН В.2.2-9, ДСТУ Б В.1.1-4 та інші нормативні документи, надають загальні вимоги до пожежної безпеки до будівель, але не визначають процедури організації безпечного функціонування та реагування на будь-які аварійні ситуації. Питанням менеджменту безпеки праці в готельних підприємствах присвячене дане дослідження.

Готовність до аварійних ситуацій, що можуть виникнути в закладі тимчасового перебування та правильності реагування керівництва та персоналу на їх появу є надзвичайно важливим фактором його безпечного та якісного функціонування. Організацію правильного та системного менеджменту безпеки праці розглянуто та запропоновано до впровадження міжнародним стандартом ISO-45001 - Occupational health and safety management systems – Requirements with guidance for use. Системи управління професійною безпекою та здоров'ям. Вимоги та настанови до застосування (далі – стандарт). Цей стандарт було опубліковано на офіційному сайті міжнародних стандартів ISO 12.04.2018 р. і містить рекомендації щодо впровадження системи профілактики нещасних випадків та аварійних ситуацій на підприємстві. Перевага цього стандарту в тому, що його положення можуть бути застосовані на будь-яких підприємствах за розміром, галуззю, видами діяльності та повністю інтегруються в загальну систему менеджменту [1; 3].

Згідно стандарту підготовленість підприємства до аварійних ситуацій забезпечується за допомогою ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів, процесів, операцій, виробничих ділянок тощо. До того ж, для кожного з таких об'єктів необхідно визначити перелік можливих причин та сценаріїв розвитку аварій та її масштабів. Разом з цим керівництво готелю повинно заздалегідь розробити плани заходів та дій в аварійних ситуаціях і довести їх до персоналу та гостей. Наявність таких планів забезпечує відповідну реакцію на аварійні ситуації. Таким чином, відповідальні особи в менеджменті готелю повинні розробити такі плани та контролювати їх вивчення та, при необхідності, виконання. Разом з ідентифікацією можливостей виникнення аварійних ситуацій, необхідно визначити і можливості запобігання травм та захворювань, а також інших їх наслідків. Важливим пунктом організації безпеки в готелі є періодичні перевірка, аналіз та оцінка готовності персоналу готелю до реагування на надзвичайні ситуації, особливо після виникнення певних інцидентів.

Не буде зайвим документування проведених перевірок з подальшим вивченням та визначенням їх результатів з подальшими діями.

План реагування в аварійних ситуаціях повинен містити такі складові:

- Найменування та опис дій, що повинні виконуватись під час виникнення аварій;
- Способи ідентифікації можливих нещасних випадків;
- Визначення посадової особи, яка повинна керувати діями персоналу та гостей під час аварій;
- Протокол дій та обов'язків персоналу;
- Шлях та процедури евакуації;
- Дії з ідентифікації небезпечних матеріалів та станів;
- Порядок взаємодії з органами місцевого самоврядування, службами порятунку та мешканцями прилеглих районів;
- Способи захисту важливих документів та інформації;
- Місця та форми представлення необхідної інформації під час аварійних ситуацій тощо.

Ймовірні причини аварійних станів потрібно визначати за допомогою оцінки ризиків, розгляду та аналізу помилкових дій працівників та підрядників під час виконання ними відповідних до посади та спеціальності обов'язків, випадків недотримання вимог промислової безпеки та інше.

Отже, під час розробки плану дій щодо попередження аварійних ситуацій та або під час аварій, необхідно врахувати результати ідентифікації небезпечних факторів та оцінки ризиків їх появи, законодавчі вимоги та рекомендації міжнародних стандартів безпеки діяльності підприємств, результати тренувальних заходів та навчань, власний досвід і досвід інших закладів готельного господарства щодо нещасних випадків, аварій, професійних захворювань та інших інцидентів, наявність та розташування місцевих аварійних служб та служб порятунку

Плани, що будуть містити:

- дії керівництва та персоналу готелю, потрібно визначити способи та відповідальних про сповіщення про аварійну ситуацію персоналу та гостей та шляхи виходу всіх з будівель;
- процедури вимикання електроенергії та приладів, що потребують обов'язкового вимкнення;
- дій рятувальних служб тощо [2].

Для більш повноцінного та раціонального складання визначених планів та процедур доцільно запрошувати фахівців з охорони здоров'я

та безпеки праці та спеціалістів, що можуть надати якісні консультації по необхідним питанням менеджменту безпеки діяльності.

Література

1. ISO 45001:2018 (en). Occupational health and safety management systems — Requirements with guidance for use. Доступ: <https://www.iso.org/obp/ui/ru/#iso:std:iso:45001:ed-1:v1:en>.
2. Лисенко О., Лебедев Д. Забезпечення охорони здоров'я та безпеки праці за ISO 45001:2018: практичний посібник. Київ: видавничий дім «ТЕХ МЕДІА ГРУП», 2020. 276 с., с. 186-192.
3. Храбрех М.Д. Структура сфери надання послуг розміщення в Україні. Збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи». Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. 230 с. с.155-157.
4. Теличко К. ISO 45001. Очікувані зміни в управлінні професійною безпекою та здоров'ям. «Охорона праці і пожежна безпека» № 2, 2018.
5. Погасій С., Колеснік М. ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОБОТИ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ. // Международный научный журнал // № 1, 2016. с. 41-46

ПІДТРИМКА ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОРУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ

Денищенко Л. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Українська держава на порозі свого тридцятиріччя вже має досвід проведення ряду реформ: податкової, медичної, пенсійної, земельної, місцевого самоврядування, реформи поліції тощо. Кожна з них мала на меті зробити ефективною та сучасною певну галузь життя громадського суспільства, адже від змісту та швидкості перетворень залежить в подальшому якість життя України та українців.

Найбільш успішною вже признано реформу місцевого самоврядування або децентралізації, яка надала громадам та їх мешканцям ресурси та можливості власного розвитку. Серед таких можливостей — пошук або створення та розвиток власного

туристичного потенціалу. Важливість цієї галузі безперечна та впливає на добробут мешканців тільки позитивною.

Протягом існування нашої держави наявність, стан та рівень розвитку підприємств та заходів туризму в різних регіонах суттєво відрізнялись. Це пов'язано з багатьма факторами, серед яких історичні, географічні, політичні, економічні, демографічні тощо. Традиційно, найбільш привабливими як для зовнішніх, так і внутрішніх туристів є Київ, Львів та Карпатський регіон. На жаль, сьогодні ми поки не можемо включити у цей список Крим, і це суттєва втрата в загальному туристичному потенціалі України.

На прикладі традиційно туристичних регіонів можна стверджувати, що високий рівень розвитку туристичної галузі дає можливість суттєвого притоку грошових коштів в регіон завдяки реалізації туристичних та супутніх продуктів і послуг, активізації функціонування інших продуктивних сил та ресурсів. Підвищення рівня зайнятості трудових ресурсів збільшує загальний добробут населення, його платоспроможність, що позитивно впливає на розвиток потрібних регіону видів підприємництва [3].

Туристична галузь дає можливість громаді заробляти на власних унікальних рекреаційних ресурсах (природних та створених людиною), створювати робочі місця та рівень добробуту населення, підвищувати податкову спроможність та рівень наповнюваності місцевого бюджету. Зароблені кошти частково спрямовуються на розвиток або відновлення туристичних об'єктів, збільшення асортименту послуг, виготовлення сувенірної продукції тощо.

Отримані від реалізації туристичних продуктів доходи дозволяють органам місцевого самоврядування вкладати кошти у інфраструктурний розвиток регіону, що в створює додаткові можливості для його соціально-економічного розвитку, в тому числі транспорту, закладів тимчасового проживання, туристичним об'єктам, культурним, освітнім, медичним та іншим закладам.

Активності місцевих влад у розвитку власного туристичного потенціалу не залишаються непомітними в державних та обласних структурах. Це дає можливості місцевому бюджету отримувати додаткові кошти від державних фондів регіонального розвитку на великі за обсягами коштів проекти, яких зазвичай не вистачає громаді. Підтримка обласних державних адміністрацій може буди інформаційною (донесення інформації за допомогою різних джерел до операторів туристичного ринку, національних та міжнародних донорських організацій, суб'єктам міжнародної технічної допомоги та вищому керівництву держави, консультаційні послуги),

організаційною (організація семінарів та тренінгів, засідань представників зацікавлених сторін у розвитку галузі, кредитних та інших інвестиційних установ, сприяння у розвитку туристичної привабливості регіону шляхом виготовлення поліграфічної та відеопродукції). Тобто, підтримка місцевого туристичного бізнесу державними органами з великою долею вірогідності може сприяти залученню різних видів інвестицій і в ці підприємства, і в регіон.

Серед найбільш успішних туристичних продуктів та заходів, що вже довели свою ефективність, є туристично-інформаційні центри, фестивалі, мапи громад з рекламою місцевого бізнесу, маркування та знакування туристичних маршрутів на території громади тощо [1, с. 5].

Крім економічної складової діяльності туристичної галузі обов'язково потрібно визначити і інші, не менш важливі. Розвиток туристичних заходів в регіонах сприяє підвищенню рівня обізнаності мешканців у власній історії, культурних, етнічних, гастрономічних традиціях, особливостях ведення домашнього господарства, спеціалізації майстрів народного вжитку, сільського господарства тощо. Адже регіональні туристичні заходи відвідують, в першу чергу, місцеві мешканці, а потім же туристи та інші гості. Вивчення та усвідомлення власної історії, культури та природи рідного краю обов'язково сприятиме підвищенню рівня поваги та любові до рідного краю та бажання берегти його та розвивати. Особливу значущість має розвиток екологічних видів туризму: пішого, зеленого, пізнавального, агротуризму тощо. До речі, багато країн, уряди яких прагнули розвивати туризм переважно задля економічного прибутку, згодом усвідомили важливість саме соціальних та екологічних аспектів цієї галузі [2].

Отже, розвиток місцевого туристичного бізнесу сприяє загальному економічному розвитку регіону шляхом збільшення робочих місць, сплати податків та співпраці з іншими підприємницькими напрямками, наповненню місцевого бюджету для покращення інфраструктури та виконання інших соціальних, освітніх, медичних та культурних програм громади. Крім фінансового збагачення громади, туристичний бізнес виконує низку соціальних, виховних та інших функцій. Завдання органів місцевого самоврядування – усвідомити роль та важливість розвитку туризму на території громади, району та в Україні та знайти способи надання всебічної підтримки.

Л і т е р а т у р а

1. Воробей В. Місцевий економічний розвиток. Посібник для місцевої влади та бізнесу.

2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2005. – 436 с.
3. Мельник О.В. Вплив туризму на розвиток економіки регіону. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9058/1/20.pdf>

ФАЛЬСИФІКОВАНІ ПЛР-ТЕСТИ В ТУРИЗМІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Денищенко Л. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Пандемія COVID-19 змінила життя та діяльність багатьох людей. Туристична галузь, крім наявних і загальновідомих формальностей для від'їжджаючих туристів, серед яких паспортні, візові, медичні, страхові, митні, отримала ще одну – обов'язкове проходження тесту на наявність коронавірусної інфекції за останні перед перетинанням кордону 72 години та пред'явлення його митникам або особам, спеціально призначеним для цього. Поява цієї формальності пов'язана зі швидким розповсюдженням вищевказаного вірусу та намагання держав не допускати на свою територію інфікованих або хворих гостей.

У перший рік панування COVID-19 сполучення між державами були зведені до мінімуму, тому наявна кількість лабораторій, що мали право брати матеріали для аналізу та надавати результати тестування, була більш-менш достатня. Ситуація змінилась, коли кількість хворих в Україні почала збільшуватись і потреба у тестування росла кожного дня. В цей же час з'явилась обережна, але позитивна динаміка щодо можливостей виїзду за кордон українських туристів, але тепер тільки за наявності негативного тесту ПЛР. ПЛР-тест (полімеразна ланцюгова реакція) – це тест, який показує наявність або відсутність в організмі людини ДНК вірусу. Він проводиться шляхом забору зразків із верхніх дихальних шляхів людини, а результати можуть бути відомі впродовж години-двох.

Таким чином, виникла ситуація, коли попит на тестування почав різко збільшуватись, а можливості лабораторій при повному завантаженні не встигали його задовольняти. До того ж, ті, хто

планував подорож, були зацікавлені лише у негативному результаті дослідження на наявність вірусу в організмі, а ті, хто повернувся з-за кордону за допомогою такого документу намагалися уникнути двотижневої самоізоляції. Саме ці обставини спричинили появу такого явища, як фальсифіковані результати тестування, тобто документ, що доводить негативний результат тесту без проведення самого тесту. На сьогоднішній день сформувався певний ринок фальсифікованих (нелегальних) тестів, споживачами на якому були особи, зацікавлені у негативному результаті (в основному, потенційні туристи). Серед тих, хто намагається задовольнити такий попит, є і приватні лабораторії, і особи, що мають доступ до роботи в додатку «Дія», і просто громадяни з вміннями створювати такі документи в комп'ютері з роздрукуванням на кольоровому принтері [3]. Розповсюдженню таких «тестів» сприяє відсутність єдиної державної електронної бази, яка б фіксувала всі реально зроблені дослідження та їх результати. Також не існує єдиної затвердженої форми довідки, єдиної системи їх нумерації. Тобто, за словами керівника клініко-діагностичного центру «Фармбіотест» Олексія Гуцола, який має право та можливість проводити потрібне тестування, кожна лабораторія на даний час веде власну статистику, створила свою форму довідки, на власний розсуд визначає нумерацію та інші реквізити документу. Високу вартість лабораторного дослідження в Луганській області він пояснив постійним підвищенням цін на реагенти та матеріали для нього від постачальників [2].

Виготовлення таких тестів, звісно, не несе витрат на реактиви та на проведення дослідження, тому, за собівартістю, має тільки корупційну ринкову складову. Це здешевлює розцінки на фальсифікований тест, і їх вартість визначається тільки розміром попиту та наявністю «конкурентів». До того ж, покупець такого тесту гарантовано отримує документ, що посвідчує відсутність інфікування.

Наведені вище причини появи фальсифікованих тестів привели до появи цілого ринку нелегальних тестів, які значно полегшують перетинання кордонів тим, хто цього прагне. Такий процес вже поставлено на потік, і ця практика вже не вважається в суспільстві злочинною.

Якщо, серед бажаючих виїхати за кордон, розглядати саме туристів, які користуються послугами туристичних агенцій, то потрібно визначити, що агенції не виготовляють такі тести, але можуть бути посередниками у комунікаціях між туристами та тими, хто виготовляє «недорогі» тести і сприяти здешевленню турів. Сьогодні, на думку Олега Невениці, голови громадської організації «Туристична

асоціація Луганської області», це вже стає певною конкурентною перевагою туристичних фірм, які не хочуть втрачати клієнтів в складні для цього бізнесу часи [1]. Говорити про ризики відповідальності туристичного агентства важко, адже для своєї діяльності їм не потрібна ліцензія і в цьому плані їм втрачати нічого, крім авторитету.

Існуюча відповідальність за виготовлення та реалізацію фальсифікованих тестів також, певним чином, сприяє їх широкому розповсюдженню. Це, зазвичай, штраф до 17 тис. грн за підроблення документів, дуже рідко - арешт до 6 місяців або обмеження волі до 3-х років (ст. 190 «Шахрайство», ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», ст. 366 «Службове підроблення»). Використання підроблених документів карається такими ж мірами, що визначено в наведених статтях. Крім того, згідно ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням», особи, що користуються підробними тестами, можуть бути притягнені до відповідальності за розповсюдження інфекційних хвороб [1]. І, нарешті, у випадку виявлення користування такими тестами, у туристів втрачається можливість отримати страхові виплати за наявності підстав.

Для запобігання поширенню шахрайств по виготовленню та використанню фальсифікованих тестів, крім кримінальної відповідальності, з позиції держави потрібно:

- створити та впровадити єдину систему обліку опрацьованих тестів та нумерації довідок;
- визначити єдину форму документу про результат тесту;
- постійно проводити інформаційні кампанії по роз'ясненню наслідків використання підробних тестів (це стосується не тільки кримінальної відповідальності, а й моральної, соціальної та громадянської);
- посилити рівень кримінальної відповідальності за порушення вказаних вище статей кримінального законодавства;
- знайти можливості щодо збільшення кількості пунктів для лабораторного аналізу не тільки комерційних, а й державних і безкоштовних, та здешевлення вартості справжніх тестів.

В цілому, для того, щоб зменшити ринок нелегальних документів, а краще унеможливити його існування, у населення повинна бути легка та здешевлена можливість зробити повноцінні та законні тести, швидко отримати результати у документі, що будуть прийняті у будь-яких обставинах і в інших країнах. Одним з виходів

вважаю поширення рівня вакцинавання та впровадження паспортів щеплень, що буде альтернативою проходження тестування.

Література

1. Кримінальний кодекс України. Закон України № 2341-III від 05.04.2001 р. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Мандруйте відповідально: підробні ПЛІР-тести - ризиковане спрощення подорожей. Електронний ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=UoKE--P9FZ8&t=3535s>
3. У Києві викрили схему: фальшиві ПЛІР-тести вносились у додаток "Дій вдома". Електронний ресурс: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/30/7292160/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ В МІСЬКИХ КАВ'ЯРНЯХ

Денищенко Л. В., Михальова Г. С.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Прибуток є основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємств та основною метою його діяльності. Отримання прибутку залежить від отриманих обсягів реалізації продукції, що в свою чергу є результатом достатнього попиту на неї, платоспроможності споживачів, зусиль підприємства з промоції своєї діяльності, унікальності та якості продукції і послуг.

Продаж кави – достатньо прибутковий бізнес. Ціна 1 кг гарної кави складає близько 400 грн. Якщо для однієї чашки потрібно близько 7 гр, то її витрати на 1 порцію - близько 3 грн, що значно нижче ціни напою для споживача. Таким чином, такий бізнес має досить потужний потенціал для розвитку та, поки що, низький поріг для входу. Кав'ярня (або кафе-кава), як заклад громадського харчування, - це невеликий ресторан, де подають відвідувачам напої: чай, каву та кавові напої, соки, нескладні закуски. Зазвичай кав'ярні пропонують найбільш відомі та популярні напої (кава натуральна, кава-капучино, кава-мокачіно, кава-еспресо, кава по-східному, кава-латте, каво-корретто тощо). Іноді до напоїв додаються алкогольні складові. Особливістю приготування напоїв в кав'ярнях в тому, що вони готуються в присутності споживачів з використанням обладнання різних типів: еспресо-машини, каво-машини фільтраційного типу,

апаратів для приготування особливих видів кави, прес-френч, холодильників, блендерів тощо [3].

Кав'ярні можуть бути стаціонарними та пересувними. Іноді їх розташовують в торгівельно-розважальних центрах або біля них з метою діяльності на територіях з великою кількістю потенційних покупців.

Основними доходами кав'ярні є доходи від продажу виготовлених або готових напоїв, нескладних закусок у вигляді хотдогів, бутербродів, сандвічів, печива, цукерок. Також, підприємець може реалізовувати супутні товари: серветки, пакети, термокухлі тощо.

На прибуток кав'ярні впливає багато інших чинників, серед яких основними є:

- Розташування в прохідних місцях, а також поблизу зупинок громадського транспорту, офісних центрів, адміністративних будівель тощо. Потрібно зазначити, що розташування кав'ярні у спальному районі зазвичай є невдалим з точки зору дохідності;

- Більш прибутковими, на думку експертів кавового бізнесу, є пересувні кав'ярні. Якість їх продукції є такою ж високою, як і у стаціонарних, але їх активність і мобільність впливає на розмір прибутку суттєво [2];

- Наявність або відсутність конкурентів поблизу розташування закладу;

- Якість сировини, води і обладнання, асортимент продукції, наявність супутніх товарів;

- Професіоналізм та комунікабельність персоналу;

- Сезонність, як фактор, що впливає на вибір споживача. Це, в основному, стосується вибору напоїв: влітку частіше обирають холодні, а в холодні сезони - гарячі;

- Величина витрат на діяльність: вартість продуктів, води та їх доставки, комунальних послуг, орендних платежів, розмір заробітної плати, промоційних витрат, збитки від стихійного лиха тощо;

- Затишна атмосфера, чистота, ергономічність, зручність, наявність посадкових місць, туалету тощо.

Попит на продукцію кав'ярень зазвичай є постійним. На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що каву п'ють трохи більше чоловіки, ніж жінки. Основний віковий контингент – від 20 до 35 років. За видом діяльності основні споживачі продукції кав'ярень – студенти, офісні працівники, представники робітничих

професій, менеджери, підприємці. Попит на більш дешеві або більш коштовні напої залежить від рівня доходів покупців [4].

Для популяризації продукції кав'ярень та, відповідно, збільшення їх прибутковості, необхідно врахувати такі фактори:

- Розташування на найбільш відвідуваних мешканцями місцях: біля закладів освіти, офісів, торгівельних центрів, парків та скверів. Пересувні кав'ярні можуть переміщуватись в місця міських заходів, свят, концертів тощо;
- Для виготовлення напоїв використовувати тільки якісну та свіжу сировину, зберігати її у відповідних умовах;
- Пропонувати споживачам широкий асортимент напоїв, закусок та інших товарів, серед яких обов'язково повинні бути оригінальні, за власними рецептами;
- Важливим фактором є професіоналізм баристів та якість їх роботи, чистота та порядок на їх робочому місці, що обов'язково помітять покупці, комунікабельність, креативність;
- Створення власного сайту з матеріалами про діяльність, сировину та готові вироби, цікаву інформацію з історії кави, чаю та інших виробів. На такому сайті та у соціальних мережах надавати інформацію про акції, нові пропозиції, плани на майбутнє. Застосовувати систему знижок за розповсюдження в мережах фотографій, відгуків та рекомендацій;
- Обов'язковим є реагування на зауваження та пропозиції відвідувачів;
- Для збільшення прибутків власникам кав'ярень, крім розширення їх мережі по місту або по регіону, бажано замислитись про можливість впровадження у господарську діяльність такого виду ресторанного бізнесу, як кейтерінг. Кейтерінг – це надання послуг харчування на віддалених точках, заходах на підставі виїзного обслуговування, під час якого не тільки виготовляється їжа та напої, а також здійснюється послуги доставки, сервірування, подача та прибирання після годування [1].

Таким чином, використовуючи переваги пересувних та стаціонарних варіантів кав'ярень, їх унікальність у порівнянні з іншими закладами харчування, відносно невелику собівартість продукції, слідування новим тенденціям розвитку та інші фактори ефективності, їх власники можуть суттєво розширити свою діяльність та отримувати більший прибуток.

Л і т е р а т у р а

1. Зривко М., Шепенда В. Кейтерінг - новий напрямок ресторанного бізнесу в Україні. Збірник виступів учасників XIII науково-практичної конференції студентів вищих навчальних закладів Укоопспілки «Інноваційні процеси і їх вплив на ефективність діяльності підприємства». Ч. 1. К.: НМЦ «Укоопосвіта», 2016. 184 с. С.129-132.
2. Ринок кав'ярень: фактори впливу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://franchising.ua/stattya/1294/rinok-kavyaren-faktori-vplivu/>
3. Стан ринку кави в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76736>
4. Чан Т. С., Юдіна Н. В., Стан розвитку ринку кав'ярень в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22583/1/2017-11_3-11.pdf

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТЕРИТОРІЇ

Заваріка Г. М.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Питання розвитку постконфліктних територій, відновлення постконфліктної економіки є одним з фундаментальних у міжнародних наукових дослідженнях. З недавніх пір воно стало актуальним і для України, яка шукає шляхи виходу та вирішення проблем постконфліктної східної території. Тому актуальним буде пошук можливих внутрішніх шляхів розвитку території. В представленій роботі розглядається ідея розвитку людського капіталу як концептуального підходу відновлення постконфліктної території.

Відомо, що кількість населення залежить від якості життя в регіоні. Проведений в попередніх дослідженнях аналіз показав зниження цього індикатору в східному регіоні України. Спільними зусиллями треба дуже серйозно подумати, що треба зробити, щоб люди сюди приїжджали, як раніше відбудовувати ці території [2].

Людина є головною продуктивною силою суспільства, тому ми і говоримо про людський капітал. Що стосується східних територій, кількість населення скоротилася не тільки за рахунок масових міграцій, а і внаслідок перевищеного рівня смертності. Населення

Луганської та Донецької областей постраждало внаслідок довготривалого конфлікту, що почало відбиватися на стані здоров'я з негативної сторони. Як свідчать дані медиків, люди, які переживають стрес, або постійно живуть у стані стресу, через 3-5 років неминуче отримують складні захворювання різного характеру. Військовий конфлікт привів саме до такого жакливого стану здоров'я місцевого населення. З метою збереження людського капіталу східних територій необхідно займатися його розвитком. На державному рівні пропонуємо розробити програми оздоровлення постраждалого населення, і впроваджувати їх в кожному поселенні краю, від міст до маленьких селищ. Зазвичай такі пропозиції потребують фінансування і на цьому етапі все залишається на папері. Звідси пропонуємо почати з «дешевого». Адже проводити обов'язкову зарядку на кожному занятті в дитячих садочках, навчальних закладах, на робочих місцях не потребує витрачання коштів, та майже ніхто цього не робить. Або багато ходити пішки, або займатися спортом, бігати, їздити на велосипеді, вести здоровий спосіб життя. Це все приклади безкоштовного оздоровлення. Проблема полягає у відсутності культури місцевого населення до здорового способу життя. Звідси виховання з дитячого садочку буде актуальним і сприятиме в перспективі зміні якості людського капіталу на краще. Також програми здоров'я будуть актуальними для дітей та молоді, які в сучасному диджиталізованому світі ведуть малорухомий спосіб життя, майже не займаються фізичною культурою. Завдання полягає у вихованні у молодого покоління здорового способу життя.

І в цьому також в нагоді стануть маршрути молодості. Вони не потребують великих фінансових ресурсів, їх можна створити в будь-якому поселенні за бажанням. В цій роботі на прикладі м. Северодонецька розроблено можливу модель такого маршруту. Програми молодості не будуть вимагати від людей витрачання коштів, або це будуть незначні фінансові вкладення, тому що вони будуть розташовані у межах околиць міста [1].

Пропонуємо створити такий маршрут молодості навкруг Чистого озера в м. Северодонецьк. Воно розташоване на околиці міста, має гарну транспортну та шагову доступність. Поруч знаходиться хвойний ліс та великі галявини, які планується задіяти у створенні маршруту. Озеро приваблює мешканців міста не тільки як водний об'єкт та місце рибної ловлі, а і естетичний, зараз там мешкають лебідки, багато качок, інколи залітають чайки та інші птахи. Поєднання хвойного запаху з запахами степових рослин галявин створює неповторний оздоровчий ефект. Влітку можна організовувати

додатково ботанічні екскурсії, розмістити таблички з назвами місцевої флори, залучаючи таким чином місцеве населення до раціонального природокористування та збереження рідної природи.

На вільних галявинах пропонуємо створити спортивний майданчик, на якому розмістити тенісні корти, волейбольні майданчики, футбольне поле, спортивні тренажери, велодоріжки. Тут же організувати прокат велосипедів, електросамокатів, роликів, ракеток, м'ячів, палок для скандинавської ходи, тощо. До речі, на сьогоднішній день, в місті не існує жодного безкоштовного спортивного майданчика такого типу, де було б в комплексі зібрано все для розвитку здорового способу життя. Така ж ситуація в інших містах регіону, не кажучи вже про сільську місцевість.

На початку маршруту розмістимо план маршруту з вказівками на міста зупинок, розташуванням лавочок для відпочинку, спортивної локації та адміністрації. Саму тропу обладнаємо покажчиками напрямку маршруту.

Це одна з реальних конкретних пропозицій, що можна швидко реалізувати за бажанням, яка буде сприяти як оздоровленню місцевого населення так і в комплексі покращенню людського капіталу, вирішенню соціальних проблем регіону та реалізації програм постконфліктного розвитку території [1].

Отже, постконфліктний розвиток належить до великомасштабних проєктів національної безпеки, ефективна реалізація якого потребує поділу реабілітаційних робіт на чіткі стадії, одним з елементів якого повинен бути розвиток людського капіталу. Це головний компонент концептуального підходу відновлення постконфліктної території. Запропоновані пропозиції не вимагають великих фінансових ресурсів, необхідне тільки бажання, але сприятимуть розвитку людського капіталу без якого неможлива відбудова постраждалої території.

Л і т е р а т у р а

1. Заваріка Г. М. Суспільно-географічний вимір постконфліктного розвитку туризму на прикладі східних територій України: монографія. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. Даля, 2019. 376 с.
2. Степанів Н. О., Єфременко В. В. Напрями соціально-економічного розвитку постконфліктних територій. Збірник наукових праць ДонНАБА. 2018 (11). № 1. С. 99–105.
3. Точонов І. В., Гордієнко В. В., Токарева Л. М. Напрями стратегічного планування розвитку територій Донецької області. Вісник економічної науки України. 2017. № 2 (33). С. 94–97.

4. Demukaj V. AID Effectiveness in Post Conflict Countries. A Dissertation Submitted To The School Of International Studies (University Of Trento). 2011. 169 p. URL: http://eprints-phd.biblio.unitn.it/596/1/Demukaj_Dissertation.pdf

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ УМОВАХ

Заваріка Г. М., Лобинський Д. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Медичний туризм є досить новим поняттям, яке з'явилося відносно недавно та стало ще одним наслідком глобалізації. Та з кожним роком медичний туризм набирає обертів, і все більше і більше людей у всьому світі відкривають для себе пов'язані з цим нові можливості. Таким чином медичний туризм виконує, в першу чергу, важливі соціальні функції, пов'язані із лікуванням та профілактикою захворювань, а також різноманітними заходами, спрямованими на покращення стану та охорону здоров'я населення [4, с. 4].

З економічної точки зору, для держави впровадження нових видів туризму – це те, що дає змогу виходити на нові ринки туристичних послуг та, відповідно, отримувати більші доходи. А для східного регіону, це можливість подолання постконфліктних проблем території. Проте, не дивлячись на те, що в Україні існують усі передумови та фактори розвитку медичного туризму, ця сфера ще не є достатньо дослідженою та проаналізованою. Тому, саме східні території можуть стати більш активними в впровадженні цього виду туризму.

Останні роки сталася зміна курсу інтересів і тепер натомість задоволення зростаючих потреб населення приділяється все більше уваги до стану здоров'я людини, забезпеченню його якісним лікуванням, ефективним курсом реабілітації, доступність до життєво необхідних ліків тощо.

Відтепер "Пацієнт обирає країну, лікаря та клініку, де йому може бути запропоновано діагностику та лікування, які є краще та цікавіше саме для нього" [1, с. 42]. У випадку подорожей за кордон, дається змога отримати можливість користуватися медичними послугами інших країн, які вдома недоступні, заборонені, занадто дорогі або законодавчо не врегульовані.

Основним рушієм є вартість медичних послуг, яка у різних країнах сильно відрізняється, що спонукає людей для уточнення діагнозу та власне лікування за межами своєї країни. В умовах глобалізації охорони здоров'я як однієї з галузей економіки, все більше країн інвестують в медичний туризм.

Основними факторами його розвитку являються:

1) бажання отримати необхідне лікування тобто лікувальний туризм — він передбачає отримання висококваліфікованої медичної допомоги із застосуванням передових медичних технологій та сучасних лікувальних препаратів при лікуванні хвороб, які являють загрозу для життя або знижують якість життя людини – онкологія, трансплантація органів, операції на серці, тощо;

2) діагностування, що передбачає на підставі наявності найсучаснішої діагностичної апаратури та висококваліфікованих фахівців отримання пацієнтом точного діагнозу як передумови подальшого успішного лікування, часто такий вид поєднується з лікувальним;

3) реабілітацію - вона передбачає відновлення життєвих сил пацієнта після перенесеної важкої хвороби, операції, тощо;

4) швидке досягнення результату і терміновість проведення складних процедур;

5) зростання рівня захворюваності на окремі хвороби; «прозорість» кордонів і спрощення візового режиму;

6) створення компаній медичного менеджменту, які займаються оформленням необхідних супровідних документів;

7) можливість отримання лікувальних процедур, заборонених або обмежених у власній країні;

8) конфіденційність;

9) бажання заощадити кошти [3].

Переваги медичного туризму відкрили для себе і жителі нашої країни. Сьогодні поїздки українців на лікування та діагностику в медичні заклади Західної Європи, США, Ізраїлю або Туреччини стали досить звичним явищем. Крім того, в Україні швидкими темпами розвивається не тільки міжнародний, але і внутрішній медичний туризм.

У формуванні підвидів медичного туризму велике значення мають визначення факторів розвитку та особливостей територіальної організації медичного туризму. Здебільшого у розвинених країнах світу під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднувати

відпочинок за кордоном з отриманням висококваліфікованої медичної допомоги.

За оцінками фахівців, кількість медичних центрів України, націлених на надання послуг іноземним пацієнтам, становить близько 50–70%. Приватні медичні центри активно залучають іноземних пацієнтів. Найчастіше з метою отримання українських медичних послуг пацієнти приїжджають з країн: Франція, Англія, Італія, Німеччина, США, Ізраїль [2].

Найважливішим ресурсним фактором є наявність лікувальних/оздоровчих ресурсів різної етимології, а одиницею формування туристичної інфраструктури є курорт, як територія зосередження всіх компонентів оздоровчого туризму. Саме з формування курорту на Старобільщині ми і пропонуємо почати роботу з впровадження медичного туризму на постконфліктній території.

Висновок. В останні роки з цілком зрозумілих причин у світі сформувалася справжня індустрія медичного туризму. Зростання вартості лікування в розвинених країнах стимулювало появу додаткової вимоги: якісне лікування за низькими цінами і яскраві враження від відвідин нової країни. Додатковим фактором успіху медичного туризму часто є неможливість оперативного отримання якісної медичної допомоги чи недоступність певних видів медичних послуг в своїй країні. Ринок медичного туризму представляє собою систему економічних відносин щодо купівлі/продажу медичних і оздоровчих послуг та організації подорожей з метою їхнього отримання. Отже, ринок медичного туризму має значний потенціал та попит на реалізацію програм медичної реабілітації, лікування та оздоровлення саме у східних регіонах України перш за все з метою оздоровлення місцевого населення.

Література

1. Демецкая А. Медицинский туризм: лечение без границ // 2012. № 10. С. 42–43.
2. Ефективна економіка : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/4.pdf
3. Здоровье без границ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mednapravlenie.ru/>
4. 4.Медичний туризм: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, О. Ю. Бордун –К.: «Центр учбової літератури», 2018. – 128 с.

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ ЯК МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ СХІДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Заваріка Г. М., Чусва Т. Д.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сфера туризму є дуже важливою галуззю, яка безпосередньо впливає на стан і розвиток як державної, так і світової економіки в цілому. Отже, необхідним є вивчення та аналіз лікувально-оздоровчої сфери туризму в Україні. Це буде корисним для впровадження в перспективі корисних напрацювань у східних територіях України.

Більшість найкращих курортів України знаходяться біля морів та західній частині її територій. Це зумовлено наявністю необхідних лікувальних природних ресурсів, на основі яких організовується та здійснюється лікувально-оздоровча діяльність. Однак, якість обслуговування та забезпечення підприємств необхідним обладнанням знаходяться на низькому рівні.

Лікувально-оздоровчий туризм – це такий напрям в туризмі, при якому подорож спрямована до курортних територій, а її головною метою є лікування, оздоровлення чи реабілітація. Курорт – це місцевість, яка обов'язково має природні лікувальні ресурси і необхідну інфраструктуру для проведення лікувально-оздоровчих заходів. Основними закладами, де відпочивають туристи та проходять курс лікування і оздоровлення на курортах, є санаторії.

Вивчаючи історію розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні, можна дійти висновку, що природні ресурси, якими володіє Україна, досить багаті. Однак, для того, щоб лікувально-оздоровча діяльність здійснювалася ефективно, потрібні підприємства відповідної спеціалізації. Тому для оцінки стану лікувально-оздоровчої сфери туризму в Україні слід провести аналіз статистичних показників, а саме кількість наявних підприємств туристичної діяльності за різні роки. Така інформація кожного року складається та публікується на офіційному сайті державної статистики України [3]. Аналізуючи ці данні, можна зробити висновок, що з кожним роком лікувально-оздоровчі підприємства скорочуються, починаючи з 2002 року. Також особливу увагу треба звернути на те, що кількість ліжко-місць до 2014 року знижувалась повільніше, ніж кількість самих засобів розміщення, а це говорить про закриття тих установ, які мають невеликий ліжковий фонд. Дуже важливою туристичною місцевістю

був Крим, де знаходиться переважна кількість курортів. Після його анексії в 2014 році кількість санаторіїв знизилася до 320 одиниць. Нажаль, така тенденція зменшення триває і сьогодні. Основними причинами такої ситуації можна назвати кризу і поганий стан закладів розміщення. Окремо ведеться статистика дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працюють влітку. На жаль, тенденція зменшення загальної кількості засобів розміщення також характерна і для цієї ланки підприємств.

Для більш детального аналізу стану лікувально-оздоровчого туризму та перспектив його розвитку, доцільно привести порівняльну характеристику України зі світовими лідерами в цій сфері, а саме Польщею, Чехією, Словаччиною та Угорщиною. У 2016-2017 роках Світовим економічним форумом був представлений звіт і загальний рейтинг економічної конкурентоспроможності, який оцінював економічні можливості 133 країн для ведення бізнесу. За цим рейтингом Україна зайняла 85 місце. У той час, як Чехія зайняла 31 місце, Польща - 36, Словаччина - 65, Угорщина - 69. Однак, вже в 2019 році місце України в цьому рейтингу змінилося на краще. Тепер вона займає 78 місце, а Чехія - 38, Польща - 42, Словаччина - 60, Угорщина - 48 [2]. Основними проблемними чинниками для ведення бізнесу в Україні вважаються корупція, політична нестабільність, інфляція, урядова бюрократія і доступ до фінансування.

Найвідомішими курортами України є Трускавець, Моршин, Немирів (Львівська область) Сойми, Свалява, Кваси, Синяк (Закарпатська область) курорти Хмільник (Вінницька область), Миргород (Полтавська область), Бермінводи (Харківська область), Бердянськ, Кирилівка (Запорізька область), Гопри, Генічеськ (Херсонська область), Одеса та ін.

Якщо порівнювати можливості України з такими країнами, як Чехія, Угорщина і Словаччина, то можна сказати, що природні умови і ресурси, якими володіє Україна не поступаються тим, що мають дані країни Центральної Європи, а завдяки офіційним статистичним даним всіх цих країн, можна зробити порівняльну характеристику стану лікувально-оздоровчого туризму їх найвідоміших курортів (табл.1).

Порівняльна оцінка показує, що українські та європейські заклади розміщення в сфері лікувально-оздоровчого туризму знаходяться майже на одному рівні, а природних ресурсів нашої держави досить для того, щоб в майбутньому вийти на світовий ринок туристичних послуг саме з лікувально-оздоровчою метою. До того ж Україна могла б використовувати досвід цих країн для подальшого розвитку своєї індустрії туризму.

Таблиця 1

**Якісні показники лікувально-оздоровчої туристичної діяльності
найвідоміших курортів Європи та України**

Показник	Центральна Європа				Трускавець (Україна)
	Криниця (Польща)	Карлові Вари (Чехія)	Хевіз (Угорщина)	Пьештяни (Словаччина)	
Кількість закладів по категорії, в т.ч.:	16	43	8	6	35
2*	-	-	-	2	-
3*	1	11	4	1	4
4*	5	30	4	2	4
5*	-	2	-	1	2
Санаторії	9	-	-	-	15
Без категорії	1	-	-	-	10
Основний профіль лікування	Кровоносна, дихальна, сечостатева системи, загальне оздоровлення	Шлунково-кишковий тракт, порушення обміну речовин, цукровий діабет	Опорно-руховий апарат, гінекологія	Опорно-руховий апарат, периферична нервова система	Шлунково-кишковий тракт, сечостатева система, порушення обміну речовин

Джерело: сформовано автором за матеріалами [1; 4; 5].

Отже, можна підвести підсумок, що лікувально-оздоровчий туризм в Україні тільки розвивається, а завдяки наявним лікувальним природним ресурсам здатен конкурувати зі світовими лідерами даної сфери туризму. Звичайно, на сьогоднішній день лікувально-оздоровчий напрям туризму проходить важливі стадії становлення і, відповідно, стикається з великою кількістю перешкод, а тому вимагає особливої уваги з боку держави. Найкращі напрацювання організації лікувально-оздоровчого туризму необхідно впроваджувати у східних територіях з метою відновлення цієї землі.

Л і т е р а т у р а

1. Офіційний сайт ВАТ «Угорський туризм». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gotohungary.com>.
2. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму URL: <https://www.weforum.org>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Офіційний сайт Союзу лікувальних курортів Чехії. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lecebne-lazne.cz>.
5. Парфіненко А. Ю. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (в порівнянні з країнами Центральної Європи) / А. Ю. Парфіненко, І. І. Волкова, В. І. Щербина // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. - 2018. - Вип. 7. - С. 130-135.

ГАСТРОТУРИЗМ – ВІДНОСНА ІННОВАЦІЯ ДЛЯ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ СХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.

Зеленко О. О., Готкевич Р. А.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Гастрономічний туризм – достатньо молодий напрям туристичної діяльності. У різних джерелах можна зустріти і різні терміни, якими характеризували дане явище: кулінарний, продовольчий, гастротуризм,.

Найчастіше при організації гастрономічних турів туристам організовують відвідування різних культурно-історичних пам'яток, природних локацій, підприємств та організацій так чи інакше пов'язаних із конкретним гастро-проектом, або із унікальною групою продуктів харчування. Загалом, туристична інфраструктура, яка включає гостинність, харчування, розваги та транспортну мережу, повинна бути добре розвинена і для гатротуризму такі вимоги не є виключенням. Окрім добре відомих та необхідних ресурсів для організації туристичних ланцюгів при проектуванні гастрономічних гуртків, необхідно також мати такі ресурси:

- добре розвинену гастрономічну сферу;
- динамічну гастрономічну спільноту з традиційними ресторанами та кваліфікованими кухарями;
- місцеві інгредієнти, що використовуються в традиційній кухні;
- місцеві кулінарні ноу-хау;
- традиційні харчові ринки та харчову промисловість;
- гастрономічні фестивалі, нагороди, конкурси;

- підтримку та партнерство у сфері гастрономії із навчальними закладами регіону.

У своєму звіті Всесвітня туристична організація підкреслює особливу важливість гастрономічних заходів для туристів, таких як фестивалі чи кулінарні свята. На другому місці для гурманів - наявність спеціалізованих маршрутів по країні і можливість відвідувати різні кулінарні майстер-класи, на третьому місці – відвідування різноманітних продовольчих ярмарок [1]. Гастрономія позитивно впливає на сферу туризму в цілому. Відповідно до соціологічного дослідження, що проводилося у 2016 р., найпозитивніші асоціації щодо якості їжі у туристів пов'язані з Європою, на другому місці США, далі йдуть країни Азії, Китай та Центральна і Південна Америка. Африканський континент займає останню сходинку [2].

Сьогодні багато інноваційних процесів, що відбуваються навколо їжі, гастрономії, ресторанного бізнесу та туризму, пов'язані з креативним туристичним досвідом, гастрономічними заходами, гастрономічними маршрутами і знайомством з новими кухнями. Щорічно у всьому світі проводиться безліч кулінарних фестивалів. Під час їх проведення завжди відчувається наплив туристів, шеф-кухарів з усього світу. Це нові туристичні гастро-магніти, сила притягнення яких з кожним роком тільки зростає.

Україна - це країна з багатими смаковими якостями, в кожній області є своя цікава страва. Незважаючи на майже рівні можливості у сфері кулінарних доробків, кожен регіон ними скористався по-різному. Лідирують у цій сфері діяльності західні області та окремі регіони на півдні країни та Київська області. Невисокою, поки що, є активність щодо розвитку гастротуризму серед східних областей України, хоча кулінарні традиції та наявна інфраструктура сфери гостинності (зокрема, у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях) дозволяють розвивати цей напрям туризму не менш ефективно, ніж на заході країни.

Якщо говорити про гастрономічний туризм в Луганській області, то слід зауважити, що цей регіон має достатній потенціал, адже майже у кожному місті цієї області є свої гастро-об'єкти [3]:

- у м. Лисичанськ у 2019 була відкрита равликів ферма і вже організовані екскурсійні гастротури, де можна подивитися на равликів, сфотографуватися та спробувати їх за келихом вина;

- у м. Сватове вже не перший рік працює пасіка «Медове джерело», яка виробляє мед трьох сортів. Крім чистого меду на виробництві виготовляються медові мікси, натуральна косметика на основі меду і трав'яний чай. Пасіка вже зараз надає туристичні гастро-

послуги, проводить майстер-класи з викачування меду, пропонує дегустацію всієї продукції, та послуги з апітерапії;

- так само цікавим гастро-об'єктом має всі шанси стати сімейне підприємство «Своя пасіка» у с. Новоолександрівка Біловодського району, яке зберігає найкращі традиції з 1880 р. Власники виробляють акацієвий мед, мед з різнотрав'я, травневий, стільниковий, з волоським горіхом, з фундуком, маточне молочко, пилок, віск, прополіс; підприємство також пропонує різноманітні варіанти меду і горіхів у подарунковій упаковці;

- у с. Боброво приватна підприємця вирощує нубійських кіз і виробляє різноманітні сорти крафтових сирів під назвою «Еко-коза». У планах власниці не тільки гастротури із дегустацією, але і проведення майстер-класів із валяння вовни;

- уваги потенційних туристів заслуговують виробництва алкогольних напоїв; в регіоні працює 4 виробники пивної індустрії: Сватівський пивоварний завод, Лисичанський пивоварений завод, Кремінський пивоварний завод «Пінта», броварня «Шале», в м. Северодонецьку. Останній об'єкт – це не тільки броварня, але й ресторан, який є популярним закладом як серед відвідувачів, так і серед мешканців міста;

- потенційним туристичним гастро-магнітом є смт. Марківка, де працює сирний завод, на якому виробляється більше 20 сортів сиру. Паралельно виготовляється кисломолочна продукція, масло вершкове, 2 види м'якого кисломолочного сиру. Громада має всі шанси привернути увагу не тільки шанувальників сиру, алей такого продукту як цибуля з якою пов'язана історія селища, і зараз саме марківська цибуля вважається однією з найкращих;

Окрім того, на Луганщині є успішний досвід проведення гастрофестивалів: фестиваль вареників та фестиваль борщу в Попасній, фестиваль-ярмарок «Медові ріки Луганщини» у м. Северодонецьк та м. Рубіжне; два останні фестивалі проводяться в області вже не один рік.

Не пасе задніх, а навпаки, випереджає у розвитку гастротуризму Луганську область сусідня Донеччина. Найвідоміші гастро-об'єкти: екоферма «Козацьке подвір'я», науково-експериментальна ферма «Святогірська коза», равликова ферма Василя Іванюка, страусина ферма у Ямполі, завод ігристих вин «Artwinery» у м. Бахмут тощо. Безмежні можливості розвитку гастротуризму відкриває сусідство регіону із Азовським морем, особливо у курортний сезон.

Отже, так чи інакше, гастрономія стала невід'ємною складовою туристичної галузі, з кожним роком вплив цієї складової на розвиток

туризму тільки посилюється, тому не враховувати даний факт суб'єкти туристичної діяльності просто вже не можуть. Навпаки, вдале поєднання подорожі із гастрономічними враженнями гарантуватиме успішність поїздки та стане своєрідним механізмом замикання туриста, який знову і знову повертатиметься до одного і того самого туристичного підприємства.

Західні регіони України та тамтешні провайдери туристичних послуг вже давно користуються перевагами гастрономічної сфери у туристичному бізнесі. У східних регіонах – протилежна ситуація: маючи цікаві кулінарні традиції та реальні об'єкти, які можуть бути складовими окремої екскурсії чи туристичного маршруту, регіональні суб'єкти туристичної діяльності майже не користуються цими можливостями. Ця відносна інновація перебуває тільки на стадії розробки та апробації, її активна комерціалізація ще попереду. Впровадження гастрономічної складової у регіональний туристичний продукт від провайдерів галузі сходу країни дасть можливість активізувати регіональні туристичні потоки та привабити відвідувачів з інших регіонів України.

Л і т е р а т у р а

1. Global Report on Food Tourism. UNWTO. – Madrid: 2012, – 63 p.
2. The World Food Travel Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://worldfoodtravel.org>
3. Зеленко О. О. Гастротуризм як складова туристичної галузі на сході України / О. О. Зеленко, Р. А. Готкевич // Часопис економічних реформ. – 2021 – № 1 (41) – С. 107-116.

КІНОІНДУСТРІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Осовська У. Є., Зеленко О. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Кіноіндустрія, є одним з найпопулярніших видів розваг для людей в сучасному світі. Спираючись на офіційну статистику, більшу частину свого життя людина витрачає на гаджети, часто – це перегляд фільмів і серіалів [1]. Отже, у кожного формується власний список улюблених кінокартин.

Далеко не всі зйомки проходять на територіях кіностудій. В більшості випадків досить орендувати якесь приміщення: будинок, готель, замок або палац, а також, отримати дозвіл на обмеження доступу сторонніх в якусь частину вулиці, парк або природну зону. Таким чином, відбувається «піар» місця зйомок і глядачі, яким сподобався фільм, готові на все, щоб відвідати цю територію і перейнятися всією атмосферою фільму, зробити фото на тлі тих самих пейзажів. На основі цього, і виникає такий вид туризму, як кінотуризм.

Розвиток цього напрямку почався порівняно нещодавно. Кінотуризм – це один з найсучасніших і популярних видів туризму, що активно розвивається в усьому світі і дозволяє відвідати місця зйомок найулюбленіших кінокартин, а також атракціонів, побудованих після зйомок для залучення туристів в комерційних цілях. У зарубіжній літературі зустрічаються такі поняття як «filmtourism», «filminducedtourism», «movieinducedtourism» [2]. Він за основними параметрами є складовою частиною культурно-пізнавального виду туризму. Згідно з дослідженням “Tourism Competitive Inteligence”, 40 млн туристів вибирають для відвідування країни, що стали головними локаціями популярних фільмів. Більше 10% туристів відзначають, що саме кінокартини стають значним фактором при виборі маршрутів подорожей [3].

Більшість фахівців у сфері туристичної діяльності стверджують, що першим потоком кінотуризму стали саме подорожі по місцях зйомок культової саги про відважного Гаррі Поттера. Кожен чув історію про хлопчика, який єдиний вижив після смертельного закляття і, таким чином, став відомий на весь чарівний світ. І у цього хлопчика зібралось досить багато фанатів і в нашому світі, які готові з будь-якої точки планети приїхати і зануритися в прекрасну атмосферу магії та пригод. Тому дуже багато турів здійснюється в Англію. Образ Хогwartса прекрасно відобразив Замок Алник, маєток графів Нортумберлендських. Після зйомок «Гаррі Поттера» кількість його відвідувачів збільшилася на 120%. Ще одна визначна пам'ятка фільму - лондонський вокзал KingCross, куди люблять приїжджати щоб зробити фотографії у візка з речами, що проходить крізь стіну [4].

Ще одним найпопулярнішим туристичним напрямком є Нова Зеландія, яка постійно переживає великий вплив туристів, завдяки відомій кінокартині "Володар кілець" Пітера Джексона. Цей казковий світ, в якому борються зі злом, сподобався багатьом глядачам. Прототипом чорної країни зла Мордора послужив Національний парк Тонгаріро. Це четвертий найстаріший парк в світі. Тут знаходяться найкрасивіші діючі вулкани Руапеху, Тонгаріро і Інгаурухое. Також

Нова Зеландія прославилася завдяки містечку Матамата (його ще називають Хоббітон). Тут жили головні герої обох кіноповістей «Володар перстнів»: відважні хоббіти Фродо і Більбо. Ферму зараз викупили американці, за нею доглядають садівники: так що тут все, як в кіно. Завдяки цьому, кількість бажаючих відвідати це місце зросла в рази. Також тут знаходиться парк Маунт Еспайрінг, в якому можна дізнатися чарівний ліс Ізенгард. І це далеко не всі місця, що потрапили в кадр знаменитої трилогії [4]. Даний вид подорожей став настільки популярний, що його негласно прозвали «Толкін-туризмом» (за прізвищем автора книг). Ефект успіху «Володаря перстнів» відбивається на туристичному потоці вже більше 16 років, оскільки коло читачів і кіноглядачів постійно розширюється в зв'язку з ростом популярності стилю «фентезі» і «екшн», а до числа шанувальників приєднуються нові покоління молоді [5].

Що стосується України, то тут ситуація інакша. Кінотуризм тільки починає розглядатися як перспективний вид культурно-пізнавального туризму. Наша держава також має в наявності прекрасні і відомі кінокартини усіх часів. Наприклад, художній фільм «Лісова пісня» режисера Віктора Івченка, який в 1961 році вийшов на кіностудії ім. О. Довженка, і був знятий по мотивам одноіменної драми-феєрії Лесі Українки. Сюжет фільму вводить читача у світ природи, знайомить із фантастичними істотами, які заселяють волинські хаті та лісове озеро. Також, у вересні 2015 року прес-служба компанії Film.UA Group заявила про початок виробництва повнометражного мультфільму «Мавка. Лісова пісня» [6]. Завдяки його успішній презентації на найбільшому анімаційному форумі Європи «Cartoon Movie», де Україну було представлено вперше, українські продюсери отримали багато схвальних відгуків і пропозицій співпраці від європейських фахівців. Головна героїня Мавка прикрасила березневу обкладинку видання «Animation Magazine» (офіційного партнера заходу), що великим накладом розійшлося на форумі у Франції. Мультфільм привернув увагу потенційних партнерів з Європи, інвесторів, дистриб'юторів. Багато учасників назвало «Мавку» найкращим із 50 проєктів, відзначивши унікальність головної героїні, високу якість візуальних матеріалів, неабиякий міжнародний потенціал ідеї. Усе це працює на створення позитивного іміджу України у світі кіно. Це велика можливість залучити ще більше туристів відвідати чудові простори Полісся, які давно приховують безліч таємниць і загадок.

Також, успіхом вже користується український серіал «Кріпосна», який став хітом за кількістю переглядів у Польщі.

«Кріпосна» - це костюмована мелодрама, знята у співпраці компаніями StarLight Films і Film.UA. Події стрічки відносять глядачів в XIX століття. На Чернігівщині проживає заможний поміщик Червінський, у власності якого перебуває молода, витончена і прекрасна кріпосна Катерина Вербицька. Аудиторія фільму зростає небаченими темпами. Щоб краще передати атмосферу, творці серіалу відмовилися від штучних павільйонних декорацій. У списку локацій виявилися великі надбання архітектури: Києво-Печерська Лавра і столичний «Шоколадний будиночок», Національний музей народної архітектури та побуту Пирогово, Національний історико-культурний заповідник «Качанівка», а також «тернопільський Версаль» - Палац Вишневецьких. Серед причин успіху українського серіалу у вітчизняних та закордонних глядачів називають географічний фактор. «Вперше на наших екранах з'явився серіал, дія якого відбувається в наших географічних широтах...» [7]. Серіал уподобав польський глядач і вже зараз є вітчизняні та іноземні туристи, що приїжджають відвідати місця зйомок серіалу і пережити всією його атмосферою.

Прихований потенціал розвитку має м. Старобільськ, оспіване у «12 стільцях» І. Ільфа та Є. Петрова. Саме у цьому містечку знімався відомий фільм «Дике поле» режисера Я. Лодигіна. Сюжет стрічки засновано на романі С. Жадана «Ворошиловград». Фільм вийшов у прокат у 2018 р. та викликав резонанс у суспільстві, його неоднозначно оцінюють критики, але вже зараз є поодинокі туристи, які відвідують Старобільськ, аби власними очима подивитися на містечко, згадане у відомому романі та на локації, зняті у сучасному українському кіно.

Кінотуризм – це один з найпопулярніших і достатньо прибуткових видів туризму на сьогоднішній день. Це феноменом, який живить індустрію розваг, збільшуючи потік внутрішніх та іноземних туристів. Український кінематограф після 20 років занепаду починає відроджуватися. На тлі розквіту самої креативної індустрії, зняті кадри українських пейзажів та відомих історико-культурних пам'яток побачать мільйони людей, які у подальшому можуть стати відвідувачами цих локацій у реальному житті. Тож, кінотуризм – це перспективний напрям, який варто і потрібно розвивати на теренах нашої країни.

Л і т е р а т у р а

1. Скільки часу з життя ми витрачаємо на звичні і неминучі речі? Турбаза: туристичний оператор. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tourbaza.com/skilki-chasu-mi-vitrachayemo-na-rechi/>

2. Ачкасова В., Салімон С. Кінотуризм – інноваційний напрям розвитку туризму в Україні. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2019. Вип. 9, С. 164-172.
3. Кино как драйвер туризма или почему «Игру Престолов» зазотят снимать и в России: Ассоциация туроператоров [Електронний ресурс] – 23 сентября 2019 – Режим доступа: <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/48642.html>
4. Горидко М. Кинотуризм: 10 мест на земле, где можно ощутить себя кинозвездой: Mandria.ua [Електронний ресурс] – 27 лютого 2017 – Режим доступа: <https://www.mandria.ua/uk/cities/3022>
5. Уденеева Н. В. Некоторые аспекты развития мирового кинотуризма / Н. В. Уденеева, А. И. Саиедж // Научный вестник МГИИТ – 2019 – № 5 – С. 24-31.
6. Лісова пісня: Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступа: https://uk.wikipedia.org/wiki/Лісова_пісня
7. Украинская «Рабыня Изаура»? Названы причины небывалого успеха сериала «Крепостная» в Польше: ТК.Media [Електронний ресурс] – 11 серпня 2019 – Режим доступа: <https://tk.media/news/ukrainskaya-rabynya-izaura-nazvany-prichiny-nebyvalogo-uspeha-seriala-krepostnaya-v-polshe>

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ УМОВАХ

Середа Г. А., Зеленко О. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Ефективність діяльності підприємства є одним із головних узагальнюючих показників, який характеризує її результативність. Розглядаючи економічну ефективність необхідно розуміти, що це досягнення найвищих результатів діяльності економічних систем (підприємств, регіонів, національної економіки) за оптимальних витрат живої та уречевленої праці. Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів досягнення цілей, а в деяких випадках і самих цілей діяльності.

Економічна ефективність є одним із ключових інструментів формування системи економічних відносин у будь-якій сфері, виконуючи ряд важливих функцій, серед яких основними є такі [1]: регулювання внутрішньогосподарської діяльності підприємств; формування відносин між виробником і споживачем; переведення

загальноекономічних (суспільних) вигод у внутрішні інтереси конкретних економічних суб'єктів (підприємств і окремих громадян).

Ефективність функціонування економічних систем на сьогоднішній день є глобальною проблемою, що викликана пандемією, але серед усіх сфер діяльності найбільш постраждалою є туристична галузь. Україна, не стала виключенням, але в нашій країні ситуація в туристичній галузі ускладнена не тільки наявністю пандемії та карантинними обмеженнями, а ще і наслідками воєнного геополітичного конфлікту, який було розпочато у 2014, і його досі не можна вважати завершеним. Імідж держави, що є небезпечною для подорожей, тільки посилює проблему досягнення економічної стабільності та ефективності діяльності підприємств туристичної індустрії.

На сьогоднішній день в Україні не існує офіційної методики комплексної оцінки результатів діяльності підприємства в тому числі підприємств туристичної галузі. Однак, можна визначити такі основні етапи проведення економічного аналізу: складання плану економічного аналізу; підготовка матеріалів для аналізу; попередня оцінка результатів аналізу; аналіз причин динамічних змін показників діяльності; оцінювання результатів аналізу.

Варто зазначити, що в економічній літературі трактування поняття «туристичний комплекс», з огляду на те, що суб'єкти функціонують в сучасних ринкових умовах, відрізняються один від одного, як за підходами до оцінки самої категорії «туризм», так і щодо обґрунтування функцій туристичного комплексу: економічної, розподільної і соціальної. Відповідно, не існує єдиного підходу до оцінки ефективності роботи туристичних підприємств. Туристичний бізнес орієнтований на велику кількість чинників і умов, що діють при постійно мінливому зовнішньому середовищі. В результаті, ефективність функціонування організацій туристичної індустрії не можна розглядати ізольовано від соціальних, економічних і організаційних чинників, оскільки підвищення ефективності виробництва туристичного продукту зумовлюється взаємозв'язком цих аспектів.

Ефективність діяльності підприємств сфери туризму полягає не стільки в їх самостійному успішному функціонуванні, скільки в розвитку сегменту в цілому за допомогою залучення на український ринок туризму зарубіжних партнерів, які розширюють перспективи діяльності підприємств туристичної індустрії у сфері в'їзного туризму. Саме цей аспект діяльності галузі є основною проблемою підвищення

ефективності функціонування вітчизняних туристичних підприємств [2].

Можна визначити, що ефективна діяльність підприємств туристичного комплексу – це процес, у ході якого протікає своєрідний «обмін» ресурсів, потрібних для туризму, на деякий корисний ефект. У результаті цього обміну організація за придбану для себе економічну користь (прибуток) «розплачується» певною кількістю ресурсів (фінансових, трудових, інформаційних та ін.). Даний процес протікає під впливом певних факторів, які можна класифікувати за кількома основними ознаками [3]: зовнішній або внутрішній характер впливу по відношенню до туристичної організації; чинники природного, техногенного або соціального походження; приналежність до глобального рівня світового господарства, рівня національної економіки, макрорегіону, регіону і місцевого господарства; перспективність характеру впливу або його приналежності до минулих господарських відносин.

Першочергову роль у підвищенні ефективності функціонування організацій туристичного бізнесу грає оптимальне управління розвитком туристичних підприємств, яке повинно: забезпечити ефективну, узгоджену взаємодію всіх, залучених у надання туристичних послуг, сил; створити передумови та умови, для забезпечення ефективної діяльності підприємства; цілеспрямовано розвивати й оптимально використовувати потенціал усього колективу.

Представлені вище принципи ефективної діяльності підприємств туристичного комплексу, що засновані на оптимальному управлінні та збалансованості факторів, які впливають на продуктивність виконуваних операцій, сприяють підвищенню показників функціонування як окремого господарюючого суб'єкту, так і туристичної галузі та економіки України в цілому.

Серед визнаних інструментів підвищення ефективності на особливу увагу заслуговують інструменти маркетингу, які застосовуються з метою задоволення попиту ринку та досягнення прибутковості самого підприємства. Система маркетингу включає широкий комплекс заходів по створенню, веденню і реалізації найбільш ефективної діяльності туристичного підприємства на національному та міжнародному ринку. Запорукою успішності є нестандартні маркетингові підходи, інноваційні рекламні технології, що приваблюють споживачів. Інноваційний рекламний продукт має будуватися на використанні в промоакціях сучасного технологічного обладнання, новітніх комп'ютерних технологій і нестандартних способів подачі інформації.

До однієї з нових інноваційних маркетингових технологій у сфері туризму відноситься використання геомаркетингу та методів розвитку туризму відповідно до різних концепцій маркетингу в туризмі. Основою цих концепцій є положення про те, що вся діяльність туристичної організації відбувається на основі постійного моніторингу стану ринку і ґрунтується на достовірному знанні переваг і потреб потенційних покупців, їх оцінці та врахуванні можливих змін в майбутньому. Фінансовою базою такої інтеграції є виробництво тільки тих туристських продуктів і послуг, які потрібні і подобаються туристам [4].

Необхідність використання в умовах конкуренції потужних інструментів і методів управління зумовлює застосування найбільш прогресивного, радикального й універсального методу управління ефективністю – реінжинірингу бізнес-процесів із застосуванням інструментальних засобів інтеграційного характеру, де важливим є взаємодія бізнес-процесів туристичного підприємства, ринку і споживачів [5]. Даний метод спрямований на повне переформатування діяльності підприємства відповідно до нових умов оточуючого середовища. Застосування реінжинірингу у поєднанні з інтернет-технологіями дає відчутний поштовх для розвитку як окремого підприємства, так і туристичної галузі в цілому. Саме на нього мають звернути увагу керівники туристичних організацій найбільш постраждалих східних територій нашої країни.

Відновлення туристичної індустрії України напряду залежить від ефективності діяльності кожного окремого підприємства. Використання представлених інструментів дозволить мінімізувати негативний вплив та відновити процес розвитку туристичної галузі у складних постконфліктних умовах.

Література

1. Глищенко А. Н., Кизим Н. А., Догадайло Я. В. Экономическая результативность деятельности предприятий: Монография / А. Н. Глищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догадайло – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2005. - 144 с.
2. Бурнашов І. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс]./ І. Бурнашов – Режим доступу: <http://mincult.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183853>
3. Голубева Т. С. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства / Т. С. Голубева, І. В. Колос. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №5. – С. 66-69.
4. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: навч. пос. / Н. В. Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 254 с.
5. Жукова М. А. Индустрия туризма: менеджмент организации / М. А. Жукова – М.: Финансы и статистика, 2006. – 200 с.

ПОТЕНЦИАЛ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА И ВОЗМОЖНОСТИ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В ЛАТВИИ

Shiryayev V.

ISMA University of Applied Sciences

Одним из самых прибыльных современных видов туризма является медицинский туризм, под которым понимается осуществление выездов за пределы постоянного места жительства человека с целью укрепления или восстановления здоровья. Особенно это касается выездов с целью плановой медицинской реабилитации лиц с ограниченными возможностями.

Медицинский туризм сегодня определяет экономику огромного числа стран во всём мире [5, с. 33; 6, с. 2]. Сектор мирового медицинского туризма на сегодняшний день имеет одни из наиболее высоких показателей темпа роста и развития, более 50-ти стран указывают развитие медицинского туризма как одну из целей национальной политики. Развитие медицинского туризма стало причиной зарождения новой концепции здравоохранения. Согласно данной концепции, в случае, если человек не может получить надлежащую медицинскую помощь в родной стране, он может обратиться в другую страну, выбрав клинику и врача, предлагающих необходимое лечение. По пространственному классификационному признаку, выделяют следующие виды медицинского туризма: внутренний, въездной и выездной соответственно [7, с. 196]. Под внутренним медицинским туризмом подразумеваются поездки, носящие эндогенный характер (т.е. лечение осуществляется внутри страны).

Под въездным медицинским туризмом понимается посещение определенной страны иностранными гражданами с целью получения медицинской помощи. Под выездным медицинским туризмом, напротив, понимаются поездки граждан из одного государства в другое на лечение. Выездной и въездной туризм также обозначают как международный туризм. В процессе определения цели поездок, их подразделяют на следующие виды: санаторно-курортное лечение (оздоровительный (реабилитационный) туризм – 41% общего турпотока [6, с. 4]) и специализированное лечение (клинический туризм). Часто при определении масштаба туризма, медицинский туризм не разделяют на медицинский и оздоровительный, поэтому цифры в статистике разнятся. Различные исследовательские

организации называют цифры от 40 до 100 млрд долларов доходов от медицинского туризма за 2019 г., при численности трансграничных пациентов от 7 до 11 млн [5, с. 136; 3, с. 263].

Согласно документу, подготовленному Министерством экономики Латвии «Развитие туризма Латвии на 2014-2020 годы», Латвия выбрала медицинский туризм как один приоритетов устойчивого развития туризма [4].

Количество иностранных пациентов в клиниках лидера медицинского и реабилитационного альянса Baltic Care Medical Tourism Center в стабильно росло в доковидную эпоху. По мере введения пандемических ограничений обслуживание иностранных пациентов стало практически невозможным из-за сложностей с пересечением границы, остановкой транспортного сообщения. Выполнялись лишь экстренные манипуляции. Данные за время ковидных ограничений не несут информативной функции из-за невозможности обслуживания иностранных туристов.

Количество иностранных пациентов, пользующихся медицинскими услугами в Латвии, с каждым годом увеличивалось. В 2019 году общее количество иностранных пациентов составило 10 795 человек, что на 18% больше, чем в 2018 году.

Данные Центра медицинского туризма показывают, что в 2018 году иностранные пациенты за услуги, предоставляемые в клиниках Альянса центров медицинского туризма Baltic Care, заплатили в общей сложности 1 346 413,41 евро, в то время как в 2019 году эта сумма составила 2 189 548,46 евро, что на 37% больше по сравнению с 2018 годом [1; 2].

Целевые рынки остались прежними – соседние страны Эстония и Литва (8%), страны бывшего СНГ (11%) - Беларусь, Украина, некоторые страны Кавказа и Ближнего Востока – Армения, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, а также страны Скандинавии. (10%) и Россия (24%). Иностранные пациенты из Западной Европы в основном приезжают из Германии (5%), Великобритании и Ирландии (12%). В совокупности медицинские и реабилитационные услуги в Латвии получали иностранные пациенты из 61 страны.

Наибольшим спросом по-прежнему пользовались услуги реабилитации, диагностики и консультации специалистов (24%), детское здравоохранение и реабилитация (15%), стоматология (7%), дерматология и эстетическая медицина (5%). В то время как лечение бесплодия (35%), пластическая хирургия (13%), онкология (9%), ортопедия (9%) составляют наибольшую долю дохода [1].

Статистические данные лишены оценочных характеристик, они помогают отследить тенденции и области медицинского туризма, которые необходимо улучшать и развивать после полного снятия пандемических ограничений.

В настоящее время можно констатировать, что медицинский туризм, бесспорно, является новым мировым трендом в современной медицине. Потенциал Латвии в лечении и реабилитации иностранных пациентов с ограниченными возможностями велик, в первую очередь, из-за низких цен на услуги при сохранении качества, технологической новизны и инновационных решений, отсутствия языкового барьера, персонал владеет английским и русским языком, страна имеет уникальные лечебные и рекреационные возможности.

Л и т е р а т у р а

1. Baltic Care. [Электронный ресурс]. — 2019. Klīnikas. (Clinic). Режим доступа: <http://www.balticcare.eu/lv/klinikas-1/>.
2. European Public Health Alliance. — 2019. Closing Gaps, Stimulating Health Equity / [Электронный ресурс] EPHA Report on the Implementation of the Cross-border Healthcare Directive. Brussels. Режим доступа: http://v2.ephia.org/IMG/pdf/EPHA_Report_Cross_border_Healthcare_final_Oct19.pdf.
3. Gahlinger P. The Medical Tourism Travel Guide: Your Complete Reference to Top-Quality, Low-Cost Dental, Cosmetic, Medical Care & Surgery Overseas. North Branch: Sunrise River Press, 2008. — 328.
4. Medical Tourism Development Coordination Council in Latvia. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6eed417e-en#boxsection-d1e62807>
5. Кириллов А.Н., Мальцев А.В., Балашова М.В. Международная практика организации медицинского туризма // Фундаментальные исследования. 2018. № 6. С. 133-137.
6. Марченко О.Г. Мировой медицинский туризм смещается в страны АТР. Аналитический обзор // Современные проблемы науки и образования. 2013. № 6. С. 1-12.
7. Никитина О.А. Современные тенденции и вызовы в развитии медицинского туризма: мировой опыт // Проблемы современной экономики. 2018. № 4 (68). С. 196-198.

Секція 3

СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ У СИРІЇ: СПЕЦИФІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Агафонова Г. С.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

У сучасному світі все більшу роль відіграють політичні процеси, пов'язані з глобалізацією та інтеграцією світового політичного простору. З 2011 р. політичний режим Сирії під дією конфліктогенного чинника опинився в епіцентрі одного з важливих вузлів світової політики, які виникли в результаті закінчення холодної війни і перерозподілу глобального панування. У зв'язку з цим ключові характеристики політичного режиму Сирії стали об'єктом пильної уваги багатьох аналітиків у контексті протиріч між глобальними та регіональними політичними гравцями. Характер конфлікту істотно змінився в порівнянні з тим, чим він був на початку 2011 року, не тільки в політико-релігійному відношенні, але і щодо якісного зростання ресурсів і озброєнь, використовуваних сторонами конфлікту.

Аналіз трансформації конфлікту і динаміки локальної війни в Сирії в різних аспектах містяться у дослідженнях А. Шуе, Д. Стернберга, Н. Казімі, Д. Холлідея, Д. Сегелла і Ф. Шуйейбі. Однак тематика стійкості політичних режимів стосовно до діючого політичного режиму Сирії залишається на сьогоднішній день однією з самих актуальних у сучасних політологічних дослідженнях.

Політичний конфлікт, який виник у Сирії у 2011 р., має сьогодні всі ознаки гострої системної кризи, що спричинена політичними, релігійними, соціально-економічними чинниками, які проявляються на внутрішньому та зовнішньому вимірах. До політичних причин можна віднести авторитарний політичний режим з партійною системою з

партією-гегемоном (за класифікацією Дж. Сарторі). В країні Конституцією було закріплено президентську республіку з жорстко прописаною вертикаллю та ієрархією влади. На законодавчому рівні до 26 лютого 2012 року (коли рішення референдуму ухвалило новий проєкт конституції) було регламентовано панівне положення єдиної релевантної політичної партії – «Баас», яка перебувала при владі з 1963 р. Президентська посада також була закріплена за представниками династії Асадів з 1970 р. Існування політичних партій, які підтримували протилежні офіційній лінії партії (панарабський націоналізм у поєднанні із соціалізмом) ідеології, було заборонено.

Політична ситуація ускладнювалася етнорелігійним чинником, адже діючий і колишній президенти країни є представниками алавітів, натомість переважно населення країни (74 %) складають сунніти. Тому виникла претензія на репрезентацію у владних структурах даної конфесійної групи. Разом із загостренням політичних та релігійних проблем з 2006 р. країну переслідуює посуха, яка призводить до зростання кількості жителів міст. Непродумана демографічна державна політика другої половини ХХ ст. привела до різкого збільшення контингенту молоді на фоні тотального безробіття. При цьому країна продовжувала нарощувати фінансування військово-промислового комплексу, зокрема хімічної зброї, проєкт розробки якої працює з 1967 р. ще за підтримки СРСР.

Також велику роль у формуванні самої ідеї революції зіграв розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема Інтернету. Недаремно групу революцій, що трапилися протягом 2010-2014 рр., називали «революціями Facebook» або «революціями Twitter», адже саме завдяки соціальним мережам організовувались перші масові демонстрації повстанців, влаштовувалися флешмоби, акції на підтримку опозиції. За хвилини всі події ставали відомими широкому світовому загалу.

Що стосується зовнішнього виміру причин, які призвели до сирійського конфлікту, то тут необхідно відмітити події так званої «Арабської весни», в рамках якої відбувся ряд революційних подій у країнах Близького Сходу. Сирія не стала виключенням, проте розпочатий внутрішньополітичний конфлікт набув ознак громадянської війни. Серед зовнішньоекономічних причин варто виділити проблеми з видобутком нафти та прокладанням газових магістралей.

На нашу думку, саме комплексна, інтегрована сукупність виділених причин призвела до початку політичного конфлікту в Сирії у 2011 р. Сьогодні перебіг конфлікту призвів до певної трансформації

політичної системи Сирії. Серед демократичних зрушень можна виділити такі: було відмінено статтю про провідну роль партії «Баас»; конституційно закріплено, що політична система ґрунтується на принципах правової, соціальної, демократичної держави, де запроваджено принцип плюралізму; у 2012 р. у перших конкурентних виборах до сирійського парламенту до нього потрапили представники різних політичних сил; перші конкурентні президентські вибори відбулися у 2014 р., проте перемогу на них знов отримав Б. Асад, який 26 травня 2021 р. бере участь у чергових виборах.

Таким чином, основним досягненням сирійської революції стала певна демократизація політичної системи взагалі та партійної зокрема. В країні відбулися перші демократичні конкурентні вибори, оформилася політична опозиція. До найбільш впливових опозиційних угруповань можна віднести: Національну коаліцію сил сирійської революції та опозиції, Сирійську національну раду, Національний координаційний комітет за демократичні зміни, Вищу раду курдів Сирії. Також в країні діє понад 1000 антиурядових збройних формувань, серед яких найбільш підготовленими є Вища військова рада (ВВР) та Вільна сирійська армія (ВСА). Основна проблема у діяльності опозиційних сил полягає в тому, що вони неконсолідовані. Існує велика кількість опозиційних угруповань, кожне з яких прагне до тотального представлення всього сирійського народу. Фактично мова йде про заміну диктатури Б. Асада диктатурою іншої політичної групи. Особливістю є різний рівень світової підтримки та світового визнання даних опозиційних організацій.

Отже, саме відсутність об'єднаної сильної опозиції на чолі з харизматичним лідером та програмою розвитку країни виступає основною проблемою та неможливістю повалити авторитарний режим Башара Асада.

Що стосується геополітичного виміру сирійського конфлікту, то тут можна виділити дві великі групи країн, які підтримують або режим Асада, або дії опозиції. До першої групи країн необхідно віднести Російську Федерацію, Китай та сусідній Іран, політичний інтерес яких полягає в утриманні авторитету в регіоні. Вони надають різноманітну допомогу Б. Асаду, зокрема зброю, гуманітарну допомогу, продовольство, а також фінансування. Дана група країн також переслідує економічні цілі, зокрема дуже вигідно поставляти сирійцям зброю, а також підписувати домовленості щодо видобутку сирійської нафти та газу.

Опонентами цієї групи країн виступають США, країни Європейського Союзу, Ізраїль. Їхня основна вимога полягає в усуненні

Башара Асада з посади президента, передачі влади в країні опозиції, і таким чином, у формуванні демократичного політичного режиму. На даний час відбулися вже декілька погоджувальних у конференції – «Женева 1», «Женева 2», «Женева 3», в рамках яких усі сторони мали виробити «дорожню карту» вирішення сирійського конфлікту. Женевський формат проіснував до 2017 р. і був змінений мирними переговорами в Астані, які проходять з 2017 р. з ініціативи Росії, Туреччини та Ірану. На перших переговорах, метою яких було припинення громадянської війни, брали участь сім делегацій – від Росії, Туреччини, Ірану, США і Організації Об'єднаних Націй, а також дві сторони – представники офіційного сирійського уряду і спікери збройних угруповань, опозиційних по відношенню до президента Башара Асада.

Проте сьогодні у Сирії триває громадянська війна, жертвами якої стали понад 360 тис. осіб, а план врегулювання даного конфлікту і до сьогодні не діє.

В результаті цієї негативної динаміки сирійський внутрішньополітичний конфлікт перетворився на повномасштабну локальну війну, яку, на нашу думку, можна визначити як «прохуваг» (війну «чужими руками» чи війну «за дорученням»), що характеризується наявністю ряду взаємопов'язаних вимірів – соціальних, економічних, релігійних, етнічних, регіональних і глобальних.

На міжнародному рівні для узгодження суперечливих позицій відсутній консенсус, відповідно, відсутнє середовище для прийняття рішення щодо Сирії. Пошук компромісу між протидіючими підходами не дав результату. Разом із тим сторони прагнуть знайти найбільш вірне рішення щодо виходу з кризи, покладаючи надію на вироблення конкретного плану дій на Раді Безпеки ООН. Незважаючи на те, що сирійський конфлікт не піддається дипломатичному врегулюванню, у той же час визнається, що альтернативи дипломатичному врегулюванню не існує. Це найбільш прийнятний і єдино життєздатний варіант, який можливий для зближення позицій конкуруючих інтересів та стабілізації в регіоні.

COVID-19 ЯК ВИКЛИК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бутенко В. А.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сучасний етап світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. У широкий вжиток увійшов термін глобалізація як характеристика формування єдиного планетарного суспільства. Світовий політичний процес протікає в умовах глобалізації на тлі посилення соціально-економічних диспропорцій між окремими регіонами і країнами. Робляться й спроби глобалізації світового політичного простору за допомогою розширення сфери впливу міжнародних, міждержавних та неурядових організацій.

Глобалізація проявляється в різних сферах. Спочатку вона вплинула на економіку, а потім на політику. Почався процес формування світової політики. Ці процеси були під впливом світових подій. Особливо вплинула ліберальна політична ідеологія, яка наполягала на економічній свободі, на необхідності прагнути до співпраці, взаємоспілкування та взаємообміну не тільки в економіці, але і в політиці, що дасть змогу подолати купу проблем, в тому числі й глобальні.

Глобалізація породжує серйозні соціальні проблеми, але, з іншого боку, і відкриває величезні перспективи. У результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і взаємозалежним від його суб'єктів. Швидке поширення пандемії COVID-19 стало глобальним викликом, що вимагає швидкого пошуку заходів з ефективної протидії. Пандемія породила безліч розмов про посткоронавірусне майбутнє світової спільноти і привернула пильну увагу до процесів глобалізації.

COVID-19 може стати поворотним моментом в епоху глобалізації. Проте може статися й навпаки, адже закриття кордонів, економічне падіння та втрата довіри до демократії здатні зміцнити руку авторитаризму та вплив популістів, які намагаються використати кризу. Людство досі не збагнуло, де знаходиться нині: на початку чи в середині цієї кризи. З розвитком будь-якого із цих сценаріїв криза змусить нас проаналізувати події та явища останніх десятиліть.

Група скептиків переконана, що глобалізація – утопія, надія на яку загинула. Найбільше прихильників такої точки зору зібралось в статті журналу Foreign Policy. Політолог Стівен Уолт, наприклад,

вважає, що пандемія зміцнить суверенітет держав і посилить націоналізм. Усі держави – як демократичні, так і тоталітарні – вживають ряд надзвичайних заходів для подолання кризи і захисту населення. Більшість із них не захочуть відмовлятися від придбаних у період кризи повноважень, коли загроза відступить [2].

Проте президент Франції Емануель Макрон в інтерв'ю Financial Times припустив, що криза, спричинена COVID-19, може змінити характер глобалізації та структуру міжнародного капіталізму. Він сподівається, що «травма пандемії» зближить більшість країн у багатосторонніх діях, щоб допомогти слабким та ослабленим кризою країнам [3]. І це гарна новина. Катаклізм, що спонукав уряди надати пріоритет життям людей над економічним зростанням, може стати поштовхом для подолання екологічних катастроф та соціальної нерівності, які загрожували стабільності світового порядку.

«Країни повинні працювати разом, учитися одна в одній й усіляко координувати свої зусилля. Для того, щоб перемогти вірус, спільноти, країни і весь наш регіон повинні проявити високий рівень солідарності, а громадяни – зберегти психологічну стійкість. Свій внесок у боротьбу з вірусом повинен внести кожен з нас...», – з такими словами звертається до всіх Європейське бюро ВООЗ [1].

На жаль, боротьба з коронавірусом на політичному рівні показує, наскільки ми відійшли від принципів солідарності та співпраці. Так президент США Дональд Трамп відмовлявся від усілякої міжнародної співпраці та вважав за краще побудувати мур проти коронавірусу. Однак багатьох турбує те, що Європейський Союз, прихильник мультилатералізму та політичної інтеграції, в умовах пандемії коронавірусу виявляє ознаки дезінтеграції. Європейські держави на початку пандемії поспішно закривали кордони, блокуючи цим ланцюги постачання, та не випускали життєво важливі ліки за кордон. І Європейській комісії доводиться безпорадно споглядати, як національні держави перетягують на себе всі повноваження та все більше позбавляють влади європейські інституції.

Глобалізацію завжди слід розглядати цілісно. Одним із основних її змістів є те, що компанії, держави, інститути та індивіди беруть на себе міжнародну відповідальність, співпрацюють і разом використовують мережу – на благо всіх. В умовах пандемії коронавірусу багато гравців відмовилися від цієї моделі. Але насправді глобальна співпраця – єдиний шанс у боротьбі проти світових лих включно з коронавірусом.

Світ не відмовиться від подальшої глобалізації. Він до і після кризи COVID-19 залишатиметься таким, в якому відносини та співпраця між основними державами продовжуватиме поєднуватися зі зростаючим впливом Китаю та з посиленням динаміки глобального взаємозв'язку. Незважаючи на це, жодна держава не матиме достатніх можливостей самостійно писати правила нового глобального порядку.

Як би хто до цього не ставився: до глобальних процесів або до такого ж рівня проблем, структур, рухів – і які б уявлення не мав про них, проігнорувати розмови про зв'язок коронавірусу і глобалізації вже ніхто не може.

Таким чином, основний урок, який випливає з сучасної ситуації, полягає в тому, що й окремим країнам, і людству в цілому потрібно з усією серйозністю і зі знанням справи сприймати сучасний глобальний світ, адекватно оцінюючи при цьому свої далеко небезмежні можливості змінювати його за своїм бажанням і на власний розсуд.

Є думка, що коронавірус на глобалізацію безпосереднього впливу не матиме вже хоча б тому, що різні глобальні проблеми якщо не породжені глобальними процесами, то зумовлені ними. А пандемія коронавірусу, як уже зазначалося вище, – це тільки одна з глобальних проблем людства. Перелік можливих змін, викликаних коронавірусом, може бути продовжений, але одне безсумнівно: всю глибину і конкретні деталі майбутніх змін абсолютно точно і неупереджено покаже тільки час. А ось що можемо й повинні робити ми, так це бути готовими до таких змін. Вони не будуть проходити гладко.

Таким чином, пандемія коронавірусу COVID-19 визначила нові вектори розвитку світової спільноти та соціальних інституцій.

Література

1. Заявление для прессы д-ра HansHenriP. Kluge, директора Европейского регионального бюро ВОЗ. Официальный сайт Всемирной организации здравоохранения. 2020. URL: <https://www.euro.who.int/ru/mediacentre/sections/statements/2020/statement-every-country-needs-to-take-boldest-actions-to-stop-covid-19/>
2. Пугина О.А. Глобализация как взаимодействие через столкновение («апробация на коронавирусе») О.А. Пугина. ПРАВО: история и современность. 2021. № 1 (14).
3. FT Interview: Emmanuel Macron says it is time to think the unthinkable. Официальный сайт Financialtimes. 2020. URL: <https://www.ft.com/content/3ea8d790-7fd1-11ea-8fdb-7ec06edeeef84>

«М'ЯКА СИЛА» ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Гарькава А. Ю., Ірха К. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

В умовах гібридної війни захист національних інтересів набуває ще більшого пріоритету, адже, на відміну від класичних воєн, гібридні мають за мету одночасне задоволення власних інтересів і перешкоджання реалізації політичних цілей опонента. Така ситуація склалася і в Україні, яка отримала агресивний спротив Росії у прагненні самовизначення і розвитку суверенної держави, тоді як ворог усіма силами намагається повернути нашу державу до сфери свого впливу.

Загалом, гібридна війна – це воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних та політичних цілей [1, с. 19]. Однією з особливостей такої війни є те, що перемога в ній майже неможлива як для країни-агресора, так і для країни, яка стала жертвою агресії. Проте в арсеналі країни-«жертви» завжди є переконливий аргумент – це політика «м'якої сили», тобто техніка впливу на населення зарубіжних країн за допомогою культури, переконань, нематеріальних ресурсів та політичних ідеалів, без використання більш традиційних елементів силового, у тому числі воєнного, тиску. Невід'ємною і дієвою частиною політики «м'якої сили» є культурна дипломатія, яка має на меті обмін ідеями, інформацією та іншими компонентами культури між державами і народами з метою зміцнення взаєморозуміння [3, с. 1].

Уперше термін «м'яка сила» («soft power») був використаний професором Гарвардського університету Дж. Найєм у книзі «М'яка сила: засіб успіху у світовій політиці». Він розумів його як комплекс дипломатичних, економічних, політичних, військових, юридичних та культурологічних інструментів не силового впливу на обстановку в іноземних державах в інтересах національної безпеки власної держави [5]. Дж. Най також інтерпретує це поняття як «здатність держави домагатися своїх цілей за рахунок привабливості власної культури, суспільно-політичних цінностей на противагу «жорсткій силі», ґрунтованій на військовому й економічному тиску» [4].

Вітчизняний професор О.Ткач визначає «м'яку силу» як комплексний інструментарій вирішення зовнішньополітичних задач з використанням можливостей громадянського суспільства, інформаційно-комунікаційних, гуманітарних та інших альтернативних класичній дипломатії методів і технологій. Дослідник виділив чотири основних засоби трансляції «м'якої сили», які використовуються і вимагають високого потенціалу всіх ресурсів держави: зовнішня політика (культурна та публічна дипломатія), ЗМІ, мережеві структури (інтернет, соціальні мережі), релігія [2, с. 253].

Як вже зазначалося, «м'яка сила» – це сукупність засобів несилового характеру, серед яких акцентуємо такі:

- міжнародне співробітництво у визначених сферах (наприклад, співпраця України з ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки);
- надання безоплатної допомоги іншим країнам із приділенням уваги певним напрямам економічної політики;
- участь у постконфліктному відновленні на території інших країн;
- використання інформаційних технологій для управління великими масами людей по всьому світу
- запровадження освітніх програм та програм стажування для представників іноземних держав, найбільш перспективних у професійному та соціальному плані, на території своєї країни (до прикладу, програма «Еразмус+»).

Ресурсами «м'якої сили» виступає культура та політичні цінності. Культурний наратив – це переконливий аргумент на користь цивілізованої форми міжнародного співіснування. Саме наявність сталої культурної традиції доводить, що країна має і коріння, й автентичність, а значить, і право їх продовжувати і розвивати. Щодо політики, то тут, на думку фахівців, важливо спиратися на легітимний політичний режим, підтримуваний, зокрема, приватним бізнесом, громадянським суспільством, двосторонніми угодами та деклараціями з-за меж держави, неурядовими організаціями тощо. Така конфігурація взаємодії свідчить про врахування та узгодження різноманітних та багатосторонніх інтересів, що співіснують у світі. Вже згадуваний О.Ткач обґрунтовує, що джерелом ефективної «м'якої сили» є стратегія розвитку держави, ідентифікаційна дієвість ідеології і ціннісних орієнтацій, соціальної політики, здатність реалізації основної лінії і стратегії розвитку, що об'єднує суспільство, творчу силу нації, культуру і вплив у міжнародних відносинах [2, с. 258].

На нашу думку, альтернативність і перевага «м'якої сили» щодо «жорсткої» полягає у тому, що в сучасному глобалізованому світі використання старих інструментів політики (як-то застосування чи погроза застосування військової сили) є не ефективними, а також можуть призвести до створення негативного іміджу чи репутаційних втрат для країни. Яскравим прикладом тут слугує агресивна політика Російської Федерації щодо України і, як наслідок, тривалі антиросійські санкції і від окремих держав, і в цілому від світової спільноти.

«М'яка сила» у якості «озброєння» України в гібридній війні – це сила дипломатії, сила переконання у меседжах лідерів громадської думки, визнаної у світі інтелігенції, сила духовництва. Якщо засоби жорсткого протистояння з ворогом розгорнуто на східних кордонах, і там ми чинимо спротив одноосібно, то культурно-ціннісний фронт має багато векторів і супроводжується постійним діалогом зі світом у пошуку підтримки, розуміння і визнання права України на незалежність і суверенне державотворення. Очевидно, що це не боротьба заради боротьби, а планомірна робота на результат, яким вважаємо і підписання політичної та економічної частин Угоди про асоціацію України з ЄС, і отримання безвізу, і здобуття Томосу як свідчення, у першу чергу, дипломатичної перемоги.

Принагідно акцентуємо й феномен «е-дипломатії», яку уможливив процес глобалізації та розвиток інформаційних ресурсів. Йдеться про використання технологій м'якого впливу через інформаційно-комунікаційний інструментарій для реалізації цілей із захисту національних інтересів. Головними засобами такої дипломатичної діяльності є соціальні мережі, конвергентні медіа, онлайн-платформи для поширення й тиражування контенту. Те, що ці засоби дієві, доводять кошториси витрачених коштів на просування інформації у соцмережах, які щоразу вражають аудиторію масштабістю.

Отже, «м'яка сила» – вагомий інструмент захисту національних інтересів, особливо у період гібридної війни, де домінантним є інформаційний вплив. Відповідно, сила інформації, комунікації і переконання стала вагомішою і більш відчутною. Якщо жорстка агресія має миттєвий результат – перемогу або поразку тут і зараз, то «м'яка сила» – це завжди стратегія, яка дозволяє прораховувати подальший розвиток подій, уникати загострень і конфронтації у міждержавних відносинах, будувати гармонійний міжнародний клімат, сприятливий для конструктивної співпраці. Це особливо важливо для

сучасної України як країни, що одночасно переживає стан військової агресії з боку РФ і період глибоких системних реформ.

Література

1. Горбулін В. [за заг. ред]. *Світова гібридна війна: український фронт*. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
2. Ткач О. М'яка сила як інструмент непрямого управління міжнародними процесами. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 252–259.
3. Cummings Milton C. *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*. Washington, D. C.: Centre for Arts and Culture. 2003. 15 p.
4. Nye J. *Bound to lead: the changing nature of American power*. New York: Basic Books, 1991. 336 p.
5. Nye J. *Soft Power: The Means to success in world politics*. New York: Public Affairs, 2004. 191 p.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ

Гнилицька А. В., Михайлюк О. І.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

З набуттям незалежності України не один рік, до сьогодні, серед пересічного населення, точилися дискусії щодо інтеграційного вибору моделі входження країни, як суверенної держави, до європейської та світової спільноти.

Події початку ХХІ століття, як зовнішньо-політичного, так і українського внутрішнього суспільно-політичного стану, на наш погляд, зумовили чітку орієнтацію на Євроінтеграцію. Водночас слід зауважити, що в процесі формування євросвідомості українських громадян були присутні певні перешкоди.

Серед загальних проблем можна зазначити:

1) низький рівень поінформованості громадян про ЄС та наслідки входження до цієї спільноти. Станом на початок 2014 р. достатній рівень поінформованості українців підтвердили тільки 3% опитуваних, а 11% вважали, що українці зовсім не володіють інформацією [1];

2) заяви відповідальних осіб з ЄС, досить непослідовні, про можливе входження України в Європейську спільноту та важливість цього акту з їх точки зору [2];

3) відповідно до положень, що означені нами у першому та другому пунктах, викликають сумніви у пересічних громадян стосовно того, що євроінтеграція матиме вигоду для всього населення України;

4) проблемою виступають вимоги Європейського Союзу й, узагалі, можливість розірвання стосунків із Росією та країнами колишнього СРСР, що може призвести до міжродинних конфліктів;

5) у населення є занепокоєність щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку та еміграції робочої сили;

6) пересічних громадян турбують і проблеми правосуддя, корупції та організована злочинність. На їх погляд, ці вимоги в рамках перебування країни в ЄС буде важко задовольнити Україні. Навіть травневе рішення Венеціанського форуму, де жорстко піддано критиці Указ Президента України про правосуддя - цьому доказ.

Водночас населення України починає сприймати важливі наслідки можливої Євроінтеграції.

По-перше, Європейський Союз є найбільшим донором України. Підтримка Євросоюзу стосується надзвичайно широкого кола сфер: макрофінансової стабільності, державного управління, розвитку громадянського суспільства, економіки, енергетики, захисту довкілля, регіонального розвитку, освіти тощо. Загальний пакет допомоги на 2014–2020 рр. становить близько 11 млрд [3].

По-друге, в умовах пандемії COVID-19 Європейський Союз залишається поряд із Україною. У боротьбі з цією хворобою він продовжує надавати допомогу нашій країні, як це вже траплялося у найважчі моменти новітньої історії.

Отже, успішність євроінтеграційної політики полягає не в заявах про європейський вибір, а в дотриманні принципів та слідуванню цілям цієї політики. Україні в найближчій перспективі варто зосередитись на розвитку вже існуючих форматів співпраці з Євросоюзом, а саме, на виконанні Угоди про асоціацію та реалізації програм співробітництва в рамках Східного партнерства. Очевидно, що реформи та сценарії розвитку, які відбуваються в ЄС, можуть надати додаткові можливості для України: наприклад, перетворення економіки України, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробництва, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Крім того, в перспективі членство у ЄС відкріє шлях до колективних

структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить більш ефективну координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво у боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом.

Однак потрібно враховувати і фактор збройного конфлікту між Україною та Росією. До його вирішення, питання про приєднання матиме незначний шанс на успіх. Вочевидь, Євросоюз не бажатиме переносити додатковий тягар конфлікту у внутрішньополітичну площину ЄС. На сьогодні Євросоюз змушений шукати нові додаткові гарантії безпеки. Україні потрібно сформувати свій «порядок денний», щоб у Європі її сприймали як надійного партнера. Крім того, досягти хоча б того рівня політичного, економічного, соціального розвитку, який є у Європі.

Підводячи підсумок, зазначимо, що європейська інтеграція є стратегічною метою нашої держави, закріпленою законодавчо. Аналіз позитивних та негативних наслідків дав змогу оцінити можливості України з використанням позитивних моментів євроінтеграції та одночасним виробленням програми дій щодо безболісної інтеграції України з урахуванням існуючих загроз та досвіду країн, які нещодавно стали членами Євросоюзу. Отже, враховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, значно перспективнішим усе ж залишається вступ України до Європейського Союзу, на шляху до якого країна зробила вже багато зусиль та буде вдосконалюватися, щоб у найближчій перспективі стати членом ЄС.

Л і т е р а т у р а

1. Відносини Україна – ЄС: тест на міцність
URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/ukr_eu.pdf/
2. Багатеренко А.О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. URL : <http://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665>; Українці назвали головні перешкоди до євроінтеграції / URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2495901-ukraincinazvali-golovni-pereskodi-dla-evrointegracii.html>.
3. Серед країн ЄС немає консенсусу щодо "європейської перспективи" України, - Маасікас / URL: <https://fileview.fwdcdn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2F>.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЕВОЛЮЦІЙНИЙ МАРКЕР ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ

Дудкевич В. І.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Державний поступ України з моменту набуття незалежності постійно був підпорядкований пошуку орієнтирів для побудови власної політичної системи. Відсутність досвіду демократичного врядування пов'язана з тривалим перебуванням у стані залежності від тоталітарної моделі управління, яка виключала можливість збереження автентики політичної еліти, її еволюції та нарощення внутрішнього потенціалу. Така ж доля спіткала і політичні інститути. І якщо достеменно не встановлено фактів калькування політичного устрою інших держав (як-то Франції чи сусідніх держав Центральної та Східної Європи), то з упевненістю можна говорити про чіткий вектор суспільно-політичних перетворень, яким став євроінтеграційний курс України.

Євроінтеграційна складова внутрішньої та зовнішньої політики України зафіксована у відповідному законі [6] ще у 2010 р., а саме:

- модернізація системи державної служби з урахуванням європейського досвіду;
- удосконалення системи демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією держави та правоохоронними органами, забезпечення їх відповідності вимогам європейських інституцій;
- перехід на європейську модель ринкового нагляду, якості та безпеки продукції;
- впровадження європейських підходів у сфері делегування функцій держави суб'єктам господарювання;
- переведення українських газо-, нафтотранспортних і електричних мереж на умови функціонування, що діють у державах Європейського Союзу;
- забезпечення прав і свобод громадян на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту;
- реформування та розвиток вітчизняної системи вищої освіти і науки, забезпечення їх інтеграції в європейський та світовий освітній і науковий простір.

Хоча стаття 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» закріплює, що наша держава «здійснює відкриту

зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма зацікавленими партнерами», цей же документ визначає основним пріоритетом забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [6]. Продовженням такого наміру стало підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [8].

Попри відчуття, що перспектива вступу до ЄС є найбільш бажаною для незалежної України, конституційно норму про «європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу» було закріплено лише у 2019 р. [5]. Разом із цим, розширене коло повноважень отримали Верховна Рада України, Президент України та Кабінет міністрів України, які, відповідно до статей 85, 102, 116 Конституції, тепер реалізують та гарантують стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі [2]. Таким чином, конституційні зміни вважаємо ключовим політико-правовим маркером впливу європейської інтеграції. А як підсумовують у своєму дослідженні О. Передерій та Є. Григоренко, введення на вищому законодавчому рівні імперативу про обов'язковість і незворотність євроінтеграційного курсу стало декларацією держави про запровадження на національному рівні апробованої у ЄС моделі цивілізаційного розвитку [4, с. 63].

Унормований намір досягти членства в Європейському Союзі дозволив Україні перейти на інший рівень дипломатичної комунікації з європейськими інституціями, країнами-членами ЄС. Узявши на себе відповідальність виконувати положення політичної та економічної частин Угоди про асоціацію, Україна досягла паритетності у взаємодії з європейськими сусідами і укріпила позиції у порядку денному європейських офіційних комунікацій. Про це свідчить активна діяльність Ради асоціації Україна-ЄС, яка вже провела сім засідань і має на меті здійснювати контроль і моніторинг застосування і виконання Угоди про асоціацію, переглядати функціонування Угоди у світлі її цілей [7]. У лютому 2021 р. попри пандемію коронавірусу зустріч членів Ради асоціації Україна-ЄС безпрецедентно відбулася в офлайн-режимі, що, за оцінками дипломатів, стало виявом «демонстрації особливої ваги України» [3].

Численні наукові розвідки щодо процесу вітчизняної євроінтеграції зазвичай стосуються змін у політико-нормативній базі, євроінтеграційного контексту системних реформ, аспектів

міжінституціональної взаємодії України та Європейського Союзу. Водночас, акцентуємо й питання мотивації та зумовленості вибору курсу у напрямку європейської інтеграції. З одного боку, причини начебто очевидні – приклад успішного розвитку як країн-членів ЄС, так і співпраці між ними. З іншого боку, маємо підкреслено вказувати на географічну та історичну складові:

- Україна – найбільша за територією країна, яка повністю лежить у межах Європейського материка. «Євразійство» України є виключно радянським наративом, що використовувався як аргумент «могутності і величч» СРСР;

- історично Україна, так чи інакше, наслідувала європейську манеру – врядування, співробітництва і навіть підпорядкування (до здобуття незалежності українські землі переважно були у складі європейських держав).

Ще два чинники варті уваги – це апробованість та принциповість європейського вектора. Перший – про апробовані зразки прогресивних економік та демократичних політичних систем у країнах Центральної та Західної Європи. Українська державність формується в умовах глобалізованого світу з його динамічними змінами, відтак виникає потреба в орієнтирах, які б резонували з цілями державотворення і домінуючими суспільно-політичними цінностями. Отже, підходимо до другого чинника – принципового вибору саме європейського орієнтира як протизваги східному, який для України уособлює Російська Федерація. Тут тяжіння до європейського середовища є очевидним, адже виступає своєрідною гарантією партнерства із західними сусідами, чия підтримка в умовах російської агресії є особливо важливою, і відповідає суспільному запиту, адже 59% опитаних Центром Разумкова респондентів вважають, що Україні потрібно вступати до Європейського Союзу [1].

Таким чином, європейська інтеграція – це комплексне й усвідомлене прагнення України до впорядкування суспільно-політичних та економічних відносин в державі відповідно до прикладів успішних країн Європи. Йдеться не про повне наслідування, а про шлях реформ з доведеною ефективністю, перебіг яких буде корегуватися з урахуванням національної специфіки та внутрішнього потенціалу країни. Безумовно, ми не стверджуємо про абсолютну перевагу проєвропейського вибору – ряд дослідників наголошують на ризиках, пов'язаних із аспектами владного делегування, власною спроможністю відповідати Копенгагенським критеріям, викликами ціннісним та культурним традиціям тощо. Однак все одно позитивні риси та очікувані наслідки від виконання пунктів Угоди про асоціацію

між Україною та ЄС переважають над неоднозначними прогнозами. Вважаймо, що запуснені процеси стали каталізатором до уніфікації бачення подальшого державного розвитку, підтримки цивілізованої моделі політики європейської спільноти, яка має відчутні успіхи у розбудові демократичних інститутів та історичний досвід реагування на різноманітні кризові явища.

Л і т е р а т у р а

1. Більшість українців підтримують вступ до ЄС – опитування. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/bilshist-ukrayinciv-pidtrymuyut-vstup-do-yes-opytuvannya>
2. *Конституція України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Не прорив, але успіх: про які зміни у відносинах з ЄС домовляється Шмигаль у Брюсселі. *Європейська правда*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/02/11/7119667/>
4. Передерій О., Григоренко Є. Еволюція нормативних основ європейської інтеграції України на сучасному етапі державотворення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 2. С. 60–66.
5. *Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)*. Закон України № 2680-VIII від 07.02.2019 р. Верховна Рада України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6>
6. *Про засади внутрішньої і зовнішньої політики*. Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
7. Рада асоціації. *Представництво України при Європейському Союзі: Офіційний вебсайт*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politichnij-dialog/rada-asociaciyi>
8. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони*. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

ПОЛІТИЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ФЕНОМЕНУ «ЛІДЕР ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ»

Ірха К. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

В умовах перманентної політичної боротьби і конкуренції суспільні настрої та громадська думка набули вагомого статусу об'єкта зацікавленості з боку влади та політичних акторів. У масовій свідомості та комунікації все більше акцентується політична компонента, провідником якої часто виступають лідери громадської думки (далі – ЛГД) – впливовці, явище, феномен, що також змінюють свій зміст з розвитком суспільно-політичних відносин та інформаційно-комунікаційних технологій. Відтак, вже не йдеться про лідерів громадської думки як про суто суспільне явище, адже їхня діяльність у політичній площині стає дедалі відчутнішою і не лише в електоральний період.

Попри те, що як явище лідери громадської думки існують від часу появи перших практик соціальної організації, їхнє обґрунтування знайшло місце лише в середині ХХ ст. у спільній науковій праці П. Лазарсфельда та Е. Каца «Особистий вплив». Важливі аспекти інтеграції лідерів громадської думки саме у площину політики розкриває дослідницький пошук Р. Мертон, який вказував, що «владна еліта завжди була зацікавлена у вивченні цінностей, норм, інтересів та поведінки інших верств населення, щоб, ухвалюючи рішення, враховувати ці обставини. Водночас, для пересічних громадян важливо, щоб їхні цінності та переконання стали відомі та узяті до уваги творцями соціальної політики, які знаходяться при владі» [2, с. 521].

Отже, лідер громадської думки – явище, яке тлумачиться і розуміється по-різному:

- особа (публічний діяч), яка користується авторитетом у суспільстві чи його частини (за різними критеріями: географічними, професійними, гендерними, віковими, політичними та ін.);
- індивіди, які цікавляться новаціями, тому розуміються на них більше, аніж інші, що зумовлює їхню суспільну цінність; джерело оперативної інформації про нововведення, здатне їх сприймати і давати їм оцінку (Е. Роджерс) [1, с. 136]. Цей підхід актуалізує такий модерний феномен в інформаційній системі, як інсайтери – публічні

або анонімні розповсюджувачі резонансної інформації; як правило, вони є або політиками, або наближеними до політичних кіл особами;

- суб'єкти, які інтерпретують для загалу повідомлення ЗМІ у процесі міжособового спілкування [1, с. 274]. Тут варто згадати тлумачення ЛГД як частини загальної аудиторії засобів масової інформації К. Аткаіна та Р. Райса, тобто субаудиторії на ряду з центральним сегментом та громадськими політиками [6];

- у глобальній площині – це не певна персоналія, а весь медіахолдинг як інституційна одиниця у процесі формування громадської думки, що має власну модель відображення інформації, орієнтовану на конкретну соціальну групу; у локальній – це журналіст, ведучий інформаційних випусків, автор суспільно-політичного контенту певного ЗМІ, який, враховуючи індивідуальні характеристики, має вплив на аудиторію [4, с. 37].

Поширення інформаційних повідомлень через засоби масової інформації – найбільш розповсюджена модель формування у населення уявлень та оцінок щодо подій та намірів, яка, водночас, виключає такий важливий компонент, як комунікація, безпосередній зв'язок, з'ясування першоджерела інформації. Це одна з причин суспільного запиту та, відповідно, політичної затребуваності на існування лідерів думок. Ще одна причина – швидкоплинна ефективність традиційних ЗМІ у реалізації впливів на суспільство. Свого часу це було емпірично доведено П. Лазарсфельдом, наразі підтверджується вітчизняною статистикою – на фоні зниження популярності телебачення (з 85,7% у 2018 р. до 75% у 2020 р.) зростає кількість прихильників соціальних мереж (з 23,5% у 2018 р. до 44,1% у 2020 р.), які виявилися головною платформою для презентації візій громадської думки її носіями [5].

Наразі дієвість такого чинника, як громадська думка, аргументована зусиллями прикладної політології, напрямків паблік рілейшнз у виробленні механізмів та засобів впливу на її формування. Лідери ж громадської думки є важливою ланкою її життєвого циклу: визначення суспільної потреби – залучення до артикуляції проблеми лідерів думок – інформування аудиторії – включення владних інституцій – реакція на запит (вирішення питання). Це ідеальна модель суспільно-політичної взаємодії, яка, зрозуміло, на практиці може бути забезпечена сталим розвитком демократичних інститутів та громадянського суспільства. Реалії ж, зокрема й вітчизняні, демонструють випадки звернення до ЛГД як до агентів політичних маніпуляцій.

Як це працює. До прикладу, виходячи з комунікаційної теорії «спіралі мовчання» (Е. Ноель-Нойман), люди схильні замовчувати або ж навіть відмовлятися від власної точки зору, якщо вона не поділяється більшістю [7, с. 58–69.]. Відповідно ж до аргументації критиків теорії громадської думки, об’єктивно презентувати її зріз практично неможливо, однак її інтерпретацію можуть транслювати ЛГД, що у контексті політичних технологій перетворюються на один із засобів управління суспільною свідомістю, участю, вибором та под. Лідер громадської думки, що висловлює або дублює політичні наративи, – людина не зі світу політики, але своєю діяльністю може забезпечити можливість потрапляння у вищі лави регіональної або ж загальнонаціональної влади.

Наслідком політизації суспільної думки через діяльність ЛГД вважаємо нівелювання цінності останніх, адже народ не має фільтрів у з’ясуванні природи висловленої позиції – чи вона є власною, чи корпоративною, чи штучно артикульованою. Однак в умовах низького рівня медіаграмотності населення, критичного мислення та фактчекінгових ініціатив лідери громадської думки навіть у статусі «політичних» залишаються дієвими суб’єктами впливу на суспільні настрої і дії.

З іншого боку, лідери громадської думки в Україні як учасники суспільно-політичних процесів акцентуються безпосередньо владою, розширюючи межі впливу на загал, який, можливо, раніше й не ідентифікував ту чи іншу особу:

- лідери громадської думки були включені до переліку тих категорій громадян, які можуть першочергово отримати щеплення від коронавірусу;

- наприкінці 2020 р. Офіс президента України заявив про «створення пулу блогерів, які говоритимуть про позитивні тренди у внутрішній політиці» [3]. Акумуляція провладних позицій популярних блогерів із широкою аудиторією – один із шляхів політизації процесу вироблення громадської думки як такої;

- тригерні аспекти суспільно-політичного життя в Україні, які найбільше хвилюють населення, набули вербальної матеріалізації у виконанні персонажа Василя Голобородька з серіалу «Слуга народу», який вважають відправною точкою політичної кар’єри чинного президента України В. Зеленського. Тобто лідерство громадської думки втілює у лідерство політичне.

Наостанок окреслимо політичні функції ЛГД у сучасних умовах. Серед таких – активізація визначення суспільних запитів; тлумачення інформаційних повідомлень; просування ціннісних

наративів (культивування, формулювання тощо); посередництво між політиками, політичними інститутами і суспільством (у цьому ланцюзі також можуть бути й ЗМІ); участь в інформаційному протистоянні в рамках гібридної війни у якості медіаторів; підтримка владного механізму конструювання суспільства, яке має консолідовану думку з того чи іншого питання порядку денного державного розвитку.

Література

1. Брайант Дж. Основы воздействия СМИ. М.: Издательский дом «Вильяме», 2004. 432 с.
2. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. М.: АСТ Москва: Хранитель, 2006. 873 с. URL: http://shagpro.ru/sites/default/files/documents/merton_socialnaya_teoriya_i_sociálnaya_struktura.pdf
3. Михайло Подоляк: ОПУ створює пул блогерів, які говоритимуть про позитивні тренди у внутрішній політиці. Детектор Медіа, 2020. URL: <https://detector.media/community/article/182721/2020-11-23-mykhaylo-podolyak-opu-stvoryuie-pul-blogeriv-yaki-govorytymut-pro-pozytyvni-trendy-u-vnutrishniy-politytsi-dopovнено/>
4. Мірошниченко П. Суспільна значущість лідера думок під час інформаційного протистояння / П. Мірошниченко, А. Нестеренко // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2015. № 4 (24). С. 36–41.
5. Як змінились уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020 р.) // Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/>
6. Atkin C. K. Theory and principles of media health campaigns. Public communication campaigns / C. K. Atkin, R. E. Rice. Campaign, 2001. URL: https://www.academia.edu/4512447/Theory_and_Principles_of_Public_Communication_Campaigns
7. Noelle-Neumann E. The spiral of silence: public opinion, our social skin / E. Noelle-Neumann. Chicago: The University of Chicago Press, 1993. 277 p.

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НЕБЕЗПЕКИ Й НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Карчевська О. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Карчевський М. В.

*Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*

Дистанційне навчання стало атрибутом сучасного освітнього процесу. Університети активно використовують спеціалізовані мережеві ресурси. Як це впливатиме на формування інтелекту нації? Які наслідки матиме національна система вищої освіти? Яким буде навчання після завершення пандемії?

Сучасні інформаційні технології дозволяють розширити доступ до отримання знань, включити більше людей до раціонального суспільного дискурсу та певним чином поліпшити суспільну обстановку. Водночас, можливості багатьох педагогічних новацій часто переоцінювались, необґрунтовано розглядались як розв'язання майже всіх проблем якості освіти. Так свого часу була мода на різноманітні форми комп'ютеризованого тестування, але практика його широкого впровадження наочно продемонструвала серйозні обмеження цієї технології. Тестування дозволяє перевірити рівень знань, «натаскати» здобувачів освіти, але воно не в змозі замінити спілкування з викладачем під час іспитів, а навчання, орієнтоване на тестування, не сприятиме формуванню креативних здібностей у здобувача освіти.

Лекції з використанням мультимедійних презентацій більш яскраві, і це, на перший погляд, має сприяти пізнавальній активності. Однак, презентації послаблюють волю до пізнання та розумової діяльності на занятті. Американський генерал Герберт МакМастер зазначав, що презентації небезпечні для військових оскільки «створюють ілюзію розуміння та контролю» [1], він заборонив презентації під час місії в Іраку та називав PowerPoint внутрішньою загрозою [2]. Отже, будь-яка педагогічна новація має як переваги, так і очевидні недоліки.

Технології дистанційного навчання – надпотужний засіб інтенсифікації освіти, але й негативні наслідки їх використання можуть бути значні. У реаліях недостатньо розвинутого механізму

саморегуляції ринку праці, надмірне захоплення дистансом може спричинити відтік студентів з вишів. А в складному питанні вибору між кількістю студентів і якістю освітніх послуг це призведе до витіснення змістовної освітньої діяльності імітацією, до різкого погіршення ефективності освіти, а також невідновних втрат у педагогічному корпусі.

Небезпечним викликом є також глобалізація ринку освітніх послуг. Уже сьогодні багато талановитої молоді, не в останню чергу завдяки можливостям батьків, не обирають українські виші для отримання професії. Уявімо інтервенцію закордонних вишів до національного освітнього простору шляхом застосування технологій дистанційного навчання. Чи багато українських вишів залишаться, витримавши це змагання? Якими будуть перспективи національної системи вищої освіти? Розмову тут слід продовжувати вже в контексті національної безпеки.

Беззаперечним є подальший розвиток дистанційного навчання, технологічний рівень освіти не повернеться до традиційної форми. Переважна більшість університетів отримала позитивний досвід використання новітніх технологій, а можливості комбінування форм навчання зробило сучасну освіту більш гнучкою до сучасних викликів. Як слушно зазначає М. Моу – відомий інвестор у сфері ІТ-проектів «...джин не повернеться у пляшку... 100 % студентів зараз навчаються онлайн... Ми впевнені, що дороги назад немає» [3].

У цьому контексті значний інтерес становить запропонована М. Еймс класифікація позицій, які можуть обрати університети щодо ролі технологій в освіті [4]. На думку дослідниці, позиція може бути харизматичною, скептичною або практичною. Перша полягає в баченні технологій як визначального чинника розвитку та існування університетів. Прибічником такого бачення є професор С. Геллоуей, який передрікає крах менш престижних вишів. І вважає, що провідними університетами майбутнього стануть не Udacity та Coursera, а університети з Ліги плюща, які об'єднуються з крупними технокорпораціями [3].

З точки зору скептичної позиції, технологізація освіти має бути мінімальною. Соціальна роль вишів і соціалізація студентів важливіші, ніж використання технологій в освіті. Прихильники такої позиції вводять в обіг поняття «лудитська педагогіка». Н. Селуїн порушує питання довіри до технологій, наполягає на тому, що такі освітні новації, як: датафікація та освітня аналітика, – заслуговують критичної оцінки [5; 6].

Практична позиція є поміркованою. Освіту потрібно вдосконалювати, але істотний прогрес має характеризуватися поступовістю; не слід мислити утопічно. Університети пристосуються, але докорінних змін не відбудеться. Саме ця позиція видається нам найбільш переконливою. Історія освіти чітко демонструє помилковість розгляду технологій як чогось більшого, ніж просто інструменту. Очевидно, що технологічний детермінізм не може бути основою стратегії розвитку. Водночас, скептичне відношення до значення технологій також не вихід. Робота викладачів та студентів у 2020-2021 році є беззаперечним практичним доказом того, що зараз освіта без технологій або неможлива, або обмежено ефективна. Отже, найбільш актуальним питанням слід вважати наступне: як максимально ефективно використовувати технологізацію освіти та забезпечити при тому мінімізацію розвитку негативних наслідків.

Конструктивне розв'язання даного питання передбачає міркування головним чином у двох напрямках: межі та мета використання інформаційних освітніх технологій.

Щодо меж. Головною тенденцією розвитку сучасної вищої освіти є зменшення часу, який здобувач та викладачі проводять в аудиторіях, збільшення складової навчальних планів, що відводиться на самостійну роботу студентів. Отже, ефективне використання часу, відведеного на аудиторну роботу та організація змістовної самостійної роботи є пріоритетним завданням педагогічних колективів вишів. Технології дистанційного навчання являють собою достатньо ефективний засіб розв'язання даних завдань. У багатьох закладах освіти застосовується доволі проста та ефективна схема. Студенти виконують дистанційні завдання, а викладач під час аудиторного заняття більше уваги приділяє виявленим помилкам та недолікам.

До напрямів освітньої діяльності, де дистанційні технології можуть бути ефективними, слід також віднести проведення позааудиторної роботи та післядипломну освіту. Так, окрім проведення занять, змістовна дистанційна робота зі студентами може бути організована у формі онлайн зустрічей із практикуючими фахівцями, конференцій, презентацій студентських проєктів, інтелектуальних змагань, вебінарів тощо.

Використання дистанційних технологій у післядипломній освіті є найбільш перспективним. Досвід впровадження означених розробок у систему післядипломної освіти в Луганському державному університеті внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка дозволяє стверджувати: 1) технології дистанційного навчання дозволяють максимально оптимально використовувати час фахівців, які бажають

підвищити кваліфікацію; 2) дистанс забезпечує новий рівень професійної комунікації науково-педагогічного складу вишів та практичних працівників; 3) порівняно зі стаціонарними формами спеціалізації або підвищення кваліфікації, дистанційні дозволяють більш ефективно використовувати освітні бюджети організацій.

Водночас, технології дистанційного навчання мають природні обмеження. Вони є очевидно недоречними під час засвоєння дисциплін, що вимагають специфічного обладнання, індивідуальної роботи з викладачем, відпрацювання навичок, пов'язаних із безпосередньою комунікацією. Отже, визначення університетами раціональних меж використання дистанційних технологій дозволить якісно забезпечити освітній дискурс та максимально ефективно використовувати матеріальні ресурси.

Щодо мети та бачення перспективи. Питання не таке просте, як здається. Дійсно, для чого використовувати інформаційні технології, якщо є можливість спілкування в аудиторії? На нашу думку, тут слід замислитися над якістю освіти в контексті змін, що відбуваються в нашому суспільстві. Ненова дискусія про відповідність навчальних планів практичній професійній діяльності отримує, завдяки інформаційним освітнім технологіям, нові аргументи. Традиційна вища освіта залежить від (паразитує на) інерції соціального менеджменту. Для того щоб отримати певну роботу, необхідно отримати відповідний диплом про вищу освіту. Якщо такий підхід зміниться? Якщо стейхолдери перестануть довіряти дипломам і будуть приймати на роботу на основі, наприклад, певних сертифікацій? Оптимізація ринку професій та вимог до кваліфікацій працівників являє собою виклик стабільності освітніх інституцій. Для того щоб зберегти позиції, необхідно буде максимально швидко давати освітній відгук на оновлення професійної діяльності.

Зрештою, основними індикаторами успішних освітніх закладів стане збір надвеликих даних про навчання та тих, хто навчається; забезпечення на ґрунті обробки цих даних неможливої для нинішньої освіти індивідуалізації та динамічної актуалізації освіти. Єдиним інструментом такої індивідуалізації та актуалізації можуть бути тільки інформаційні освітні технології. Саме так відбувається розвиток у більшості інших сфер діяльності людини. Медики розробляють нові ліки на ґрунті аналізу надвеликих обсягів медичних даних та впритул наблизилися до «персональних ліків». Успішність проєктів ІТ-компаній залежить від індивідуалізації послуг і досягається розробкою алгоритмів та збором персональних даних. Політики використовують

надскладні механізми аналізу електоральної поведінки. У їх основі знову ж таки великі дані та індивідуалізація.

Підсумовуючи, зазначимо, що:

- ефективність інформаційних технологій в освіті залежить від чіткого визначення меж їх застосування;
- еволюція освіти потребує розв'язання проблем індивідуалізації та актуалізації змісту;
- незалежно від епідемій, наявності/відсутності інших обставин, що обмежують безпосереднє спілкування, технології дистанційного навчання будуть розвиватися та використовуватися, оскільки саме вони є інструментом для розв'язання проблем індивідуалізації та актуалізації змісту сучасної вищої освіти.

Л і т е р а т у р а

1. Russell R. L. Want to reform military education? An easy 1st step would be banning PowerPoint / Richard L. Russell. Foreign Policy. 4.03.2014. URL: <http://foreignpolicy.com/2014/03/04/want-to-reform-military-education-an-easy-1st-step-would-be-banning-powerpoint/>.
2. Лашков А. Почему ученые, политики и бизнесмены отказываются от слайдов в презентациях. Александр Лашков / Siliconrus.com. 14.05.2014. URL : <http://siliconrus.com/2014/05/powerpoint-problem/>.
3. Reich J. Ed-Tech Mania Is Back. Utopia-minded tech gurus promise they'll solve all of academe's problems. They won't. The Chronicle of Higher Education. 14.09.2020. URL : https://www.chronicle.com/article/ed-tech-mania-is-back?fbclid=IwAR13h2aORkG68ggqpsVm0MOLFUapVwABuwcgM%20f2pNZ027ZmtslWMRZSE2so&cid2=gen_login_refresh&cid=gen_sign_in.
4. Ames M. The Charisma Machine. The Life, Death, and Legacy of One Laptop per Child. MIT Press, 2019. 328 p.
5. Halves T. Toward a Luddite Pedagogy / Hybrid Pedagogy. 26.08.2014. URL : <https://hybridpedagogy.org/toward-luddite-pedagogy/>.
6. Watters A. "Luddite Sensibilities" and the Future of Education Hack Education. 29.07.2020. URL: <http://hackeducation.com/2020/07/29/luddite-sensibilities>.

ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР КИТАЙСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Клюс В. В.

Маріупольський державний університет

Зі зростанням економічної могутності КНР збільшилась її роль в міжнародних відносинах. КНР просуває власне бачення міжнародних

відносин, світового порядку і глобального управління. Окремі європейські країни як Німеччина, Франція, Велика Британія є дуже впливовими акторами міжнародних відносин, а Європейський Союз залишається потенційною наддержавою. Тому для Китаю виникає проблема необхідності розвитку політичних відносин з європейськими країнами в контексті його глобальних амбіцій. Китай вже став головним торговим партнером ЄС, в кінці 2020 вони уклали довгоочікувану інвестиційну угоду, а ініціатива «Поясу і Шляху» створює основу для більш тісної інтеграції економік Китаю і європейських країн. В КНР очікують, що це повинно стимулювати розвиток політичного партнерства з Європою.

Всеохоплююче стратегічне партнерство Китаю і ЄС було запущено в 2003 році. У КНР чітко бачення розвитку політичного партнерства з ЄС. Китай вітає «об'єднану, стабільну, відкриту і процвітаючу» Європу, підтримує процес європейської інтеграції і, як і раніше, прихильний розвитку зв'язків з інститутами ЄС. КНР бачить ЄС партнером в просуванні «відкритої, всеосяжної і збалансованої економічної глобалізації» і протистоянню протекціонізму [1]. Розвитку політичних відносин КНР з європейськими країнами заважають ряд чинників, зокрема: трансатлантичний альянс, позиція ЄС щодо проблеми прав людини в КНР, а також залишається ембарго ЄС на поставки зброї в Китай. У КНР, в свою чергу, дуже жорстка позиція щодо контактів ЄС з Тайванем і китайськими сепаратистами. Китай вважає, що з ЄС повинен «відкрито виступати проти незалежності Тайваню в будь-якій формі». Обміни ЄС з Тайванем повинні бути «строго обмежені неофіційною діяльністю» і не повинно бути ніяких офіційних контактів у будь-якій формі [1]. Також ЄС повинен «не дозволяти відвідувати ЄС» Далай-ламі і не дозволяти встановлювати контакти організаціям, які виступають за незалежність Тибету і Сінцзяну, з офіційними особами країн ЄС [1].

Істотним стримуючим фактором для розвитку політичних китайсько-європейських відносин є трансатлантичний альянс і китайсько-американське суперництво. В концепції «НАТО-2030» Китай називається «стратегічним суперником», а також висловлюється занепокоєння щодо зростаючих можливостей КНР в сфері оборони, технологій та інформаційній сфері [2]. В умовах всебічного протистояння між США та КНР американські союзники вимушені обмежувати контакти з КНР, зокрема, в сфері технологій. Так, США в Європі просуває консенсус щодо небезпеки китайських постачальників обладнання для мереж 5G. Серед країн, які обрали не

китайських постачальників, є Велика Британія, Франція, Данія, Латвія, Польща, Румунія, Чехія, Швеція та Естонія [3].

Позиція країн Європи щодо проблеми прав людини в КНР також звужує потенціал для політичного партнерства. Витоки цієї позиції очевидно криються у відмінностях політичних режимів країн Європи і Китаю. В 2020 році 39 країн, включаючи Австрію, Бельгію, Болгарію, Хорватію, Данію, Естонію, Фінляндію, Францію, Ірландію, Італію, Латвію, Литву, Люксембург, Нідерланди, Німеччину, Польщу, Словаччину, Словенію, Іспанію, Швецію, Велику Британію, Боснію та Герцеговину, Ісландію, Ліхтенштейн, Монако, Північну Македонію, Норвегію, Швейцарію, виступили з публічною заявою, в якій засудили порушення прав людини в Сінцзяні і закон про захист національної безпеки в Гонконзі [4]. А в 2021 році нижня палата парламенту Нідерландів визнала політику КНР щодо уйгурів геноцидом, ставши першою європейською країною, яка зробила подібний крок [5]. З іншого боку, КНР сприймає ці акти як втручання у внутрішні справи.

Особливе місце у зовнішній політиці КНР посідають країни Центральної та Східної і Південно-Східної Європи. В 2012 році був створений формат «16+1» для співробітництва КНР з цим регіоном, а в 2019 році з приєднанням Греції він перетворився в «17+1». Китай вважає, що для цих країн повинен бути інший підхід, тому впроваджує окрему стратегію щодо цих регіонів. На перший погляд, здається, що такі фактори, як поширення євроскептицизму, необхідність в інвестиціях та інфраструктури в цих регіонах, повинні розширити поле для співробітництва з КНР. Серед країн, які симпатизують Китаю, можна виділити Сербію і Угорщину. На думку А. Бринзи, Сербія є єдиною країною в Європі, яку можна звинуватити в тісних зв'язках з Китаєм [6]. У разі Угорщини, риторична прихильність Китаю може бути пояснена спробами отримати більше важелів впливу всередині ЄС. Так, у 2018 році В. Орбан попередив, що, якщо ЄС не запропонує Угорщини більше коштів на інфраструктуру, його уряд звернеться до Китаю [6]. Також слід відзначити Грецію, яка в 2017 році заблокувала в ООН заяву ЄС про права людини в Китаї [7]. Це рішення пов'язують з тим, що Китай володіє пірейським портом. Але більшість країн цього регіону є вірними союзниками США. Слід відзначити Польщу, Румунію і країни Балтії, які рішуче виступають щодо проблеми прав людини в Китаї. Чехія, Словаччина, Литва, Латвія і Естонія – одні з небагатьох країн світу, в яких є парламентська група підтримки Тибету [6]. Особливо слід відзначити Чехію, столиця якої встановила побратимські відносини з Тайбеєм, а в 2020 році президент Сенату Чехії здійснив поїздку на Тайвань, незважаючи на супротив та загрози

КНР [6]. Отже, політичний вплив КНР в Центральній та Східній і Південно-Східній Європі бажає залишати кращого, а відносини з лівовою часткою країн залишаються на низькому рівні.

Таким чином, Інвестиції КНР не перетворилися в серйозний політичний вплив, а спільна позиція щодо економічної глобалізації і багатосторонності не поглибила політичне партнерство. Цьому заважає такі істотні фактори, як трансатлантичний альянс, різні політичні режими і проблема прав людини в КНР. Європа визнає Китай конкурентом і суперником. Вона бачить зростаючі можливості КНР в сфері оборони, технологій та інформаційній сфері як виклик і готова здійснювати рішучі дії, які б стримували китайський вплив. Також європейські країни готові спільно захищати свої цінності, визначаючи неприйнятною політику КНР в Сінцзяні і Гонконзі. Особливу увагу заслуговують «маленькі» країни Центральної та Східної Європи, які мають сміливість критикувати Китай і контактувати з представниками Тайваню і Тибету.

Література

1. China's Policy Paper on the European Union. Режим доступу: http://english.www.gov.cn/archive/ministrydocument/201812/18/content_WS5d3ae98cc6d08408f5022944.html
2. NATO 2030: United for a New Era. Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf
3. Global consensus grows on risks of China's 5G firms. Режим доступу: <https://share.america.gov/global-consensus-grows-on-risks-of-chinas-5g-firms/>
4. Statement by Ambassador Christoph Heusgen on behalf of 39 Countries in the Third Committee General Debate, October 6, 2020. Режим доступу: <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/201006-heusgen-china/2402648>
5. Dutch parliament: China's treatment of Uighurs is genocide. Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-netherlands-china-uighurs-idUSKBN2AP2CI>
6. Andreea Brînză. Central and Eastern Europe Is Not in Bed With China / Andreea Brînză. 2020. Режим доступу: <https://thediplomat.com/2020/07/central-and-eastern-europe-is-not-in-bed-with-china/>
7. Greece blocks EU statement on China human rights at U.N. Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-eu-un-rights-idUSKBN1990FP>

СПЕЦИФІКА МІЖПАРТІЙНИХ ВІДНОСИН НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Комарницький В. В.

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Актуалізація питання місцевого виміру міжпартійних відносин на сучасному етапі державотворення зумовлена реалізацією реформи децентралізації та «партизацією» місцевих виборів. Ради із розширеними повноваженнями, сформовані за партійним принципом, стали тим майданчиком, де представники територіальних організацій партій почали вибудовувати комунікаційні зв'язки, з одного боку, орієнтуючись на загальнодержавний політичний ландшафт, з іншого боку, – на місцеву специфіку взаємодії та конфігурації еліт і груп впливу. Цей аспект є показником не лише сталості демократичних інститутів, але й мірилом децентралізаційного потенціалу регіональних політик, позаяк їхня ефективність визначає рівень самодостатності та фінансової спроможності новостворених об'єднаних громад.

Акцентуємо, що будь-які міжпартійні взаємодії пов'язані з комунікацією або ж нею уособлюються, адже навіть в умовах конфронтації вона знаходить своє вираження у спілкуванні – висловленні взаємних претензій. Як зазначає Л. Макаренко, предметом міжпартійної комунікації можуть бути проблеми формування блоків, коаліцій, міжпартійна співпраця чи протистояння, законотворча діяльність, організація спільних інформаційних приводів [1, с. 250]. Водночас, М. Обушний у своєму визначенні ототожнює партійну та міжпартійну комунікацію, вказуючи, що це «ідейно-корпоративна сукупність індивідуальних і групових внутрішньо- та міжпартійних комунікативних повідомлень прямого і зворотного зв'язку, спрямованих на виконання статутних та програмних завдань партії» [2, с. 83].

Серед різновидів міжпартійних відносин не лише комунікація, але й інші форми, як-то:

– конкуренція – електоральна, програмна, персональна. Конкуренція може перерости у міжпартійний конфлікт (між політичними конкурентами в межах однієї електоральної ніші, особистостей, між парламентськими та позапарламентськими партіями та ін.) або набуті інституціоналізованого формату виборів;

- коаліційне співробітництво – взаємодія, у витоків якої закладено принципи компромісності, пошуку спільних пріоритетів на протигау політичним розбіжностям. Часто мотивом тут виступає консолідоване прагнення різних партій контролювати уряд. Серед ризиків – ризик втрати партійної ідентичності і, відповідно, розпорошення частини електорату. Принагідно акцентуємо різні форми внутрішньопарламентської діяльності (або представницьких органів нижчих рівнів) – у комітетах, комісіях, координаційних радаа тощо;

- публічна взаємодія – показова риса інформаційного суспільства, світу з розвиненими інформаційно-комунікаційними технологіями, діджиталізованою владою, медіатизованою політикою та под. Ця публічна взаємодія відбувається у соціальних мережах, конвергентних медіа, традиційних ЗМІ, які у сукупності є альтернативним майданчиком для політичної боротьби і конкуренції, де, по суті, відбувається вплив на суспільну свідомість і громадську думку.

Згадані форми міжпартійної взаємодії безумовно актуальні як для центрального, так і для регіонального рівнів. Однак особливе значення для контактів між партіями на місцях має електоральний процес – це ті обставини, які зумовлюють різні зв'язки між партійними структурами на кожному етапі підготовки і проведення виборів. Йдеться передусім не про традиційні відносини конкуруючих сторін, а про реалізацію потреби у ресурсах (як матеріальних, так і підтримки), переформатуванні політичного ландшафту регіону, отриманні медійних майданчиків, вирішенні задач «центру» та виправдання його сподівань. Політика низового рівня відчуває гострий дефіцит кадрів і ресурсів, місцева політична еліта формується ситуативно, а її конкуренція впливів часто визначається фінансовим чинником. Відповідно, мотивом і стимулом до міжпартійної взаємодії (переговорів, консультацій – публічних і кулуарних) у період передвиборчої агітації є:

- пошук компромісів для реалізації виборчих стратегій у межах невеликих територій;
- з'ясування зацікавленості у лідерах громадської думки, які неодмінно залучаються до агітаційної кампанії;
- формування міжпартійних союзів «за» чи «проти» певних кандидатів;
- підготовка медійних майданчиків (ЗМІ) для поширення рекламних меседжів та заяв;

- визначення можливостей подальшої співпраці вже у межах органу місцевого самоврядування;
- підтвердження або спростування резонансної або ж чутливої інформації для учасників виборчих перегонів та ін.

У своєму дисертаційному дослідженні М. Тимченко описав типи партійних структур, з якими мусить взаємодіяти політична партія як впродовж виборчої кампанії, так і в міжвиборчий період:

- технічні партії – займаються підтримкою одного з ключових учасників виборчих перегонів, озвучують радикальні меседжі по відношенню до конкурентів, використовують чорні PR-технології та досить часто мають схожу назву та програмні положення щодо своїх опонентів, щоб їх дезорганізувати;
- партії-сателіти – своєрідна «м'яка опозиція» до існуючого правлячого режиму в умовах системи з «партією-гегемоном» або ж взагалі елемент формальної багатопартійності за авторитарних політичних режимів;
- партнерські партії – вони не створюють конкуренції на електоральному полі одній з ключових партій, за що отримують певну матеріальну, організаційну та інформаційну підтримку;
- конкурентні партії – партійні структури, які претендують на ключове місце в існуючій партійній системі [3, с. 158–159].

Після виборів партії-члени обраних місцевих рад конфігурують їх у відповідності до отриманої підтримки виборців або ж посилюють власні позиції за рахунок формування коаліції, яка у складі кількох малочисельних фракцій здатна отримати перевагу над фактичними лідерами перегонів. Саме в цій точці часто трапляється дисонанс у розстановці позицій на умовній «шахівниці» центральної та місцевої політики, коли непримиримі опоненти в парламенті можуть утворити коаліцію у локальній раді. За підсумками місцевих виборів 2020 р. такі прецеденти мали місце, зокрема, за участі депутатів від партій «Європейська солідарність», «Слуга народу», «Опозиційна платформа – за життя», які в парламенті знаходяться у конфронтації одна до одної. У такої ситуації є доволі просте пояснення – люди, які живуть і працюють пліч-о-пліч, мають спільні інтереси, а значить і сприятливі умови для порозуміння навіть в умовах ідеологічного протистояння партій, які вони представляють.

Отже, уміння спілкуватися, а у подальшому домовлятися для політичних партій на місцях є визначальним чинником функціонування регіональних представницьких органів влади. Культура такої взаємодії – лакмус в оцінці і спроможності громад, і всієї реформи децентралізації. Наголосимо, що за конструктивною

міжпартійною співпрацею стоїть і злагодженьсть прихильників партій – того активу, який у рамках електорального процесу уможливилює формування політичної еліти за партійним принципом.

Література

1. Макаренко Л. Особливості партійних комунікацій. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». 2015. № 100. С. 249–253.
2. Обушний М. До питання сутності поняття «партійна комунікація» / Дні науки філософського факультету, 2010: Міжнародна наукова конференція: матеріали доповідей та виступів. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. Ч. IX. С. 81–83.
3. Тимченко М. Партійні комунікації сучасної України: структурно-функціональний вимір / Дис. на здобуття наук. ст. к.політ.н. Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2017. 240 с.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Марчук В. В.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Євроінтеграція – явище повсюдне, інклюзивне, доволі темпоральне, адже пронизує увесь спектр політичних процесів і суспільних відносин, є дотичним до побутового життя і присутнє у якості певного мірила у формулюванні цілей і задач на майбутнє. Щодо політики євроінтеграційний кейс є пріоритетом порядку денного й стратегій реформування ключових напрямків державотворення, конкретизованих у положеннях Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [8]. У словнику «Енциклопедія історії України» Національної академії наук України вказано, що європейська інтеграція – це складний та суперечливий соціально-економічний процес налагодження тісного співробітництва європейських держав; є одним із проявів провідної тенденції сучасного історичного розвитку – посилення всебічної взаємозалежності держав, передусім в економічній сфері, та подальшого зближення цивілізаційно споріднених національних спільнот [2, с. 95]. Жодна наука не встановила чітких меж початку, географічного виміру, етапів та кінцевої мети євроінтеграції, позаяк щодо цього немає консолідованої позиції у країн-учасниць процесу.

Інформаційна політика та налагодження системи міжінституціональних комунікацій між Україною та Європейським Союзом у порядку денному вітчизняної євроінтеграції мають повноважний пріоритет, чим зумовлено й застосування комунікативного підходу. З 2014 р. діє Рада асоціації Україна-ЄС, яка замінила Раду з питань співробітництва між Україною та ЄС, що діяла у відповідності до положень Угоди про партнерство та співробітництво. Наразі вже відбулося сім засідань Ради, чие призначення полягає у здійсненні контролю і моніторингу застосування і виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами, періодичному перегляді функціонування Угоди у світлі її цілей [7]. У лютому 2021 р. попри пандемію коронавірусу зустріч членів Ради асоціації Україна-ЄС безпрецедентно відбулася в офлайновому режимі, що, за оцінками дипломатів, стало виявом «демонстрації особливої ваги України» [5]. Тож є підстави стверджувати про укріплення позицій українського питання у системі європейських офіційних комунікацій.

Ефективність та поточні потреби у комунікації щодо євроінтеграції, результати відповідних соціологічних та експертних опитувань стають предметами фахових обговорень, зокрема, у рамках Проєкту ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Фаза II» та круглого столу за участі представників дипломатичних кіл на тему: «Нагальні завдання комунікації європейської інтеграції в Україні» [4]. Комунікація дозволяє триматися євроінтеграційного курсу, адаптуючи його перебіг до усього спектру внутрішньо- і зовнішньополітичних змін, впливів, викликів, суспільних настроїв. Останні актуалізують застосування емпіричних методів, таких як експертні оцінки, викладені в аналітичних звітах провідних наукових установ України (Дипломатична академія Національний інститут стратегічних досліджень, Український незалежний центр політичних досліджень, Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України та ін.), аналіз документів, рейтинги від міжнародних правозахисних організацій (Transparency International, Freedom House, Human Rights Watch, Economist Intelligence Unit тощо), вторинний соціологічний аналіз авторитетних соціологічних агенцій України (Центр Разумкова, «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Інститут Горшеніна, Київський міжнародний інститут соціології, Центр соціальних досліджень «Софія», Центр соціальних та маркетингових досліджень «Socis» та ін.). Результати у вигляді статистичних даних та показників підкріплюють та аргументують зроблені теоретичні висновки.

Складну підпорядкованість процесу євроінтеграції, у тому числі, й України встановлено завдяки включенню до методології дослідження методів порівняння та співставлення, адже на них ґрунтується механізм визначення інституціонального та політико-правового потенціалу України щодо вимог та умов вступу до Європейського Союзу. Йдеться про аналіз діючого вітчизняного законодавства, принципів здійснення соціальної, економічної, гуманітарної політики, фінансової та промислової спроможності відповідати правилам і стандартам ЄС. На європейському шляху України критеріями таких замірів відповідності є не лише пункти Угоди про асоціацію, але й Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі, які включають оцінку стабільності інститутів демократії, дієвість ринкової економіки і здатність витримувати конкурентний тиск у межах ЄС, спроможність брати на себе зобов'язання, що випливають з членства в ЄС [3].

Останнім часом у рамках євроінтеграційних досліджень актуалізовано новий методологічний напрям – відкритої координації [1]. Його складовими є формування колективних цілей, інструментів моніторингу досягнення спільної мети на основі взаємного оцінювання та використання найкращих практик. Такий метод потребує змін адміністративного управління, який отримав назву «комітологія» і з успіхом впроваджується для розвитку європейського дослідницького простору [9, с. 3]. У контексті євроінтеграційних практик вказаний метод передбачає, що замість інтеграції через прийняття відповідних законів відбуватиметься інтеграція через добровільну координацію.

Складний євроінтеграційний поступ виключає такий принцип, як уніфікація, тому кожна складова процесу, зокрема, й з урахуванням специфіки національних політик, є самодостатньою частиною предметного поля наукового пошуку. Європейська інтеграція для України визначає вектор системних реформ і трансформацій, виступає критерієм оцінки ефективності усіх гілок влади та принципів державного управління, зумовлює вибір зовнішньополітичного курсу. Така глибока кореляція суспільно-політичних процесів із європейською парадигмою розвитку знайшла відображення й у Конституції України, де з 2019 р. закріплено норму про європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [6]. Відтак, прогнозованим є подальше поглиблення теоретико-методологічних досліджень євроінтеграційних процесів на межі економіки, політики і права з домінантним аспектом апробації національного законодавства на шляху до членства у Європейському Союзі.

Література

1. *The Open Method of Coordination*. European Parliament. 2014. URL: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-542142-Open-Method-of-CoordinationFINAL.pdf> (дата звернення: 25.04.2021)
2. *Енциклопедія історії України*. Інститут історії України НАН України. III том. Київ: Наукова думка, 2005. 671 с.
3. *Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі, ухвалені на засіданні Європейської Ради у Копенгагені у червні 1993 р.* Міністерство закордонних справ України: Офіційний вебсайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes/kopengagenski-kriteriyi-chlenstva-v-yevropejskomu-soyuzi> (дата звернення: 25.04.2021)
4. Нагальні завдання комунікації європейської інтеграції в Україні. *Укрінформ*. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3195678-nagalni-zavdanna-komunikacii-evropejskoi-integracii-v-ukraini.html> (дата звернення: 25.04.2021)
5. Не прорив, але успіх: про які зміни у відносинах з ЄС домовляється Шмигаль у Брюсселі. *Європейська правда*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/02/11/7119667/> (дата звернення: 25.04.2021)
6. *Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)*. Закон України № 2680-VIII від 07.02.2019 р. Верховна Рада України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6> (дата звернення: 25.04.2021)
7. Рада асоціації. *Представництво України при Європейському Союзі: Офіційний вебсайт*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politichnij-dialog/rada-asociaciyi> (дата звернення: 25.04.2021)
8. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони*. Верховна Рада України: Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
9. Шевченко А. *Аналіз трендів розвитку Європейського дослідницького та інноваційного простору (стислий виклад)*. Проект «Посилення впливу громадськості на євроінтеграційні процеси у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку України». 2017. 45 с.

СУЧАСНІ РИЗИКИ АВТОРИТАРИЗМУ

Матушкін В. І., Агафонова Г. С.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Типологічні властивості сучасного авторитаризму активно досліджуються з середини ХХ ст. Важливий внесок у розуміння цієї політичної проблеми зробили: Х. Лінц, К. Фрідріх, Б. Алперс, Б. Гедес, Дж. Сарторі, А. Пшеворський та інші. Але сьогодні, на нашу думку, необхідно звернути увагу на відносно нову теорію «інформаційної автократії», автори якої – російський економіст С. Гурієв та американський політолог Д. Трейсман – стверджують про те, що в наші часи ми можемо спостерігати новий тип авторитаризму, новий тип диктатури. Сьогоднішнім «диктаторам» на відміну від минулих немає ніякого сенсу користуватися масовим терором. Якщо диктатори та автократи «старого типу» користувалися для збереження своєї влади в першу чергу репресіями, а потім пропагандою, то сучасні віддають перевагу контролю за інформаційним простором та маніпуляціям з інформацією для формування позитивного іміджу влади [4, с. 4].

Відзначимо, що минулий та майбутній роки стали часом пандемії COVID-19, яка в свою чергу призвела до глобальної економічної кризи. Ця криза сильно вдарила по високорозвиненим країнам, які мають необхідні ресурси для відновлення економічних показників [2]. Але ще більше вона вразила країни, що розвиваються, які не можуть вирішити питання епідеміологічного характеру, щоб приступити до вирішення економічних проблем.

Тому можна стверджувати, що крім великого ризику збільшення різниці на міжнародній політичній арені між багатими та бідними країнами, є ризик встановлення в останніх автократичних режимів, якщо звичайно там вони ще не прийшли до влади.

Глобальна криза, яка безумовно впливає на ситуацію всередині кожної країни, в свою чергу призводить до дестабілізації внутрішньої ситуації. В таких умовах народ потребує від своїх лідерів негайних, швидких та ефективних дій задля вирішення соціально-економічних проблем. За умови функціонування демократії, особливо в країнах, де вона ще не прижилася остаточно, є великим ризик відсутності вищезазначених необхідних дій у силу незрілості демократії, плюралістичної неоднорідності, конфліктності всередині політичної еліти. Як наслідок, маси не отримують того, чого вони потребують тут

і зараз, особливо це гостро для них відчувається в нинішній та минулорічний кризовий період, вдвічі особливо для країн, що розвиваються [1].

Саме тому у населення формується запит на сильну центральну владу, яка б в силу своїх основних повноважень могла б мобільно та ефективно реагувати на виклики сьогодення та проблеми, які згадані вище. Цей запит під час системної кризи може призвести до встановлення авторитарного режиму в країні.

У «століття інформації» згаданий терор має відповідно пропагандистський інформаційний характер проти політичних опонентів влади. Що стосується фізичної нейтралізації, то вона має точковий характер, а не масовий [4, с. 5-7].

Подібні утворення імітують демократичні інститути, що при недостатній забезпеченості правдивою інформацією народних мас та дії пропаганди, дає стійкий до посягань на свою владу режим, який може впевнено здійснювати свою політику без контролю з боку опозиції. Цікавою є тут кореляція посилення пропаганди під час кризового періоду (в інформаційних авторитаріях типу Російської Федерації) та, навпаки, послаблення у період стабільності та розвитку. Такі режими (вірніше лідери, авторитари) намагаються втриматися за рахунок переконання мас у власній компетентності. Використовуючи еліту суспільства у власних цілях, підкорюючи, підкупляючи її [4, с. 10-12].

Таким чином, можна підсумувати, що «інформаційні авторитарії», які прийшли на зміну диктатурам минулого, більш адаптовані до сучасних умов. Завдяки своїй політиці вони можуть утримуватися у владі подекуди краще демократичних режимів та приходити в час економічних, політичних та інших криз. І саме зараз, коли країни відносно недавно розпочали відновлення після економічної кризи 2020 р., ми спостерігаємо постановку гострого питання щодо встановлення в деяких з них згаданих «інформаційних авторитарій». І це є загрозою не тільки для демократії в конкретній країні, де до влади можуть прийти подібні режими, але й для демократії взагалі.

Л і т е р а т у р а

1. Байман Д. Превыше великих сил / Д. Байман, К. Поллак. 05.03.2020. Россия в глобальной политике». URL: <https://globalaffairs.ru/articles/prevyshe-velikih-sil/>
2. Гопинат Г. Преодоление неравномерного восстановления экономики. 05.04.2021. МВФ. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2021/04/06/Blog-WEO-Ch1-Global-Prospects-Policies>

3. Гуриев С. Что вылечит мир от коронакризиса: демократия или авторитаризм? / С. Гуриев, П. Ратленд. 12.04.2020. Россия в глобальной политике. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/chto-vylechit-mir/>
4. Guriev S. Informational Autocrats / S. Guriev, D. Treisman. 2018. Available at SSRN. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3208523

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Мельничук В. І.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Процес євроінтеграції є сукупним вектором упровадження системних реформ, зумовленим загальним баченням розвитку держави та конституційно визначеною метою вступу України до Європейського Союзу. Орієнтири для подальших змін у специфіці здійснення влади та реалізації народовладдя закладено у положеннях Угоди про асоціацію України та ЄС [12]. Однак пов'язати реформу місцевого самоврядування, зокрема, її децентралізаційну складову із вказаним документом не вдається, позаяк в Угоді вона не згадується і не конкретизується. Ці аспекти, скоріше, відповідають парадигмі сповідуваних сторонами Угоди принципів, як-то:

- повага до демократичних цінностей;
- верховенство права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод;
- повага до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політиках;
- стабільність і дієвість демократичних інституцій тощо [12].

Водночас, акцентуємо важливі пункти «Порядку денного асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію» від 16 березня 2015 року, де йдеться про такі пріоритети, як:

- внесення змін до Конституції для децентралізації влади;
- зміцнення функціонування місцевого та створення регіонального самоврядування, правового статусу служби в органах місцевого самоврядування, в тому числі шляхом децентралізації, яка наділить їх значними повноваженнями та забезпечить фінансовими

ресурсами згідно з відповідними стандартами, що містяться в Європейській хартії місцевого самоврядування [8].

Хронологічно процес унормування децентралізації як основоположного принципу реформування місцевого самоврядування в Україні виглядає так:

- з прийняттям Конституції України у 1996 році статтею 132 Основного закону закріплено, що територіальний устрій країни ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади [5];

- у 1998 році в Україні набрала чинності Європейська хартія місцевого самоврядування;

- 1 квітня 2014 року Урядом схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, якою передбачено розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади [6];

- у 2014 році підписано Угоду про асоціацію України та ЄС: 21 березня – політичну частину, 27 червня – економічну частину;

- 5 лютого 2015 року ухвалено закони «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади державної регіональної політики» [9; 10]. Станом на травень 2021 року в державі утворено 1439 ОТГ [2];

- зміни у виборче законодавство було втілено у новому Виборчому кодексі України, прийнятому у грудні 2019 року;

- 17 липня 2020 року Верховна Рада завершила один із важливих етапів реформи децентралізації, проголосувавши за ліквідацію 490 старих районів і утворення 136 нових [4]. А у листопаді 2020 року було підписано Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій», який врегульовує аспекти реорганізації місцевих рад, їхніх виконавчих органів, районних рад як юридичних осіб публічного права, а також закінчення повноважень їхніх очільників у зв'язку зі змінами в адміністративно-територіальному устрої України [11].

Попри переконливі кроки у впровадженні децентралізаційної реформи відкритим залишається питання конституційного її закріплення. Наразі змін до Конституції, які б забезпечили незворотність процесу децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, не внесено.

Обговорення проблем самоврядності завжди актуалізують споріднену з децентралізацією ідею субсидіарності, визначену вітчизняною дослідницею О. Мошак як організаційний і правовий принцип, згідно з яким завдання повинні вирішуватися на найнижчому або віддаленому від центру рівні – там, де їх вирішення можливе й ефективне. Відтак, центральна влада має відігравати субсидіарну (допоміжну), а не субординативну (підпорядковууючу) роль [7, с. 37–38]. Підкреслимо, що описаний принцип лежить в основі Європейської хартії місцевого самоврядування, у якій ідеться: «публічні повноваження здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії» [3]. Тобто передача управлінських функцій відбувається на максимально наближений до населення рівень, а головною умовою тут є спроможність ефективно виконувати вказані функції.

Наголосимо, що децентралізація як популярне політичне гасло зазвичай характеризується можливостями і перспективами, державною допомогою і сторонньою фінансовою підтримкою. Однак якщо підійти впритул до запровадження вказаного принципу реалізації публічної влади, то його суть сповнена значним пластом обов'язків і вимог відповідності – здатність їх дотримуватися визначає спроможність об'єднаних територіальних громад.

Успіх реформи місцевого самоврядування залежить не лише від політичної волі, важливими є розуміння і підтримка мешканців новостворених громад. Рівень їхньої поінформованості, якість комунікації із владою – як центрального, так і регіонального рівнів – теж запорука ефективних суспільно-політичних змін. Наразі результати соціологічних опитувань демонструють відсутність в українців відчуття позитивних зрушень від запровадження реформи децентралізації [1]. За таких обставин і в умовах дотримання євроінтеграційного курсу доцільно правильно акцентувати такі тези:

- децентралізація – це не зовнішня вимога, а один із важливих демократичних принципів; це один із найбільш дієвих механізмів включення громадянина у конструювання комфортного середовища власного життя;

- процес залучення громадян до формування системи місцевого самоврядування стає запорукою перетворення його на інститут локальної демократії. Однак лише усвідомлення того, що демократичні принципи збалансовано поєднують можливості, права і

відповідальність, дозволяє цій системі бути прогресивною, самодостатньою і справедливою;

– євроінтеграція – це допоміжний інструмент вивчення і запозичення кращих європейських практик функціонування політичної системи на усіх рівнях. Правильно оцінивши власний потенціал, можна видозмінювати раніше обрану континентальну модель організації влади на місцях, яка тяжіє до централізованого управління, й апробувати ті зразки врядування, де повноважності набувають локальні громади;

– в умовах сучасного етапу євроінтеграції важливо наголосити на можливості безпосередньої співпраці і комунікації органів місцевого самоврядування та представників громадського сектору України з відповідними європейськими інституціями. Окрім досвіду така взаємодія дозволить підвищити фаховий рівень регіональних посадовців, галузевих активістів та залучити різного роду інвестиції для розвитку громад.

Література

1. Громадська думка населення щодо реформи децентралізації та її результатів (серпень 2020 р.). Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-shchodo-reformi-detsentralizatsii-ta-ii-rezultativ>
2. Децентралізація: Офіційний портал. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року): офіційний переклад. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Кириленко О. Нові райони України: 15 відповідей на поширені запитання. Українська правда. 27 липня 2020 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/07/27/7260764/>
5. Конституція України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
7. Мошак О. Правовий зміст принципу субсидіарності в умовах євроінтеграції України. *Lex Portus*. 2017. № 3 (5). С. 35–48.
8. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_248012532/U_A_15-1%20final.pdf

9. *Про добровільне об'єднання територіальних громад.* Закон України № 157-VIII від 5 лютого 2015 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
10. *Про засади державної регіональної політики.* Закон України № 156-VIII від 5 лютого 2015 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
11. Рада ухвалила закон для завершення децентралізації. *Укрінформ.* 17 листопада 2020 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3137893-rada-uhvalila-zakon-pro-georganizaciju-gromad-i-rajoniv.html>
12. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.* Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Микитина В. П., Павлова Л. І.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

Збройний конфлікт на Сході України, який був розпочатий у 2014 році, на сьогоднішній день не отримав однозначного визначення свого статусу серед української та міжнародної спільноти. Уряди держав та представники міжнародних організацій розглядають його як інтернаціоналізований внутрішньодержавний конфлікт на території України, при цьому визнаючи збройну агресію Російської Федерації проти України. Дослідники міжнародних конфліктів з різних країн вказують на «гібридний характер» російської агресії. Росія характеризується як третя сторона конфлікту, участь якої продиктована, в першу чергу її геополітичними інтересами [1]. В українських же дослідженнях, офіційних зверненнях та заявах зустрічаємося із визначенням цього конфлікту як російсько-української війни.

Не дивлячись на відмінні підходи у визначенні типу конфлікту на Сході України українськими та міжнародними фахівцями, встановлення перемир'я та подальше врегулювання ситуації є вирішенням не лише суто українських проблем, але й гарантією захисту міжнародного, в першу чергу, європейського безпекового середовища.

Міжнародне співтовариство на політичному та дипломатичному рівні активно підтримує територіальну цілісність, незалежність та суверенітет України. Країни світу здійснюють воєнну, економічну та гуманітарну допомогу нашій державі. Така підтримка в основному здійснюється через міжнародні організації, такі як: ООН, ОБСЄ, Рада Європи, НАТО, Міжнародний Червоний Хрест. Вони своїми рішеннями визнають та засуджують російську інтервенцію на Донбасі, запроваджуючи стосовно Росії різноманітні стримуючі санкції та підтримуючи багатосторонній переговорний процес для розв'язання конфлікту на Сході України. Але через протидію зі сторони Російській Федерації та її відмову від виконання окремих пунктів мінських угод врегулювати конфліктну ситуацію складно [3].

Через агресію проти України Росію вилучили зі складу G8, позбавили права голосу в ПАРЄ. Однак, треба констатувати, що такі дії та багаторічний політико-дипломатичний переговорний процес у різних форматах не призвів до позитивних результатів. Загалом, якщо брати окремі міжнародні організації, то кожна з них робить певний внесок у поліпшення конфліктної ситуації. Наприклад, ООН – міжнародна організація з підтримання міжнародного миру та безпеки, яка більшою мірою вирішує гуманітарні проблеми, викликані конфліктом та займається моніторингом його розвитку. Міжнародний Червоний Хрест – організація, яка надає гуманітарну допомогу та вирішує всі ускладнення з постраждалими мешканцями тимчасово окупованих територій. ОБСЄ – міжнародна організація, яка проводить активну політику щодо дотримання норм та принципів міжнародного права на кордоні між територіями, а також відстежує розвиток конфліктної ситуації та надає свої звіти ООН, іншим міжнародним організаціям для прийняття відповідних рішень. 21 березня 2014 р. була утворена Спеціальна моніторингова місія спостерігачів ОБСЄ в Україні для моніторингу ситуації з дотримання прав людини та гуманітарної ситуації по всій території України. Парламентська Асамблея Ради Європи у квітні 2018 року прийняла резолюцію, де констатувала окупацію непідконтрольних Україні районів Донбасу Росією, а дії РФ названо «анексією Криму» і «збройною окупацією» української території.

Завдяки втручання міжнародних організацій та їх намагання мирно врегулювати конфлікт, який триває на Сході України, останній відбувається в менш військово-загостреній формі як це було у 2014-2015 році. Наразі військове та політичне зіткнення триває на стадії переговорного вирішення, але міжнародна система в цьому питанні працює не досить добре та швидко. Український уряд покладає великі

сподівання в цьому процесі на підтримку з боку міжнародних організацій, в тому числі ОБСЄ. На думку ж ряду експертів, ця організація не спроможна, або не бажає організувати моніторинг всього українського кордону в межах конфлікту, а позитивне розв'язання конфлікту, закінчення війни залежить лише від України та Росії [4]. Офіційна українська сторона наголошує на необхідності слідуванню прийнятим мінським угодам з можливим їх корегуванням у більш вдалий та впливовий варіант. Але найголовніший аспект – це підтримка цього плану усіма учасниками «норманської четвірки» [2].

Отже, діяльність міжнародних організацій – це дуже важливий аспект в подоланні складного збройного конфлікту на території України. Вплив міжнародних організацій на розв'язання конфліктної ситуації носить мирний характер. Їх дії спрямовані на збереження більш-меншої стабільності на Сході України та недопущення ескалації в розвитку конфлікту. В цілому міжнародні організації сприяють послабленню військової напруженості, встановленню домовленості щодо переговорів між учасниками конфлікту та представниками третіх сторін, займаються реконструкцією та оновленням інфраструктури, здійснюють медичну допомогу мешканцям тимчасово окупованих територій. Водночас є ряд аспектів, що гальмують швидке вирішення конфлікту. Це стриманість міжнародних організацій у наданні Україні необхідної підтримки, яка зумовлена прагматичним оцінюванням західними державами ситуації та намагання захистити свої економічні інтереси, не загострювати відносини з РФ до рівня військової конфронтації. Дана проблема ускладнюється надто розвинутою ієрархією управління в самих організаціях та пов'язаною з нею нерезультативністю конкретних рішень щодо збройного конфлікту на Сході України.

Однак, вважаємо, що конфлікт на Сході України знаходиться на такій стадії, коли роль міжнародних організацій у його розв'язанні повинна лише збільшуватися. Враховуючи наявний позитивний досвід цих інституцій у припиненні війн та суперечок як всередині держав так і на міжнародному рівні, можемо передбачити пошук шляхів їх реформування та нових дієвих інструментів з метою посилення ефективності діяльності міжнародних організацій у цьому напрямку.

Л і т е р а т у р а

1. Війна на Донбасі: сучасні реалії і перспективи врегулювання. *Аналітична доповідь. Центр Разумкова*. URL: https://deis.menr.gov.ua/lib/files/2019_Donbas.pdf

2. Зеленський – про Мінські угоди: У нас є альтернативний план. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3087457-zelenskij-pro-minski-ugodi-u-nas-e-alternativnij-plan.html>
3. МЗС: Росія стабільно намагається вийти з «Мінська». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kuleba-rosija-minsk/31234552.html>
4. ОБСЄ не зупинить конфлікт на Донбасі замість України – експерт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26676271.html>

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Павлова Л. І.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сучасний світовий простір відзначається глобалізацією суспільства, тісно пов'язаною із зростаючим впливом нових ризиків та загроз. Епідемія COVID-19 перетворилась в пандемію, що актуалізувало глобальну боротьбу з нею. Навіть після виходу з карантину постпандемічні наслідки впливатимуть на формування міжнародного сьогодення. Запроваджений на початку 2020 року карантин позначився в першу чергу на українській та світовій економіці та призвів до негативних змін. Актуальним залишається вивчення впливу COVID-19 та локдаунів на економічні системи різних країн, соціальну сферу, внутрішню політику, розвиток громадянського суспільства. Особливої уваги набуло відстеження нових напрямів розвитку громадянського суспільства в умовах пандемії коронавірусу COVID-19 у національному й міжнародному масштабах [1; 4; 3;]. При цьому вчені розглядають різні аспекти розвитку громадянського суспільства в нових умовах світової пандемії COVID-19. Основним при цьому залишається розробка його інструментарію у боротьбі з COVID-19 у партнерстві з державою для подальшої ефективної розбудови постпандемічного світоустрою.

Адекватною реакцією на кризу та новою можливістю для розвитку суспільства у багатьох країнах стала така форма соціальної активності громадян як волонтерський рух. В тих суспільствах, де держава виявилася нездатною приділити належну увагу всім зумовленим COVID-19 соціальним проблемам, саме на волонтерство сподіваються багато людей. В умовах пандемії громадянське

суспільство повинно змінюватися, відтворюючи нові антикризові соціальні механізми, починаючи від збору коштів на медичні препарати та надаючи консультації людям, які втратили роботу до залучення приватних та міжнародних неурядових організацій до боротьби з пандемією. Але при цьому треба відзначити, що в умовах загострення низки соціально-економічних проблем громадянське суспільство не повинно виконувати державні завдання щодо системної централізованої фінансової допомоги найбільш незахищеним верствам населення або інші соціальні завдання з врахування потреб населення. В умовах сьогодення доцільно говорити про системну рівноправну державно-громадянську співпрацю. При цьому найбільш дієвим у боротьбі з пандемією виявилось громадянське суспільство у країнах з розвинутими демократичними традиціями. Водночас беззаперечним є ствердження того, що пандемія стала індикатором сформованості громадянського суспільства та показником розвитку держави, її спроможності вирішувати соціально-економічні проблеми, що виникли. Це питання систем охорони здоров'я, проведення виборів, громадських обмежень та перепон для економічної діяльності.

При розгляді дефініції «державно-громадянське суспільство» іншою стороною проблеми розбудови останнього під час пандемії COVID-19 виявилось обмеження участі громадськості в політичному житті. Це стало об'єктивним наслідком обмежувальних заходів з боку держави в умовах карантину та може призвести до розвитку «неототалітарних тенденцій постпандемічної трансформації демократії» [2]. На думку Віталія Кривошеїна, «в політичному сенсі неототалітаризм набуває рис гібридного політичного режиму, в основі якого лежать недемократичні механізми, замасковані під демократичні стандарти» [2; с. 39]. Зміни демократичних режимів у бік авторитарних тенденцій посилюються на фоні глобальної інформатизації та комп'ютеризації, які сприяють управлінню індивідуальною та масовою свідомістю та поведінкою та формуванню так званого «інформаційного тоталітаризму».

Забезпечення балансу між інтересами охорони здоров'я нації та дотриманням громадянських і політичних прав людини потребує встановлення додаткових дієвих гарантій їх реалізації в умовах пандемії COVID-19 та запровадження заходів із запобігання її поширенню. Зокрема мова йде про забезпечення прав людини та громадянина на свободу пересування, на свободу та особисту недоторканність, на мирні зібрання, на свободу світогляду і віросповідання, на приватність, на судовий захист та інші соціальні, економічні та культурні права. В низці держав за час пандемії

відбувалися вибори. У зв'язку з об'єктивними обставинами, значна частка людей хотіли уникнути безпосереднього волевиявлення, однак далеко не всюди національні законодавства дозволяли громадянам реалізувати свої політичні права в іншій спосіб. Водночас запропоновані альтернативні процедури не позбавлені можливості стороннього впливу та можуть призвести до фальсифікації результатів. У випадку України альтернативних шляхів голосування не передбачалося, що призвело до найнижчої явки на виборчі дільниці за часів незалежності держави. Громадянське суспільство не змогло домогтися створення умов, які б уможливили безпечну реалізацію громадянами своїх конституційних прав.

Завдання, що постали перед суспільствами в умовах пандемії COVID-19 ще і досі не знайшли вичерпних і однозначних відповідей. Найбільш важливим є всебічне забезпечення нормального розвитку громадянського суспільства, тому що тільки воно спроможне сприяти формуванню демократії в сучасних країнах, забезпечити мобілізацію та готовність населення до нових викликів сьогодення. Громадянське суспільство має контролювати, брати участь і допомагати у формуванні демократичного ладу, який заснований на партнерстві та неперервному зв'язку держави та громадян.

Л і т е р а т у р а

1. Бондаренко Н. Громадянське суспільство в умовах пандемії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 1. С. 80-89.
2. Кривошеїн В. В. Неототалітарні тенденції постпандемічної трансформації демократії. *Політикус*. 2020. №6. С. 38-44.
3. Aginam O. Organization: opportunities for synergy in global governance of epidemics. URL: <http://www.nesl.edu/userfiles/file/nejicl/vol11/Aginam%20final.doc>
4. Marchuk V., Pavlova L., Ahafonova H. Communication opportunities of civil society institutions in countering the challenges of post-pandemic postmodernity. *Postmodern openings*, 12 (1sup1). URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/po/article/view/3256>.

НЕДЕРЖАВНІ АКТОРИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Пархомчук О. С.

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

У другій половині XX століття на політичну мапу світу разом з традиційними акторами міжнародних відносин, такими, як держави, виходять нові транснаціональні актори які починають грати впливову роль на міжнародній арені. Це пов'язано в першу чергу з зміною світу, розмиванням Вестфальської світополітичної моделі або навіть її руйнацією.

Транснаціональні актори достатньо давно в тому або іншому вигляді були присутні на міжнародній авансцені. Вперше транснаціональні організації з'являються ще в XIX столітті. Вестфальська світополітична модель базувалась на тому, що ключову роль відігравав головний актор - держава, а присутність інших акторів значно обмежувалась. Тільки коли Ялтинсько-Потсдамська система пішла в минуле та розпочалась трансформація Вестфальської моделі, дієздатність транснаціональних акторів значно покращилась. Починаються процеси, пов'язані з розмиванням державного суверенітету, хоча держави і залишаються провідними акторами світової політики, нові транснаціональні актори активізуються і відіграють значно суттєвішу роль. Транснаціональні актори та транснаціональні відносини стають таким фактором, який частіше впливає на світову політику.

Р. Кеохейн і Дж. Най ще в 70-х роках XX століття багато уваги приділяють новим транснаціональним акторам. В своїй праці "Транснаціональні відносини та світова політика" (1972 р.) вони пишуть про те, що важливими акторами світової політики є тепер не тільки держави, а і інші, транснаціональні актори. Велику роль грають суспільства різних країн та їх взаємодія, яка не підлягає державному контролю.

У колі нових акторів вони виділяють «мультинаціональні підприємства», революційні рухи, профспілки, об'єднання вчених, міжнародні картелі, космічні комунікаційні системи. [1, с. 6]

Слід сказати, що різнобарв'я транснаціональних акторів (ТНА) росте з року в рік і ми можемо нарахувати транснаціональні корпорації (ТНК), які за ступенем свого впливу та фінансовими можливостями не поступаються деяким країнам світу;

транснаціональні банки (ТНБ) із змішаним капіталом; міжнародні урядові і неурядові організації, роль яких в світі постійно зростає; транснаціональні ЗМІ, які відображають події в світі, дуже часто маніпулюючи свідомістю людей і створюють штучну картину світу; транснаціональні профспілки; транснаціональні терористичні організації; інтернет компанії; транснаціональні мережеві вузли; мережеві інститути; транснаціональні релігійні організації; транснаціональні екологічні організації тощо.

Особистість – ще один актор, який відіграє значну роль в світі. Це і «туристи» та «мандрівники», які відвідують різні країни світу, зі своєю культурою, способом життя, сприяють транснаціоналізації культур і ідентичностей. Відбувається збільшення кількості мігрантів, які влаштовуються на роботу в інших країнах та впливають на ситуацію всередині країн перебування.

Ще один різновид транснаціональних акторів, це транснаціональні діаспори. Вони існують майже по всьому світу та в усіх країнах. Діаспори впливають на різні країни, демографічно, етнічно, та в конфесіональному плані. Вони зберігають свої традиції та звичаї.

Нові актори зростають не стільки якісно, скільки кількісно, вони набагато перевищують за кількістю традиційних акторів – держав. Якщо ми говоримо про транснаціональних акторів, то їх кількість в сучасному світі нараховується тисячами, тільки міжнародних неурядових організацій близько 30 тис. [2, с.13], транснаціональних корпорацій - 77 тис. [3, с.23].

Нові транснаціональні актори мають свої певні характеристики:

- У ТНА немає такого параметру, який би їх урівнював на міжнародній арені. Економічна складова є провідною для ТНК, ТНБ. Але інші транснаціональні актори, маючи менше фінансове підґрунтя можуть бути більш впливовими з політичної точки зору завдяки тому, що вони володіють інформацією або унікальними знаннями та навичками.

- ТНА є дуже неоднорідними. Держави також різні за своїм військово-політичним та економічним потенціалом, однак неоднорідність держав долається в рамках міжнародного права, де поняття суверенітету та суверенної рівності держав є ключовим.

- ТНА різні за своєю структурою. Для держав завжди актуальна так звана "вертикаль влади", для ТНА Т. Ріссе зазначає два можливих варіанта внутрішньої організації - ієрархічний (заснований за таким же принципом, як держава) і мережевий [4, с. 7].

- Нові транснаціональні актори відрізняються за своїми цілями. Їхні зусилля можуть бути спрямовані як на створення будь якого продукту діяльності (цей продукт також різниться, це і товари, і послуги, і знання, нові комунікації, зв'язки і відносини), так і на руйнування (терористичні організації).

- Цілі нових ТНА розрізняються за часовими межами існування[5, с. 23].

Якщо держава зазвичай діє, виходячи з того, що вона існує постійно, транснаціональні актори можуть визначати межі свого існування і зникати після здійснення поставленої мети, як наприклад, фінансові піраміди.

Л і т е р а т у р а

1. Keohane R. O. And Nye J. S. (Jr) Ed. Transnational Relations and World Politics. Cambridge. MA: Harvard University Press, 1972, p. IX-XXIX.
2. Kegley Ch. W., Wittkopf E.R. World politics: Trend and transformation. 9th ed. Belmont: Thomson / Wadworth, 2004.
3. United Nations conference on trade and development (UNCTAD). World Investment Report 2006. URL : http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf
4. Risse Th. Transnational Actors and World Politics / Handbook of International Relations // Ed. by W. Carsnaes, Th. Risse, B.A. Simmons. L., a.o.: Sage, 2002. P. 259.
5. Лебедева М. М. Акторы современной мировой политики: тренды развития / М. М. Лебедева // Вестник МГИМО-Университета. 2013. № 3 (28). С. 38-42. URL: http://mgimo.ru/files/236036/lebedeva_mirpolit.pdf

УКРАЇНЬСЬКА НАЦІЯ: СУЧАСНИЙ ВИМІР ЕТНОГЕНЕЗУ

Петренко Д.О., Карчевська О.В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сьогодні все частіше лунає запитання: яку націю варто формувати в незалежній Україні: політичну чи етнічну? Відповідь на це питання шукають українські вчені, громадські діячі та українці з активною громадянською позицією. Проте сама проблема потребує певної деталізації, оскільки нація як етнічний організм сьогодні характеризується з позицій територіальної цілісності та простору для буття етносу та формуванням політичного устрою держави шляхом етнокультурної обізнаності та єдності громадян.

Нація створює життєздатне суспільство та державу, які гарантують національній спільноті безпеку та реалізацію життєвих інтересів. У сучасному світі саме нація є носієм мети (візії) розвитку суспільства в цілому. Проте важливо, що ті чи інші зміни у формулюванні мети існування та поступу нації призводили та продовжують призводити до загострень у міжнародних відносинах, міжнаціональних конфліктів. Нація у сучасному розумінні як громадянська та політична спільнота – це досить численне об'єднання людей, яке в цілому досягло стану політичного життя і має волю до суверенного буття та розвитку, тобто є суб'єктом у ставленні до себе та до інших націй і народів [1].

Національне відродження України продовжує відбуватися в надзвичайно складних і не завжди адекватних соціально-економічних, культурних і політичних умовах, внаслідок чого у низці напрямів націотворення здобутків у нас виявилось менше, ніж втрат і упущень. Як слушно зазначає український дослідник етногенезу Токар Л. К., останні роки характеризуються значним зростанням впливу на цей процес політичного чинника. І це можна зрозуміти, коли взяти до уваги, що зміни тут відбуваються на ґрунті зламу попередньої політичної системи і в умовах активного, під час імпульсивного, пошуку нових шляхів і засобів його організації [2, с. 75]. Отже, українське сьогодення свідчить про те, що зараз нагальною потребою для подальшого розвитку України є міждисциплінарне поєднання усіх вимірів задля пошуку механізмів конструювання політичної та етнічної незалежності.

Усвідомлення важкої історичної долі до відтворення незалежної української держави є ментальною ознакою українського етносу і слугує аргументом для демократичному та національному розвитку. Такому розвитку сприятиме сутнісна трансформація ідентичності не лише етнічних українців (національної більшості), а й усіх інших етнічних спільнот, які живуть в Україні.

Територіальні втрати, яких зазнала Україна через відстоювання власної політичної незалежності та інформаційна експансія Росії мають на меті послабити цей поступ – формування сучасної держави орієнтованої на цінності демократії, соціального розвитку, правової суб'єктності при поєднанні політичного та соціально-етнічного початків. Україна від початку спирається на етнотолерантні засади, це закріплено і в Конституції держави. Але безвідповідальна позиція іноземних гарантів щодо забезпечення нашого суверенітету та територіальної цілісності, змушує українське суспільство та владу рішуче реагувати на порушення міжнародного права. На цьому шляху

відбувається легалізація більш широкого політико-правового захисту національних інтересів етносу з розширенням етнічної компоненти.

Збереження Україною суб'єктності, потребує підвищення ефективності етнонаціональної політики шляхом поєднання примордіалістської і конструктивістської стратегій та розробки стимулюючого комплексу заходів, націленого на формування демократичних цінностей, учасництва та громадянської ініціативності з метою підвищення етнічної ідентичності. Наразі настав час відмови від ідеалізованої національної конструкції, в якій українська етнічність не займає центральної позиції, а лише є однією із багатьох. Український етнос має вважатися ядром поліетнічної нації також і через своє демографічне переважання у складі населення держави. Нажаль, попри сім років війни, не всі члени українського суспільства усвідомлюють значимість соціокультурного складника національної ідентичності. Зберігається упередженість населення різних регіонів один до одного, яка тривалий час формувалася радянським режимом, потім Росією в межах реалізації її геополітичних амбіцій.

Політична нація сформується лише за докорінних змін, насамперед, у свідомості суспільства, яке дозволить зрозуміти і сприйняти свою виняткову роль у створенні та розвитку свої країни.

Л і т е р а т у р а

1. Степико М. Т. Щодо поняття нації. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/ukr_nasya-c7129.pdf.
2. Українська політична нація: проблеми становлення: зб. наук. ст. / за ред. М. М. Розумного (заг. ред.), М. Т. Степика, В. М. Яблонського. К. : НІСД, 2012. 384 с.

БЕЗПЕКОВИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Пилипенко А. В., Карчевська О. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Формування постбіполярної системи міжнародних відносин вимагає від нових держав, які прагнуть стати її суб'єктами, пошуку механізмів адаптації до оновленої геополітичної реальності. Більшість молодих держави для виконання цього завдання обрали реалізацію

стратегії демократизації й переходу до колективної безпеки з метою гармонізації міжнародних відносин та широкого партнерства.

Україна також зробила значний внесок у забезпечення нового безпекового порядку – затвердивши принцип нейтралітету та підписавши Будапештський меморандум, як гарантію власної неухильності від обраної стратегії. З часом з'ясувалося, що серед країн гарантів нового світового порядку, були ті, що імітували прихильність цінностям нової системи безпеки.

На зміну загрозі ядерної війни прийшли нові небезпеки та виклики, загострилися глобальні проблеми – тероризм і сепаратизм; національний, релігійний та інші форми екстремізму; торгівля наркотичними засобами і організована злочинність; регіональні конфлікти та загроза поширення зброї масового знищення; фінансово-економічні кризи; екологічні катастрофи й епідемії. Тобто на зміну масштабній глобальній загрозі прийшла маса потенційних загроз меншого діапазону, але при цьому досить серйозних за своїми наслідками для національної суб'єктності та безпеки. В умовах глобальної взаємозалежності країн негативні зміни в секторі безпеки певної держави чинять деструктивний вплив на стабільність всієї міжнародної системи.

Реалізація національних інтересів сучасних держав має передбачати адекватне реагування на оновлені загрози сучасності та розуміння того, що ефективна політика національної безпеки кожної держави стає провідником до глобального порядку нового колективного типу [1, с. 42]. Тому при розробці національних доктрин у сфері комплексної безпеки, кожна держава має враховувати аспект національних можливостей і внеску в систему глобальної безпекової стабільності.

Аналізуючи воєнно-політичну ситуацію в глобальному та регіональному вимірі, стає зрозуміло, що Україні відведена важлива геополітична місія стримування російських амбіцій та запобігання реалізації її стратегії по перетворенню незалежних пострадянських демократичних держав в залежні колонії, котрі не мають права на власні цілі, а повинні обслуговувати агресивну зовнішню політику РФ. Як слушно зазначає О. Вонсович: «Сьогодні основні потенційні загрози Україні на міжнародній арені пов'язані зі спробами економічного, політичного, культурного та інформаційного тиску з боку Росії, яка намагається створити умови, в яких Україна в політичному плані позиціювала себе в якості сателіта, а в територіальному – в якості периферійного простору. Така ситуація загрожує стану національної безпеки збільшенням кількості загроз та

викликів, а з точки зору геополітики – відсторонює Україну від інтеграції до європейського простору» [2, с. 179].

Конфлікт на сході України та мовчазлива згода світової спільноти щодо статусу Криму має свої наслідки як для системи міжнародної безпеки, так і загальноєвропейської стабільності зокрема. Агресивні дії Росії в Молдові, Грузії, Україні, тиск на прибалтійські держави та Польщу демонструють перемогу військової сили, яка дотепер залишається дієвим інструментом реалізації національних інтересів. Тому вихід із безпекового вакууму в якому опинилися пострадянські країни, потребує колективної підтримки в тому числі шляхом приєднання цих держав до оновлених систем колективної оборони. Зміцнення регіональної безпеки повинно відбуватись відповідно до принципів паритетності й рівності та шляхом гарантування взаємного захисту національних інтересів та цінностей кожному державному суб'єкту європейського регіону, який реалізує модернізацію та демократичний поступ.

Поки Європа виказує стурбованість щодо територіальної агресії стосовно України, наша держава поглиблює співробітництво з НАТО як головним силовим опонентом недемократичним режимам та окремо РФ. Така співпраця, рік від року набуває інтенсивності, і тому стає додатковим чинником небезпеки як для самої України, так і країн Європи. Причиною такої співпраці стало затягування країнами ЄС впровадження системи європейської безпеки PESCO і до сьогодні неузгоджена позиція щодо подальшого формату членства окремих держав ЄС в НАТО.

Інші міжнародні організації, що забезпечували баланс міжнародної безпеки дедалі втрачають свою ефективність. Наприклад, ОБСЄ, сьогодні, зосередила діяльність переважно на аспектах верховенства права і прав людини, демократизації і належного державного управління, а також підтримує площадку – форум, на якому пострадянські країни контактують з європейськими державами.

Партнерство України з ЄС у рамках СЕПБО з 2014 року майже не розвивається через велику кількість політико-економічних проблем та технічних неузгодженостей. Основними серед яких є розбіжності в питаннях формування регіональної безпеки. «Європейська сім'я» поділилася на «атлантистів» та «європеїстів». Так, Великобританія, Нідерланди, Португалія, Данія виступають традиційними прихильниками атлантизму, а Франція, Італія, Іспанія та Греція тяжіють до європеїзму. ФРН намагаються балансувати, щоб не погіршувати відносини із США, зберігати контакт з Росією та контролювати безпекові процеси в межах ЄС. Також є країни, які не

задоволені власною геополітичною роллю – Польща і Румунія, тому їх національні стратегії безпеки націлені на посилення статусу регіональних держав. Польща активно намагається посилити свої політичні позиції в Україні та Білорусії, особливо в прикордонних регіонах. А Румунія прагне відновити території, що втратила в результаті угод між Німеччиною та СРСР у 1940 році.

Така розпорошеність національних підходів щодо «гармонізації» міжнародних відносин закладає певні сумніви щодо ефективності та стабільності системи європейської безпеки. Тому Україні важливо враховувати тенденції світового політичного, воєнно-технологічного й економічного розвитку, що створюють протиріччя всередині окремих держав-партнерів і між ними. Геополітична змагальність країн в межах європейського регіону додатково може ускладнити наявні проблеми України в процесі європейської інтеграції.

Таким чином, перспективним напрямком побудови ефективної системи національної безпеки для України є розширення співробітництва в трьох векторах – реставрації військового потенціалу, ефективності демократичного транзиту та економічної модернізації. Реалізація першого вектору можлива виключно в межах розширення програм дуального партнерства Україна – НАТО; реалізація другого вектору має відбуватися шляхом адаптації позитивного досвіду європейських країн до політико-правових реалій України, це – введення механізмів електронної демократії, системи захисту прав людини, засобів громадянського суспільства у боротьбі з корупцією, формування учасницького типу політичної культури тощо; третій вектор потребує активних інвестицій і консультацій з європейськими партнерами щодо перепрофілювання певних галузей економіки до внутрішніх економічних і оборонних потреб держави й з метою виведення продуктів модернізованого виробництва на конкурентний міжнародний рівень.

Література

1. Глазов О. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія. 2011. Т. 155, Вип. 143. С. 42-46.
2. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. Політичний менеджмент. 2012. № 1-2. С. 177-185.

«М'ЯКА СИЛА» ЯК ОСНОВА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ

Реука А. С., Карчевська О. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Виходячи зі своїх цілей, ресурсів і можливостей держави прагнуть мати вплив на міжнародний порядок та інших суб'єктів міжнародних відносин. Традиційні – фінансово-економічні, військово-силові, політико-дипломатичні чинники поступово втрачають свою ефективність у формуванні міжнародної системи, через те що не всі держави вміють їх однаково ефективно використовувати для досягнення власної провідної ролі. Одним з інструментів підвищеного впливу держави дедалі стає «м'яка сила» (soft power). Вона характеризується здатністю впливати на світову громадськість умінням переконувати та завойовувати симпатії різних соціальних груп зарубіжних країн різними доступними методами.

Ідейним батьком такого підходу є американський вчений Джозеф Най, який у своїй праці зазначив, що досягти зростання впливу в сучасному світі мирними засобами набагато важче, ніж військовими. Нині навіть великі держави прагнуть включити «м'яку силу» до свого арсеналу, адже це набагато престижніше, ніж непопулярні інструменти «жорсткої сили». Проте пошуком альтернативних механізмів підвищення міжнародного статусу країн займалися представники панівної еліти на різних етапах розвитку історії міжнародних відносин. Так, наприклад, у XIX ст. державний діяч Отто фон Бісмарк висловлював ідеї, які сьогодні є невід'ятною складовою політики «м'якої сили». Зокрема, він досліджував залежність між поширенням англійської мови у Північній Америці та можливістю країни-носія впливати на цей регіон [1]. Дійсно, сучасний стан міжнародних відносин свідчить про те, що держави, мова яких є загальноживаною є найбільш впливовими акторами на глобальній арені.

Як слушно зазначає Капітоненко М. Г. – «м'яка сила» держави визначається її здатністю розвивати та розповсюджувати власні цінності, культуру та ідеологію; участю у створенні та підтримці міжнародних режимів та організацій, що сприятимуть такому розповсюдженню; виробленням стандартів та норм міжнародної поведінки; привабливістю власного суспільства для іммігрантів тощо.

Критерії, за якими можна виміряти м'яку силу держав, включатимуть, наприклад, кількість експортованих фільмів, музичних дисків та книжок та розмір аудиторії, яка їх дивиться, слухає або читає; кількість іноземних студентів; кількість туристів; кількість лауреатів Нобелівської премії й т.д.» [2, с. 22]. Ці критерії можуть варіюватися, але вони дозволяють підняти самооцінку країни та підвищити її міжнародний авторитет.

У сучасному світі є різноманітні приклади застосування «м'якої сили». Її потенціал пов'язаний з можливостями й спрямованістю політики певних міждержавних об'єднань або окремих держав.

Так ЄС, застосовуючи політику «м'якої сили», зробив привабливою ідею інтеграції європейських держав. Після Другої світової війни ЄС просував мир, демократію і захист прав людини, відновив Європу і приніс стабільність у колишні комуністичні країни після падіння Берлінської стіни у 1989 році.

Відповідно до рейтингу The Soft Power 30, який проводиться з 2015 року за сімома субіндексами, які в комплексі утворюють потенціал «м'якої сили» та вказують на рівень її залучення у зовнішню політику держави. Лідерами 2019 року стали переважно країни європейського регіону – Франція (80,28), Великобританія (79,47), Німеччина (78,62), Швеція (77,41) [3]. Стабільним і показовим є досвід флагманів Європи – Франції, Великобританії, Німеччини, які продовжують відстоювати свої національні інтереси шляхом активного використання складових «м'якої сили», тоді, як «молоді» члени європейської сім'ї схильні спиратися на більш традиційні елементи формування міжнародної ваги та потенціалу. Європа має величезний ресурс «м'якої сили» – європейські технології, мистецтво, література, музика, дизайн, мода і навіть їжа викликають зацікавлення та інтерес у міжнародній спільноті. Єднання інновацій і традицій є візитівкою європейський держав, котрі наближують модерні та постмодерні наративи до буденного сприйняття та втілення.

Сьогодні США займають п'яте місце в міжнародному рейтингу, але поступово їхня стратегія світового лідерства набуває комбінованого характеру з пріоритетністю потенції м'якої сили, яка розповсюджується національними компаніями, фондами, університетами, аналітичними центрами, стилем життя та підтримкою молодих демократій по всьому світу. Методи не силової політики потребують часу та витримки, проте результати є більш прогнозованими та стабільними, оскільки їх проникнення відбувається на рівні індивідуальної та масової свідомості, яка скеровує поведінку та діяльність.

З метою протистояння США, Азія і Китай працюють над відтворенням потенційних активів своєї «soft power», яка кристалізується завдяки привабливості релігійних течій, давньої культури, здорового способу життя та довголіття, мистецтва, моди, кухні та відносної ізольованості країн в умовах глобалізації. Показовим прикладом в контексті східної традиції трансформації силового виміру зовнішньої політики є досвід Японії, яка задля відновлення свого міжнародного іміджу у післявоєнний період взяла курс на модернізацію зовнішньої політики під гаслом «японський дух – європейське мислення». Так сформувалась специфіка «м'якої сили» Японії, яка полягає у традиційній східній культурі, з запозиченням сучасних західних цінностей та найпрогресивніших моделей ведення бізнесу, публічної, спортивної та культурної дипломатії, що ґрунтуються на унікальному японському світосприйнятті, традиціях та мові [4]. Витрати, які раніше здійснювались на військову сферу перейшли в економічну та сферу креативних індустрій. Зазначимо, що в Японії не існує чіткого визначення терміну «креативна індустрія» сюди включають усі галузі – від харчових продуктів, аніме, манги (коміксу) до традиційних ремесел, музики та моди. Збільшення частки японських культурних продуктів сприяє розвитку туризму, а також стимулює тісні міжнародні взаємодії з іншими державами [5]. Держави Азії у реалізації політики «м'якої сили» орієнтуються на прогресивну іноземну молодь, яка відкрита до розширення власного світогляду та опанування соціально-політичних, культурних альтернатив. Отже, основними інструментами для її залучення є створення міжнародних проєктів у галузі креативних індустрій, їх активна промоція, спрощення візового режиму для зацікавлених учасників, а також їх безпосереднє фінансування.

Провідною рисою популяризації гуманітарного впливу стало те, що стимулювання доброзичливості до країни відбувається речами, які часто є продуктами людей, установ та брендів, а не урядів, які все частіше асоціюються з примусом та гнітом. Чітка векторна направленість м'якої сили може підірвати важелі довіри населення до відповідних інститутів або публічних осіб з вимогою заміни їх новими, більш вигідними для просування інтересів певної держави або організації. Не силове заохочення стає більш популярним, адже використовує приховані схильності людей і пробуджує в них інтерес та активну поведінку направленої типу. Це стосується навіть авторитарних країн, де люди, інститути й процеси все більше набувають взаємозалежності.

Розвиток інформаційних технологій збагатив «м'які стимули» новими інструментами впливу. З одного боку, національним інститутам публічної влади тепер протистоять глобальні ЗМІ, інтернет-блогери, боти, кібертерористи тощо. Як наслідок політична сфера стає надчутливою до нових технологій та інтенсивності інформаційного контенту. А з іншого боку, диджиталізація змінила характер міжнародних відносин та конкуренції. Сучасні країни позбавлені будь-яких перепон щодо відкритої конкуренції в інформаційному просторі. Спостерігається активне зростання та поширення інформації про національні можливості – культуру, спорт, технології, цінності, стимулюється відкритий та широкий доступ до такої інформації, а головне, що в таких умовах «м'яка сила» позбавляється прямого контролю з боку урядів інших країн.

У реаліях пандемії спостерігається поява нового елементу «м'якої сили» – вакцинна дипломатія. Деякі країни використовують вакцини для зміцнення регіональних зв'язків та підвищення власної могутності та глобального статусу. Проте, саме «м'яка сила і вплив» може сприяти створенню глобальних коаліцій, необхідних для розв'язання цієї проблеми та забезпечити повагу до міжнародної системи, заснованої на співробітництві та міжнародній підтримці. Профілактика, на яку особливо добре діє переконлива сила м'якої сили, зазвичай краще, ніж лікування. Але паніка заважає прийняти правильне рішення. Тому ми є свідками того, як китайська вакцина Sinopharm, російська – Sputnik V, індійська – AstraZeneca / Oxford були скуплені високорозвиненими країнами, в результаті чого поставили в залежність інші держави. На жаль, є перспектива того, що глобальна охорона здоров'я стане новою ареною глобальної конкуренції та суперництва за лідерство.

Так, Китай, може використати пандемію для розширення своєї Ініціативи «Один пояс, один шлях». У березні минулого року президент Китаю Сі Цзіньпін запропонував утворити «Шовковий шлях здоров'я», завдяки якому Піднебесна підніме свій статус лідера в галузі глобального здоров'я. За допомогою цієї ініціативи Китай проводив випробування вакцин на Близькому Сході та в Латинській Америці, і продав 400 мільйонів доз своїх вакцин Sinovac та Sinopharm іноземним країнам.

Індія на початку 2021 року оголосила про запуск дипломатичної місії Vaccine Maitri («вакцинна дружба»), пообіцявши забезпечити дешевою або безкоштовною вакциною 60 країн. Уряд Індії відзвітував про відправлення в дружні держави 23 млн доз препарату. Понад третину цього обсягу – 6,4 млн доз вакцини – віддали безкоштовно.

Роздача вакцин Індією має намір нормалізувати напружені відносини з найближчими сусідами – Непалом, Бангладеш і Шрі-Ланкою, Афганістаном, Сейшелами.

Росія нарощує свій міжнародний вплив шляхом «м'якої» вакцинації. Сім країн – Аргентина, Болівія, Мексика, Нікарагуа, Парагвай і Венесуела, Колумбія – вже схвалили використання «Супутник-V» [6]. Отже, нові виклики породжують нові методи реалізації національних інтересів.

На жаль Україна не має достатнього рівня впровадження «м'якої сили» у зовнішньополітичній сфері, тому і відсутня серед країн вищезгаданого рейтингу The Soft Power 30. Формування позитивного іміджу нашої держави потребує стратегії й тактичних дій в напрямку збільшення потенціалу «розумної» сили для просування національних інтересів на міжнародний рівень. Україна має незначний досвід ефективного використання елементів «м'якої сили – участь у врегулюванні різних кризових ситуацій, міжнародних і локальних конфліктів; надання гуманітарної допомоги нужденним країнам; організація і проведення глобальних міжнародних заходів (євробачення, футбольні чемпіонати), конкурентних, відкритих виборів, що відіграють позитивну роль у сприйнятті України як демократичної альтернативи авторитарним державам пострадянського простору.

Політичні еліти мають розуміти, що високі очікування зі змінами в Україні пов'язують не лише українські громадяни. Успіх влади у протидії корупції, деолігархізації, опорі російській агресії може перетворити державу на свого роду модель політичної поведінки для інших країн. «М'яка сила» України – це не піар або імітація оновлень, а інформування про ефективність докорінної перебудови країни. Тому комунікація, що транслюється для зовнішньої аудиторії має популяризувати ті зміни й сильні сторони перетворень, які вже стали можливими. Запровадження регулярних неформальних зустрічей надасть можливість для отримання більш всеохопної інформації про українські реалії [7]. Теми мають пропонуватися представниками громадянського суспільства, експертами, дипломатами, головне щоб вони були б однаково цікавими як для українців, так і для партнерів з інших країн. Також керівному класу треба виховувати делікатну модель до ухвалення рішень, публічних заяв, які можуть зачіпати питання, чутливі для наших партнерів. Необачність, необдумані зарозумілість породжує недовіру.

Отже, «м'яка сила» в сучасних умовах є дуже важливим чинником формування привабливості та позитивного іміджу держави у

світі. Розумна зовнішня політика, що спирається на гуманітарні та інноваційні методи сприяє стабільному розвитку тих країн, які прагнуть бути надійними партнерами у протистоянні негативним викликам сучасності, особливо, в умовах погрозової політики сили, що останнім часом демонструється авторитарними та тоталітарними державами. Скоріший перехід до коопераційної міжнародної системи можливий тільки в умовах відходу від завзятої змагальності та конкуренції між державами. На сучасному етапі світова спільнота потребує прозорості намірів, широкої поінформованості про переваги та сильні сторони один одного, щоб втілювати стратегію колективного реагування на негативні виклики. Саме кооперація та колективне співробітництво в змозі перемогти всі деструктивні процеси й забезпечити новий порядок міжнародної безпеки.

Література

1. Суханова Н. Е. Мягкая и умная сила в современной международной политике России: возможности и перспективы. 2015. URL: <https://infopedia.su/2x6112.html>.
2. Капітоненко М. Г. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. Випуск 94. С. 20-29.
3. Рейтинг The Soft Power 30 – 2019 : офіційний ресурс. URL: https://softpower30.com/?country_years=2019.
4. Деркач Н. Публічна дипломатія Японії: потреба перезавантаження. ADAstra. 2020. URL: <https://adastra.org.ua/blog/publiczna-diplomatiya-yaponiyi-potreba-perezavantazhennya>.
5. Nagata K. Exporting culture via 'Cool Japan'. The Japan Times. 2012. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/15/reference/exporting-culture-via-cool-japan/#.XtsipkUzY2w>.
6. Закіянов Д. Ера «вакцинної дипломатії»: як Індія, Китай і Росія нарощують вплив. Mind: сайт. 21.02.2021. URL: <https://mind.ua/publications/20222398-era-vakcinnoyi-diplomatiyi-yak-indiya-kitaj-i-rosiya-naroshchuyut-vpliv>.
7. Гетманчук А., Солодкий С., Медведева А. Мягкая сила Зеленского: как за год изменилось восприятие Украины на постсоветском пространстве. Центр «Нова Європа»: сайт. 08.07.2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/07/8/7111942/>.

АГРЕСИВНА ПОЛІТИКА РОСІЇ – ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА СВІТУ

Тодоров І. Я.

*Центр міжнародної безпеки та євроатлантичної інтеграції,
Ужгородський національний університет*

Виклик демократичному світові з боку Російської Федерації включають міжнародно-правові, економічні, політичні та інформаційні аспекти. Росія розглядає Україну, як і Захід, як свого екзистенційного ворога. В основі такої позиції знаходяться цінності розбіжності. Саме на несприйнятті та запереченні Росією таких цінностей як права людини, лібералізм, демократія, свобода особистості, право власності та свобода підприємництва, право народу на самовизначення, повага до суверенітету країн, ідеологічний плюралізм ґрунтується її агресивна політика.

Російська Федерація ставить під сумнів право України на існування як незалежної держави і переслідує свою мету - повне знищення її як суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності. Також об'єктами російської агресивної політики є єдність ЄС та НАТО, бажання зруйнувати ці організації. В цьому контексті нашим західним партнерам варто припинити де-факто трактувати Російську Федерацію як демократичну та цивілізовану державу. Перемога над російською агресією, зокрема і гібридною, можлива лише шляхом консолідації Заходу (і України як його невід'ємної частини) на основі загальних ліберально-демократичних цінностей, які потребують захисту та пропагування в сучасних умовах геополітичної ситуації смуту і невпевненості.

Російська інвазія в Україну від початку мала характер міжцивілізаційного зіткнення, а у більш широкому сенсі – «українським фронтом» у війні цивілізацій. Саме тому наративами були і залишаються спотворені оцінки Революції Гідності, як фашистського заклоту за ініціативою ЄС та НАТО; визначення анексії Криму як природного та безальтернативного кроку Росії, окупація окремих районів Донецької та Луганської областей, створення маріонеткових «ДНР/ЛНР» як результатів «внутрішньо українського конфлікту», виконання Мінських угод за російським сценарієм включно через прямий діалог між Києвом та Донецьком і Луганськом, заперечення збиття малайзійського літака та порушень правил мореплавства в Азовському морі та Керченській протоці тощо. Сьомий рік триває російська агресія в Україну. Для всього світу, крім

самої Росії та її найближчих союзників, це – безсумнівний факт. Втім, світовий істеблішмент, певною мірою, продовжує робити вигляд, що вірить запереченням Путіна щодо російської агресії проти України, і тим самим грає за його правилами. Значний внесок в такий стан речей робить і Міністерство закордонних справ РФ.

Агресивна політика РФ спріється на власну нормативну базу. В Стратегії національної безпеки Російської Федерації (Наказ Президента РФ від 31 грудня 2015 р. N 683) зазначено, що саме «позиція Заходу, спрямована на протидію інтеграційним процесам і створення вогнищ напруженості в Євразійському регіоні, негативно впливає на реалізацію російських національних інтересів. Підтримка США і Європейським союзом антиконституційного державного перевороту на Україні привела до глибокого розколу в українському суспільстві та виникнення збройного конфлікту. Зміцнення вкрай правої націоналістичної ідеології, цілеспрямоване формування у населення образу ворога в особі Росії, неприкрита ставка на силові вирішення внутрішньодержавних протиріч, глибока соціально-економічна криза перетворюють Україну на довгостроковий осередок нестабільності в Європі і безпосередньо біля кордонів Росії» [1]. В Концепції зовнішньої політики Російської Федерації (остання редакція затверджена Президентом Російської Федерації В. Путіним 30 листопада 2016 р.). цинічно йдеться про верховенство права в міжнародних відносинах: «Росія послідовно виступає за зміцнення правових основ міжнародних відносин, сумлінно дотримується міжнародно-правові зобов'язання» [2]. Проте Росія протягом останніх років порушила приблизно 300 двосторонніх та багатосторонніх міжнародних угод [3]. Перспективи продовження російської агресії не лише в Україну по суті закріплені в змінах до Конституції Російської федерації, які набули чинності на початку липня 2020 р. Зокрема, в статтю 69 додано сюжет про те, що «Російська Федерація надає підтримку співвітчизникам, що проживають за кордоном, у здійсненні їх прав, забезпечення захисту їх інтересів і збереження загальноросійської ідентичності». Це фактично легітимізує право РФ на втручання у внутрішні справи інших держав, де проживає російська меншина. Стаття 79, де йдеться про участь РФ в міждержавних об'єднаннях, додано положення про те, що «рішення міждержавних органів, прийняті на підставі положень міжнародних договорів Російської Федерації в їх тлумаченні, які суперечать Конституції Російської Федерації, не підлягають виконанню в Російській Федерації» Тобто абсолютно конституційно Росія і надалі ігноруватиме резолюції Генеральної асамблеї ООН, ОБСЄ, Ради

Європи тощо. Росія фактично ставить національне право вище міжнародного. Це викликає питання до світового співтовариства: про що і як можна домовлятися з Росією, яка готова ігнорувати свої ж міжнародні зобов'язання, посилаючись на власну Конституцію. Зловісно звучить нова стаття 79_1: «Російська Федерація приймає заходи по підтримці і зміцненню міжнародного миру і безпеки, забезпечення мирного співіснування держав і народів, недопущення втручання у внутрішні справи держави», яка по суті відкриває можливість глобальної війни, бо не може бути сумнівів в російських наративах на кшталт «фашистської хунти в Києві» або «громадянської війни в Україні» [4].

В щорічному посланні до Федеральних зборів Президент Росії В. Путін 21 квітня 2021 р. пригрозив країнам, які, на його думку, вчиняють недружні дії щодо Росії. «Відповідь буде асиметричною, швидкою і жорсткою», – сказав Путін. Ті ж, хто загрожуватиме безпеці Росії, «пошкодують, як давно вже ні про що не шкодували... що нікому не прийде в голову перейти в відношенні Росії так звану червону межу. А де вона буде проходити, це ми будемо визначати в кожному конкретному випадку самі» [5].

На думку російського міністра закордонних справ С.Лаврова, «спроби Заходу утримати своє глобальне лідерство, яке похитнулося, підім'яти під себе геополітичний простір, який виник після розпаду Радянського Союзу, у т. ч. через пряме втручання у внутрішні процеси нових держав, призвели до трагедії на Україні. В результаті інспірованого ззовні державного перевороту Україна і її народ виявилися розколотими, країна занурилася в пучину перманентної нестабільності і братовбивчої війни. У Європі виник серйозний осередок напруженості, що перекреслив мрії про і надії на єдиний «загальноєвропейський дім». Голосіння про те, що конфлікт нібито спровокований Росією, – не більш ніж дешева пропаганда, спроба уникнути відповідальності за те, що трапилося. Сьогодні ми прекрасно знаємо, як все починалося і розвивалося, хто кого і скільки фінансував, формував загони бойовиків, і, в цілому, як люблять говорити зараз на Україні, вів повноформатну «гібридну війну». Нас карають за те, що ми хочемо, щоб росіян, російськомовних, наших співвітчизників не гнобили і не дискримінували, щоб їм не погрожували націонал-радикали і відверті неонацисти, як це сталося, скажімо, у Криму» [6].

Показовий в своїй абсурдності виступ представника російської делегації в Міжнародному суді ООН в Гаазі І.Рогачова. Він стверджував нібито бойовики на Донбасі не отримують озброєння з РФ, а знаходять його самостійно: «Первинним джерелом зброї

військовослужбовцям ДНР і ЛНР є складські запаси, які дісталися Україні у спадок в 1991 році від Радянської армії», причому основна частина складів нібито перебувала в шахтах Донбасу [7]. Отже, у вугільних шахтах тимчасово окупованої частини українського Донбасу «ополченці» «знайшли» 760 танків (в тому числі, 57 танків Т-80 і навіть 3 - Т-90). За кількістю танків «ДНР» вже давно випередила ФРН, Францію та Велику Британію. Також «знайшли» близько 500 важких артилерійських установок, "гради", "урагани", "смерчі" тощо [8].

В агресивній політиці РФ, безумовно, великою є роль В.Путіна. Проте, індивідуальна вина керівника держави та його природні кримінальні нахили не пояснюють, коли абсолютна більшість населення Росії з ентузіазмом і радістю сприйняла злочин свого президента проти України. Очевидно, існує щось більш ґрунтовне, ніж постать Путіна чи фантомна біль за втраченою імперією. В колективній свідомості громадян Росії, можливо, є приховані психічні пласти, до яких невимушено достукався їх лідер. Коли відбулося поєднання прихованих масових почуттів з агресивними діями влади - російське суспільство відчуло гармонію та внутрішнє задоволення.

Західна громадська думка і навіть експертні кола дуже повільно відходить від помилкової парадигми, що нібито Росія є частиною Європи. Російські керівники, від імператорів до Горбачова намагалися спекулювати цією тезою у своїх агресивних цілях. Ілюзія європейськості Росії в очах пересічного француза або німця досі не розвіялася, хоча ця теза вже не виглядає безсумнівною. Російський політолог А.Піонтковський певен, що війна, нав'язана Кремлем Україні, - це не територіальна суперечка про Крим або про Донецьку і не етнічний конфлікт. Це вирішальне світоглядно зіткнення спадкоємців Київської Русі і спадкоємців Золотої Орди, в якому ординці виявилися приречені [9].

Отже, Україна опинилася в епіцентрі боротьби між Західною та Московсько-православною цивілізаціями, російсько-українська війна 2014–2021 рр. – це війна різних світів, війна між різними людськими цивілізаціями. Саме тому російська агресивна політика є екзистенційною загрозою для всього людства. Консолідація Заходу (включаючи України як його невід'ємну частину) спроможна зупинити російську агресію та покарати її за системні порушення міжнародного права.

Література

1. Утверждена Стратегия национальной безопасности России. Офіційний сайт Президента РФ. 2015. URL: <http://kremlin.ru/acts/news/51129>

2. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.). Офіційний сайт МЗС РФ. 2016. URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/asset_publisher/CptlCkB6BZ29/content/id/2542248
3. Задорожний О. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права / О.Задорожний. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.
4. Конституция Российской Федерации. Офіційний сайт Конституції РФ. 2020. URL: <http://www.constitution.ru/>
5. Послание Президента Федеральному Собранию. Офіційний сайт Президента РФ 21 апреля 2021 года. 2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/65418>
6. Сергей Лавров: Украина «добавила жару» в старания США наказать Россию. Сайт газеты «Московский комсомолец». С.Лавров, 2019. URL: <https://www.mk.ru/politics/2019/04/03/sergey-lavrov-ukraina-dobavila-zharu-v-staraniya-ssha-nakazat-rossiyu.html>
7. Оружие из шахт: Кремль прокомментировал скандальное заявление РФ в Гааге. Портал Bigmir. 2017. URL :<http://news.bigmir.net/ukraine/1063386-Oruzhie-iz-shaht--Kreml--prokomentiroval-skandal-noe-zajavlenie-RF-v-Gaage>
8. Арсенал «ЛДНР». Як виглядає «армія» бойовиків на п'ятому році війни. Сайт Радіо «Свобода». 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-reality/29413588.html>
9. Війна, нав'язана Кремлем Україні - це вирішальне світоглядне зіткнення спадкоємців Київської Русі і Золотої Орди. 2016. URL: <http://patrioty.org.ua/other/viina-naviazana-kremlem-ukraini--tse-vyirishalne-svitohliadne-zitknennia-spadkoiemtsiv-kyivskoi-rusi-i-zolotoi-ordy--piontkovskyi-140104.html>

КОМПРАДОРСТВО ЯК АКТОР ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Шаповаленко М. В.

*Харківський національний університет
імені В .Н. Каразіна*

Геополітичний порядок в перші десятиліття XXI с. зіштовхується з викликами як минулого століття, так і нового, які за своїм характером та масштабами значно більші.. Виклики XX ст. набрали нової інтенсивності у другому десятилітті XXI ст. разом із новими викликами – пандемія Covid-19 та глобальний карантин, які призвели до зростання соціальної напруги у суспільствах різних

регіонів світу, поставили питання про спроможність державних структур забезпечувати національну безпеку та охорону здоров'я своїх громадян, що в цілому може мати несподівані наслідки, як для окремих держав і регіонів, так і світу в цілому. Закриття державних кордонів, згортання транспортних зв'язків між країнами та континентами, між внутрішньонаціональними регіонами утворили незвичну для глобалізованого світу ситуацію, а саме – відтворення світу роздробленого феодалізму, де працюють інші механізми соціальної і політичної взаємодії.

Втім виклики XX ст. набули нової інтенсивності у XXI столітті і до них приєднався новий виклик – пандемія Covid-19 та глобальний карантин. Це зрештою призвело до зростання соціальної напруги у суспільствах різних регіонів світу, поставили під сумнів спроможність державних структур забезпечувати національну безпеку та систему охорони здоров'я. Через закриття державних кордонів, згортання транспортних зв'язків між країнами та континентами, між внутрішньонаціональними регіонами склалася нетипова для глобалізованого світу ситуація, властива для світу роздробленого феодалізму, де працюють інші механізми соціальної і політичної взаємодії. А деякі країни перетворилися у держави роздробленого феодалізму, Україна зокрема [2]. Збільшується кількість гібридних держав, у яких елементи демократії перемішані з рисами авторитарного правління. Але водночас «демократизація відбувається в регіональних хвилях: країна частіше переходить до демократії чи не демократії коли такий самий перехід нещодавно відбувся в інших країнах» [3, р. 96]. На глобальному рівні зростає клановий капіталізм з корупційними труднощами укупі з терористичними погрозами, що спричинює падіння рівня життя переважної частини населення разом із посиленням авторитаризму правлячих еліт. Використовуючи цифрові інструменти транснаціональних репресій, авторитарні режими можуть втручатися в повсякденне життя активістів і обмежувати свободу. «Залежно від місця, яке посідають ті чи інші держави, вони мають різні за потужністю ресурси для захисту своїх інтересів і збереження своєї ніші у системі міжнародних відносин» [4]. З точки зору світ-системного аналізу, невелика кількість з них належить до капіталістичного центру, тобто до ядра, де формується глобальний порядок денний і засоби захисту національної безпеки. Але переважна кількість країн і держав знаходяться в групах периферії та напівпериферії. Явище, що стало результатом колоніальної політики за часів народження капіталізму, зберігається і дотепер, але в інших формах, зберігаючи свої функції, водночас

зберігається необхідність підтримки неоколоніальних порядків і тому є політична зацікавленість у формуванні таких груп в країнах третього світу (з точки зору світ-системного аналізу, периферії).

Уже в період класичного колоніалізму Великобританія проводила свідому ідеологічну і освітню політику, пов'язану з пошуком і вихованням компрадорської інтелігенції з нащадків індійських князів і духовенства. На думку радника генерал-губернатора, Томаса Бабингтона Макколея, «вони повинні були стати посередниками між нами і тими мільйонами, якими ми правимо. Англіфікація індійців і залучення їх до західної думки повинне було привести до створення класу індійців по крові і кольору шкіри, але англійців за смаками, судженнями, устоями і інтелектом» [5]. Перебуваючи на посаді радника генерал-губернатора Макколей зробив великий внесок у поширення британської системи освіти не лише в Індії, а й в інших британських колоніях.

Слід зазначити, що головними акторами проведення колоніальної політики в самих колоніях була місцева еліта, яка отримала назву «компрадори», а явище «компрадорство». З середини XX ст. після завершення II Другої світової війни зростає увага науковців до різноманітних радикальних націоналістичних течій, які виявили спротив частково іноземним корпораціям і частково вітчизняним компрадорським капіталістам. Термін «компрадор» походить від португальського *comprador* – покупець та від латинського *comparare* – купувати. Місцевий торговець, підприємець, був посередником між іноземним капіталом і національним ринком країни. Йому потрібні були ринки збуту товарів, нові інвестиції в економіку. Фактично ця група виступала агентом глобального капіталізму в країнах Азії (Китай, Індія), Африки та в інших регіонах світу. Компрадори відігравали важливу роль в економіці Південного Китаю, саме вони купували і продавали сировину для іноземних корпорацій, працювали в іноземних банках.

У колоніальних країнах створювалися умови для формування компрадорської еліти, не лише економічної, а і політичної. Головними ознаками її діяльності було і є забезпечення інтересів не своєї держави і народу, а інтересів зовнішніх сил (держав, ТНК). Яскравим прикладом компрадорства, що почало розвиватися у XVI-XVII ст., була Британська Ост-Індійська компанія, що забезпечувала європейський ринок якісними товарами з країн Ост-Індії та Китаю (1600 – 1858 рр.). Саме за часів активної діяльності цієї компанії Керівництво цією компанією активно вело торгівлю не лише з Лондона, а й у тісному контакті з представниками місцевої еліти

формально незалежних князівств та суверенних держав у межах «субсидіарних» договорів. Компрадори були частиною місцевої еліти, яка була посередником між іноземним капіталом та національним ринком, з одного боку, а з іншого – забезпечувала проникнення на внутрішній ринок іноземного капіталу, створювала механізми для закріплення іноземних корпорацій на національному внутрішньому ринку, не чинила перепон вивезенню цінної сировини зі своєї країни. Як правило, саме вона виступала рушійною силою модернізації національної держави у різноманітних аспектах, і глобалізації. Як підкреслює З.Бауман, вона була більш космополітичною і більшою мірою пов'язана із західною культурою, її цінностями та звичаями [1, с. 24]. У зв'язку з експансіоністським характером зовнішньої політики носії західних цінностей, тобто колонізатори, мали мілітарну свідомість. Військові як соціальна група, служіння в армії, як інституту суспільства, мали почесний характер, тому представники королівських родин вважали престижним вибір цієї професії. Представники компрадорства, компрадорської інтелігенції зокрема, сприймали служіння в армії по-іншому, тому що це фактично означало, в першу чергу, захист неокolonіального порядку у своїй вітчизні. Але відповідну свідомість формували за допомогою освіти та виховання місіонери з метрополій, різноманітні релігійні та просвітницькі організації, саме вони йшли в другій хвилі колонізаторів.Завдяки чому фактично світ постійно глобалізується і до тепер.

Література

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман /Пер. с англ. М.: Издательство «Весь Мир», 2004. 188 с.
2. Чому західні моделі розвитку в Україні сьогодні не працюють і які моделі потрібні. 2020. Дзеркало тижня.
3. Acemoglu, D., Naidu, S., Restrepo P., Robinson, J. “Democracy Does Cause Growth” / D.Acemoglu, S. Naidu, P. Restrepo, J. Robinson. Journal of Political Economy, 2019. 127(1). p.49-100.
4. Marcus, M. 2020. Special Raport. The Digital Transnational Repression Toolkit, and Its Silencing Effects / M. Marcus. 2020. URL : <https://freedomhouse.org/report/special-report/2020/digital-transnational-repression-toolkit-and-its-silencing-effects>
5. Narayan R., H. L. A Brief Study on Indian Education Policy and Planning, Pune Research. An International Journal in English 3(3) 1-6. / R. Narayan. 2017. URL: <http://puneresearch.com/media/data/issues/590a1b83dea04.pdf>

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ПАРТІЯ США: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЯГОМ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯ

Шаполов Д. Г.

Маріупольський державний університет

Політичні партії Сполучених Штатів займають особливе місце серед інших політичних інститутів та забезпечують стабільність внутрішнього клімату країни. Згідно класифікації Дж. Сарторі американська партійна система належить до двопартійного типу [4]. Незважаючи на інші політичні сили лише Республіканська та Демократична партії мають представництво у владних органах національного рівня та переважну більшість у виконавчих та законодавчих органах. Саме тому дослідження ролі і місця в сучасній політичній системі дасть можливість розкрити особливості політичного ландшафту США.

Республіканська партія це одна з двох основних партій, яка була заснована у 1854 році людьми, які були супротивниками експансії рабства. Партія домінувала упродовж третьої та четвертої партійної системи. На етапі створення та становленні партії, вона дотримувалась таких ідеологій як: релігійний консерватизм та культурний консерватизм, у сучасності ж вона дотримується американського консерватизму [5, с.36-38]. Упродовж історії Республіканської партії було 19 республіканських президентів, найбільша кількість від усіх політичних партій США. Політичні погляди республіканців сильно спираються на християнську віру, що впливає на захист ними сім'ї і традиційних для заходу моральних цінностей [2, с.203-205].

Аболіціоністи, ексвігами та ексвільноземельники, які заснували Республіканську партію дуже швидко створили опозицію Демократичній партії. Республіканці виступали проти Закону Канзас-Небраска, який скасовував Міссурійський компроміс і відкривав території Канзас та Небраска для рабовласництва та майбутнього долучення до рабовласницьких штатів. Вони засуджували поширення рабовласництва, але незважаючи на це не закликали до його заборони у південних штатах. Республіканці розглядали індивідуальну свободу темношкірого робітника, як базис суспільного процвітання. Республіканська економічна політика була орієнтована на промисловість, у протигагу демократичній, яка орієнтувалася на сільське господарство. Республіканці не підтримували міграційну політику, особливо не англословян та не протестантів [3]. Для зменшення рівня впливу суспільної думки Республіканська партія

відстоювала вертикальні інтегральні інституції, такі як Верховний Суд та Сенат. Саме це допомогло реалізувати порядок у громадянських та політичних справах. На Республіканському національному з'їзді у 1865 році партія прийняла національну програму, що підкреслювала опозицію до поширення рабовласництва на території США. У 1860 році коли Республіканці виграли контроль над двома палатами Конгресу, кандидат від Республіканської партії Авраам Лінкольн був обраний президентом. Завдяки лідерству республіканців у Конгресі було прийнято Тринадцятую поправку до конституції США, яка скасувала рабство в Сполучених Штатах [1, с. 15-17]. Республіканці підтримували так звані «важкі гроші», грошову систему яка ґрунтується на золоті, підвищені тарифи, підвищення зарплати, виплати ветеранам Армії Союзу та анексію Гавайських островів, також підтримували «Сухий закон». З повоєнним зростанням економіки на Півночі, що супроводжувалось розвитком важкої та легкої промисловостей, прокладанням залізниці, будівництвом шахт, швидким розвитком міст та процвітанням сільськогосподарської галузі, республіканці взяли це за свою заслугу та просували законопроекти, які б підтримували швидке зростання економіки [2, с. 300].

Республіканська програма часів Громадянської війни включала безкоштовні фермерські господарства, побудову федеральної трансконтинентальної залізниці, нову національну систему банкінгу, високий державний борг, земельні гранти для закладів вищої освіти, воєнний податок на прибуток і встановлення високих тарифів для сприяння зростанню промисловості та підвищенню зарплат. У 1890 році Республіканці прийняли Антитрестовий акт Шермана та створили Міжштатну торгову комісію. Питання зовнішньої політики рідко були предметом партизанських суперечок, утім упродовж короткого періоду 1893—1904 років Республіканська партія підтримувала імперіалістичну експансію на Філіппіни та Панамський канал [3]. Наприкінці XIX століття у 1896 році 26-й президент США Теодор Рузвельт розпочав підтримку малого бізнесу ввівши антимонопольне законодавство.

Протягом XX століття Республіканська партія США пройшла суттєву еволюцію, що була пов'язана зі зміною поколінь і відображала тенденцію економічних і соціальних трансформацій у державі. У 1920-х роках запропонували програму нормальної бізнес-орієнтованої ефективності та високих тарифів. За цей період у Конгресі змінилося три покоління фракцій, що представляли цю партію: соціальні консерватори, економічні консерватори-центристи та

неоконсерватори. Найбільш суттєвим досягненням Республіканської партії в цей період було встановлення контролю над обома палатами Конгресу, вперше за останні 40 років. Причинами цього, в основному були соціальні та демографічні трансформації в американському суспільстві [2, с. 254-257].

Таким чином, партійна система США є значною мірою зразковим інститутом, вона є прикладом стабільного і поступального розвитку протягом тривалого часу. Республіканська партія як складовий елемент цієї системи, який на даний момент представляє інтереси близько половини населення країни, також є важливим елементом, що впливає на політичний процес у країні. Республіканська партія США протягом XIX-XX століття зіштовхнувалась з новими викликами. В цей період Республіканська партія зазнавала структурних та ідеологічних трансформацій, які мали відповідати вимогам суспільства. Важливим досягненням Республіканської партії стало відміна рабства у грудні 1865 року.

Література

1. Бьюэлл Э. Архаичны, но адаптивны. О политических партиях США. Политические исследования. 1996. № 1-2. 31 с.
2. Всемирная история: Учебник для студ. вузов / Георгий Борисович Поляк (ред.), Анна Николаевна Маркова (ред.). М.: Культура и спорт, 1997. 496с.
3. Паламаренко М. Ідеологічне структурування республіканської та демократичної партій США: Порівняльний аналіз. URL: <http://postua.info/palamarenko.htm> (дата звернення: 04.05.2021)
4. Сартори Д. Вертикальная демократия. Полис. 1993. № 2
5. Gerring John. Party ideologies in America, 1828-1996. Cambridge University Press, 2001. 337 p.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ БОРотьБИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Щедрова Г. П.

*Вищий навчальний заклад
«Університет імені Альфреда Нобеля»*

За статистикою, активними учасниками парламентських виборів у середньому є близько пів сотні політичних партій, які й формують спектр політичних технологій конкурентної боротьби. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційного інструментарію

партійні впливи на суспільство набули нових форм і збагатилися модерними прийомами. Наразі можемо спостерігати унікальне явище – впровадження адресних технологій впливу, яке одночасно призводить до зростання частки охоплення таким впливом аудиторії. Це стало можливим, у першу чергу, завдяки інтеграції у політичну площину технологій таргетингу – спеціального механізму реклами, що уможливило спрямування агітаційного контенту політичних акторів лише на їхню цільову аудиторію, яка з більшою вірогідністю надасть реальну підтримку кандидату або курсу політика.

Переконливо у даному контексті виглядають суми, які впродовж електорального процесу вітчизняні партії витратили на рекламу у соціальних мережах. Парламентська кампанія 2019 р. обійшлася українським політичним партіям лише за рекламу у мережі Facebook у понад мільйон доларів США – стільки було витрачено на публікацію більше 40 тисяч рекламних дописів [3]. За півтора місяці агітації на місцевих виборах 2020 р. у Facebook опублікували понад 90 тисяч політичних матеріалів, на що суб'єкти виборчого процесу витратили близько 3,1 мільйона доларів США [5].

Мірилом можливостей політичного впливу зазвичай виступають соціальні мережі Facebook та Instagram (пов'язані мережі), тому що саме їхня аудиторія демонструє постійну позитивну динаміку. Так, за даними комунікаційної групи «PlusOne», за останні пів року кількість українських користувачів указаних соцмереж збільшилася на один мільйон для кожної – до 16 мільйонів для Facebook та 14 мільйонів для Instagram. Число користувачів Facebook Messenger виросло на 800 тисяч – до 10 мільйонів. Також на один мільйон зросла аудиторія тих, кого можна охопити рекламними інструментами Facebook – до 22 мільйонів [2]. Наприкінці 2019 р. соціальні мережі як джерело новин уперше обійшли телебачення в Україні, а у 2020 р. для отримання інформації про ситуацію в Україні та світі 58% респондентів опитування Центру Разумкова обрали Facebook [9].

Виокремлені раніше механізми міжпартійної боротьби у рамках конструювання політичного ландшафту знайшли своє втілення у технологіях отримання, оприлюднення і поширення різноманітних інсайдів (інсайдерської інформації), тобто даних із закритих джерел, які зазвичай надходять безпосередньо з кіл досліджуваного об'єкта. Інсайди розповсюджують ЗМІ, самі політики, наближені до них особи, однак останнім часом лідером з ефективного використання такого типу даних стали спочатку YouTube-, а згодом Telegram-канали, діяльність яких у медіапросторі отримала назву «війни політичних «зливів» або компроматів», а державні спецслужби часто розцінюють

як ворожу до національної безпеки. Показовим кейсом такого впливу на політику є «злив» у публічну площину запису розмови колишнього прем'єр-міністра України О. Гончарука з іншими високопосадовцями, де, серед іншого, лунала критика на адресу президента В. Зеленського [4]. 15 січня 2020 р. у мережу потрапили згадані записи, 17 січня О. Гончарук подав президенту заяву про свою відставку, яка однак не була підтримана, а 4 березня того ж року Верховна Рада України 353 голосами звільнила політика з займаної посади [6]. Хоча звільнення напряму й не пов'язували з інформаційним «зливом», але саме він каталізував антиурядову риторику.

Ряд всеукраїнських і регіональних Telegram-каналів з багатотисячною аудиторією Служба безпеки України у лютому 2021 р. визнала такими, що дестабілізують ситуацію в країні і займаються розвідувально-підривною діяльністю на замовлення спецслужб Російської Федерації [7].

Існування Telegram-каналів – приклад односторонньої комунікації, коли політичне джерело інформації оприлюднює дані, не завжди забезпечуючи опцію зворотного зв'язку. Активна комунікація політиків та суспільства, особливо під час виборів, відбувається з використанням ЗМІ (переважно конвергентних) і комунікаційних платформ (соціальних мереж, месенджерів тощо), натомість організаційні засоби (зокрема, громадські приймальні) використовують доволі неактивно. Саме інтернет-технології дозволили вперше у комунікаційну систему політики включити безпосередню опцію комунікації – потокового обміну інформацією між суб'єктами і об'єктами політичної дії. Найбільш розповсюдженим майданчиком для реалізації онлайн-технологій є кіберпростір – віртуальне середовище з'єднаних комунікаційних систем, що використовується для здійснення комунікацій та просування суспільних відносин. Не менш популярним стало створення «тіньових сторінок», тобто онлайн-ресурсів без явної прив'язки до конкретного кандидата, однак з контентом, який аргументує або підтримує цілі певної політичної сили. Такі групи, наприклад, у мережі Facebook, зазвичай мали саркастично-глузливі назви, а їхньою головною метою було розповсюдження політичних фейків про опонентів [8, с. 152].

На сьогодні фейк став невід'ємним компонентом прийомів політичної боротьби із застосуванням інформаційних технологій. Більше того, політична пропаганда ефективно використовує й процедуру спростування неправдивої інформації. Восени 2020 р. Інститут масової інформації провів масштабне дослідження 23 загальнонаціональних онлайн-медіа на предмет поширення фейкових

та маніпулятивних матеріалів. У підсумку виявилось, що основними темами фейків є: побутові (39%), проросійські (34%) та фейки, пов'язані з місцевими виборами (12%). Щодо маніпуляцій, то 47% з них стосувалися місцевих виборів, на другому місці – проросійські маніпуляції (17%), на третьому – маніпуляції про гроші, економіку і зарплати (16%) [1]. Отже, політичний контекст є присутнім у всіх форматах інформаційних маніпулятивних впливів в українських медіа.

Технологією конкурентної боротьби політичних партій також є використання третіх осіб, що артикулюють публічно або ж анонімно партійні наративи для широкої аудиторії, а саме:

- лідери громадської думки – особи, що користуються авторитетом і повагою у певної частини суспільства і відкрито підтримують позицію політичної партії, дублюють або аргументують її;

- боти – акаунти у соціальних мережах неіснуючих осіб та анонімних користувачів, яких задіюють задля поширення політично вигідного контенту.

Підсумовуючи, акцентуємо, що в умовах розбудови інформаційного суспільства, медіатизації політики та подальшої політичної монополії на інформацію та джерела її поширення найбільш дієвими технологіями партійного впливу залишаються інформаційно-комунікаційні, які реалізуються політичними акторами та їхніми командами в онлайн-просторі. Маємо підстави стверджувати, що наразі не йдеться про розширення набору політтехнологій, а відбувається розвиток технічної сторони їх реалізації – впроваджуються мережеві алгоритми, сегментується аудиторія з метою адресного впливу на цільову її частину, віртуалізується сфера безпосередньої взаємодії політики та суспільства.

Л і т е р а т у р а

1. Братушак О., Романюк О. Ядерний удар і магія. Фейки та маніпуляції процвітають в українських медіа. *Інститут масової інформації*. 2020. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/yadernyj-udar-ta-magiya-fejky-ta-manipulyatsiyi-protsvitayut-v-ukrayinskyh-media-i35399> (дата звернення: 21.04.2021)
2. Дослідження української аудиторії Facebook та Instagram за січень 2021 року. *PlusOne*. URL: <https://plusone.com.ua/research/> (дата звернення: 21.04.2021)
3. Закони для соцмереж: як протидіяти маніпуляціям у інтернет-просторі. *ЦЕДЕМ*. 2019. URL: <https://cedem.org.ua/news/zakony-dlya-sotsmerezhh/> (дата звернення: 21.04.2021)

4. Зеленський вимагає від силовиків за 2 тижні знайти, хто прослуховував Гончарука. *Українська правда*. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/17/7237665/> (дата звернення: 21.04.2021)
5. Особливості політичної реклами у соціальній мережі Facebook на місцевих виборах 2020 (5 вересня – 20 жовтня). *Опора*. 2020. URL: https://www.oporaua.org/report/vybory/polit_ad/21640-osoblivosti-politichnoyi-reklami-u-sotsialnii-merezhi-facebook-na-mistsevikh-viborakh-2020-5-veresnia-20-zhovtnia (дата звернення: 21.04.2021)
6. Парламент звільнив Гончарука з посади Прем'єра. *Укрінформ*. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2889469-parlament-zvilniv-goncaruka-z-posadi-premera.html> (дата звернення: 21.04.2021)
7. СБУ викрила агентурну мережу спецслужб РФ, яка дестабілізувала ситуацію в Україні через Telegram-канали. *Служба безпеки України: Офіційний вебсайт*. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-ahenturnu-merezhu-spetsluzhb-rf-yaka-destabilizovala-sytuatsiiu-v-ukraini-cherez-telegramkanaly> (дата звернення: 21.04.2021)
8. Щедрова Г. Вітчизняна практика використання онлайн-технологій в електоральному процесі. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 144. С. 151–155.
9. Щедрова Г., Кормич М. Чинник довіри як інструмент політичних технологій. *Гілея: науковий вісник*. 2020. Вип. 154. С. 335–340.
10. Як змінились уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020 р.). *Центр Разумкова*. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylis-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r> (дата звернення: 21.04.2021)

Секція 4

МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ В РОЗРІЗІ ТЕОРІЇ ЛАКУН

Афоніна І. Ю.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Питання міжетнічної комунікації та правильного сприймання інформації представниками різних етнічних груп залишається одним з актуальних у царині лінгвокультурних та перекладознавчих досліджень. Особливу увагу приділено дослідженню феномена лакунарності у контексті сучасних глобалізаційних процесів.

Національно-специфічні (ті, що роз'єднують, розмежовують) елементи в лексичних системах мов і культурах в останні десятиліття були описані зарубіжними і вітчизняними дослідниками у різних аспектах за допомогою різних термінів: лакуни (Ж.П.Віне, Ж.Дарбельне, В.Л.Муравйов), пробіл, лакуна (К.Хейл), антислова, пробіли, лакуни, білі плями на семантичній мапі мови (Ю.С.Степанов), приклади неперекладного характеру (В.Г.Чернов), безеквіваленти, лексичний нуль, нульова лексема (Й.А.Стернін), безеквівалентна й фонова лексика (Л.С.Бархударов, Є.М.Верещагін, В.Г.Костомаров), темні місця в текстах однієї мови, випадкові лакуни (Л.С.Бархударов), етнотема – наскрізний образ, що міститься у національній картині світу різних етнічних общин.

Найпоширенішим з перерахованих вище термінів, є лакуна (від лат. *lacuna* – заглиблення, впадина, провал, порожнина; від франц. *lacune* – пустота, розрив, пропуск, пусте місце). Термін лакуна був уперше введеним до наукового обігу канадськими лінгвістами Ж. Віне та Ж. Дарбельне, які визначили його як явище, котре має місце всякий раз, коли слово однієї мови не має відповідника в іншій мові.

Лакуна (в широкому сенсі) – національно-специфічний елемент культури, який знайшов відповідне відображення у мові та мовленні носіїв цієї культури і який в процесі комунікації або не розуміється взагалі, або розуміється недостатньо носіями іншої лінгвокультури.

Лакуна (у вузькому сенсі, т. зв. «мовна лакуна») — відсутність у лексичній системі мови слова для позначення того чи іншого поняття.

На думку дослідників, лакуни існують у текстах і ускладнюють розуміння відповідного фрагменту тексту іншокультурним реципієнтом. З точки зору З.Д. Попової та Й.А. Стерніна, лакуна – це відсутність одиниці в одній мові за її наявності в іншій. Ці автори підкреслюють, що «головною особливістю лакун є те, що вони виникають у процесі спілкування, в ситуації контакту двох культур» [3, с. 19–20].

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної і перекладознавчої думки існує багато класифікацій міжмовних лакун, які ґрунтуються на різних ознаках: системно-мовна приналежність (міжмовні та внутрішньомовні), позамовна обумовленість (вмотивовані і невмотивовані), парадигматична характеристика (родові і видові), ступінь абстрактності змісту (предметні, абстрактні), тип номінації (номінативні і стилістичні), приналежність лакуни до певної частини мови (З. Д. Попова, Й. А. Стернін), за статевою приналежністю референтів (гендерні), внутрішній і зовнішній зв'язок між позначеними предметами (метонімічні) (А. А. Махоніна). Г.В. Бикова відмічає наявність унікальних і загальних лакун, абсолютних і відносних, етнографічних лакун, нульових лакун, змішаних лакун, вакантних (некомпенсованих) лакун, емотивних (конотативних, асоціативних) лакун, граматичних лакун, мовленнєвих [1].

По-іншому потрактовують термін «лакуна» Ю. А. Сорокін та І. Ю. Марковіна. Вони вживають термін лакуна в широкому сенсі, відносячи до даного феномену всі явища, що вимагають додаткового пояснення при контакті з іншою культурою. Зазначені дослідники вважають за доцільне і методологічно виправданим застосування цього терміна при зіставленні не тільки мов, але і деяких інших аспектів культури. «Лакуни в найзагальнішому розумінні фіксують те, що є в одній локальній культурі, і чого немає в іншій», – вважає І. Ю. Марковіна. У свою чергу Ю. А. Сорокін стверджує, що «...художня література може бути розглянута як сукупність збігів і розбіжностей (лакун), що вимагають інтерпретації і є способом існування смислів, традиційно функціонуючих в тій чи іншій

локальній культурі». Іншими словами, на думку дослідника, «... лакуни є наслідком неповноти або надмірності досвіду лінгвокультурної спільності» [4, с. 187].

Отже, розповсюдження поняття «лакуна» на співставлення як мов, так і інших аспектів культури видається доцільним і методично виправданим. З одного боку, таке розширення поняття «лакуна» ґрунтується на тісному зв'язку мови і культури; з іншого боку – виявлення поряд з мовними лінгвокультурологічних і культурологічних лакун сприяє встановленню деяких конкретних форм кореляції мови і культури.

Література

1. Абдуразакова Ш. Р. Межязыковые лакуны и способы их перевода [Текст] / Ш. Р. Абдуразакова // Филология и лингвистика в современном обществе: материалы Междунар. науч. конф., 2012. – С. 97–99. – URL <https://moluch.ru/conf/phil/archive/27/1997/> (дата звернення: 07.05.2021).
2. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 36–41.
3. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие / И.А.Стернин. – Воронеж: 2001. – 135 с.
4. Текст как явление культуры / Г.И. Антипов, О.А. Донских, И.Ю. Марковина, Ю.А. Сорокин. – Новосибирск: Наука, 1989. – 194 с.

USING SIMPLIFIED TECHNICAL ENGLISH IN TRANSLATION

Bovt A.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Preparing students specializing in translation for future professional activity requires equipping them with skills and knowledge that can be applicable in the given region. As Severodonetsk-Lysychansk-Rubizhne agglomeration is an industrial one, the need for specialist in technical translation is quite high. However, the main problem in preparing would-be translators is related to the lack of hours on practice of translation, therefore it is almost impossible to cover the peculiarities and terminology of many different industries. Therefore, the use of ASD Simplified Technical English, ASD-STE100 (STE) can be quite beneficial.

The first release of Simplified English Guide took place in 1986. It helped to solve the problem with understanding maintenance documentation in the civil aviation industry that the Association of European Airlines (AEA) had faced. In 2005, the Guide became ASD Simplified Technical English Specification, ASD-STE100. It was developed to help the readers, especially non-native English, of documents in English understand what they read [2].

STE became a big success, and spread far beyond its intended purpose of aerospace maintenance documentation. In 2018, 58% of the ASD-STE100 users were outside aerospace and defense. Copies of the specification were requested by 105 different countries worldwide (63% outside Europe) and more than 250 universities worldwide [1]. Currently, Issue 7 of 2017 is used as the latest one. However, Issue 8 will be available on May 4, 2021.

STE is intended for all technical texts eliminating many comprehension problems due to its multiple benefits. STE consists of 53 Writing Rules in nine sections, and a Dictionary of controlled vocabulary of 864 approved words. This number is sufficient to write all technical sentences. The Writing Rules cover aspects of grammar and style; the Dictionary specifies the general words that can be used. These words are chosen for their simplicity and ease of recognition. In general, there is only one word for one meaning, and one part of speech for one word. STE is quite flexible and adaptable, and permits the use of common engineering and scientific terms thus increasing readability and safety.

Interest in STE has also increased dramatically in the areas of language services, professional translation and interpreting, as well as in the academic world. It helps to deal with difficulties related to complex sentence structures, confusing word forms and ambiguous vocabulary, thus reducing the chance of ambiguity. As a controlled language, STE helps streamline the translation of technical documentation in terms of time and cost efficiency. Furthermore, by using STE, it is possible to reduce the word count by at least 20% compared to the same content written in standard English [1]. In such a way, using approved grammar patterns and words, a translator can perform translation faster and more qualitatively. When STE was created, one of its main objectives was to make translation easier. If the vocabulary, meanings of words, and the sentence constructions are standardized, the variations between texts in different languages will be minimal. It must be mentioned that STE cannot be used alone. It is supposed to be used with other applicable specifications, additional reference guides, field-specific texts.

The guide starts with description of the approved words and grammar patterns. For example, the word ‘test’ is an approved noun, but not an approved verb. Therefore, in STE it can be used in the sentence ‘Do the leak test of the system’ but not ‘Test the system for leaks’ [3, p. 22], though the latter option would be probably chosen by most students. The word ‘oil’ is a technical name in STE, so ‘Oil the steal surfaces’ is a wrong sentence as it must be ‘Apply oil to the steal surfaces’ [3, p. 28].

Another example is related to the verb tenses approved in STE. Instead of choosing between the Past Simple and the Present Perfect, the STE dictionary provides you only with four possible forms, namely, Infinitive/Imperative, Simple present tense, Simple past tense, Past participle (as an adjective) [3, p. 39]. Besides, the guide encourages to use only the active voice in procedural writing, and use it as much as possible in descriptive writing.

As for sentences, STE encourages users to write short and clear sentences (maximum 20 words in instructions and 25 words in descriptions), however, without omitting meaningful nouns or verbs, or using contractions. The paragraph must consist of no more than six sentences related to only one topic [3, p. 47]. Such clear instructions make it much easier for a translator to make the decision. Specific rules in STE also refer to the appropriate usage of punctuation (except for semicolon), approved words, terms, conjunctions, and prepositions.

The second part of STE provides a dictionary with the approved words. It has four columns: the word and its part of speech, the approved meaning or alternatives for each word, the approved examples, and the examples that are not approved [3, p. 93]. A word in uppercase letters shows that you can use this word; a word in lowercase letters indicate that you should use the other one that is approved. For example, the word ‘accuracy’ that is often used in translation by non-native speakers is not approved. STE prescribes to use the word ‘precision’ instead. A similar case is with an adjective ‘main’, which should be replaced by an approved ‘primary’. Sometimes the guide provides examples where a part of speech must be changed to the approved one, for instance, ‘addition’ as a noun must be replaced by a verb ‘add’. The approved examples show a method to write the same information with the approved word though the wording is not mandatory.

Thus, the usage of ASD Simplified Technical English can greatly contribute to preparing future specialists in translation for their professional activity in technical field by equipping them with basics of grammar and vocabulary used in most technical texts.

Table 1

Example of a Dictionary Article

Word (part of speech)	approved meaning/ ALTERNATIVES	APPROVED EXAMPLE	Not approved
manufacture (v)	MAKE (n)	YOU CAN MAKE THE CLEARING TOOL LOCALLY	The clearing tool can be manufactured locally.

References

1. ASD-STE100 Implementation in S1000D [Electronic source]. Access mode: http://www.aia-aerospace.org/wp-content/uploads/2018/01/DANIELAZAMBRINI_20AUG18.pdf
2. ASD-STE100 official web site [Electronic source]. Access mode: <http://www.asd-ste100.org/>
3. Simplified Technical English. – ASD: Brussels. – Issue 7, 2017. – 382 p.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕСЕ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА “ДЖАКОМО ДЖОЙС” ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Ігошев К. М.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Автобіографічне есе Джеймса Джойса “Джакомо Джойс” було написане в 1914 році, але опубліковане лише в 1968 році видавництвом “Фабер і Фабер” з передмовою та коментарем Річарда Еллмана [9]. Це видання базується на ґрунтовному дослідженні Р. Еллмана для його біографії Джеймса Джойса, що була вперше опублікована в 1950 році. Хоча з того часу минуло більш ніж півстоліття й багато дослідників заявляли про необхідність нового, більш коментованого та ґрунтовного видання цього есе Джойса в контексті останніх досліджень творчості автора, поки що такого видання не існує. Натомість існує два опубліковані переклади есе “Джакомо Джойс” українською мовою: переклад Ростислава Доценка (2004) [2] та Ярослави Панко (2019) [3].

Вивченням творчості Дж. Джойса в цілому та його есе “Джакомо Джойс” зокрема займалися і займаються Р. Еллман [5; 9], М. Дельвіль [4], Д. Маккорт [6]. У вітчизняному літературознавстві ці

проблеми розробляли: Ю. Алексєєнко [1], Л. Безкоровайна та М. Оробінська [7]. Цей вкрай особистий та відвертий текст Джойс ніколи не пробував, а можливо й не хотів публікувати. На це вказує і його фрагментарний та “вибагливий” характер. Разом із тим, в тексті цього есе вбачаються усі ті літературні прийоми та свідома увага до форми, вживання повторень, алітерації та метафор, його інтертекстуальна природа – поєднання цитат не тільки з літературних творів, а й з пісень, проповідей, філософських трактатів – що свідчить про сумлінну, усвідомлену роботу над стилем тексту. Саме есе становить 16 сторінок тексту, написаних від руки на 8 двосторонніх аркушах. Текст нерівномірний, в ньому присутні великі проміжки, іноді ці проміжки більші за абзаци самого тексту. Саме тому цей текст впливає на читача не лише на мовному, але й на візуальному рівні. Оригінал тексту написано переважно англійською з невеликими включеннями італійської, латини, німецької мов та трієстського діалекту італійської мови. Цей твір – один з небагатьох, що описують так званий “трієстський період” життя Дж. Джойса. Більше інформації про цей період можна отримати лише з “Дублінського щоденника” Станіслава Джойса [8] (брата Джеймса), та власне біографії самого Джойса за авторством вже згаданого Р. Елмана [5].

В цьому дослідженні я спробую порівняти два наявні переклади есе Джойса “Джакомо Джойс” в аспекті еквівалентності перекладу, сфокусувавши свою увагу на описі Таємничої леді Джойса.

Есе “Джакомо Джойс” розповідає про період, коли Джеймс Джойс жив і працював в італійському місті Трієст (що на той час належало Австро-Угорській імперії). Тут він працював вчителем англійської мови в Школі Берліца і швидко став дуже популярним серед багатих учнів цієї школи завдяки своїй незвичній манері проведення занять. Працюючи вчителем він також познайомився з молододою леді, своєю ученицею, яка згодом стане одним з прототипів для його Таємничої леді – з Амалією Поппер. Саме на її образі та цитатах з есе, пов’язаних з Таємничою леді ми й зосередимо увагу. Есе майже повністю, прямо чи опосередковано, присвячено її опису та опису почуттів автора до неї. Текст есе починається саме з опису її зовнішності та манер:

Оригінал	Переклад Р. Доценка	Переклад Я. Панко
Who? A pale face surrounded by heavy odorous furs. Her movements are	Хто? Бліде обличчя в обводі густо пахкого хутра. Рухи сором’язкі й нервові.	Хто? Бліде обличчя, оточене дуже напахченим хутром. Її рухи соромливі й

shy and nervous. She uses quizzingglasses. <i>Yes: a brief syllable.</i> A brief laugh. A brief beat of the eyelids. Cobweb handwriting, traced long and fine with quiet disdain and resignation: a young person of quality [9, с. 1].	Вона послуговується лорнетом. Атож. Говорить рвучко. Сміється рвучко. І так само рвучко стріпує повіками. Письмо павутинчасте, подовгасті й витончені літери, в яких тиха зневага й упокореність: молода особа непересічного походження [2].	нервові. Вона користується лорнетом. <i>Так: рвучкий склад.</i> Рвучкий сміх. Рвучкий помах вій. Сплутаний почерк, старанно і тонко виведений з тихим презирством і смиренністю: юна особа з гідністю [3].
---	---	---

На мою думку, в обох перекладах є деякі неточності, хоча переклад Я. Панко точніше передає графічну складову тексту оригіналу (групування речень, інтервали між абзацами та вживання курсиву). Натомість переклад Р. Доценка ближчий до тексту оригіналу за стилем (“Хто? Бліде обличчя в обводі густо пахкого хутра. Рухи сором’язкі й нервові ... Письмо павутинчасте, подовгасті й витончені літери, в яких тиха зневага й упокореність: молода особа непересічного походження” [2]). З огляду на вказані неточності, мені видається за можливе запропонувати компромісний варіант перекладу даного уривку, що поєднував би сильні сторони обох проаналізованих перекладів:

“Хто? Бліде обличчя в обводі густо пахкого хутра. Рухи сором’язкі й нервові. Вона користується лорнетом.

Так: рвучкий склад. Рвучкий сміх. Рвучкий помах вій.

Письмо павутинчасте, подовгасті й витончені літери, в яких тиха зневага й упокореність: молода особа непересічного походження”.

Отже, в отриманому перекладі можна виділити наступні фрагменти:

1) “Хто? Бліде обличчя в обводі густо пахкого хутра. Рухи сором’язкі й нервові” [2], взято з перекладу Р. Доценка як таке, що точніше передає сенс і стиль оригіналу, зокрема: *heavy odorous furs* [9, с. 1] – саме “густо пахке хутро” [2], а не “дуже напахчене хутро” [3] (в останньому виразі вгадується негативна конотація, що відсутня в оригіналі);

2) “Вона користується лорнетом” [3], взято з перекладу Я. Панко, як більш природне;

3) “Так: рвучкий склад. Рвучкий сміх. Рвучкий помах вій” [3] та подвійний інтервал між другим та третім абзацом (також з перекладу Я. Панко) – з огляду на точнішу передачу прийому повторення у порівнянні з оригіналом (“рвучкий” так само, як і в оригіналі, у початковій позиції та викликає схоже відчуття “вибуховості”, на відміну від перекладу Р. Доценка, де це відчуття послаблене через серединну позицію цього прикметника);

4) “Письмо павутинчасте, старанні й витончені літери, в яких тиха зневага й упокореність: молода особа непересічного походження” [2; 3] (знову ж з перекладу Р. Доценка) – з огляду на точність передачі авторського ідіолекту Джойса: *cobweb handwriting* [9, с. 1] – скоріш за все саме “павутинчасте письмо” [2], ніж “сплутаний почерк” [3], бо далі зазначається “*traced long and fine*” [9, с. 1], що ми передали як “старанні й витончені літери” (змішавши слововідбір наших перекладачів), тому це виключає “сплутаність” (яка передбачає нерозбірливість, незрозумілість як таку).

Наскільки можна оцінити, проаналізувавши лише один уривок перекладів есе Дж. Джойса “Джакомо Джойс” українською мовою, зазначу, що переклади Р. Доценка та Я. Панко мають свої переваги і недоліки. Р. Доценку вдалося ближче підійти до стилю та естетичного ефекту оригінального твору. Я. Панко також подекуди успішно відтворює стиль автора (зокрема, використання повторення), а також групує речення, використовує курсив та абзацний інтервал згідно з оригіналом твору.

Література

1. Алексеєнко Ю. С. Історія перекладів творів Джеймса Джойса. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20180128-istoriya-perekladiv-tvoriv-dzhejmса-dzhоjsа>
2. Джойс Дж. Джакомо Джойс. Пер.: Ростислава Доценка, 2004. URL: https://www.ae-lib.org.ua/texts/joyce_jacomo_joyce_ua.htm#_fn_31
3. Джойс Дж. Джакомо Джойс. Пер.: Ярослави Панко. Медіа-проект “Джакомо Джойс”, 2019. URL: <https://giacomojoyce.com/>
4. Delville M. “At the Center, What?” “Giacomo Joyce,” Roland Barthes, and the Novelistic Fragment. *James Joyce Quarterly*. Vol. 36. No. 4, 1999. Pp. 765-780.
5. Ellmann R. James Joyce. London : Oxford University Press, 1982. 887 p.
6. McCourt J. The Importance of being Giacomo. *Joyce Studies Annual*. Vol. 11, 2000. Pp. 4-26.
7. Orobinska M., Bezkorovaina L. Comparative Analysis of James Joyce’s “Giacomo Joyce” and its Translation. *Лінгвістичні студії*. Вип. 36. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2018. С. 67-72.

8. Joyce St. The Complete Dublin Diary of Stanislaus Joyce. Ed. By G. H. Healey. Ithaca : Cornell University Press, 1971. 188 p. URL: <https://archive.org/details/completedublindi0000joyc/page/8/mode/2up>
9. Joyce J. Giacomo Joyce. Introduction and notes by R. Ellmann. London : Faber & Faber, 1968. 55 p.

КОНЦЕПТ «УСПІХ»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Козьменко О. І., Козьменко О. А.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

У сучасній когнітивній лінгвістиці активно досліджується проблематика взаємодії мислення, мови й культури на прикладі концепту «успіх» і його крос-культурної репрезентації (Г. Андрієнко, Т. Гордієнко, М. Зуєв, О. Колесникова, О. Машкова, О. Михайлова, Н. Паршина, О. Погодаєва, В. Рябуха, Л. Хомкова, К. Хриніна, Н. Еренбург та ін.). Як відомо, мова виступає як засіб та спосіб пізнання, що відображає культуру народу, передає національну ментальність, історичну спадщину. Зарубіжна дослідниця В. Маслова вважає, що картина світу відображається через призму понять, які сформувалися в певному соціокультурному середовищі, і, саме ці численні поняття є комплексом концептів [8].

Науковці пропонують досліджувати поняття «успіх», використовуючи концептну сферу мови, пояснюючи це тим фактом, що «концептуальна картина світу представляє собою рефлексивне відображення дійсності в процесі розумової діяльності, яка є більш об'ємною й багатою ніж мовна, і формується за допомогою когнітивних структур або концептів» [2]. На думку Г. Андрієнко, універсальними лінгвістичними характеристиками концепту «успіх» є стійкість, абстрактна природа, складність організованої єдності концептуальних ознак і асоціацій, наявність модально-оцінних властивостей [1]. Зацікавленість науковців цим концептом має прояв у антропологічних, аксіологічних, логіко-гносеологічних, та, навіть історичних дослідженнях.

Дослідниця О. Гончарова, спираючись на відомості зі словника, стверджує, що походження слова «успіх» відбувається від давньоруського слова *успѣти* («вспівати»), який мав декілька значень: спішно рухатися; спішно готувати, запасати; допомагати, сприяти; розвиватися, дозрівати [3]. Дослідники стверджують, що

старослов'янське дієслово «поспішати» має значення 1) поспішати, встигати; 2) приготувати щось до певного терміну, заготовляти; 3) допомагати комусь, робити добро; 4) дозрівати [2]. Але, значення змінилися упродовж часу та дієслово «дозрівати, встигати» змінилося на дієслово «поспішати», звідки й поширилося значення іменника «спіх», яке мало три дефініції: 1) поспішність, швидкість, швидкий рух уперед; 2) прагнення, старанність, ревності; 3) досягнення мети, успіх, удача, щастя [3; 2].

Українська дослідниця Ю. Ільїна надала науковий огляд визначення успіху і з'ясувала, що «слово *успіх* – слов'янського походження, але конотація поняття в нашому суспільстві найчастіше несе в собі наліт або західної, або східної філософії, відповідного світовідчуття» [5]. В англійській мові, як зауважує авторка, є три базові терміни «успіху»: «*success* (від латинської результат як досягнення мети, високе становище), *progress* (просування, розвиток), *luck* (талан)» [5].

Якщо розглядати слово «успіх» англійською, то можна побачити в ньому латинське коріння. Походження це слово має від *succedere*, яке утворилося через злиття дієслова *cedere* – «*рухатися*», «*ідти*» та префікса *sub(suc)* («*майже*», «*згодом*»). Дієслово *succedere* має такі значення: *входити, слідувати, наслідувати, надавати наступника, присилати на зміну* [4]. Згідно з іншим джерелом, це дієслово має такі значення: 1) поступати на чийсь місце, слідувати, бути наступником: а) на посаді; б) вступати в права й обов'язки спадкодавця, наслідувати майнові права померлого, в) займати місце попереднього заставо тримача, вступати в його права; г) бути найближчим спадкоємцем; 2) піддаватися [7]. Як бачимо, значення з впливом часу значно змінилися й на період середньовіччя слово успіх вже мало таке розуміння: 1) наслідок, результат, 2) поступальний рух уперед, і, таким чином, з'являється додаткове значення – «досягнення поставленої мети» [3]. Досліджуючи питання успіху, американські вчені Нора Петерсон та Пітер Мартін, завдяки простеженню етимологічних коренів цього слова виявили різні моделі використання цього слова. Початково «успіх» визначається як нейтральний досвід. Це може дати як позитивні, так і негативні результати; події можуть мати «хороший» чи «поганий» успіх [9]. Уперше це поняття в англійській літературі з'явилося в 1537 році у зв'язку з негативними подіями. Автори наводять декілька літературних джерел, де успіх, перш за все, асоціюється зі смертю, поразками в битвах, трагедією, з чимось повним суперечностей і напруженості. Тобто на початку появи цього терміну його використання в літературі та культурі XVI століття

було пов'язане з тим, що сталося як наслідок чогось іншого. Це могло бути позитивним, але часом і небезпечним, і нещасливим, і непевним, на що неможливо вплинути. Отже, успіх спочатку відображав просто результат, а вже потім його визначення набуло суто позитивного трактування [9].

Робота А. Каслової та Н. Чернової щодо культурно-лінгвістичного трактування успіху, у якій дослідниці, проаналізувавши концепт «успіх» дійшли висновку, що його ядро в англійській мовній картині світу складають такі поняття, як «result, happy outcome» (результат, щасливе завершення справи); «accomplishment, attainment» (виконання, завершення); «fame, being known» (слава, відомість). Периферійні прошарки цього концепту трактуються, як «a high position in something» (висока позиція, посада в чомусь); «a lot of money» (багато грошей); «respect» (повага); «to try to do (efforts)» (докладені зусилля, спроби зробити щось); «admiration» (захват); «others: aim, purpose, wealth, social status, luck, something that people like, effect, to work in a satisfactory way, to intend, prosperity, advance, succession» (інше: ціль, багатство, соціальний статус, вдача, те, що подобається, результат, задовільна робота, намір, процвітання, рух уперед, послідовність)» [6].

Отже, для слов'янської культури притаманне розуміння успіху як сукупності природних здібностей та удачі, що не завжди вимірюється матеріальними чинниками. Для західної культури, навпаки, успіх – це, насамперед, матеріальні блага, добробут, фінансова стабільність, що досягається кропіткою щоденною працею.

Література

1. Андриенко, А. А. Концепт успех в американской и русской лингвокультурах (на материале популярно-делового дискурса). (Автореф. дис. канд. филол. наук). ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет» «Педагогический институт», Ростов-на-Дону. – 2009. – Режим доступа <http://cheloveknauka.com/kontsept-uspeh-v-amerikanskoy-i-russkoy-lingvokulturah#ixzz6SqUrrSHa>
2. Гельфонд, М. Л., Мишук, О. Н., Мирошина, Е. Ю. Философско-терминологический анализ понятия «Успех». *Известия ТулГУ. Гуманитарные науки*, 1. – 2017. – Режим доступа <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofsko-terminologicheskij-analiz-ponyatiya-uspeh>
3. Гончарова, Е. Н. Концепт успех/success в русской и американской лингвокультурах: историко-этимологический аспект. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение*, 2 (177). – 2016. – Режим доступа <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept>

uspeh-successv-russkoy-i-amerikanskoy-lingvokulturah-istoriko-etimologicheskij-aspekt

4. Жулай, С. Т., Куварова, Е. К. Латинский язык для студентов-юристов. Киев: МАУП, 2000. – 345с.
5. Ільїна, Ю. М. Науковий огляд проблематики успіху та успішності. Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання, 8, 2009. С. 98-112.
6. Каслова, А. А., Чернова, Н. А. Концепт успех / success в русской и английской языковой картине мира. *Политическая лингвистика*, (2) 32, 2010. – С. 176-180.
7. *Латинско-русский словарь*. – 2018. – Режим доступа https://dic.academic.ru/contents.nsf/latin_rus/
8. Маслова, В. А. *Введение в лингвокультурологию*. Москва: Наследие, 1997. – 287с.
9. Peterson, N. M., & Martin, P. Tracing the Origins of Success: Implications for Successful Aging. *The Gerontologist*, 55 (1), 2015. – P. 5-13.

ВІДТВОРЕННЯ ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ОКАЗІОНАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Літвінова М. М.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Фразеологічні okazіоналізми виникають під впливом контексту в результаті семантичних або структурно-семантичних модифікацій узуальних комплексів, що лежать у межах змістовної ідентичності. Серед важливих чинників, які мають бути враховані при перекладі okazіоналізмів сучасні перекладознавці визначають: тісний зв'язок з контекстом; ускладнення структури за рахунок спеціальних способів словотвору, вживання нестандартних морфем, власних назв тощо; прагматичне навантаження [3].

Відтворення прагматичної інформації є важливим чинником, що впливає на адекватність перекладу okazіональних фразеологізмів. Вивчення проблеми відтворення прагматичної інформації у перекладі okazіональних фразеологізмів у складі художнього тексту дає можливість дослідити механізми реалізації перекладацької творчості у вербальній міжмовній комунікації.

Необхідність відтворення прагматичної інформації тексту оригіналу в перекладі вимагає визначення низки чинників, які впливають на практичне рішення перекладача. Аналогічний

оригінальному художньо-естетичний вплив на рецептора перекладу [4: 54] завдяки суб'єктивності оцінювання змін, що зазнає реципієнт тексту оригіналу та перекладу, не може розглядатися як релевантне прагматичне завдання, крім того один і той самий оригінал може викликати різну реакцію у рецепторів, що є іманентною якістю художнього тексту. Цю потенційну спроможність тексту Л. К. Латишев називає регулятивним впливом, оскільки текст регулює розумову діяльність, емоції, поведінку рецептора [1, с. 25].

Врахування прагматичних факторів скерує перекладача до створення об'єктивної можливості рецептору перекладу прореагувати на текст так само, як рецептор оригіналу, проте чи будуть реакції еквівалентними, залежить від збігу їх індивідуально-особистісних якостей. Відтворення прагматичного потенціалу тексту передбачає створення можливості для реалізації аналогічного комунікативного ефекту з орієнтацією на усередненого адресата, уявленням про національно-специфічні особливості якого керується перекладач, формуючи перекладацькі гіпотези.

Об'єктивація універсальних базових емоцій зумовлюється національно-культурною специфікою, яка реалізується у внутрішній формі фразеологізму. За рахунок прагматичного компонента семантичної структури okazionalizmi апелюють до емоційної сфери свідомості і виступають засобом впливу на потенційного рецептора, здійснюючи експресивно-регулятивну, оцінно-емотивну та маніпулятивну функції [2, с.6].

Для вираження емоційної реакції мовця використовуються емотивно-логічні та логічно-емотивні стійкі словосполучення. У вибраних мовленнєвих контекстах логічно-емотивний okazionalnyi frazeologizm *wie ein aufgeblasener Frosch* у контексті: «*Alfred sitzt herum wie ein aufgeblasener Frosch. Er tut nichts*» [5: 330] – «*Альфред сидить без діла як жаба на купині. Він нічого не робить*» (переклад наш – Л.М.) створений внаслідок контамінації на основі семантичної схожості субстантивного фразеологізму *ein aufgeblasener Frosch* – *eingebildeter Mensch* (зарозуміла людина) [7: 65] і дієслівного фразеологізму *sich aufblasen wie ein Frosch* – *sich aufspielen, dunkelhaft sein* (наприндитися, бути пихатим) [6: 258]. Okazionalnyi frazeologizm зі значенням «вдавати з себе пана» перекладач може передати без зміни внутрішньої форми, оскільки в українській мові існує узуальний фразеологізм *як жаба на купині* – *наприндитися* (про пихату людину). Проте поєднання стійкого словосполучення з контекстним партнером, що не відповідає нормативній валентності, сигналізує про зміну фразеологічного значення у відповідності з вимогами контексту.

Фразеологізм в перекладі є функціонально-адекватним оригіналу, оскільки актуалізовані прагматичні смисли зберігають можливість відповідної емоційної реакції реципієнта перекладу.

Аналіз відтворення прагматичної інформації okazіональних фразеологізмів з метою забезпечити адекватність перекладу дозволяє визначити наступні перекладацькі прийоми: використання функціональних аналогів зі збереженням або заміною образу, що викликає подібні асоціації; смисловий розвиток; деїдеоматизацію.

Л і т е р а т у р а

1. Латышев Л. К. Технология перевода [текст] : учебное пособие по подготовке переводчиков (с немецким языком) / Л. К. Латышев. – М. : НВИ-ГЕЗАУРУС, 2000. – 280 с.
2. Молодча Н. С. Семантичні okazіоналізми в сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Молодча Наталя Сергіївна; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2011. – 20 с.
3. Ребрій О. В. Переклад okazіоналізмів як лінгвістична проблема / О. В. Ребрій, А. О. Шураєв// Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2006. – № 741. – С. 179-183.
4. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
5. Klein E. Salz der Gerechtigkeit. – Berlin: Verlag Neues Leben, 1970. – 343 S.
6. Küpper H. Pons-Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. – Stuttgart: Klett, 1987. – 960 S.
7. Schemann H. Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. – Stuttgart, Dresden: Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1991. – 428 S.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ОБРАЗУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЯК ІСТОРИЧНОЇ ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ SCOPUS

Моїсєєнко О. Ю., Мазін Д. М.

*Національний університет
«Києво-Могилянська академія»*

Українська новітня історіографія бере період Київської Русі за вихідний пункт розвитку української державності. М. Грушевський у своїй праці «Україна-Русь», у якій він угрунтував саmобутність історії українського народу, наголошував, що історичне ім'я Русь було присвоєне російським народом, оскільки Київська держава, право,

культура була утвором одної народності, української, в той же час Володимиро-Московське князівство XIII-XIV ст.ст., яке було в основі становлення Росії, утвором іншої народності, та Володимиро-Московська держава не була спадкоємицею ані наступницею Київської; вона виросла на своїм корені [2]. Намагання Росії позбавити український народ історичної ідентичності відбувалось постійно на протязі розвитку української державності, особливої актуальності питання історичної основи України набуває сьогодні, в часи гібридної агресії Росії проти України. Відповідно, дослідження проявів цієї проблематики у наративах різної жанрової спрямованості, зокрема у текстах наукового дискурсу, стає пріоритетним завданням.

Метою цього дослідження є лінгвокогнітивний аналіз української історичної проблематики в наративах науково-освітніх публікацій, представлених у міжнародних реферованих журналах, індексованих на платформі Scopus. Лінгвокогнітивний аналіз дозволяє встановити особливості фреймової організації наративів, яка визначає структуру знань про певний історичний факт та обумовлює концептуальні засади формування історичної пам'яті. Науково-освітні публікації, які є представленими в Scopus, впливають на формування не тільки національної історичної пам'яті, але також на історичний імідж України в світі. Тому важливо з'ясувати, яким чином лінгвокогнітивні аспекти образу Київської Русі як історичної основи української державності відбиваються у наукових міжнародних публікаціях історичного та лінгвістичного спрямування.

Результати аналізу науково-освітніх публікацій за 2014-2021, розміщених на світовій платформі Scopus (одна з найбільших баз даних наукової літератури із понад 70 млн. записів та 22 тис. журналів від 1970 року), свідчать, що у статтях

та книжкових виданнях, які написані авторами не з України і торкаються тематики Київської Русі, у більшості випадків проводяться чіткі паралелі між історичним концептом Київської Русі та сучасною Росією, а не Україною.

Наприклад, у підручнику "Russia and the Soviet Union: An Historical Introduction", який був перевиданий у 2019 р. у США, поняття «Kievan Rus» прирівнюється поняттю «Kievan Russia»: «...In Kievan Russia the fundamental characteristics of Russian culture and religion took root...» [5].

До того ж помітний традиційний дисбаланс у вживанні транслітерації самої назви Київська Русь англійською мовою: зросійщений варіант транслітерації «Kievan Rus» вживається приблизно у 10 разів частіше (145 назв публікацій), на противагу

транслітерації «Kyivan Rus'» – лише 16 назв (станом на 10.05.2021) [Див., зокрема: 1, 3].

Крім того, Україна (Ukraine) практично не представлена у назвах наукових історичних журналів, які входять до бази Scopus і де публікуються статті, присвячені Київській Русі. Взагалі, переважна більшість таких журналів видається в Російській Федерації. Відповідно, термін «Russia» та/або назви відомих російських міст використовуються як у назвах статей, так і назвах журналів, що спонукає до встановлення прямого асоціативного зв'язку між концептами «Kyivan Rus'» та «Russia».

Історичні журнали, які фінансуються або видаються під егідою Російської Федерації і які претендують на статус наукових, часто мають виразний ідеологічний і навіть пропагандистський вимір, що безпосередньо відбивається на редакційній політиці тлумачення ключових історичних термінів. Наприклад, на інформаційній сторінці журналу “Rusin” (tsu.ru), який входить до бази Scopus, заявлено про мету журналу – «публикация исследований по истории, культуре и языку русинов (руснаков) – коренного населения Карпато-Днестровских земель», а сам журнал оголошений як «единственное в мире научное издание по истории русинов Карпато-Днестровских земель... <що> выпускается по благословению первоиерарха Русской православной церкви за границей митрополита Лавра...», причому «Русин» вживається як «самоназва населення Стародавньої Русі», до складу якого входили «Малороссии, Белоруссии, Великороссии, Карпатской Руси». Впадає в око, що в ідеологічному сенсі інформація, яка представлена на сторінці журналу, перш за все, спрямована на затвердження ідеї єдиного історичного російського простору, а офіційна підтримка журналу представництвом РПЦ за кордоном свідчить про позанаукові намагання впливу на світову аудиторію.

Автентичніший погляд на образ Київської Русі як історичну основу сучасної держави України представлений лише у працях дослідників з України або української діаспори, і в цілому, досліджень на цю тематику зовсім небагато. Серед них виділяється монографія С. Плохія «The origins of the slavic nations: Premodern identities in Russia, Ukraine, and Belarus» [4], а також окремі журнальні публікації О. Киричка [3], Д. Гордієнка [1] та небагатьох інших, до того ж частина з них була опублікована раніше 2014 року.

У поодиноких публікаціях зарубіжних авторів проводиться розрізнення між історичними утвореннями Київська Русь та Московія, як наприклад у статті Дж.Вейкгардта «Canon Law Prohibitions on

Marriage to Kin in Rus' and Muscovy» [6], опублікованій 2016 року в у журналі *Canadian-American Slavic Studies*.

Таким чином, результати лінгвокогнітивного аналізу наукових публікацій, розміщених на світовій наукометричній платформі Scopus, свідчать, що станом на сьогодні у текстах наукових робіт представлені переважно окремі локаційні та релігійні зв'язки між сучасною Україною та середньовічною державою Київська Русь. Ці паралелі представлені у небагатьох публікаціях на зазначену тематику від авторів переважно з України або української діаспори. У публікаціях авторів з інших країн, особливо Російської Федерації, переважають закриті фрейми на кшталт «Київська Русь – основа сучасної Росії» або «Київська Русь як основа РПЦ московського патріархату». Перспективним є подальший когнітивно-дискурсивний аналіз наукових публікацій за цією тематикою з використанням інших наукометричних баз даних, що допоможе створити надійну аналітичну основу для розробки стратегії зміцнення історичної суб'єктності України.

Література

1. Godiyenko D. The mission of Kyivan Princess Ol'ga to the King Otto I in the context of Rus' and Germany foreign policies // *Byzantinoslavica*. – Vol. 66. – Issue 1-2. – 2008. – p. 107-125. Режим доступу до ресурсу: www.scopus.com.
2. Hrushevsky M. History of Ukraine-Rus': vols. 1–10 (in 12 books) / M. Hrushevsky. – The Hrushevsky Translation Project), vol. 1: From Prehistory to the Eleventh Century, translated by Marta Skorupsky; Edited by Andrzej Poppe and Frank E. Sysyn, with the assistance of Uliana M.Pasiecznyk. – Edmonton, Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1997. – 602 p. [published in the Ukrainian language in 1898].
3. Kyrychok O. “Philosopher” and “Philosophy” in Kyivan Rus' Written Sources of the 11-14th centuries: Need for a new Asking of the “Old” Question (Review) // *Sententiae*. – Vol. 40. – Issue 1. – April 1, 2021, p. 6-27. Режим доступу до ресурсу: www.scopus.com.
4. Plokhly S. The origins of the slavic nations: Premodern identities in Russia, Ukraine, and Belarus / S. Plokhly. – Peter Jacyk Centre, University of Alberta, 2006. – 367 p. Режим доступу до ресурсу: www.scopus.com
5. Thompson J.M. Russia and the Soviet Union: An historical introduction. – 2019. – New York: Routledge. – 316 p. Режим доступу до ресурсу: www.scopus.com
6. Weickhardt G.G. Canon Law Prohibitions on Marriage to Kin in Rus' and Muscovy // *Canadian-American Slavic Studies*. – Vol. 50. – Issue 2. – 2016, p. 123-141. Режим доступу до ресурсу: www.scopus.com

ПЕРЕКЛАД І ІДЕОЛОГІЯ В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ НА ЗЛАМІ ХХ – ХХІ СТ.

Рудницька Н. М.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Вплив ідеологічних чинників на переклад у демократичному суспільстві опинився в центрі перекладознавчих досліджень в останні десятиліття ХХ ст. Низка дослідників зосередили увагу на впливі конкретної ідеології, як-от патріархальної і феміністичної (М. Wildeman, В. Johnson, В. Godard, S. Lotbinière-Harwood, S. Simon та інш.), або впливу ідеологічних чинників на перекладацьку практику в контексті (пост)колоніальних відносин (прим., S. Bassnett, Н. Triverdi, G. Spivak). Ідеологічний аспект перекладу в контексті націєтворчого проєкту Ізраїлю розглядали дослідники в межах теорії полісистеми (І. Even-Sohar, N. Ben-Ari). Дж. Мандей висвітлив ІВА у перекладі латиноамериканської літератури англійською мовою [5] та вплив індивідуальної ідеології перекладача на професійну діяльність [6].

Більш широкий підхід застосовують, зокрема А. Лефевр і С. Баснет, розглядаючи переклад в цілому як «переписування», на яке впливає ціла низка чинників, включаючи ідеологію [4; 2; 3]. Л. Венуті, аналізуючи англomовні переклади, наголошує на «обов'язковому одомашненні» тексту перекладу і вписуванні в нього «мовних і культурних цінностей, що є зрозумілими» для цільової аудиторії [7, р. 67] (переклад наш. – *Н.Р.*). Цілком справедливим видається твердження П. Торопа, що «навіть у випадку розвинених демократичних країн можна говорити... про переідеологізуюче (в найширшому сенсі слова) “переписування” перекладу» [1, с. 89].

На зламі ХХ-ХХІ ст.ст. у царині художнього перекладу у Великій Британії, Канаді та США можна виокремити три основні тенденції, пов'язані із впливом ідеології. По-перше, падіння головного ідеологічного ворогу – СРСР – та потужної ідеологічної системи, реалізованої в межах країн соцтабору, послабило ідеологічний тиск з боку урядових організацій західних країн на царину художнього перекладу. По-друге, набуло поширення нове бачення перекладачами своєї суспільної ролі. Протягом ХХ ст. перекладачі у старих демократіях часто виступали у ролі *об'єкту* ідеологічного впливу, про що свідчить також наявність спонсорованих державними агенціями перекладацьких проєктів, згадуваних у попередньому підрозділі.

Натомість, протягом останніх десятиліть ХХ ст. частина перекладачів свідомо посіли позицію *суб'єкту* ідеологічного впливу, зокрема, в межах та під впливом ідеологічних антидискримінаційних рухів, пов'язаних з ідентичністю особистості (англ. “identity politics”), як-от фемінізму, руху ЛГБТ, рухів за права людей з фізичними або віковими обмеженнями. На основі антидискримінаційних рухів розвинулося явище політкоректності, і додержання її вимог стало нормою для сучасних англомовних перекладів.

По-третє, переклад і сьогодні певною мірою слугує засобом модифікації систем цінностей та образів суспільств, зображених в оригіналі, а також способів інтерпретації певних явищ і подій до цінностей, образів і способів інтерпретації, типових для цільового суспільства.

Падіння комуністичних режимів в Центральній та Східній Європі сприяло розширенню перекладного репертуару російської літератури (включаючи твори деяких канонізованих радянських письменників, але здебільшого невизнаних радянською владою та сучасних), але спричинилося до зменшення кількості перекладів творів літератур, що мають статус периферійних.

Ідеологічно вмотивована асиметрія у перекладі – це невідповідність інформації, вираженої засобами вихідної мови і відтвореної засобами мови перекладу, спричинена конфліктом домінантних ідеологій вихідного і цільового суспільств або ідеологій автора оригіналу і перекладача та/або наявністю специфічної ідеологічної мети перекладу. Така асиметрія є характерною для сучасних англомовних перекладів творів української та російською літератур. Вона пов'язана з модифікуванням в перекладі описів міжрасових та міжнаціональних відносин, зображенням західного, радянського і пострадянського суспільств і відповідних цінностей і світогляду, сутності влади і владних відносин, релігійним аспектом, питаннями гендеру та сексуальної орієнтації. Західні перекладачі орієнтовані на дотримання норм політкоректності, використовуючи вилучення, заміни і додавання при перекладі (потенційно) образливих слів та словосполучень на позначення фізичних вад людей, і таких, що відбивають дискримінацію за віком, расовою, етнічною, релігійною, гендерною ознаками та сексуальною орієнтацією.

Література

1. Тороп, П. Тотальний переклад : монографія / Пеетер Тороп ; пер. з рос.: О. А. Кальниченка, О. І. Оржицького ; передмова: Т. Бойко, Е. Сютісте. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 264 с.

2. Bassnett, Susan and Lefevere, Andre. General editors' preface // Translation/History/Culture : A Sourcebook [Edited by André Lefevere] – Lnd, NY : Routledge, 1992. – 199 p.
3. Bassnett, Susan and Trivedi, Harish. Post-colonial Translation. Theory and practice [Edited by Susan Bassnett and Harish Trivedi] / Susan Bassnett, Harish Trivedi.- Lnd, NY : Routledge, 1999. – 201 p.
4. Lefevere A. Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame / Andre Lefevere. – Lnd, NY : Routledge, 1992. – 169 p.
5. Munday, Jeremy. Style and ideology in translation : Latin American writing in English / Jeremy Munday. – NY : Routledge, 2008. – 264 p.
6. Munday, Jeremy. The relations of Style and Ideology in translation : A case study of Harriet de Onis / Jeremy Munday // Pegenaute, L.; Decesaris, J.; Tric6s, M. Y Bernal, E. [eds.] Actas del III Congreso Internacional de la Asociacion Iberica de Estudios de Traducccion e Interpretacion. La traducccion del futuro: mediacion lingvistica e Cultural en el siglo XXI. Barcelona 22-24 de marzo de 2007. – Barcelona: PPU. – Vol. N. 1, pp. 57–68.
7. Venuti, Lawrence. The Scandals of Translation : Towards an ethics of difference / Lawrence Venuti. – Lnd, NY : Routledge, 1998. – 210 p.

КОНВЕНЦІЇ В ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ НА ПРИКЛАДІ НЕВЕРБАЛЬНОГО ТАБУ

Стрельцова В. Ю.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Неможливо заперечувати той факт, що комунікація реалізується за допомогою певної мовної ситуації, яка являє собою реально існуючі умови спілкування. Якщо розглядати спілкування з позиції ефективності або неефективності, успішності спілкування залежить від того на скільки комуніканти володіють реально існуючими нормами в даній культурі і таким чином в змозі коригувати свою мовну поведінку. Так, «соціально прийнятним спілкуванням» Р. Уоттс (3) називає конвенціональне спілкування. Конвенції – це фонові вимоги до комунікації і комунікативної поведінки, які можуть виражатися в заборонах і табу. Крім того, існують так звані конвенційні норми і правила, які регламентують комунікативну поведінку представниками тієї чи іншої мовної спільноти.

Табу, на думку О. Кострової, є «найсильнішими з усіх конвенціональних норм» і можуть дуже сильно відрізнятися від табу в

інших лінгвокультурах (1). Проаналізувавши роботи з даної тематики в рамках нашого дослідження, ми прийшли до висновку що в професійному діловому англomовному спілкуванні можна виділити існування корпоративного табу, що відображає норми і заборони певної корпоративної культури, які, в свою чергу, можна розділити на етичні табу, організаційні заборони. Також можна говорити про наявність особливого тематичного табування в діловому спілкуванні, наприклад, не прийнято говорити про звільнення співробітника або обговорювати керівництво.

У своєму подальшому аналізі проблеми табування в англійській лінгвокультурі хотілося б докладніше зупинитися на аспектах невербального табування, яке представляє собою заборону на використання окремих компонентів невербальної поведінки під час ділового спілкування. Невербальне табу - це дії і вчинки, які, згідно з соціальним кодексом тієї чи іншої спільноти, вважаються неприйнятними (2), а їх незнання може призвести до комунікативних невдач і навіть конфліктів. Англійська мова, будучи мовою світового ділового спілкування, виступає мовою-еталоном не тільки в аспекті вербально, а й невербального спілкування. Відповідно до думки більшості вчених, в основі комунікативних норм поведінки англійців лежать певні генетичні особливості народу і історичні події. Емоційна стриманість в спілкуванні, вкрай обмежене використання жестів, важливість дотримання дистанції в процесі комунікації – все це обумовлено національно-специфічними особливостями англійської нації. Велике значення в процесі ділової комунікації необхідно приділяти міміці, яка в загальних рисах характеризується як стримана і неінтенсивна. Неприпустимі пересмикування, гримасничанье, усмішка, уїдлива усмішка. Хоча, саме посмішка в англійському спілкуванні відіграє особливу роль і має національний характер, будучи стримано-етикетної та формальною. Так, відсутність посмішки поряд з глузливою усмішкою є порушенням невербального табу, специфічною для англійської лінгвокультури. Крім того, для англійської лінгвокультури характерно максимальна дистанція спілкування: соціальна дистанція становить від одного до чотирьох метрів, публічна – від трьох з половиною метрів. Втручання в персональну зону (до сто двадцяти сантиметрів), автоматично інтерпретується як неповага, агресія, або загроза особистій безпеці і може стати причиною комунікативних невдач. «Privacy» у англійців – об'єктивна реальність, порушення якої відноситься до одного з найбільш жорстких табу в англійській лінгвокультурі.

Неприпустимість перебивання, необґрунтоване тривале мовчання – табу в англійському спілкуванні. Недотримання цієї заборони – грубе порушення норм ділового спілкування. Для англійського діалогу характерно суворе дотримання правила зміни ролей, відомого як «turn-talking», згідно з яким комуніканти повинні дотримуватися черговості ролей.

Розглянемо епізод з фільму «Богемська Рапсодія» (Bohemian Rhapsody). За сюжетом фільму йде прес конференція, на якій беруть участь всі члени групи Queen.

Pressman 1: Freddie!

Pressman 2: Freddie! Freddie, as the leader of Queen ... as the leader of Queen do you feel responsible for the success of the band?

Freddie: I'm not the leader of Queen, I'm only the lead singer.

Pressman 3: Freddie! A question for Freddie.

Pressman 3: Do you ever doubt your talent?

Freddie: No, that's a stupid question.

Brian: Take it easy, Freddie.

Freddie: What's next?

Pressman 1: Freddie, uh, your teeth. Why don't you get your teeth fixed?

Freddie: I live in Britain. I don't want to stand out.

Brian: Next.

Freddie: Why don't you have your manners fixed? That's an asshole question to ask anybody.

Pressman 4: That's an asshole question.

Pressman 6: Freddie! Freddie, your parents... they are conservative Zoroastrians. I wonder, what do they make of your public persona?

Brian: Is that music...

Freddie: My parents died in a fiery wreck.

Pressman 6: I happen to know that's not true, is it? I just wanted to know whether they were proud of you.

Freddie: Are your parents proud of you? Is this what they hoped for?

Pressman 6: I hope that they are.

Freddie: I surely don't think so.

Brian: Anyone wanna talk about the album?

Pressman 6: Why are you lying about your parents, Freddie?

Freddie: I'm not lying about anything... I just. I am...

Pressman 6: Your fans deserve to know the truth, Freddie.

Shelley: Can you answer the question, please?

Freddie: This is my business.
 Pressman 6: Not. You are a public figure.
 Shelley: What are you afraid of, Freddie? Your parents? Can you tell us about your sexuality?
 Freddie: What? Why, why .
 Shelley: Can you just be honest?
 Pressman 1: Contracting something.
 Pressman 6: Your fans deserve to know the truth.
 Pressman 3 Our readers want to know...
 Freddie: What do your readers want to know? They want to know what? They want to know what ... (Bohemian Rhapsody 2018).

Демонстративне ігнорування учасників комунікації (питання журналістами задаються тільки лідерів групи), необґрунтоване мовчання у відповідь на питання, порушення черговості реплік в діалозі, постійне перебивання комунікантів - фіксується нами як недотримання правил ведення діалогу. Реакція учасників комунікації виражена в зміні емоційного та фізичного стану (почуття розгубленості, обурення, здивування), а також пряма вербальна констатація порушення норми дозволяє нам стверджувати, що дотримання правил зміни ролей в діалозі, повага до всіх комунікантів є законом для успішної комунікації в англійській лінгвокультурі.

Л і т е р а т у р а

1. Кострова О.А. Дискурсивные табу в международной научной коммуникации / О.А. Кострова // Культурные табу и их влияние на результат коммуникации: сб. науч. трудов. – Воронеж: ВГУ, 2005. – С. 252-262.
2. Schröder, H. Tabuforschung als Aufgabe interkultureller Germanistik / H. Schröder // Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache, 1995. – (21). – S. 15-35
3. Watts, R. J. Politeness in Language / R. J. Watts, S. Ide, K. Ehlich (eds.). – 1992. – P. 21-42

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Тараненко О. Г.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

У сучасному світі практично скрізь люди знаходяться під впливом реклами. Мистецтво продажів та підвищення прибутковості будь-якого бізнесу є нагальною потребою як для великих підприємств будь-якого профілю, так і маленьких фірм, що працюють з невеликими обсягами товарів чи послуг.

Цілком зрозуміло, що лінгвопрагматика як галузь лінгвістики, має суто практичну мету – за допомогою правильно та структуровано поданого тексту змусити потенційного клієнта купити товар чи послугу хоча об одноразово, а в ідеалі – змусити клієнта приходити на постійній основі.

Лінгвопрагматика – відносно нова наука, але її надбання, тісно пов'язані з психологією, філософією та семіотикою мають надзвичайно великий вплив на сучасний бізнес та його розвиток (рекламний аспект). Вона почала активно розвиватись у 60-70 р.р. XX століття та пов'язана з іменами таких науковців як Дж. Остін та Дж. Серль [2, с.1-3]. У широкому сенсі, прагматика – це відношення людей до знаків, тобто, коли людина читає текст, то його зміст впливає певним чином, що викликає та акумулює комунікативний ефект. Для сфери реклами цей ефект має найважливіше значення для отримання вигоди від потенційного клієнта. У вдалій рекламі в широкому сенсі акумульовано відповідні мовні засоби для максимального впливу на адресата (покупця). Існує багато стратегій для створення якомога більш результативного тексту, «що продає», з певною структурою та ключовими словами, що діють на підсвідоме людини, її потреби та на те, як за допомогою товару чи послуги їх задовольнити. Дослідженням рекламних текстів (лінгвостилістичний та лінгвопрагматичний аспекти) займалися наступні науковці: І. Вікентьєв, В. Горелова, В. Зірка, О. Селіванова, С. Усачова [1; 3]. Британська дослідниця рекламного дискурсу А. Годдард дає таке визначення рекламного тексту: «центрального місця нашого уявлення про рекламу є фактор свідомого наміру, що стоїть за текстом, задля матеріальної вигоди автора чи іншої, не такої очевидної, як-то підвищення статусу та іміджу» [4; с.7]. На думку Л. Бурковської, «прагматичний аспект рекламного тексту безпосередньо проявляється

у його своєрідній організації – виборі лексичних і граматичних одиниць, стилістичних прийомів, особливому синтаксисі, організації друкованого матеріалу» [1].

Об'єктом нашої уваги постають тексти комерційної реклами та аналіз тих інструментів, що дозволяють побудувати стратегії продажів, що працюють.

Після проведення аналізу сучасних текстів та слоганів комерційної реклами, можна визначити певні алгоритми та структуру, на основі яких побудовано грамотні тексти, що мають на меті конкретний результат – підвищення продажів товарів чи послуг.

Структура такого тексту зазвичай має наступні складові:

- Комерційна пропозиція товару/послуги з описом фірми, переліком послуг, перевагами перед конкурентами. Як приклад можна зазначити такі конструкції *25 років досвіду в галузі, 10000 задоволених клієнтів; 600 вдалих кейсів*. Подібні моделі повинні викликати довіру у клієнта, бо коли є оперування конкретними цифрами чи показниками, то у покупця виникає враження впевненості та доцільності придбання цього товару/послуги. Але в той же час не можна забувати, що реклама має бути добросовісною та на вживати даних, що можуть ввести в оману, чи принижують інші товари або послуги цієї ж категорії (*канал №1 на телебаченні; найкраща косметика в світі, найкращі суши на планеті*).

- Заклик до дії (використання імперативів на кшталт *купуй, спробуй, візьми, відчуй перевагу, зупинись, відпочинь* залежно від товару, що рекламується. Наприклад: *відчуй переваги користування новим сонцезахисним кремом з матуючим ефектом! Поринь у спекотне літо!* Слушним є використання знаків оклику для встановлення невимушеної та дружньої конотації. Експресивність взагалі є одним з рушіїв прагматичної функції у рекламному тексті.

- Використання великої кількості прикметників для емоційного відклику у потенційного покупця. Прикладом може слугувати рекламний опис парфумів L'Imperatrice від D&G: *одурманюючі, загадкові початкові ноти екзотичних фруктів та рожевих квітів не можуть залишити байдужими нікого*.

- Виділення заголовку окремо для кращого сприйняття ключової інформації; використання підзаголовків для структурування змісту. Використання заголовків-питальних конструкцій для емоційного залучення потенційного клієнта: *набридло сидіти в душному офісі? Нумо на відпочинок з нами! Потрібна концентрація? Halls!* (реклама льодяників Halls).

- Пропонування знижок, подарунків, вигідних умов для подальшого співпраці. *При купівлі двох гелів для душі – скраб у подарунок; 30% знижка на товари з минулої колекції; встигни придбати сукню по акційній ціні до кінця місяця; доставка за рахунок фірми.*

- Якщо товар не першої необхідності, рідкий чи незвичайний (на кшталт коштовностей, елітних годинників, антикваріату), то зазначення його ексклюзивності та статусності: *наручні годинники, що представлено, немов картини різних художників, відрізняються манерою виконання та дизайном, але всі схожі в одному – у високій майстерності їх творців* (компанія Swiss-Time). Ще приклади: *унікальні дизайнерські вироби – саме для вас; підкреслити свою індивідуальність та неповторність – це легко з нашою новою колекцією діамантових пусетів.*

У той же час важливо й уникати тих фраз та виразів, що є штампами, тавтологіями, перебільшеннями, не мають конкретики та обіцяють нереальне. Також не слід використовувати приховані образливі вирази (наприклад – *набридла зайва вага – спробуй новий чай для схуднення*). Такий приклад краще замінити на: *щоб виглядати досконалою цього літа – спробуй цей вітамінний чай та відчуй його цілющий ефект.* Емоції, що закладено до грамотного рекламного тексту, мають провокувати не негатив, а бажання придбати товар та проявити повагу по потенційного клієнта.

Як висновок можна зазначити, що подальше дослідження рекламних текстів у прагматичному аспекті є перспективним напрямком для підвищення їх ефективності завдяки грамотно побудованій структурі та вибору і використанню лексичних, семантичних та стилістичних прийомів та елементів.

Література

1. Бурковська Л. Лінгвістичні аспекти англомовних рекламних текстів. – Філологічні науки [Електронний ресурс] / Л. Бурковська. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4191/1/Burkovska.pdf>
2. Норман Б.Ю. Лингвистическая прагматика (на материале русского и других славянских языков): курс лекций / Б.Ю. Норман. – Минск. – 2009. – 183 с.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава. Довкілля / К. 2006. – 716 с.
4. Goddard, A. The Language of Advertising. – 2nd edition / A. Goddard. – Routledge. – 2002. – 144 p.

Секція 5

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Алфімов В. М.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Наприкінці XX століття, а саме 13 жовтня 1999 року рішенням бюро Донецького наукового Центру НАН України було відкрито на громадських засадах інститут духовного розвитку людини. У 2006 році наказом Міністра освіти і науки України він набув статусу науково-дослідного інституту у складі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. На сьогодні у його складі 16 науково-дослідних лабораторій, 5 науково-дослідних центрів, численні експериментальні майданчики (загальноосвітні школи, коледжі, гімназії, ліцеї, університети) по всій Україні.

Всі ці роки науковці інституту активно вивчали світовий і вітчизняний досвід, розробляли теоретико-методологічні засади та інноваційні педагогічні технології виховання духовно і морально багаті особистості дітей, шкільної та студентської молоді. Пріоритетними напрямками наукових досліджень інституту всі ці роки виступали: методологія феномену духовності та виховання духовно-моральної Людини з планетарним світоглядом; духовні основи світоглядної культури сучасної людини; становлення ціннісно-сміслової сфери особистості (шкільної та студентської молоді); ідеал у структурі ціннісно-сміслової сфери особистості; виховання культури почуттів та культури вчинку особистості; духовні основи сімейного, трудового виховання; виховання людини інтелігентної; релігійні традиції в розвитку духовної культури особистості; вплив мистецтва на духовний розвиток учнівської молоді; взаємодія мистецтв у духовно-моральному й художньо-естетичному вихованні школярів та

студентської молоді; художньо-естетичні цінності в структурі духовної культури особистості; духовно-культурні цінності виховання та освіти; проблеми екології життя; інформаційна культура сучасної людини та її вплив на розвиток духовності особистості; проектування творчого розвитку особистості; використання історико-культурних та художньо-естетичних традицій у вихованні духовності молоді; духовні основи формування здорового способу життя та культури здоров'язбереження; виховання почуття патріотизму та поваги до військової доблесті предків у молодого покоління. Дослідження цих питань сприяло появленню партнерів як вітчизняних, так і зарубіжних.

Партнерами інституту на міжнародному рівні виступають 33 відомі у всьому світі установи, серед яких міжнародний центр «Епоха Культури» в рамках міжнародного проекту сучасного канадського вченого культуролога й педагога Д.Пола Шафера «Епоха Культури», Віденський університет (Австрія); Балларатський університет (Австралія); Софійський університет «Св. Кл. Охридський»; Камбрійський університет (Великобританія); Уорікський університет, м. Ковентрі; Хайфський університет (м. Хайфа, Ізраїль); Університет Куінса, кафедра ЮНЕСКО «Гуманітарні науки та освіта», Факультет освіти, м. Кінгстон; МакМастерський університет, відділення філософії, Гамільтон, Онтаріо (Канада); Університет імені Фрідріха Олександра, кафедра ЮНЕСКО «Гуманітарні науки та культура в освіті», м. Ерланген Нюрнберґ (Німеччина); Ерланген-Нюрнберзький університет, кафедра ЮНЕСКО «Художня освіта та культура» (Німеччина); Комітету Міжнародної науково-дослідної мережі з дослідження питань у галузі художньої освіти (INRAE) (Німеччина); Природно-гуманістичний університет у Седльцах, Інститут дидактики (Польща); Жешувський університет (м. Жешув, Польща); Університет Я.А. Коменського, педагогічний факультет, кафедра дошкільної педагогіки, м. Братислава (Словаччина); Університет Дж. Томаса и Кетлін МакКартні, м. Санта Клара, шт. Каліфорнія (США); Південно-Іллінойський університет, м. Карбондел, шт. Іллінойс (США); Лойольський університет, м. Чикаго, шт. Іллінойс (США); Елонський університет, шт. Північна Кароліна (США); Університет імені Мурада Хюдавендігара (м. Стамбул, Туреччина); Педагогічний університет, м. Ніреджаза (Угорщина); Університет ім. Карла, факультет освіти, кафедра шкільної та соціальної педагогіки, м. Прага (Чехія); Содертонський університет (Швеція); Центральна Європейська академія наук, мистецтв і літератури, м. Париж (Франція). Також інститут духовного розвитку людини підтримують: Програма ЮНІТВІН / кафедр ЮНЕСКО (Programme UNITWIN /

Chaires UNESCO). Секретаріат вищої освіти. Відділ розвитку вчителів та вищої освіти ЮНЕСКО (м. Париж, Франція); Кафедри ЮНЕСКО «Пам'ять, культури та міжкультурність» (Франція); Асоціація «Барвінок-Франція» (м. Париж, Франція); Товариство українсько-французької дружби «Луара» – громадська організація, (м. Сєвєродонецьк, Україна).

Щодо національного рівня, то партнерами інституту духовного розвитку людини є 22 академічні та державні установи, університети багатьох регіонів України, в тому числі Національна академія педагогічних наук України, Національна Комісія України у справах ЮНЕСКО (м. Київ), Комітет Верховної Ради України з питань культури й духовності, Комітет Верховної Ради України з питань освіти та науки (м. Київ), а також низка громадських організацій, серед яких міжнародна Ноосферна Академія Науки та Освіти (м.Харків) та громадське об'єднання «Людина. Душа. Космос» (Луганська область).

Науково-дослідний інститут безпосередньо причасний до видання збірника наукових праць «Духовність особистості: методологія, теорія і практика», авторитет якого настільки великий, що його включено до Міжнародних наукометричних баз даних Ulrich's Periodical Directory та Index Copernicus International, до повнотекстової бази даних Open Academic Journals Index. Серед членів його редакційної колегії такі всесвітньо відомі науковці, як Ернст Вагнер – доктор філософії, керівник кафедр ЮНЕСКО з художньої освіти (м. Мюнхен, Німеччина), Іванова Гелена – доктор педагогічних наук, професор (м. Пловдив, Болгарія), Клім-Клімашевська Анна – доктор педагогічних наук, професор (м. Седльце, Польща), Леслі Джон Френсіс – доктор філософії, доктор літератури, доктор богослов'я (Великобританія), Рангелова Емілія – доктор педагогічних наук, професор (м. Софія, Болгарія), А.П. Смансер – доктор педагогічних наук, професор (м. Мінськ, Білорусь), Джон Вейн Фішер – доктор педагогічних наук, професор Балларатського університету (Австралія), Джон Л.Хочеймер – доктор філософії, професор (м. Карбендал США), Д.Пол Шафер – директор проекту Світова культура (м.Маркхем, Канада), Уільям Шмідт – професор Лойольського університету (м. Чікаго, США). Саме ці високоповажні вчені зі світовим ім'ям у 2009 році підтримали створення в Науково-дослідному інституті Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міжнародної кафедри ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти», а сьогодні із задоволенням рецензують науковий збірник.

Ідейне натхнення інституту йому надає ініціатор його створення, директор академік Національної академії педагогічних наук України Галина Павлівна Шевченко – завідувач кафедри педагогіки університету, керівник кафедри «Юнеско», член Національної Комісії України у справах ЮНЕСКО. Академік Г.П.Шевченко також авторка найпотужнішої у державі наукової школи (серед її учнів біля 30 докторів та понад 100 кандидатів педагогічних наук) та голова спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій.

І ще одне. Інститут духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля має свою нагороду: орден «За збереження і розвиток духовного потенціалу людини і суспільства», яким нагороджено чимало видатних діячів сучасної науки України та зарубіжжя. Серед них Б.Є.Патон (2006 р.), В.Г.Кремень (2008 р.), О.В.Яценківський (2009 р.), О.Л.Голубенко (2009 р.), М.Б.Євтух (2009 р.), В.М.Алфімов (2010 р.), Марлена Боше (Франція) (2011 р.), В.І.Кафарський (2012 р.) та Г.П.Шевченко.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ФРАНЦІЇ

Давіденко Н. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сучасна епоха розвитку цивілізації характеризується інтеграційними процесами в галузі культури і освіти. За умови глобалізаційних тенденцій та переходу до використання новітніх науково-інформаційних технологій змінюються парадигми суспільного процесу. Конкурентоспроможність кожної держави залежить передусім від людського фактору, у формуванні якого освіта відіграє провідну роль. Слід сказати, що саме ця обставина вимагає визнання галузі освіти загальнонаціональним пріоритетом розвитку. Інтернаціоналізація освітнього простору, культурне зближення країн за умови збереження власної ідентичності стають головними тенденціями суспільного розвитку європейських країн на початку третього тисячоліття.

З цього приводу набувають зміни у освітньому процесі всіх країн. Президент Республіки Франції Еманоель Макрон підкреслив необхідність багатомовності для майбутнього Європи. А також акцентував, що вільне володіння сучасними мовами є перевагою сприяння професійній інтеграції молодих людей, експорту ноу-хау до Європи та світу та залучення талантів до Франції. Крім того, міністр національної освіти Жан-Мішель Бланкер доручив Шанталь Манес, генеральному інспектору національної освіти, та Алексу Тейлору, журналісту, місію, висновки якої були передані у вересні. Мета – покращити рівень учнів англійською та, принаймні, другою іноземною мовами. Зокрема, вільне усне висловлювання є важливою проблемою. Висновки були зроблені у формі звіту «Пропозиції щодо кращого оволодіння сучасною іноземною мовою», 12 вересня 2018 р. Ці пропозиції спрямовані активізувати вивчення іноземних мов протягом усього навчання. Звіт складається з трьох частин: 1. Оновлення сучасних мов; 2. Поліпшення мовної політики; 3. Перепроєктування та активізація навчання сучасним мовам [1].

Дитячий садок, «материнська школа», розглядається не тільки для загального розвитку та виховання дітей, але і важливий суспільний інститут підготовки їх до обов'язкового навчання. На «материнську школу» покладення завдання фізичного, естетичного, морального та інтелектуального розвитку дітей. Саме в дитячому садку учні формують свої перші знання мови. У три, чотири та п'ять років вуха чутливе до відмінностей у вимові. Також у цьому віці визначається правильний спосіб вимови та артикуляції, і дітям найлегше відтворювати нові звуки. У цей період природно визначаються культурні, лексичні та фонологічні посилення, які підтримуватимуть вивчення мови. Вчитель готує дітей до навчальних занять з комунікативної практики: змусивши їх почути іншу мову, через пісню та риму, пропонуючи їм невеликі словесні взаємодії.

У початковій школі сучасну мову викладають учням годину-півтори на тиждень. Закон про орієнтацію та програмування реконструкції Республіки (8 липня 2013 р.) Визначає, що: «Кожен учень отримує вигоду від початку обов'язкової освіти, викладання сучасної іноземної мови» і те, що «викладання сучасної мови відтепер буде обов'язковим з «материнської школи».

На рівні середньої школи продовжують розвиватися європейські або східні мовні секції, які пропонують посилення мови. Реформа середньої школи посилює викладання сучасних мов: дві загальнодоступні мови передбачені загальними курсами спеціальності, мови, літератури та іноземні культури, включає 4 години викладання в

1-му та 6 годин у випускному. Факультативні уроки дозволяють учням вибрати третю мову. Навички, набуті учнями, будуть систематично оцінюватися. Викладання проводять викладачі, доступні країнам-партнерам і які чудово говорять по-французьки. Посилюється увага до якості викладання. За бажанням студенти мають можливість поглибити вивчення цих мов у коледжі в рамках викладання сучасних мов загального права. Експерименти з глобалізацією сучасних мовних розкладів відбуваються в коледжах [2]. У коледжі двомовні класи продовжують розвиватися. На початку навчального 2018 року 67% коледжів пропонуватимуть викладання другої сучасної мови на 6-му році порівняно з 47% у 2016 році. Друга мова - німецька для 55% учнів, які вступають до двомовного класу, англійська для 19% з них та іспанська для 14%

З початку 2017 навчального року факультативні курси в коледжі можуть бути зосереджені на викладанні європейських мов та культур: 30% коледжів пропонують або планують відкрити принаймні один курс європейських мов та культур на початку 2018 року навчальний рік.

Глобалізація мовних розкладів - це можливість по-новому розглянути шлях учня за чотири роки навчання у коледжі. Це дозволяє гнучко організовувати навчальний час, який адаптується до різних потреб учнів та їх темпів навчання. Це також зберігає та збагачує різноманітність мов, що викладаються. Навчальні заклади, які беруть участь у цьому експерименті, можуть запропонувати кожному вихованцеві або почати вивчати другу іноземну мову раніше, або посилити вивчення сучасної іноземної мови, вивчення якої розпочалось у початковій школі. Також можуть пропонуватися різні методи навчання, наприклад, у формі інтенсивних періодів навчання, які дозволяють проводити більш амбітні проекти або навіть щотижневі курси обмеженої тривалості, але регулярність яких полегшує навчання. Вони знаходять своє поширення у практиці семінарів, створених для освітньої підтримки. У цій новій структурі буде розвиватися європейська, двонаціональна та міжнародна секції разом із викладанням іноземною мовою (наприклад, історія та географія, де частково викладаються англійською мовою). Місце сучасних регіональних мов також зміцнено в новому бакалавраті. Завжди можна пройти цю освіту за сучасною мовою B (із підвищеним коефіцієнтом) або C, що дає змогу ще більше вдосконалити регіональні мови в бакалавраті [3].

Підвищити рівень французьких студентів. Згідно з опитуванням, з 2010 року рівень французьких студентів у володінні мовою та письмом іноземними мовами, зокрема англійською, покращується.

Однак залишається позиціонувати французьких студентів серед тих, хто отримує найкращі результати в Європі. Вдосконалення навичок французьких студентів з мов є пріоритетом. Вивчення мови займає основне місце в побудові громадянства, збагаченні особистості та відкритті світу. Це також сприяє працевлаштуванню молодих людей у Франції та за кордоном.

На завершення хочу відмітити, що Французькій системі вищої освіти характерна велика різноманітність навчальних закладів з міцними традиціям, здатних, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення. Франція належить до країн з централізованою системою управління освітою. Саме тому акредитація навчальних закладів здійснюється державними відомствами за встановленими державними стандартами.

Л і т е р а т у р а

1. Пропозиції щодо кращого оволодіння сучасною іноземною мовою. Режим доступу: [Propositions pour une meilleure maîtrise des langues vivantes étrangères](#)
2. Платформа мовної політики Франції <https://www.coe.int/fr/web/language-policy/platform>
3. Сайт Міносвіти, молоді та спорту Франції [Ouvrir l'École sur l'Europe et le monde](#)

ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Козлова О. А.

*Національний Технічний Університет
«Харківський Політехнічний Інститут»*

Все частіше науковці характеризують та визначають сучасне суспільство як «суспільство знань». Ідея суспільства знань з'явилася в 60-і роки XX століття в роботах П. Друкера, Ф. Махлупа, Д. Белла, Р. Лейна і інших авторів [1]. Однак, суспільство знань – це не просто красивий образ світлого майбутнього, який не має відношення до реальності. Це рівень розвитку людства, коли головною цінністю, що визначає добробут як окремих людей, так і цілих держав, стають не матеріальні блага, а своєчасна і доступна інформація, точніше – знання, отримані з її допомогою.

Вирішальну роль у формуванні навичок роботи з великими обсягами інформації відіграє інститут освіти, зокрема вищої. Тому, на

наш погляд, серед головних тенденцій розвитку сучасної освіти нарівні із гуманізацією та демократизацією слід окремо виділити комп'ютеризацію, яка полягає в тому, що засвоєння знань неможливе без уміння користуватися комп'ютерними технологіями, які сприяють більш глибокому сприйняттю матеріалу, підвищенню мотивації та розвитку інтелектуальних здібностей. Сучасна система вищої освіти вже давно не може надати студентам всю інформацію, необхідну для майбутньої професійної діяльності, але вона може допомогти сформувати компетенції, що дозволять самостійно видобувати, засвоювати та використовувати необхідну інформацію. Тому доступ до комп'ютерних технологій і вмінє їх використання - ключ до успіху в суспільстві знань. Ті, хто вчасно усвідомить це і оволодіє новими технологіями, опиняться в привілейованому положенні порівняно з іншими, оскільки отримають більші можливості для свого професійного зростання та підвищення добробуту. Тому поряд з терміном «суспільство знань» у науковій літературі все частіше використовується поняття «інформаційна нерівність» або «цифровий розрив».

Словосполучення «digital divide», що буквально перекладається з англійської як «цифровий розрив» уперше публічно використав колишній президент США Б. Клінтон у 1999 році. Цей термін увійшов у науковий обіг та став предметом громадських обговорень також з 1999 року, після публікації звіту Міністерства торгівлі США «Занепад у мережі: визначення цифрового розриву», а також звіту Національної телекомунікаційної та інформаційної адміністрації разом з Адміністрацією економіки і статистики «Занепад у мережі: майбутнє цифрове включення». У останньому звіті зазначалося: «Не зважаючи на постійний ріст кількості комп'ютерних користувачів, «цифровий розрив» продовжує існувати в країні. Цифрова розрізненість поглиблює соціальну нерівність, яка може у наслідку спричинити соціальну нестабільність» [3].

В сучасній науковій літературі досить часто поняття інформаційна нерівність, цифровий розрив, інформаційний або цифровий розкол, цифрова або електронна прірва, комп'ютерний вододіл і ряд інших виразів використовуються як синоніми. Вочевидь, ці поняття відрізняються за змістом, але виявлення відмінностей між ними не входить до переліку наших завдань. З нашої точки зору інформаційну нерівність доцільно розглядати як новий вид соціальної нерівності, що означає нерівність у доступі до інформації, до накопичених в суспільстві знань, до комп'ютерних мереж (в тому числі і соціальних), а також отримання можливостей для розвитку, що надають інформаційні технології.

Розглядаючи проблеми інформаційної нерівності, ЮНЕСКО визначає головні групи соціальних ознак, або факторів відповідно до яких формується інформаційна нерівність. До них належать: економічні ресурси; географія (асиметрія між міськими і сільськими зонами); вік; стать; мова; освіта, соціальні й культурні підвалини; фізична повноцінність [4].

Також, на нашу думку, як і будь яке інше соціальне явище інформаційну нерівність можна розглядати на 3 рівнях:

- на мікрорівні (тобто на рівні індивідів, соціальних груп, соціальних організацій). На цьому рівні виникає проблема соціальної адаптації індивідів, соціальних груп або організацій в новому інформаційному середовищі. Тобто соціальна поляризація у сучасному суспільстві проявляється розподілі на тих, хто мають або не мають доступ до інформації, що вміють або не вміють користуватись новими технологіями. В літературі навіть з'явилося нове поняття - «інтернетівський спосіб життя» (Internet Lifestyle). Воно характеризує стиль життя людей, для яких користуватися Інтернетом стало природнім та повсякденним явищем. Він відрізняється особливою динамічністю, легким і швидким доступом людини до найрізноманітнішої інформації, що необхідна їй у побуті, професійній діяльності, спілкуванні, тощо.

- на мезорівні (тобто на рівні населеного пункту, регіону). На цьому рівні спектр існуючих проблем пов'язаний з державною політикою в галузі розвитку інформаційного середовища та інформаційної інфраструктури окремих регіонів країни. В даному випадку поляризація суспільства пролягає через вісь «центр» - «периферія» та «місто» - «село». За даними компанії GlobalLogic кількість українських інтернет-користувачів у 2020 році зросла на два мільйони, що на 33 відсотки більше, ніж у 2019. Станом на початок 2021-го ця кількість становила майже 30 мільйонів, тобто приблизно 67 % населення країни. Найвищий цей показник у містах, чисельність населення в яких перевищує 100000 мешканців, найнижчий – залишається в селах [2].

- на макрорівні (тобто на рівні країн, регіонів світу). На даному рівні комплекс соціальних проблем пов'язаний з нерівномірністю розвитку інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в різних країнах і регіонах світу, що обумовлюється розходженнями в економічному та науково-технічному потенціалах цих країн, рівнем розвитку освіти в цих країнах, а також ступенем розуміння політичними лідерами основних тенденцій і закономірностей сучасного етапу розвитку суспільства.

Підсумовуючи, слід зазначити що вирішення проблеми інформаційної нерівності в Україні потребує збалансованого державного підходу, який необхідно зосередити на таких напрямках як доступ до ІКТ, якість послуг, можливість отримання знань и навичок користування ІКТ, формування відповідної мотивації, активне впровадження ІКТ в навчальний процес.

Л і т е р а т у р а

1. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 438с.
2. Інтернетом почали користуватися на два мільйони більше українців – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/>
3. Falling Through the Net: Defining the Digital Divide. – Режим доступу до ресурсу: www.ntia.doc.gov/ntiahome/fttn99/contents.html
4. Towards Knowledge Societies. – Paris :UNESCO Publishing, 2005. – 220 p.

ВИХОВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ОЛІМПІЗМУ У СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Красуля М. О.

*Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»*

Суттєвим фактором формування всебічно розвинутої особистості є оволодіння нею філософією життя, в основі якої лежать ідеї олімпізму. Ця філософія поєднує в гармонійне ціле найкращі якості людини (розумові, фізичні, вольові, моральні, патріотичні та інші) [8, с. 2].

Термін «олімпізм» був запропонований французьким вченим, організатором і засновником сучасних Олімпійських ігор П'єр де Кубертенем. На його думку, олімпізм ґрунтується на принципах взаємоповаги політичних поглядів опонента, релігійних вірувань, національних почуттів; терпимості до іншого розуміння і поваги іншої культури, інших традицій [7, с. 55]. Олімпійські ідеї П'єра де Кубертена базуються на загальнолюдських цінностях та спираються на гуманістичні ідеали.

Норберт Мюллер (Німеччина), віце-президент Міжнародного комітету П'єра де Кубертена, виділяє п'ять концептуальних ідей олімпізму [6, с. 85]:

- 1) гармонійний розвиток досконалої особистості;
- 2) вдосконалення людини на основі прагнення до переваги в сфері спорту, так само як в сфері науки і мистецтва;
- 3) добровільна згода з такими етичними принципами, як fair play, рівність можливостей і повага до прийнятих зобов'язань;
- 4) ідеал миру і взаєморозуміння, який закликає до поваги і терпимості;
- 5) емансипація в спорті і за допомогою спорту.

Основоположник радянської теорії фізичного виховання А. П. Матвеев підкреслював, що «фізична культура і спорт є потужним засобом ідеологічного і морального виховання, спрямованого на досягнення ідеалу всебічно розвиненої особистості» [2, с. 52].

Істотним фактором формування культурного і фізичного здоров'я молоді є олімпійська освіта. Основним фактором олімпійської освіти є гуманістично організований педагогічний процес, спрямований на забезпечення умов для активного оволодіння молоддю ідеалами і цінностями олімпізму; перетворення їх в дієві мотиви поведінки і норми гуманістичного способу життя [1, с. 5; 3].

Можна виділити такі основні особливості олімпійської ідеології особистості [4, с. 65; 6, с. 87]: розуміння і позитивна оцінка концепції гуманізму, його ідеалів, їх ролі в сучасному суспільстві, вміння обґрунтувати цю оцінку; розуміння і позитивна оцінка гуманістичного значення спортивної діяльності, вміння обґрунтувати цю оцінку; прагнення орієнтуватися в усіх сферах діяльності на гуманістичні ідеали; якості та здібності, які дозволяють ефективно людині діяти відповідно до такої орієнтацією; участь в тих видах діяльності, що сприяють розвитку особистості, реалізації гуманістичних ідеалів і цінностей; результати гуманістичної активності: адекватний гуманістичним ідеалам спосіб життя, характер взаємин з іншими людьми; негативне ставлення до осіб, поведінка яких суперечить ідеалам гуманізму.

На практиці проблемам ідеології не завжди надають належної уваги. В перспективі це може мати негативні наслідки для суспільства. Історія показала, що тільки розповсюдження в суспільстві єдиної ідеології дає можливість об'єднати людей незалежно від національності, релігійних та життєвих вподобань. Пропаганда цінностей олімпізму через різноманітні канали з використанням як традиційних соціальних інститутів, так і інноваційних, інтенсивно розвивається в епоху інформаційної революції [5, с. 3].

В Народній українській академії, яка є комплексом з безперервною системою освіти, цьому питанню приділяють особливу

увагу, бо виховний процес молоді з моменту заснування академії був у пріоритеті. Для виховання достойної зміни впроваджуються різноманітні виховні заходи. Виховання за допомогою спорту займає у цьому не останню роль. На початку кожного навчального року проводиться тиждень «Олімпійської освіти», на протязі якого студенти переглядають відеофільми щодо історії олімпійського руху, знайомляться з ідеалами олімпізму, беруть участь у вікторині. Тема олімпізму є традиційною в доповідях на щорічній Міжнародній студентській науковій конференції. Наприкінці кожного навчального року для учнів 5-10 класів проводиться спортивно-пізнавальний конкурс «Подорож в Олімпію», а учні 1-4 класів беруть участь у «Малих Олімпійських іграх». У 2019 році викладачами кафедри підготовлений науковий збірник «Спортсмени України – герої Другої світової війни», ціль якого – на прикладі героїчних вчинків спортсменів виховувати у молоді патріотизм та відповідність за долю своєї Батьківщини. На офіційному сайті академії, на сторінці кафедри фізичного виховання і спорту створено окрему рубрику «Програма Олімпійської освіти».

Висновки:

1. Наступність поколінь, патріотизм, національна гордість, моральність, повага до суперника, любов до ближнього – це обов'язкові теми для виховної роботи серед студентів. Пропаганда олімпійської ідеології сприяє розвитку масової фізичної культури, як частини культури суспільства, впливає на світогляд молоді, сприяє її ідеологічному та моральному вихованню

2. У сучасному суспільстві необхідно відродити ідеї олімпізму, тим самим поставити фізичну культуру і спорт на службу розвитку культурних цінностей, всебічному і гармонійному розвитку особистості, розвитку здібностей людини і нових рекордів у всіх сферах діяльності.

3. В перспективі необхідно вдосконалювати виховний процес у школах та ЗВО за рахунок підготовка бесід, лекцій, наочного матеріалу, плакатів, що пропагують ідеологію олімпізму.

Література

1. Алферов А. Пути внедрения олимпийского образования студентов консерватории [Електронний ресурс] / А. Алферов // Спортивный вестник Приднепровья. – 2014. – С. 5–7. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svp_2014_1_2
2. Белых С. И. Идеология физического воспитания и спорта [Електронний ресурс] / С. И. Белых // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. – 2015. – № 9 (127). – С. 51–57. – Режим доступу до ресурсу:

<https://cyberleninka.ru/article/n/ideologiya-fizicheskogo-vospitaniya-i-sporta/viewer>

3. Банников А. М. Идеи олимпизма и их внедрение в современное общество [Электронный ресурс] / А. М. Банников, Н. А. Банникова // Вестник Майкопского государственного технологического университета. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/idei-olimpizma-i-ih-vnedrenie-v-sovremennoe-obschestvo/viewer>
4. Косяк В. А. Физическое воспитание от стандартизации к гуманизации / В. А. Косяк // Фізичне виховання, спорт та здоров'я у сучасному суспільстві : збірник матер. Всеукр. наук.-метод. конф., 13 березня 2014 р. – Харків: ХНАДУ. – 2014. – С. 64–66.
5. Моисеев А. С. Олимпизм как фактор межкультурных взаимодействий и миролюбия в современном обществе: Автореф. дис...канд. социол. наук: 05.09.2003 [Электронный ресурс] / А. С. Моисеев. – 2013. – 34 с. Режим доступа до ресурсу: <https://www.dissercat.com/content/olimpizm-kak-faktor-mezhkulturnykh-vzaimodeistvii-i-mirolubiya-v-sovremennom-obschestve>
6. Столяров В. И. Концепция современного олимпизма: идеи Кубертена и современные интерпретации [Электронный ресурс] / В. И. Столяров // Вестник российского международного олимпийского комитета – 2013. – № 2-3 (7-8). – С. 82–95. Режим доступа до ресурсу: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_30626155_47537209.pdf
7. Швецов А. В. Олимпийские идеалы как компонент общественного сознания [Электронный ресурс] / А. В. Швецов, Ю. А. Фомин // Фундаментальное научное знание. – 2020. – С. 54 – 58. Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/olimpiyskie-idealy-kak-komponent-obschestvennogo-soznaniya/viewer>.
8. Parry Jim. Olympism for the 21st century [Электронный ресурс] / Jim Parry. – 2003. – Режим доступа до ресурсу: https://www.academia.edu/5207670/Olympism_for_the_21st_century

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Курліщук І. І., Білоконь Г. О.

*ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

У контексті реформаційних змін системи української освіти, орієнтованої на виховання активних, самостійних, відповідальних громадян, готових швидко адаптуватися до викликів сьогодення, важливим стає розуміння значення культури у процесах формування і розвитку особистості. Сучасний освітній простір, який

характеризується значним культурним різноманіттям, виступає площиною демократичного і національного самовизначення особистості. Мета освіти розглядається в контексті її розуміння як культурного процесу, що втілюється в гуманних та творчих способах створення освітнього середовища, принципах взаємодії його учасників, інноваційних формах, методах, засобах навчання і виховання. Саме культурна компетентність розглядається як основа подальшої самореалізації людини XXI століття, розвитку її творчого потенціалу і критичного мислення тощо.

Поняття «культурної компетентності» було введено до наукового обігу в 2003 році науковцями П. Ерлі і С. Анг і визначено як здатність людини функціонувати в культурно різних умовах.

Сьогодні питання культурної компетентності активно розробляються вітчизняними науковцями. Зокрема, В. Білицькою [1], Т. Заїкою [4] зазначається, що культурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму й дозволяє особистості:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;
- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;
- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;
- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри;
- опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних й інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації.

Як інтегрована якість особистості, культурна компетентність всебічно розкриває взаємозв'язок людини з суспільством, рівень її оволодіння соціальним досвідом нації, розуміння й прийняття норм суспільного співіснування та ін.

У нашому дослідженні на перше місце виходить педагогічний аспект трактування цього поняття. Вслід за Н. Головіною [3, с.151], ми виділяємо такі напрямки культурної компетентності, як:

1) компетентність щодо інституціональних норм соціальної організації (забезпечується переважно спеціалізованими навчальними дисциплінами загальноосвітнього циклу — економікою, політологією, правознавством, суспільствознавством);

2) компетентність щодо конвенціональних норм соціальної і культурної регуляції; повсякденна ерудиція в соціальних і гуманітарних знаннях (забезпечується такими дисциплінами, як історія, філософія, соціологія, етнологія, мистецтвознавство, етика, естетика та ін.);

3) компетентність щодо короточасних, але гостро актуальних зразків соціальної престижності (навчання такої компетентності розчинено в багатьох гуманітарних дисциплінах або спеціальних факультативних курсах);

4) рівень володіння мовами соціальної комунікації — природною розмовною (усною й письмовою), спеціальними та соціально-професійними мовами, мовами етикету й церемоніалу суспільства, політичною, релігійною, соціальною й етнографічною символікою, семантикою атрибутики престижності, соціального маркерування та ін.

Як бачимо, культурна компетентність є стрижневою і відображає не один якийсь аспект життя людини, а все його різноманіття і тому дозволить вільно функціонувати і самореалізовуватися в умовах мінливості ХХІ століття. Саме викликами часу, євроінтеграційним вектором у зовнішньополітичній, економічній, культурній, освітній політиці нашої держави викликане реформування освіти, зокрема у культурному контексті. Доречним нам здається навести думку О. Бондаревської про ставлення до освіти «як до культурного процесу, рушійними силами якого є особистісні смисли, діалог і співробітництво його учасників; ставлення до школи як до цілісного культурно-освітнього простору, у якому відтворюються культурні зразки життя, здійснюється виховання культурної людини» [2, с. 217].

Отже, культурна компетентність особистості – це складний феномен, який має реалізовуватися в наступних напрямках: по-перше, через компетенції стосовно соціальних норм і взаємодію з соціальними інституціями суспільства; по-друге, через розуміння й визнання таких культурних регуляторів, як мораль, світогляд, національні традиції;

по-третє, через досягнення свободи у соціальній комунікації засобами рідної та іноземних мов. Очевидно, що формування культурної компетентності особистості є першочерговою задачею системи освіти.

Література

1. Білицька В. Культурна компетентність та культурний інтелект сучасного фахівця. Вісник Національного авіаційного університету. 2020. №16 URL; <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14674>. Дата звернення 5.04.2021
2. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Ростов-на-Дону : [б. и.], 1999. 560 с.
3. Головіна Н. І. Проблеми формування культурної компетентності особистості в контексті реформування вищої школи. *Філософські обрії*. 2015. № 33, 147–156.
4. Заїка Т. П. Культурна компетентність в освітньому просторі сучасної України: поняття, структура та шляхи формування (філософський аспект аналізу). *Гілея*. 2018. Вип. 135. С. 270 – 275

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Перхун Л. В.

*Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Дошкільна освіта в останні десятиліття набула особливої значущості, дискусійності та видимості в усіх країнах та на всіх континентах. Конвенція ООН про права дитини 1989 р., яку підписали всі країни – крім США та Сомалі – визнає право дітей на освіту від народження, забезпечуючи тим самим основу для «ОСВІТИ ДЛЯ ВСІХ» [3].

Виховувати, приймати, навчати, захищати, розвивати, стимулювати, сприяти... Не вистачає дієслів, щоб описати дії, що здійснюються дошкільними установами щодо виховання дітей раннього віку в нашому суспільстві. Ці терміни відображають дві концепції, що символізують дуалізм місій, доручених цим структурам: освіта та піклування.

Дослідження щодо виховання дітей раннього віку зростає кількісно у всьому світі. Щоб забезпечити довготривалий успіх найбільшої кількості дітей, необхідно вдатися до добре організованої дошкільної освіти.

Дошкільна освіта повинна бути зорганізована як безкоштовна державна послуга, яка доступна на всій території тої чи іншої країни через мережу дошкільних закладів. На державному рівні слід розробити систему надання послуг дошкільної освіти у відповідних приміщеннях з належним обладнанням за режиму, відмінного від режиму початкової освіти, і, перш за все, здійснюватися кваліфікованим персоналом.

У три-, чотирирічному віці, і навіть раніше, дитина досягає рівня розвитку, який робить її здатною отримати користь від організованої ігрової та навчальної діяльності.

Спостереження психологів і педагогів говорять про кращий сенсомоторний, емоційний та психічний розвиток дитини в умовах закладу дошкільної освіти. Фізіологічного розвитку та розумових здібностей чотирирічної дитини вже достатньо, щоб зробити можливими та цікавими для неї заходи, що вимагають контролю рухів та уваги: ритміка, гімнастика, спів, танці, різання, ліплення, малювання, різні ігри; або навіть слухання казок, історій, музики тощо. Бажання та здатність спілкування зростають з віком дитини [1, с. 4].

Психологічні умови розвитку чотири- та п'ятирічної дитини диктують цілі дошкільної освіти та її межі. Дитячий садок забезпечує здорове освітнє середовище, в якому дитина знаходить:

- задоволення поточних потреб;
- можливість гармонійного розвитку особистості;
- можливість брати активну участь у відповідності до інтересів та особливостей.

Це дуже загальна мета, яку можна поставити перед цим рівнем освіти. Дошкільна освіта є комплексною: вона стосується фізичного, інтелектуального, емоційного, естетичного, морального, соціального та релігійного розвитку дитини.

Чи покращує дошкільна освіта та піклування про маленьких дітей їх добробут? Ефекти, схоже, різні, але відповідь обертається навколо рівня якості пропонованих послуг з не батьківського піклування та умов батьківського піклування. Позитивні чи негативні фактори, можуть вплинути на розвиток та самопочуття дитини. Спробуємо їх визначити:

1) Позитивні фактори не батьківського піклування у закладах дошкільної освіти:

- рання соціалізація;
- стимулюючі взаємодії;
- вдосконалення пізнавальних здібностей;
- стимулювання когнітивного розвитку.

2) Негативні фактори:

- стресові взаємодії;
- зменшення прихильності батьків та дітей;
- вплив більшої кількості хвороб;
- екстерналізована поведінка (імпульсивність, неслухняність, агресивність).

Еволюція дитячого садка є предметом жвавих суперечок. Соціологічна точка зору визначає дошкільну установу як форму "загального блага", що відповідає вимогам догляду, захисту та виховання та є ключовим елементом у розв'язанні низки проблем, пов'язаних з реалізацією батьківського піклування (доступ жінок до роботи, гендерна рівність, узгодження сімейного та професійного життя, соціальна інтеграція) [2; с.18].

Отже, дитячий садок не ставить за мету освіту. Швидше, він являє собою доповнюючий всесвіт сімейного середовища, його продовження. Не замінюючи сім'ю, дошкільний заклад здійснює свою роботу. З метою досягнення максимально корисного ефекту для розвитку дитини слід забезпечити достатню співпрацю між дитячим садочком та родиною, щоб робота обох ланок не суперечила одна одній.

Якість соціального зв'язку та видів діяльності, пропонованих дитині, визначають напрямки її розвитку, визначають характер результатів та готують її до нового етапу в житті – шкільного навчання. Ступінь підготовки дітей до початку навчання вимірюється за п'ятьма критеріями:

- фізичне здоров'я та самопочуття: загальний фізичний розвиток, дрібна та груба моторика, фізична підготовка до початку навчального дня, чистота, пунктуальність та пильність;
- соціальна компетентність: соціальні навички та впевненість у собі, почуття відповідальності, повага до однолітків, дорослих, дотримання правил та розпорядку в групі, трудові звички, автономність та допитливість;
- афективна зрілість: соціальна поведінка та взаємодопомога, страх і тривога, агресивна поведінка, гіперактивність та неувважність, вираження емоцій.
- когнітивний та мовний розвиток: інтерес та навички читання, письма та математики, адекватне використання мови;
- комунікативні навички та загальні знання: здатність спілкуватися таким чином, щоб бути зрозумілим, чітка артикуляція, здатність розуміти інших, загальні знання.

Дошкільна освіта повинна бути широко представленою, безкоштовною, відкритою та доступною для всіх дітей. Адже інвестиції в освіту в ранньому дитинстві – це інвестиція, яка представляє найбільшу «віддачу» суспільству та найпотужніший фактор зменшення втрат, що допоможе зберегти психологічне та емоційне здоров'я дитини, розвинути її особистість та захистити від ризиків.

Література

1. Bouysse Viviane (2013). «L'école maternelle à la recherche d'un second souffle». *Dialogue*, n 150, octobre, p. 3-7.
2. Gaussel Marie (2014). Petite enfance: de l'éducation à la scolarisation. *Dossier de veille de l'IFÉ*, n°92, avril.
3. Feyfant Annie (2011). «Les effets de l'éducation familiale sur la réussite scolaire». *Dossier d'actualité Veille & Analyses IFÉ*, n 63, juin.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ВИШІ: ЯКИЙ ВИБРАТИ?

Свіщова Є. В.

*Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»*

Немає кращого способу повідомлення розуму знань, ніж методом піднесення їх в максимально різноманітних формах. Коли ідеї, які проникли в наш розум різними шляхами, об'єднуються в фортеці розуму, їх положення стає непрístupним.

Д. Максвелл

Навряд чи знайдеться викладач, який не замислюється над тим, яким же чином потрібно будувати навчання, щоб процес пізнання став обопільно цікавим, значимим і для викладача, і для студента. Як сформувати не тільки глибокі і міцні знання, а й вміння використовувати їх в різних ситуаціях, здатність самостійно здобувати знання, формувати досвід вирішення проблем? Як викладати, як навчати і як вчитися? Іншими словами, який метод навчання слід обирати в тій чи іншій ситуації?

Під методом навчання розуміють спосіб взаємопов'язаної діяльності викладача та студентів, за допомогою якого відбувається передача і засвоєння знань, умінь та навичок, передбачених програмою

навчання. Методи навчання можна поділити на три групи: пасивні, активні та інтерактивні.

Пасивний метод – це така форма взаємозв'язку між викладачем і студентами, при якій студенти відіграють роль пасивних слухачів, роль «об'єктів» навчання, які повинні засвоїти і відтворити матеріал, що був переданий їм викладачем – джерелом знань. Основною діючою особою, яка і керує ходом занять, є викладач, а студенти дивляться, слухають і записують. Зв'язок викладача зі студентами відбувається за допомогою проведення усних опитувань, перевірок тестів, самостійних та контрольних робіт, проведення заліків та екзаменів тощо.

Активний метод – це така форма взаємозв'язку викладача і студентів, при якій обидві сторони взаємодіють один з одним в ході заняття. Студенти тут вже не пасивні слухачі, а досить активні учасники процесу, «суб'єкти» навчання, які виконують різноманітні творчі завдання та вступають в діалог з викладачем. Зв'язок викладача зі студентами відбувається за допомогою питань від студента до викладача і від викладача до студента, контролю за виконанням творчих завдань та самостійної роботи. Якщо пасивні методи використовують авторитарний стиль взаємодії, то активні більше використовують стиль, який базується на демократичному спілкуванні.

Досить часто активний та інтерактивний методи розглядають як один єдиний метод. Дійсно, вони мають спільні риси, однак вони мають і відмінності. Можна сказати, що інтерактивні методи – це найбільш сучасна форма активних методів.

Інтерактивний метод («inter» – це взаємний, «act» – діяти) означає здатність перебувати в діалоговому режимі, тобто взаємодіяти. Таким чином, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання. Якщо при активному навчанні діалог можливий лише на лініях «викладач – студент» або «викладач – група студентів (аудиторія)», то при інтерактивному навчанні діалог будується також на лініях «студент – студент», «студент – група студентів», «студент – аудиторія» або «група студентів – аудиторія» тощо. Місце викладача зводиться до спрямування діяльності студентів на досягнення цілей заняття.

Якщо в навчальному процесі використовуються інтерактивні методи навчання, то без винятку всі студенти групи включені в процес навчання. Кожен студент робить свій індивідуальний внесок в спільну діяльність, йде обмін ідеями та знаннями в ході спільної роботи, яка може приймати форми проектної роботи, навчальних ігор тощо.

Активність студентів, їх постійна взаємодія, накопичення спільного знання, опора на груповий досвід, можливість взаємної оцінки та контролю, а також обов'язковий зворотний зв'язок – ось основні принципи, на яких ґрунтуються інтерактивні методи.

Як було встановлено психологами, в умовах спільної діяльності у студентів підвищується точність сприйняття та критичність мислення, збільшується результативність роботи пам'яті, більш активно починають протікати процеси самоконтролю та розвиватися такі емоційні та інтелектуальні властивості особистості як спостережливість, здатність аналізувати діяльність партнера, стійкість уваги, тощо.

Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) в 80-х роках минулого століття були проведені дослідження, які показали, що найменший відсоток засвоєння навчального матеріалу мають пасивні методи (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільший – інтерактивні методи (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших, або негайне застосування – 90%). Тут доречно згадати висловлювання Конфуція: «Скажи мені, і я забуду. Покажи мені, і я запам'ятаю. Дай мені діяти самому, і я зрозумію».

Але все вищесказане, звичайно, не означає, що потрібно використовувати тільки інтерактивні методи. Для навчання важливі всі методи, вони всі мають свої переваги і недоліки. Обирати метод навчання необхідно в залежності від мети та умов роботи.

Як було зазначено вище, з точки зору сучасних педагогічних технологій і ефективності засвоєння студентами навчального матеріалу пасивні методи вважаються найменш ефективними. Однак, незважаючи на це, вони мають і деякі переваги. Це, в першу чергу, можливість дати досить велику кількість нового матеріалу в доволі обмежених часових рамках заняття. Треба зазначити, що в деяких випадках такий підхід успішно працює, особливо якщо у студентів є чіткі цілі і мотивація у вивченні предмета. Тому пасивні методи навчання доцільно застосовувати в групах, де навчаються студенти, які здобувають другу вищу освіту, тобто дорослі, цілком сформовані люди. З тієї ж причини ці методи можна рекомендувати і для роботи з «просунутими» групами студентів.

Безумовно, інтерактивний метод має високий потенціал і привабливість, його застосування – дуже важливий напрямок вдосконалення підготовки студентів в сучасному виші. Але розглядати його як основний метод при навчанні студентів такому предмету як, наприклад, вища математика мені здається невірним. Звісно, для внесення різноманітності, підвищення зацікавленості студентів в

досліджуваному предметі, можна і потрібно іноді проводити на заняттях математичні змагання між групами, влаштовувати брейн-ринги, або організовувати інші навчальні ігри. Однак основним повинен, все ж таки, бути активний метод навчання, причому як на лекціях, так і на практичних заняттях.

FEMININITY IS AN IMPORTANT ASPECT IN THE PROFESSIONAL DEFINITION OF A MODERN WOMAN

Sotnikova K. K.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

The socio-psychological emphasis of self-awareness of a modern woman is revealed in the need for interrelation of various, sometimes mutually exclusive areas of activity within which she self-determines. Such areas of female activity as motherhood and professional activity can become the main antagonistic forces affecting the integrity of female identity [2; 4]. Therefore, in modern society, a woman's self-awareness is not a complete stable identity, but must constantly be reproduced and transformed, thereby ensuring her individual identity. The problem of femininity of a modern woman is aggravated by the differentiation of activities, a constant increase in sources of knowledge about herself and her social role, the features of socialization, the result of which is determined by the degree of her personal development, the realization of creative potential and the acquisition of her own sovereignty [3]. The variety of sources of knowledge, including about the "real" woman and how to become one, leads to fragmented ideas about herself and compliance with the principles of psychological well-being [4].

Socio-psychological analysis of the femininity of a modern woman is based on a set of studies that analyze certain aspects of this problem. The first block of research relates to feminist theories of female subjectivity. The heterogeneity of positions and approaches in this area reveals the complexity and multidimensional nature of female subjectivity, although it is precisely its problematization that is a common task of all feminist concepts. After research of S. de Beauvoir, women's subjectivity is becoming a central problem of feminism: various feminist trends are moving away from the concept of women as another, in relation to the male type in culture. In general, all the trends of feminism in relation to women's self-awareness are reduced to two methodological approaches: 1)

essentialist, according to which women's subjectivity is centered and analyzed using a single discourse (J. R. R. Tolkien). Gallop, C. P. Estes, C. Millet, J. Mitchell, K. Paytman, A. Rich, S. Firestone, B. Friedan); 2) anti-essentialist, according to which female subjectivity is decentralized and cannot be considered from a single position (D. Butler, R. Bridotti, E. Brooks, L. Yrigare, L. Nicholson, D. Hereway). Scientists of the second block of research focus on the mediation of social reality by the speech of European culture, as a result of which a woman and her experience in society and culture are repressed (L. Altusser, R. Barth, F. Guattari, J. Deleuze, J. Derrida, J. Lacan, F. Nietzsche, M. Foucault).

Domestic developments in the problem of women's femininity are initiated by political, economic and social changes. The special block includes research by scientists who use foreign methods based on a gender approach to obtain information about the specifics of self-determination of men and women as different social groups in the new conditions of transformational society (I. Abramova, E. Belinskaya, N. Vinokurova, S. Golod, V. Znachov, V. Kagan, I. Kletsina, I. Romanov, I. Tartakovskaya). Comparative analysis of data obtained in many industries (employment, values of the youth environment, education, conditions of self-determination of men and women, etc.) indicates their similarity, which allows us to identify the leading trends and socio-psychological factors that are characteristic of different groups and have a stable manifestation (I. Aristarkhova, G. Brandt, Yu. Guseva, S. Zherebkin, E. Zdravomyslova, V. Makarov, M. Malysheva, N. Pushkareva, T. Shchepanskaya).

A significant aspect of the research problem is related to the gender dichotomy as analytical categories, determining the specifics of this dichotomy and clarifying their essence (J. R. R. Tolkien). Butler, S. Boehm, G. Brandt, G. Garfinkel, V. Geodakyan, O. Zinevich, D. Zimmermann, J. Lorber, M. Meade, B. Smith, G. Spivak, R. Stoller, S. Farrell). Defining for the personal identity of an individual are the specifics of modern society, the peculiarities of its functioning (G. Arendt, S. Ahiezer, W. Beck, D. Bell, P. Berger, J. Baudrillard, P. Bourdieu, Y. Gabernas, M. Heidegger, V. Gesle, Y. Ershova, E. Levinas, T. Lukman, S. Nikitina, P. Riker, E. Toffler, E. Trubina).

In the movement of gender research, theories of women's experience as repressive female subjectivity are developed, and mechanisms of functioning of social structures that marginalize women's activities are identified [5; 6]. It is shown that various theoretical trends of feminism recognize the importance of women's activity, or mark women's experience as mostly negative and requiring radical transformation. Therefore, the question of recognizing the positivity and social value of the entire set of

real life experience of a woman, which determines her self-awareness in modern society, remains open. To solve this issue, it is necessary to combine different approaches and theoretical positions, which becomes possible in the context of a comprehensive socio-psychological approach.

Determining the ways of a modern woman's own awareness of individual existence as an object of socio-psychological analysis, it is necessary to take into account, on the one hand, the mosaic nature of society, and on the other, the heterogeneity of women themselves as a social group. Therefore, the main thing is the provision on the correspondence of the form of sociality to a certain social type, including a certain type of femininity. Differences between women within these types can be established through the procedural nature of a woman's personal existence, the most significant aspects of which, on the one hand, are the woman herself, and on the other, social norms and values of femininity.

The main method of studying this problem should be the method of social construction (P. Berger, P. Bourdieu, I. Hoffmann, T. Lukman). In addition, highlighting the type of femininity in modern society requires the use of a typological approach that allows you to focus on the leading qualities of self-awareness. Therefore, the socio-psychological analysis of a woman's self-awareness is carried out through a gender approach (G. Brandt, I. Hoffman, E. Zdravomyslova, D. Zimmermann, J. Lorber, L. Pushkareva, G. Rubin, J. Scott, K. West, O. Shaburova). At the same time, it is noted that the use of the concept of "gender" as a category of socio-psychological analysis of women's self-awareness does not fully solve the research problem, because when applying a gender approach, gender is often leveled and replaced by gender. The analysis of studies (R. Bridotti, A. Dvorkin, L. Yrigare) in which female existence is understood precisely through the concept of "gender" is carried out [1]. We focus both on the significance of gender in female identity and on the theoretical provisions of the essentialist approach, according to which the essence of a woman is considered to have a common archetypal basis and reveals individual variability (K. P. Estes). However, in addition to the gender approach, it is advisable to apply a personal-integrative approach (G. ball), which is based on a holistic coverage of the individual and his social world. The construction of the procedural nature of self-awareness by identifying the main stages of a woman's life path is also based on the epigenetic approach (E. Erickson).

Modern women are not going to give up their ambitions and independence. Today's femininity is designed to remind men that no matter what, a woman is always a woman. She can manage a solid company, be successful in business, work on an equal footing with men and at the same

time look openly feminine: wear skirts and heels, emphasize the beauty of the figure in every possible way, use bright color contrasts and bright makeup. Modern femininity is incredibly versatile and talented.

References

1. Aristarkhova I. L. "Ethics of sexual difference" in the concept of Lucy Irigari / I. L. Aristarkhova // Sociological Journal, 1998. № 3/4. p. 191-200.
2. Boehm S. L. Lenses of gender. Transformation of views on the Problem of gender inequality, 2004. 336 p.
3. Berger P., Lukman T. Social construction of reality / P. Berger, T. Lukman. - M.: "Medium", 1995. 323 p.
4. Bern Sh. Gender psychology, 2001. 318 p.
5. Beauvoir de S. Second floor / S. Beauvoir: Trans. from French-M.: Progress; - St. Petersburg: Aletea, 1997. 832 p.
6. Brandt G. A. Philosophical anthropology of feminism: the nature of women. Publishing House of the Humanities University, 2004. 204 p.

ERFOLGRECHES KOOPERIRENDES LERNEN

Tkachenko O. V.

*Kommunale Einrichtung
«Charkiwer geisteswissenschaftlich-pädagogische Hochschule»*

Alle Schülerinnen und Schüler, ob jung oder alt, sind mit einer Welt des massiv zunehmenden Wissen, des raschen Wandels und der Unsicherheit konfrontiert. Daraus kommt, dass sie möglicherweise ängstlich und defensiv sind. Abraham Maslow hat gelehrt, dass Menschen zwei Anteile von Kräften und Bedürfnissen in sich tragen. Einen, der nach Entwicklung strebt, und einen anderen, der an Sicherheiten festhält. Eine Person, die sich zwischen diesen beiden Bedürfnissen entscheiden muss, wird die Sicherheit der Entwicklung vorziehen. Das Bedürfnis, sich sicher zu fühlen, muss zunächst befriedigt werden. Erst danach kann das Bedürfnis, aus sich herauszugehen, Risiken einzugehen und Neues zu erforschen, in Erwägung gezogen werden. Laut Maslow vollzieht sich fortschreitende Entwicklung in kleinen Schritten und jeder Schritt nach vorne wird nur dadurch ermöglicht, dass man sich sicher fühlt und dass man sich von einem sicheren Heimathafen aus in das Ungewisse hinaus wagt.

Sollen Schülerinnen und Schüler ein Gefühl der Sicherheit und Geborgenheit erlangen, ist es ganz entscheidend, dass sie eine Verbindung zu anderen Menschen aufbauen und dass sie das Gefühl haben, in eine Gruppe einbezogen zu sein. Dieses Gefühl der Zugehörigkeit macht es den

Mitgliedern der Gruppe erst möglich, die vor ihnen liegenden Herausforderungen anzugehen. Wenn sie nicht mehr alleine sondern mit anderen lernen, haben sie Zugang zu jener emotionalen und intellektuellen Unterstützung, die es ihnen erst erlaubt, über ihren momentanen Wissens- und Fähigkeitsstand hinauszugehen.

Beim kooperativen Lernen wird der strukturellen, positiven Abhängigkeit in Gruppen besondere Aufmerksamkeit geschenkt, der Frage nämlich, warum eine Gruppe eigentlich miteinander reden, arbeiten und kooperieren soll. Dabei wird viel Wert auf Teambildungsprozesse und unterstützende Feedback-Kultur gelegt. Soziale Kompetenzen, Stärkung des Selbstwertgefühls und gegenseitige Wertschätzung sind in diesem Zusammenhang wichtige Teilbereiche dieses Unterrichtskonzepts.

Norm und Kathy Green unterscheiden fünf Basiselemente, die den Unterschied zwischen Gruppenarbeit bzw. einem Team, das nach den Regeln des Kooperativen Lernens arbeitet, verdeutlichen [2, p. 76]:

- Positive wechselseitige Abhängigkeit

Sie ist erreicht, wenn alle Gruppenmitglieder für den gemeinsamen Erfolg mitverantwortlich sind. Erst wenn alle Gruppenmitglieder erfolgreich sind, ist die Gruppe erfolgreich.

- Individuelle Verantwortung

Sie liegt vor, wenn jeder seinen Anteil an der Gruppenarbeit erledigt und wenn jedes Gruppenmitglied in der Lage ist, das Gruppenergebnis und seinen persönlichen Lernfortschritt zu demonstrieren und die erworbenen Kenntnisse oder Fähigkeiten anzuwenden.

- Arbeit in Kleingruppen

Die Teams sollten nicht aus mehr als vier Personen bestehen. Nur so können die SchülerInnen in räumlicher Nähe arbeiten, so dass sie leise miteinander sprechen können und die Nachbargruppen nicht gestört werden. Außerdem wird auf diese Weise die Einbindung in den Gruppenprozess intensiver.

- Soziale Kompetenz (Teamkompetenz)

Sie ist zugleich Bedingung und ein Ziel des kooperativen Lernens, eine Voraussetzung für gelingende Kommunikation, für wechselseitiges Vertrauen und die Vertrauensübernahme jedes Einzelnen sowie der Entscheidungsfindung, bei der alle einbezogen werden. Auch für selbstständige Konfliktlösung ist soziale Kompetenz unabdinglich.

- Reflexion des Gruppen- und Arbeitsprozesses

Wenn die Gruppenmitglieder über ihren gemeinsamen Lern- und Arbeitsprozess nachdenken, wird sich die Gruppenarbeit immer weiter verbessern und sie werden ihre fachlichen, methodischen, sozialen und personalen Kompetenzen Schritt für Schritt ausbauen.

Positive Abhängigkeit fördert man durch

1. Eine gemeinsame Herausforderung: Einer ist erfolgreich, wenn alle erfolgreich sind.

2. Loben Sie die Gruppe: Alle Teammitglieder erhalten die gleiche Belohnung, wenn jedes Teammitglied erfolgreich ist.

3. Ressourcen: Teilen Sie die Arbeit auf, jedes Mitglied des Teams bekommt nur einen Teil der zur Bearbeitung notwendigen Materialien oder Informationen; erst, wenn alle ihre Teile bearbeitet haben, wird die Gruppe erfolgreich sein.

4. Rollen: verschiedene Rollen in der Gruppenarbeit vergeben, Zeitwächter/Materialverantwortlicher/Schriftführer/Gesprächsleiter, jeder hat eine bestimmte Verantwortung, Problem dabei ist, dass man sich nur auf die Erfüllung seiner Rolle konzentriert.

5. Identität: schaffen durch das Suchen eines gemeinsamen Gruppennamens, ein Gruppenlogo entwerfen oder ein Motto erfinden.

6. Arbeitsteilung: Die Gesamtaufgabe wird in kleinere Einheiten unterteilt und in einer festgelegten Reihenfolge bearbeitet.

7. Simulation: Rollen- und Planspiele erhöhen die Motivation der Gruppenmitglieder, erfinden Sie eine Situation, in der sich die Gruppe befindet und in der ein besonderer Teamgeist erforderlich ist.

8. Wettbewerb: die Gruppen konkurrieren mit anderen Gruppen/ mit früher bzw. von anderen erzielten Ergebnissen.

References

1. Ludger Brüning, Saum Tobias. Erfolgreich unterrichten durch kooperatives Lernen. Band 2 – Neue Strategien zur Schüleraktivierung, Individualisierung, Leistungsbeurteilung, Schulentwicklung. / B. Ludger, T. Saum – Essen. Verlag Neue Deutsche Schule, 2009. – 182 S.
2. Green Norm, Green Kathy. Kooperatives Lernen im Klassenraum und im Kollegium, Das Trainingsbuch, Seelze / N. Green, K. Green – Velber, Kallmeyer, 2. Auflage 2006. – 140 S.
3. Hoffman Sabine, Schart Michael. Unbestimmtheit als Potential: Projektorientiertes Lehren und Lernen / S. Hoffman, M. Schart – Fremdsprache Deutsch, Heft 38, 2008. – S. 29-35.

TEACHING A FOREIGN LANGUAGE USING «SMART» TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Bozhich N. E.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

The formation and development of the information society requires the use of information technologies in the learning process. Integration of Ukraine into the world community requires a perfect command of foreign languages. Based on this, the issue of teachers using the latest educational technologies and methods of teaching in foreign language classes is relevant.

The main goal of learning a foreign language is the formation and development of students' communicative culture, teaching them to master a foreign language in practice. The task of the teacher is to create conditions for practical language acquisition by each student, to choose such methods and technologies of teaching that would allow him/her to show his / her activity and creativity.

In the practice of educational activities, this is the use of various complex tools and modern interactive teaching methods, as well as a condition for the further development of Education.

«Smart» approaches aimed at achieving the following goals in the learning process:

- ☐ S (Self Directed) - providing opportunities for self-study, what exactly to study, and effective organization of self-study;
- ☐ M (Motivated) - motivation of active cognitive activity;
- ☐ A (Adaptive) - Adaptation of training methods, place and time for a specific subject who wants to purchase educational services;
- ☐ R (Resource Free) - ensuring free access to educational resources;
- ☐ T (Technology Embedded) - permanent support of the learning process with modern methods.

«Smart» technologies are a concept that provides for a comprehensive modernization of all educational processes, as well as the methods and technologies used in these processes.

At the present stage, smart technologies include such teaching tools as: interactive whiteboard, software, document camera, student knowledge control system and personal computer.

The most important thing is that the latest technologies allow students to be more aware of the educational material. The connection of

the learning process with life allows you to gain experience, both linguistic and Social, through situations, subjects, and discussions. For example, you can use a multimedia lecture to teach any topic of the course. The quality and degree of assimilation of educational material increases significantly. The teacher gets significantly more time to explain the material.

The use of modern smart technologies in the educational process effectively stimulates the cognitive and creative activity of students, which means it contributes to the formation of a free creative personality. The latest technologies in the learning process are an objective necessity due to the rapid development of Science and technology, which requires detailed study, development of methods, forms, techniques for using these technologies and their implementation. It is the latest technologies that allow the development of revolutionary educational materials, as well as the formation of individual teaching methods for students.

References

1. Smirnova-Tribulskaya E. M. distance learning using the MOODLE system [educational and methodical manual for students of higher pedagogical institutions] / E. M. Smirnova-Tribulskaya / scientific editor: State Pedagogical scientific academy of APN of Ukraine, professor, M. I. Zhaldak. Kherson: Aylant publ., 2007, 492 p. (in Russian).
2. Tverdokhleba A. I. smart technologies as a basis for the formation of modern trends in education / A. I. Tverdokhleba // Bulletin of the Alfred Nobel University. Series «pedagogy and psychology». Pedagogical Sciences. - 2017 - № 1. - pp. 301-305.
3. Electronic education: prospects for the use of SMART technologies: Materials of the 3rd International Scientific and Practical Videoconference / Edited by S. M. Moore. - Tyumen State University, 2016-170 p.

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО РЕЛЕВАНТНОЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В КАНАДІ

Світлічна О.О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

В останні роки швидко мінливе канадське суспільство стало причиною того, що дослідженням в галузі культури і освіти приділяється значно більше уваги. Учні канадських шкіл стають все більш різноманітними з точки зору культурного походження, але вони

здобувають освіту в системі, яка часто не підтримує їх культурну самобутність. Саме тому використання культурно релевантної педагогіки, яка враховує культурні особливості, є необхідною педагогічною практикою, яка поліпшить якість навчання і соціальні чинники в канадських школах.

Демографічна різноманітність канадських шкіл змушує викладачів застосовувати в класі педагогічні методи, які враховують культурні особливості, та які відповідають академічним і соціальним потребам всіх учнів, незалежно від культурної самобутності. Це не просте, але безперечно необхідне завдання для педагогів, якщо вони зацікавлені в тому, щоб задовольнити потребу суспільства в рівній для всіх освіті. Навчальний процес, який враховує культурні, соціальні, і мовні особливості учнів, дозволяє учням домогтися соціальних і академічних успіхів в середній або вищій школі. Результати вивчених досліджень свідчать про необхідність застосування культурно релевантної педагогіки, яка враховує культурні особливості та задовольняє потреби різноманітних учнів.

Слід зауважити, що саме від вчителя, який відіграє ключову роль в навчальному класі, залежить, чи буде успішним процес інтеграції культурно релевантної педагогіки. Безперечним є той факт, що вчителі повинні вірити в педагогічну спрямованість, щоб бути впевненими в реалізації цього інтеграційного процесу. Створення культурно інклюзивного класу означає, що вчителі повинні підтримувати таку учбову атмосферу, в якій всі учні відчують себе в безпеці, комфорті та сповнені поваги один до одного. Навчальні програми слід формувати таким чином, щоб вони відповідали потребам різноманітних студентів. А це в свою чергу потребує ефективного застосування відповідних методів навчання. Належна професійна підготовка та підтримка є важливими як для майбутніх вчителів, так і для нинішніх спеціалістів цієї професії, адже вони створюють ту безцінну базу знань, яка є життєво важливою для успішної реалізації у професії. Ще один аспект, якому потрібно приділити увагу, це налагодження відносин з сім'ями учнів і суспільством, що також необхідно для успішного освітнього процесу.

На думку К. Брайтона, особисті історії та переконання вчителів є ключовими факторами в тому, як вони використовують культурно релевантну педагогіку у своїй практиці, адже їх попередній досвід істотно впливає на те, як вони викладають [1, р. 185]. Не всім викладачам вдається легко змінити свої погляди та переконання, тому що вони складають увесь їх попередній професійний та соціальний досвід. Ще одним важливим фактором є глибоко вкорінені ідеї, які

визначають ставлення вчителя до учнів в класі, а особливо до тих учнів, культура яких значно відрізняється від їх власної. Для того, щоб вчителі могли успішно застосовувати педагогіку, яка враховує культурні особливості, вони повинні вірити в побудову міцних відносин зі своїми учнями, використання спільного навчання та створення безпечного і комфортного середовища в класі [5, р. 193]. Педагоги, які приділяють увагу культурним особливостям своїх учнів, також повинні прагнути до того, щоб кинути виклик абсолютно усім учням та тим самим надихати їх на успіх у навчанні [4, р. 447].

Треба зауважити, що впевненість у своїх силах також є необхідною для кожного педагога, щоб відчувати, що він спроможний надати соціальну та академічну підтримку своїм учням [5, р. 211]. Це сприятиме розвитку соціальних навичок та академічних здібностей учнівської молоді.

На наш погляд, цікавою є думка, що, якщо вчителі не обізнані щодо культур своїх учнів, вони не зможуть гарантувати досягнення кінцевої мети навчання [3, р. 23]. Тим самим, вони будуть ігнорувати важливість інтеграції культурних аспектів у навчальну програму [5, р. 215]. Вчителі з недостатнім знанням культури можуть бути не в змозі враховувати академічну різноманітність учнів та, таким чином, можуть сприяти більш низьким академічним та соціальним очікуванням. Не менш важливим аспектом є прагнення кожного вчителя створити культурно інклюзивне класне середовище.

В процесі професійної підготовки майбутніх вчителів слід навчати будувати ефективні відносини зі студентами, поважаючи їх попередній досвід і культурну самобутність, пропонуючи підтримку і маючи високі академічні та поведінкові очікування [6, р. 11]. Якщо педагоги та учні відчують взаємну повагу, то вчителі можуть використовувати свої знання і зв'язки зі своїми учнями, щоб розширити їх можливості [4, р. 451]. Це розширення можливостей може бути досягнуто шляхом врахування інтересів учнів і створення в класі можливостей для використання учнями своєї культури.

Дослідження показують, що вчителям необхідна професійна підготовка і підтримка для впровадження культурно релевантної педагогіки. Вчителі, яким не вистачає підготовки і підтримки, не можуть заповнити розрив в академічній успішності серед культурно різноманітних учнів [2, р. 617]. Педагогічні освітні програми повинні готувати вчителів до роботи в класах з різною культурною складовою. В процесі професійної підготовки треба навчати майбутніх педагогів таким методам викладання, які враховують культурні особливості.

Професійний розвиток, поглиблення знань та вдосконалення навичок нинішніх вчителів є необхідним кроком на шляху до впровадження навчання з урахуванням культурних особливостей. Професія педагога передбачає навчання протягом усього життя, і професійний розвиток має особливе значення, адже він дає змогу педагогам постійно аналізувати та вдосконалювати свою педагогічну практику [5, р. 217].

Таким чином, зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що традиційні педагогічні практики більше не працюють через мінливі демографічні і культурні традиції в сучасних класах. Все більше учнів відрізняються культурним розмаїттям, і вчителям необхідно адаптувати свої методи викладання, враховуючи ці особливості. Навчальне середовище повинне сприяти відчуттю учнями своєї цінності та унікальності. Саме культурно релевантна педагогіка допоможе задовольнити потреби в навчанні всіх учнів в класі, оскільки враховує всі аспекти культури, включаючи етнічну приналежність, расу, релігію, стать, вік та соціально-економічний статус.

Література

1. Brighton, C. M. (2003). The effects of middle school teachers' beliefs on classroom practices. *Journal for the Education of the Gifted*, 27(2/3). – P.177-206.
2. Griner, A., & Stewart, M. (2012). Addressing the achievement gap and disproportionality through the use of culturally responsive teaching practices. *Urban Education*, 48(4). – P.585-621.
3. Johnson, M. A., & Chang, D. (2012). Balancing act: Addressing culture and gender in ESL classrooms. *Journal of Adult Education*, 41(1). – P.19-26.
4. Morrison, K. A., Robbins, H. H., & Rose, D. G. (2008). Operationalizing culturally relevant pedagogy: A synthesis of classroom-based research. *Equity & Excellence in Education*, 41(4). – P. 433-452.
5. Parhar, N., & Sensoy, O. (2011). Culturally relevant pedagogy redux: Canadian teachers' conceptions of their work and its challenges. *Canadian Journal of Education*, 34(2). – P.189-218.
6. Rozansky, C. L. (2010). A bumpy journey to culturally relevant pedagogy in an urban middle school: Are we there yet? *Journal of Urban Learning, Teaching, and Research*, 6. – P. 1-13.

З М І С Т

Секція 1. МОВНА ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНА

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ XXI ст..... 3

Antonova G. A.

SOME TIPS ON INCORPORATING SPOKEN GRAMMAR
ACTIVITIES INTO TEACHING..... 3

Барвіна Н. О.

ІНШОМОВНА КУЛЬТУРНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА
СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ 6

Bielovetska L.

TEACHER'S PERSONALITY AS A KEY TO MOTIVATING
FOREIGN LANGUAGE LEARNERS IN THE XXI CENTURY 9

Бортник С. Б.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ
ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»13

Yermolenko L. V.

TRANSLATOR'S PROFESSIONAL COMPETENCE16

Креск О. Є.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ОСВІТНІХ
ЗАКЛАДАХ США У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ XXI ст.18

Solopova T.G.

THE ROLE OF A FOREIGN LANGUAGE
IN THE DEVELOPMENT OF A PROFESSIONAL
MOBILITY OF STUDENTS21

Чурсіна Л.В.

СУЧАСНІ ДИСКУРСИВНІ ПРАКТИКИ У ВІРТУАЛЬНІЙ
КОМУНІКАЦІЇ ЯК РЕСУРС «ЖИВОЇ» МОВИ У НАВЧАННІ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ24

Секція 2. УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ

ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТУРИЗМ І СФЕРА ПОСЛУГ,

КОГНІТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ 28

Буденчук О. О., Денищенко Л. В.

МЕНЕДЖМЕНТ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ В ЗАКЛАДАХ
ТИМЧАСОВОГО ПРОЖИВАННЯ НА ПОСТКОНФЛІКТНИХ
ТЕРИТОРІЯХ28

Денищенко Л. В.

ПІДТРИМКА ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОРУ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ
ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ.....31

<i>Денищенко Л. В.</i>	
ФАЛЬСИФІКОВАНІ ПЛР-ТЕСТИ В ТУРИЗМІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ.....	34
<i>Денищенко Л. В., Михальова Г. С.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ В МІСЬКИХ КАВ'ЯРНЯХ	37
<i>Заваріка Г. М.</i>	
РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТЕРИТОРІЇ.....	40
<i>Заваріка Г. М., Лобинський Д. О.</i>	
МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ УМОВАХ.....	43
<i>Заваріка Г. М., Чуєва Т. Д.</i>	
ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ ЯК МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ СХІДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	46
<i>Зеленко О. О., Готкевич Р. А.</i>	
ГАСТРОТУРИЗМ – ВІДНОСНА ІННОВАЦІЯ ДЛЯ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ СХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ....	49
<i>Осовська У. Є., Зеленко О. О.</i>	
КІНОІНДУСТРІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ.....	52
<i>Середа Г. А., Зеленко О. О.</i>	
ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ПОСТКОНФЛІКТНИХ УМОВАХ	56
<i>Shiryayev V.</i>	
ПОТЕНЦІАЛ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА И ВОЗМОЖНОСТИ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В ЛАТВИИ.....	60

Секція 3. СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 63

<i>Агафонова Г. С.</i>	
ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ У СИРІЇ: СПЕЦИФІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ	63
<i>Бутенко В. А.</i>	
COVID-19 ЯК ВИКЛИК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	67
<i>Гарькава А. Ю., Ірха К. О.</i>	
«М'ЯКА СИЛА» ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	70
<i>Гнилицька А. В., Михайлюк О. І.</i>	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ.....	73

<i>Дудкевич В. І.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЕВОЛЮЦІЙНИЙ МАРКЕР ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ	76
<i>Ірха К. О.</i> ПОЛІТИЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ФЕНОМЕНУ «ЛІДЕР ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ»	80
<i>Карчевська О. В., Карчевський М. В.</i> ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НЕБЕЗПЕКИ Й НОВІ МОЖЛИВОСТІ	84
<i>Клюс В. В.</i> ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР КИТАЙСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	88
<i>Комарницький В. В.</i> СПЕЦИФІКА МІЖПАРТІЙНИХ ВІДНОСИН НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	92
<i>Марчук В. В.</i> МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	95
<i>Матушкін В. І., Агафонова Г. С.</i> СУЧАСНІ РИЗИКИ АВТОРИТАРИЗМУ	99
<i>Мельничук В. І.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	101
<i>Микитина В. П., Павлова Л. І.</i> ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ	105
<i>Павлова Л. І.</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ	108
<i>Пархомчук О. С.</i> НЕДЕРЖАВНІ АКТОРИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН	111
<i>Петренко Д. О., Карчевська О. В.</i> УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ: СУЧАСНИЙ ВИМІР ЕТНОГЕНЕЗУ	113
<i>Пилипенко А. В., Карчевська О. В.</i> БЕЗПЕКОВИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	115
<i>Реука А. С., Карчевська О. В.</i> «М'ЯКА СИЛА» ЯК ОСНОВА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ	119
<i>Тодоров І. Я.</i> АГРЕСИВНА ПОЛІТИКА РОСІЇ – ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА СВІТУ	125
<i>Шоповаленко М. В.</i> КОМПРАДОРСТВО ЯК АКТОР ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	129

Шаполов Д. Г.	
РЕСПУБЛІКАНСЬКА ПАРТІЯ США:	
ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПРОТЯГОМ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯ.....	133
Щедрова Г. П.	
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ	
БОРОТЬБИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ.....	135

Секція 4. МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.... 140

Афоніна І. Ю.	
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ	
В РОЗРІЗІ ТЕОРІЇ ЛАКУН	140
Bovt A.	
USING SIMPLIFIED TECHNICAL ENGLISH IN TRANSLATION	142
Ігошев К. М.	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕСЕ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА	
“ДЖАКОМО ДЖОЙС” ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДІВ	
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	145
Козьменко О. І., Козьменко О. А.	
КОНЦЕПТ «УСПІХ»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	149
Літвінова М. М.	
ВІДТВОРЕННЯ ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ОКАЗІОНАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	152
Моїсєєнко О. Ю., Мазін Д. М.	
ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ОБРАЗУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ	
ЯК ІСТОРИЧНОЇ ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	
В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ SCOPUS	154
Рудницька Н. М.	
ПЕРЕКЛАД І ІДЕОЛОГІЯ В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ	
НА ЗЛАМІ ХХ – ХХІ СТ.	158
Стрельцова В. Ю.	
КОНВЕНЦІЇ В ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ В АНГЛІЙСЬКІЙ	
ЛІНГВОКУЛЬТУРІ НА ПРИКЛАДІ НЕВЕРБАЛЬНОГО ТАБУ	160
Тараненко О. Г.	
ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ РЕКЛАМНИХ	
ТЕКСТІВ.....	164

Секція 5. СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ 167

Алфімов В. М.	
МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО	
ІНСТИТУТУ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ.....	167
Давіденко Н. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	
У ФРАНЦІЇ.....	170

Козлова О. А.	
ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	173
Красуля М. О.	
ВИХОВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ОЛІМПІЗМУ	
У СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ	176
Курлішук І. І., Білоконь Г. О.	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	
ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	179
Перхун Л. В.	
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	182
Свіщова Є. В.	
МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ВИШІ: ЯКИЙ ВИБРАТИ?	185
Sotnikova K. K.	
FEMININITY IS AN IMPORTANT ASPECT IN THE	
PROFESSIONAL DEFINITION OF A MODERN WOMAN	188
Tkachenko O. V.	
ERFOLGREICHES KOOPERIRENDES LERNEN.....	191
Bozhich N. E.	
TEACHING A FOREIGN LANGUAGE USING «SMART»	
TECHNOLOGIS IN HIGHR EDUCATIONAL INSTITUTION	194
Світлічна О.О.	
ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО РЕЛЕВАНТНОЇ ПЕДАГОГІКИ	
У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ	
ВЧИТЕЛІВ В КАНАДІ.....	195

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН: ОСВІТА, ПОЛІТИКА,
ЕКОНОМІКА, МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**

Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції

8 червня 2021 р.

Статті надруковано в авторській редакції

Відповідальний за випуск Целіщев О. Б.

Оригінал-макет Могильна О. В.

Підписано до друку 01.06.2021.

Формат 60 * 84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. 11,8. Обл.-вид. арк 12,3.

Наклад 100 прим. Вид. № 3320. Замовл. № 20(2021). Ціна вільна.

Видавництво

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03

Адреса університету: просп. Центральний, 59-А

м. Северодонецьк, 93400, Україна

e-mail: izdat@snu.edu.ua

Надруковано:

Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля

Адреса: просп. Центральний, 59-а

м. Северодонецьк, 93400